

Humberto Noble Alexander
i
Kay D. Rizzo

UMRIJET ĆU SLOBODAN

Izdavač
ADVENTUS d.o.o.
Maruševec 82, 42 243 Maruševec
Tel. 042/729-977, faks 042/209-610

Izvornik
I WILL DIE FREE
by Humberto Noble Alexander with Kay D. Rizzo
ISBN 0-8163-1044-0

Glavni urednik
mr. Drago Obradović

Odgovorni urednik
dr. Dragutin Matak

Prijevod
Robert Malašić

Lektura
Marijan Malašić, prof.

Korektura
Ivan Didara

Naslovnica
Boris Marjanović

Prijelom
GENESIS, Zagreb

Tisak
TIVA, Varaždin

Humberto Noble Alexander

i

Kay D. Rizzo

UMRIJET ČU SLOBODAN

Drugo izdanje

ADVENTUS
Maruševec, 2003.

CIP — Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica — Zagreb

UDK 323.281(729.1)"196"

ALEXANDER, Humberto Noble

Umrijet ću slobodan / Humberto Noble
Alexander i Kay D. Rizzo ; [prijevod Robert
Malašić]. 2. izd. - Maruševac : Adventus,
2003.

Prijevod djela: I will die free.

ISBN 953-99112-1-4

1. Rizzo, Kay D.

I. Alexander, Humberto Noble — Biografija

II. Kuba — Politička povijest

430122102

ISBN 953-99112-1-4

Pet minuta od pakla

Čak i dok sam pogledavao iznad slušateljstva koje se nalazilo u mraku, čudna smjesa uzbuđenja i žalosti prožela je moje misli — uzbuđenja koje je bilo posljedica uspješnog otvaranja sastanka za oživljavanje mladeži u mojoj crkvi i žalosti zbog kroničnog straha koji sam vidio na prestrašenim licima mladih ljudi ispred sebe. “Fraze kao što su ‘živimo u posljednjem vremenu’, ‘vrijeme nevolje kakvo još nije bilo’ ili ‘zlo vrijeme u kojem živimo’ više se ne mogu primijeniti na neko buduće vrijeme”, mislio sam. “Za ovu kršćansku mladež zla vremena su ovdje, vrijeme nevolja je sada.”

Došli su na ovaj sastanak kako bi se nahranili i ponovno uvjerali u svoju ulogu i udio u Božjem vječnom planu spasenja. Jesam li zadovoljio njihovu glad? Jesam li izašao ususret njihovim potrebama? Jesam li im ulio nadu i sigurnost? Jesam li im dao snagu za suočenje s prijetnjama koje zaokupljaju svaki dio njihova života? Nisam bio siguran. Nadao sam se da sam u svemu tome uspio, ali doista nisam bio siguran.

Stolice su ostale prazne, pjesmarice zatvorene. Iznenada sam osjetio da nisam sam. Stavljajući svoju Bibliju u torbu, uspravio sam se i okrenuo kako bih se suočio s uljezom. Pastor Vasquez, stariji propovjednik, grabio je velikim koracima središnjim crkvenim prolazom. “Ah, pastore Alexander, ti si još uvijek ovdje. Kako je prošao večerašnji sastanak?”

“Prilično dobro, čini mi se.” Nasmiješio sam se, pokušavajući se otresti čudnog osjećaja koji me je proganjao čitavu večer. “Tješi me spoznaja da će na kraju nebeske sile prevladati i da će sotona i zlo biti pobijedeni.”

“Da,” složio se pastor Vasquez, “znam.” Riječi koje nismo izrekli govore su jače od onih koje smo izmijenili u razgovoru. “Koliko je po tvome mišljenju ljudi pribivalo večerašnjem sastanku?”

“Pa, negdje oko dvjestotinjak.”

“Znači, onda se isplatilo?”

Pastor Vasquez i ja neko smo vrijeme razgovarali o tome da li da u vrijeme pojačanih progona od strane Castra i onih koji ga podupiru otkazemo niz planiranih sastanaka.

Nakratko sam pogledao pastora; njegovo lice bilo je obavijeno sjenama. “O, da,” rekao sam mu, “isplatilo se. Da ste samo mogli vidjeti očaj na nekim licima, nesigurnost, čak i užasnost. Ne mogu vam to objasniti...”

“Znam, znam”, kimnuo je glavom pastor Vasquez. “I ja osjećam istu takvu uznemirenost i pritisak na sastancima za odrasle.”

Novi komunistički režim lebdio je nad organiziranom religijom kao očekivana tropska oluja. Nekoliko puta do sad privodili su me i ispitivali ljudi iz G-2, novoosnovanog KGB-a Kube. Pastor Vasquez u nekoliko me je navrata upozorio da takva ispitivanja u vezi s prijateljima i poznanicima koji su pobjegli s otoka (Kube) mogu dovesti i do mog uhićenja. Dva dana ranije pastor i ja razmišljali smo kako bi možda bilo bolje otkazati naše sastanke negoli se izložiti daljnjem riziku progona od strane Castra i njegovih ljudi.

“Nije dobro, Noble, uopće nije dobro”, upozoravao me je pastor Vasquez. “Napola sam odlučio da otkazemo ove sastanke usprkos tvome neslaganju.” Kao stariji pastor imao je pravo donijeti konačnu odluku, ali ja se jednostavno nisam mogao pomiriti s činjenicom da smo uzalud protratili vrijeme u dugim satima pripreme i da se naš napor sveo na nulu.

“Dijelim vašu zabrinutost,” nastavio sam pokušavajući ga uvjeriti, “ali možemo li doista dopustiti da ovakva pri-

goda propadne? Zbog svega što se događa... Koliko još vremena imamo? Tko zna, možda će baš ovi sastanci biti iskra koja će zapaliti ovu zemlju za Gospodina?"

Kršćanska crkva u komunističkoj Kubi djelovala je u posuđenom vremenu. Svakodnevno su Castro i njegovi odani sljedbenici uznemirivali i napastovali vjerske zajednice jednu za drugom. Katolici, protestanti, baptisti, adventisti sedmoga dana — nije uopće bilo bitno o kome se radi. Kršćanstvo bilo koje vrste odvlačilo je odanost kubanskog naroda od njega prema Višoj Sili koja će od njih napraviti mučenike i izazvati svađu i neslogu i koja je u konačnici mogla zaprijetiti i samoj Castrovoj vladavini.

Nakon zajedničke molitve pastor Vasquez je odlučio prihvatiti rizik. Mi ćemo vjerno odraditi svoj dio, a Bog neka učini ostalo. Imajući u vidu rezultate prve večeri i prvoga sastanka, odluka koju smo donijeli bila je prilično mudra i razborita.

Pastor Vasquez i ja u tišini smo otišli do izlaznih vrata. Zastao sam trenutak i osvrnuo se na mračnu prostoriju. Moj prvi sastanak za oživljavanje mladeži. Da, rekao sam sâm sebi, bio je vrlo uspješan. Zajedno smo iskoračili u toplu ljetnu noć.

"Doista je šteta što Yraida i tvoj sin nisu mogli biti večeras ovdje kako bi se s tobom radovali," dobacio je pastor dok smo išli prema crkvenom parkiralištu.

"Nadam se da Hubert nije dobio tropsku groznicu", rekao sam. "Kad ga Yraida nije mogla smiriti da prestane plakati, mislila je kako će biti najbolje da ostane s njime kod kuće."

"Pa, da," nasmiješio se pastor Vasquez, "tako je to s malom djecom i mladim majkama."

Pomalo s osjećajem krivnje sjetio sam se kako sam bio nestrpljiv prema Yraidi zbog toga što kasnimo. Naš je dvogodišnjak plakao bez namjere da stane čak i kad sam pokrenuo motor automobila, pa sam bio siguran da neću stići u crkvu ni na propovijed, a kamoli na početne pjesme. Govoreći iskreno, kad je Yraida predložila da ostane kod kuće s našim sinom, odmah sam pristao. "Sigurno je tako najbolje", složio sam se s oklijevanjem.

Rukovao sam se s pastorom Vasquezom i poželio mu laku noć. Gledao sam ga kako odlazi preko parkirališta do svog automobila. Tada sam ušao u svoj automobil i zatvorio vrata.

Upravljavajući automobilom te kasne večeri, bacio sam pogled na sat. "Hmm, 135 kilometara — za sat i pol bih trebao stići", mislio sam. Automobili, kamioni, autobusi i bicikli probijali su se usred uobičajenog mnoštva pješaka na glavnoj ulici grada Matanze. Dok stignem u grad Mariana gdje sam stanovao, ceste će biti puste i mračne. Krajičkom oka spazio sam ručno ispletenu vestu svoga sina i njegovu bočicu. "Oh, da", pomislio sam. "Yraidina torbica." Posegnuo sam ispod prednjeg sjedala i maknuo torbicu svoje žene s mjesta kamo sam je bio zgurao. U žurbi da Huberta odnese u stan, zaboravila je uzeti torbicu zajedno s vestom i bočicom.

"Yraida, kakva dobra osoba i supruga", razmišljao sam. Znao sam da nije lako pomiriti ulogu majke dvogodišnjeg djeteta i pastorove žene istovremeno — pogotovo za vrijeme niza sastanaka. "Obvezatno joj moram reći koliko je cijenim kad stignem kući." Pogledavajući u retrovizor, primijetio sam plavo-bijeli automobil koji me je pratio, ali se nisam previše obazirao na njega.

Na rubovima Matanze promet je postajao rjeđi, a vlaga i omaglica teška poput vunene deke polako se razila. Spustio sam staklo prozora i pustio blagom otočnom povjetarcu da polako struji automobilom. Prelazio sam kilometre i kilometre dok sam proživljavao večerašnji sastanak. Korak po korak raščlanjivao sam pripovijest koju sam ispričao o Luciferovu padu, njegovoj želji da postane poput Boga, kao i o njegovoj pobuni i izgonu s Neba.

"Jedna trećina! Razmislite malo o toj brojci. Jedna trećina nebeskih anđela povjerovala je Luciferovim lažima. Kako je Stvoritelj pun ljubavi morao žaliti zbog gubitka svoje djece. On je Bog mira, a ne rata." Zastao sam u razmišljanju i nasmiješio se. Osjetio sam nazočnost Svetoga Duha u slušateljstvu te večeri. Mladi su ljudi također osjetili tu nazočnost. Znao sam to po njihovim reakcijama. Potpuno me obuzela bujica radosti i trijumfa.

“Da!” Lupio sam rukom od radosti u upravljač. “Slava Bogu!” povikao sam kroz prozor trubeći u znak radosti i slavlja. “Upotrijebio si me, Oče, kako bih dotaknuo njihove živote. Hvala Ti, hvala Ti, hvala Ti.” Kakva nevjerojatna čast, mislio sam, da te upotrijebi sam Bog.

Mirna i tiha vožnja dala mi je vremena da se prirodno uzbuđenje koje propovjednici doživljavaju nakon ovakvih iskustava polako smiri. Kad sam ugledao svjetla Maria-naa, morao sam se boriti da održim vjeđe otvorenima. Prazne ulice bivale su sve mračnije i uže dok sam prolazio središnjim dijelovima grada. Ponovno sam se osvrnuo u retrovizor i iza sebe primijetio automobil. Bio je to onaj isti automobil koji sam opazio prije nego što sam napustio Matanzu.

Kad sam skrenuo u ulicu koja se nalazila nekoliko stotina metara od moje kuće, spazio sam drugi automobil iste marke i boje kakav je bio i onaj iza mene, parkiran nasred kolnika. Misleći da trebam unatraske izaći iz te ulice u drugu, polako sam usporio dok se nisam potpuno zaustavio. U tom trenutku automobil koji me je slijedio zaustavio se neposredno iza mene, zapriječivši mi jedini mogući izlaz.

Prije negoli sam mogao odlučiti što da radim, dva čovjeka odjevena u civilnu odjeću s pištoljima u rukama skočila su iz vozila iza mene i prišla mojoj strani automobila.

“Oh ne,” pomislio sam, “ne još jedno ispitivanje. Ne u ovo doba noći. Tako sam umoran.”

Viši se čovjek sagnuo i provirio kroz otvoreni prozor. “Jeste li vi Humberto?” upitao je. “Noble”, odgovorio sam.

“Svejedno, poći ćete s nama do zapovjedništva G-2. Imamo za vas nekoliko pitanja. To neće potrajati više od pet minuta”, objasnio je čovjek. “Podite s nama, molim vas...”

Samo jedan pogled na pištolj s urezanim crvenom zvijezdom i pogled na njegove čeljusti, i bilo mi je jasno da je besmisleno raspravljati. Uzdahnuo sam, izišao iz automobila i zaputio se prema drugom vozilu kako mi je bilo zapovjedbno. Nazirao sam obrise trećeg časnika koji se

nalazio na vozačevom sjedalu. Kad sam došao do automobila, smjestili su me na stražnje sjedalo. Taj postupak mi je već bio dobro poznat. Stražnja sjedala ovih automobila bila su opremljena policijskim liscama koje su bile pričvršćene za pod automobila. Izvan vozila slučajnom je prolazniku izgledalo kao da je osoba na stražnjem sjedalu slobodna i opuštена, a zapravo je bila dobro i sigurno svezana.

Prvi je časnik sjeo pokraj mene, na moju lijevu stranu, i uperio mi pištolj ravno u srce. Drugi je pak obišao automobil straga i ugurao se s moje desne strane. Rutina ovih postupaka uopće me nije zbunjivala. Dosad sam se već poprilično bio navikao na nju, iako bih volio da su za provođenje svoga ispitivanja izabrali neko razumnije i civiliziranije vrijeme dana.

Tijekom dvadesetminutne vožnje do zapovjedništva G-2, Castrovog KGB-a, policajci su šutjeli. Pokušao sam se prisjetiti svakog svog pokreta i postupka u posljednjih 48 sati nadajući se da ću uspjeti pronaći neki uzrok za ovo posljednje u nizu privođenja i zadržavanja. Je li netko od mojih prijatelja ili članova crkve pobjegao iz države pa me opet privode kako bi me ispitivali glede njihova izbivanja? Ako je tako, nitko mi to nije spomenuo. Bio sam potpuno zauzet pripremom za sastanke. Ništa mi nije padalo na um što bi me moglo optužiti u bilo kojem smislu. Kasnije ću doznati da sam bio tek jedan od stotina Kubanaca uhićenih kao politički huškači tijekom ranih godina Castrovog režima.

U zapovjedništvu službe G-2 moji privoditelji nisu gubili vrijeme. Nemilosrdno su me gurnuli kroz vrata u dugačak mračan hodnik. Pomislio sam kako ovaj sivi kameni hodnik nalikuje hodniku koji često koristimo u izrekama, a vodi do bezdana iz Otkrivenja. Ušli smo u jako osvijetljenu prostoriju gdje me je policajac postavio ispred fotoaparata. Na prsa mi je bila stavljena kartica s brojem 30954. U tom trenutku nisam mogao ni zamisliti kako će mi se ovi brojevi duboko urezati u pamćenje.

“Licem nalijevo”, zaurkao je poručnik. Poslušao sam. Fotoaparat je bljesnuo.

“Licem nadesno.” Ponovno sam poslušao.

“Gospodine časniče,” pokušao sam objasniti, “u novčaniku imam pismo generala Samuela Gonzalesa Rodrigueza — karakternu prepor...”

Časnik koji se nalazio pokraj mene udario me je po licu i viknuo: “Šuti! Govori samo onda kad ti se netko obrati!”

Rukom sam poletio prema bolnom obrazu. Zateturao sam unatrag kako bih zadržao ravnotežu. Sad sam shvatio da sam u ozbiljnijoj nevolji nego ikada dosad. “Ovo će biti više od petominutnog ispitivanja”, pomislio sam kad mi je jedan od policajaca zgrabio lijevu ruku i redom umakao prste u bočicu s tintom, a zatim ih pritiskao na službeni izvještaj o uhićenju.

“Isprazni sadržaj džepova na stol”, naredio mi je časnik. Ošamućen, moj um se prebacio na automatsko izvršavanje. Negdje daleko izvan sebe čuo sam kako moj sat, novčanik, i ključevi automobila padaju na metalnu površinu stola. Sjetio sam se svoga nepropisno parkirano automobila nasred uske uličice i pitao se hoće li ga ujutro prometni policajci odvesti. Kad bih se barem mogao javiti Yraidi. Ona bi mogla otići i ukloniti ga. Časnik je pomno istražio sadržaj mog novčanika čitajući svaki komadić papira koji je bio unutra. Čak je čitao i poruke napisane sa stražnje strane slike moje supruge.

“Skidaj odjeću — sve!” Taj je čovjek istražio i svu moju odjeću parajući po šavovima svaki odjevni predmet, tražeći neki dokaz protuzakonitog djelovanja. Zadovoljan, iako nije našao ništa, predao je sve policajcu koji je čekao sa strane. Gledao sam ga kako kupi sve moje stvari sa stola i nosi ih u ormarić s lokotom. Kad ih je strpao unutra i ponovno stavio lokot na ormarić, pomislio sam: “Upravo nestaješ, Humberto Noble Alexander. Upravo nestaje sav tvoj identitet.”

“Ne, ne, to ne može biti”, pokušao sam razmišljati. “Moje je ime zabilježeno u nebeskim knjigama.” Podigao sam bradu i izravnao ramena pri toj pomisli. “Mogu mi oduzeti i lišiti me svih ovozemaljskih posjeda i stvari, ali moj identitet kao kraljevskog sina Kralja svemira ostaje vječno, zauvijek!”

Otvorila su se vrata i u sobu je ušao brijač. Bez riječi mi je obrijao svu kosu, sve do kože. Fotograf je tada snimio drugu seriju fotografija. Zatim je ušao drugi brijač kako bi mi obrijao bradu s lica. Prislonio mi je britvu na desni obraz i povukao nadolje. Iskrivio sam se od boli. Oštrica britve nije bila oštrena godinama, u to sam potpuno siguran. Osjećao sam kao da britva doslovno čupa svaku dlaku iz moga lica, pramen po pramen. Završio je posao u tri poteza: jedan od desnog obraza do brade, drugi od lijevog obraza do brade, i treći od područja vrata do brade. Krv mi je doslovno tekla u mlazovima niz lice kad je završio.

Jedan od časnika gurnuo mi je u ruke papirnati ubrus. "Evo!" naredio je. "Obriši se ovim. Požuri! Nemamo puno vremena."

Bljeskanje fotoaparata potpuno me je zasljepilo dok je fotograf urlao upute po treći put, a ja se shodno njima okretao. Još uvijek sam se brisao od krvi koja mi je tekla niz lice kad me je čuvar gurnuo u sivu metalnu stolicu pokraj trošnog hrastovog stola, gdje je sjedio jedan od časnika koji su me uhitili, naslonivši ruke na stari pisaći stroj.

"Ime?" upitao je.

"Humberto Noble Alexander."

"Starost?"

"Dvadeset osam."

"Zanimanje?"

"Pastor za mladež u Crkvi adventista sedmoga dana", odgovorio sam. Časnik je mumljajući ponavljao moje odgovore dok su njegovi prsti polako i neuko tražili i tipkali slova po pisaćem stroju bilježeći moje odgovore.

"Adresa?"

"146. ulica istočno 49."

"Bračni status?"

"Oženjen."

"Ime supruge?"

"Yraida Seull Alexander."

"Djeca?"

"Humberto D. Alexander."

Nakon što je uspio zabilježiti svaku pojedinost mog života od rođenja, poručnik me je okrenuo prema policajcu koji je imao kacigu.

“Za mnom”, naredio je. Desnom je rukom dodirivao usadnik puške i kao da mi je prijetio neka se samo usudim usprotiviti.

Prošli smo kroz neku sobu, a zatim ušli u slabo osvijetljeni prolaz. Na kraju prolaza otvorio je teška metalna vrata. Oštar vonj ustajale mokraće i stolice ‘pozdravio’ je moja osjetila. Slijedio sam ga niz dugačke, uske stube. Temperatura zraka padala je kako smo se spuštali. Na dnu stubišta oči su mi se navikle na slabu svjetlost tek toliko da sam uspio razaznati prazan hodnik. Zvuk naših koraka odjekivao je i odbijao se od metalnih vrata koja su bila usađena u betonske zidove.

Hodnik je bio rascjepkan u dijelove, a svaki je bio zagrađen rešetkama, čeličnim vratima i čuvalo ga je nekoliko čuvara. Nitko nije razgovarao dok smo se približavali prvim vratima. Ne zastavši, moj je čuvar odzviždao šifriranu poruku. S druge strane barikade došao je odgovor u obliku zvižduka. Vrata su se otvorila, a zatim se uz zveket zatvorila iza nas. Nigdje nisam uspio vidjeti drugo ljudsko biće koliko god sam se trudio. Bez riječi, nastavili smo do sljedećih vrata, zatim do sljedećih, sve dok se moj stražar nije zaustavio pred ćelijom broj šest. Nisam vidio druge zatvorenike niti su oni vidjeli mene sve dok me čuvar nije nemilosrdno gurnuo u moje nove odaje. Teška metalna vrata uz zveket i škripu zatvorila su se iza mene.

Potpuno me je preplavio iznenadni val mučnine dok sam pokušavao doći k sebi i pribitati se. Zadah smrada bio je neizdrživ. Progutao sam s mukom i očajno pokušavao doći do zraka. Osjećao sam kao da je na svaku poru moga tijela izvršena invazija zagušujućeg smrada ljudskih izmetina.

Zatvorska ćelija nije bila ništa drugo do betonski kavez. Visoko na stražnjem zidu bio je načinjen otvor u betonskom zidu, ali je bio postavljen i usmjeren na takav način da je zatvorenicima sprečavao pogled izvan ćelije, dok je u isto vrijeme omogućavao dopiranje svježeg zraka.

Iz zahrđale cijevi s potrganom slavinom, koja se nalazila niže na istom zidu, jednolično je kapala ustajala voda. Nije bilo zahoda ni ikakva umivaonika. Rupa koja se nalazila u suprotnom kutu trebala je služiti kao zahod, ali je bila već odavno začepljena. Hrpe ljudskih izmetina nalazile su se uokolo nalik onima u stajama. Neke su hrpe bile stvrđnute i stare, druge pak svježije i trulo smrdljive.

U očaju sam se osvrnuo oko sebe i bacio pogled na svoje privremene odaje. Dok su mi se oči privikavale na tamu, osjetio sam na sebi ispitivačke poglede. Trenutak kasnije sam ih ugledao: dvadeset četiri para očiju zurilo je u mene iz devet metalnih ležaja koji su bili privezani lancima za betonske zidove. Moja su se usta širom otvorila u nevjerici dok sam promatrao i proučavao neuredna i očajna lica koja me okružuju.

Nenadan zveket na vratima prekinuo je tišinu. "Ilego carne fresca" [Stiglo je svježije meso], uzviknuo je zatvorenik najbliži vratima dok je veliki pladanj bio gurnut kroz otvor u podnožju vrata. Moji su kolege zatvorenici skočili i bacili se na hranu. Samo jedan dašak pokvarenog i ustajalog mesa, i znao sam da neću staviti nijedan zalogaj u usta. Zaudaralo je jače i od ljudskih fekalija koje su se nalazile nagomilane na podu.

Dolazak hrane razvezao je jezik mojih kolega zatvorenika. Žudjeli su za informacijama iz vanjskog svijeta više nego njihovi prazni želuci za hranom.

"Što se događa vani?"

"Jesi li možda načuo da čuvari raspravljaju o našem oslobođanju?"

"Castro. Hoće li se dogoditi prevrat, puč?"

"Jesi li čuo štogod o invaziji?"

"Hoćemo li biti oslobođeni?"

Moji su me kolege doslovno bombardirali pitanjima. Ispričao sam im ono malo što sam načuo na gradskim ulicama u svakidašnjim naklapanjima i tračevima i ono što su objavljivale državne novine. Zapravo nisam imao pojma ni o kakvom prevratu, invaziji ili političkim prijetnjama Castrovom režimu. Ja sam bio pastor za mladež, a ne revolucionar. Tada nisam shvaćao njihovu nezasitnu

glad i apetit za svježim informacijama. Međutim, kasnije sam shvatio što to znači.

Nakon nekog vremena nastala je jeziva tišina. Iako nitko nije govorio, svi smo mislili isto — na obitelj, dom i slobodu. Sati su sporo prolazili. “Kad bih barem mogao zaspati nekoliko sati”, mislio sam. “Kad bih barem mogao dospjeti u milost dubokog sna.” Ali usprkos tami, san me je izbjegavao. Teško stenjanje i gundanje mojih kolega uhićenika stalno su me podsjećali da nisam sâm. Netko je s lijeve strane nešto mumljao. S desne strane čuo sam nekoga kako šapće poznatu katoličku molitvu. I svakih se nekoliko minuta, ili mi se barem tako činilo, netko od zatvorenika uputio u kut ćelije kako bi obavio fiziološke potrebe.

Kako o snu nije bilo ni govora, razmišljao sam o jučerašnjem večernjem sastanku i o mladim ljudima koji su prvi put odlučili posvetiti svoje živote Gospodinu. Ponovno sam zahvaljivao Bogu za njihovu vjeru, a zatim se molio za svakoga od njih posebno. Kad sam se pomolio za sve s liste onih koji su istupili na prvom sastanku za obnovu i odlučili slijediti Boga, naslonio sam glavu o kameni zid i zatvorio oči. “Koga će pastor Vasquez naći za drugi sastanak i drugu propovijed iz ovoga niza?” pitao sam se. Stvarno nisam želio da se ova proučavanja ne održe zbog moga izbivanja, iako sam znao da će sve što ću poželjeti kad konačno budem pušten s ovoga groznog mjesta, iz ove rupe, biti kupka i mjesto gdje ću moći spavati 24 sata.

Moje su misli polako blijedile, a glava mi se nagnula na stranu. Odjednom me je prepala glasna vika. Jedan zatvorenik je glasno zaplakao u snu. Jedva da se može i zamisliti noćna mora koja je uzrokovala ovakav ispad i izljev užasa. Ponovno sam se vratio u stvarnost svoga stanja.

Možda ću, mislio sam, ako budem igrao pokoju igru misli, moći zaboraviti ovu suludu tragediju u kojoj sam se igrom slučaja našao. Zamišljao sam da se nalazim u stanu s Yraidom i našim sinčićem, kako prolazim kroz svaku sobu istražujući svaki dio našega dotrajalog pokušaja. U mislima sam prelazio preko svake udubine i ureza na na-

mještaju. Pojavila su se lica rođaka i znanaca koji su tako darežljivo darovali svaki dio toga namještaja kad smo se vjenčali. Kako je samo moja supruga bila ponosna na naš prvi dom. "Naše malo ljubavno gnijezdo", često je ponavljala.

Žive boje vunenog pokrivača koji se nalazio na stolici za njihanje ugodno su me ugrijale. Mogao sam vidjeti Yraidu umotan u taj pokrivač kako njeguje našega sinčića. Oči i misli gubile su se u maglovitoj ljepoti ovoga dragocjenog trenutka. Ponovno sam naslonio glavu na betonski zid i tužno uzdahnuo.

"Je li Yraida čula za moje uhićenje?" pitao sam se. "Ako nije, onda se zasigurno nasmrt zabrinula. Ako zna, je li pokušala stupiti u kontakt s mamom?" Yraidina torbica! Ostavio sam Yraidinu torbicu na sjedalu automobila! "Oh, ne. Do jutra će sigurno nestati. No sada, na žalost, više ne mogu učiniti baš ništa." Kasnije ću saznati da Yraida nije saznala za moje uhićenje tri dana. "Pastor Vasquez — je li on čuo da su me zadržali u zatvoru? Vjerojatno nije. Sigurno ni neće do jutra." Praznina mi je ispunila dušu. Shvativši kako ove misli samo povećavaju moje jadno stanje, izagnao sam ih iz glave.

Zabacivao sam glavu s jedne strane na drugu pokušavajući se osloboditi napetosti u vratu, što je bila neznatna neugodnost u usporedbi s mojim okruženjem. I to mi je nekih pet minuta! Očigledno su časnici načinili neku pogrešku. "Koliko će me samo dugo još zadržavati ovdje?" pitao sam se. Mojim napola svjesnim umom lutala su pitanja. Pitanja na koja nije bilo odgovora. Nakon nekog vremena prestao sam razmišljati i samo sam prazno zurio u neprobojnu tamu prenapučene, prljave ćelije sve dok mi umor koji je dopirao do kostiju nije obuzeo tijelo otupljujući moja osjetila i misli.

Bilo je to 20. veljače 1962. Srećom, nisam znao da ću ostati zatvorenik i zarobljenik u Castrovom užasnom zatorskom sustavu dvadeset dvije godine.

Olujni oblaci iznad Kube

Kuba, moja domovina, često se naziva “biser Antila”. Kad je Kristofor Kolumbo pristao uz obale Kube, zapisao je u svoj dnevnik da je pronašao najljepšu zemlju koju su ljudske oči ikad vidjele. Bila je to zemlja gdje svjetlucave, plave vode Karipskog mora nježno zapljuskuju bijele pješćane plaže i koraljne grebene, gdje topli tropski povjetarac nježno šapuće kroz visoka, vitka palmina drveta. Bila je to zemlja koja je obilovala bujnom zelenom travom, voćem, predivno obojenim cvijećem i egzotičnim pticama — pravi tropski raj.

Veliki Antili — Kuba, Haiti, Dominikanska Republika, Jamajka i Portoriko — dio su lanca otočja koja je Kolumbo greškom nazvao “Zapadno indijsko otočje”. Glavni kubanski otok veličinom skoro premašuje veličinu svih ostalih otoka zajedno. Postoji više od 1600 manjih otoka i otočića gdje, na većini njih, živi tek nekoliko stanovnika. Jedina je iznimka otok Pines koji se nalazi 150 kilometara jugoistočno od Havane. Dok sam kao dječak učio o zemljopisnim karakteristikama svoje zemlje, nisam mogao ni zamisliti kako ću se dobro upoznati sa smrtonosnim, no ipak predivnim otokom Pinesom. Mnogi uspoređuju Kubu s izduženim tijelom gladnog aligatora pri čemu se glavni grad Havana na sjeveru odmara u aligatorovom repu, dok se grad Santiago de Cuba na jugu nalazi u aligatorovim otvorenim čeljustima. Tijekom moga odrastanja, Kubom je vladao Fulgencio Batista, najprije preko niza marionet-

skih predsjednika od 1934. do 1944., a zatim od 1952. do 1958. kao predsjednik Vlade. Mnogi su Kubu doživljavali kao tropsko igralište SAD-a. Poslovni ljudi iz SAD-a uložili su goleme svote novca u razvoj Kube. U kasnijim godinama Batistine vladavine kružile su glasine da je nagomilao veliko bogatstvo (300—400 milijuna američkih dolara) na račun potreba svojih sunarodnjaka, a kružile su i glasine o krajnjoj brutalnosti protiv onih koji su mu se suprotstavljali. Njegova je pohlepa i okrutnost utrla put i omogućila uspon mladom, karizmatičnom revolucionaru Fidelu Castru, a s njim i dolazak komunizma. To je ono što će vam reći povijesni udžbenici. Rođeni Kubanci imaju ponešto drukčiju priču.

Kao malo dijete koje je živjelo u maloj otočnoj zajednici San Germana na jugu glavnog otoka, nisam uopće bio svjestan političkih i stranačkih sukoba. Moji roditelji, obje čistokrvni potomci afričkih doseljenika, emigrirali su na Kubu u svojoj mladosti; otac iz Trinidada i Tobaga, a majka s Jamajke. Tamo, u južnoj pokrajini Kube, upoznali su se i vjenčali. Moj otac, automehaničar, ujedno je bio i najbolji tokar u San Germanu. Imao je svoju prodavaonicu i zahvaljujući ugledu izuzetnog majstora i poznat po svom izuzetnom radu, redovito je sklapao poslovne ugovore s američkom mornaričkom bazom u Guantanamu. To je uključivalo i mnogo prevaljenih kilometara do baze. Ni on, a ni moja majka nisu bili zadovoljni činjenicom da mora toliko vremena i tako često izbivati iz svoje obitelji i svoga doma. Budući da je bio siguran kako će se njegov posao s mornaričkom bazom nastaviti kroz duže razdoblje, sazvaio je obitelj i objavio svoju odluku da će prodati našu kuću u San Germanu i da ćemo se odseliti južnije. Otvorio je novu prodavaonicu u lučkom gradu Caimaneri. Dvije godine nakon našeg preseljenja moj je otac radio na tokarskom stroju, kad se slomila jedna ručka. Stroj je zarotirao u velikoj brzini i udario oca u područje prsnog koša. Teško ozlijeđen proveo je u bolnici sljedećih nekoliko tjedana. Tijekom svoga boravka u bolnici odlučio je da na mene prenese svoje znanje o poslu. Nakon kratkog oporavka, moj je otac objavio svoje namjere.

“Noble,” rekao je, “ja neću uvijek biti uz tebe. Moraš naučiti kako se popravljaju strojevi i kako se njima rukuje.”

“Nakon tvog susreta sa smrću”, prosvjedovala je moja majka, “želiš ugroziti i život našega sina?” Prepirala se s ocem, ali je ipak izgubila. Prvo sam počeo učiti kako se čiste i popravljaju strojevi. Posao mi se nije sviđao od samog početka, ali u našoj se kući nitko nikada nije suprotstavljao ocu.

U petak, 19. ožujka 1950., samo dva mjeseca nakon nesreće, otac je došao kući nakon obavljenog posla u mornaričkoj bazi. Obitelj je provela večer u razgovoru, a ubrzo nakon toga spremili smo se na noćni počinak. Kad je moja majka sljedećeg jutra pozivala oca na doručak, našla ga je mrtvog od srčanog udara. Nakon preseljenja provodio sam više vremena s njim. Postali smo prijatelji, a sad je odjednom bio otrgnut iz moga života. Užasnut njegovom smrću, oplakivao sam svoj gubitak. Majka je odmah prodala obiteljsku prodavaonicu i strojeve.

Zajedno s prijateljima pohađao sam mjesnu školu koju je vodila Katolička crkva, sve dok nije došlo vrijeme da krenem u srednju školu. Tada sam napustio prijatelje i otišao u Instituto Guantanamo, školu nedaleko od američke baze. U toj sam školi proveo pet godina. Tijekom toga vremena moja majka i sestra Paulina, obje umorne od stalnih političkih previranja i pobuna, otišle su u SAD. Ja sam odlučio ostati u svojoj domovini. Osjećao sam da meni kao crncu Kuba pruža bolju budućnost od naših sjevernih susjeda. Poziv od Boga da stupim u propovjedničku službu primio sam tijekom godina provedenih na Institutu. Budućnost mi se činila osiguranom, predvidljivom i prilično stabilnom. I tada je došao Castro i revolucija. Kubanski su vođe iz povijesti znali da revolucije i pobune uvijek dolaze i počinju u brdovitoj pokrajini Oriente. Fidel Castro, koji je bio sedam godina stariji od mene, odrastao je na plantaži šećerne trske u pokrajini Oriente. Budući da potječe iz prilično imućne obitelji, polazio je najbolje katoličke škole na tom području. Bio je odličan student i izvrstan sportaš. Iako ga nisam poznao osobno, kružile

su priče o mnogim skandalima u koje je bio upleten prije studija. U borbi za vlast i moć na sveučilištu navodno je ubio jednoga svog rođaka. Tijekom studija prava bio je duboko upleten u rad radikalnih političkih skupina. Bio je aktivan u studentskim nemirima i demonstracijama koje su ga uvijek iznova dovodile u probleme i teškoće s policijom.

1952. diplomirao je na pravnom fakultetu i natjecao se u predizbornoj utrci za kubanski kongres. Bilo je to iste one godine kad se Batista uplašio da bi mogao izgubiti izbore pa je, da se ne bi suočio s porazom i poniženjem, uprizorio nekakav sukob i otkazao izbore izazvavši time revolt javnosti. No svi ovi politički nemiri nisu imali gotovo nikakvog utjecaja na mene dok sam se spremao za službu propovjednika Evanđelja Isusa Krista.

Glase o nadolazećoj revoluciji proširile su se otokom brže od proljetne tropske oluje. 1953., tijekom karnevalske parade, Castro i njegovi ljudi prurušili su se u Batistine vojnike, ušli u čelništvo vojne bolnice Moncada i ubili osamnaest vojnika koji su se tamo nalazili na liječenju. Za ovaj sramotni čin bio je okrivljen Batista. Osamnaest mjeseci kasnije, nakon ovoga i niza sličnih napada, vlada je protjerala Castra u Meksiko, gdje je ovaj osnovao plaćeničku vojsku. 1957. opskrbljeni novcem skupljenim od emigranata iz SAD-a i uz pomoć bivšeg predsjednika Carlosa Prija Socarasa, Castro i njegovi ljudi ponovno su se ušuljali u Kubu i počeli vršiti odurne zločine i nedjela protiv kubanskog naroda, sve vrijeme prurušeni kao Batistini ljudi. Narod se, logično, okrenuo protiv Batistinog režima.

Većina vođa Crkve adventista sedmoga dana, iako politički neaktivna, vjerovala je da će Castro imati snage za izgradnju stabilnijih uvjeta života u zemlji. U Sierra Maestri sažaljivi su se crkveni vođe i neposrednije umiješali, ne u borbi, ali hraneći i vodeći vojnike revolucionare. Sve je više Kubanaca pristupalo ovom pokretu.

Pred kraj 1958. postalo je očigledno da su Batistini predsjednički dani odbrojani. Da ne bi doživio poraz, Batista se 31. prosinca iskrao iz Havane i pobjegao u Dominikansku Republiku. Dva dana kasnije, 2. siječnja 1959.,

pobunjeničke su snage preuzele Santiago de Cuba i započele jednotjedni pobjednički pohod na sjeverozapad u glavni grad Havanu. Castro i njegovi ljudi stigli su u Havanu noseći krunice — poslužili su se trikom, varkom, kako bi uvjerali strastvene katolike da su revolucionari doista odani crkvi. No pogled izbliza otkrio je sasvim drukčiju sliku.

Njegovi čelni ljudi, poput Ernesta (Che) Guevare iz Argentine, Camila Cienfuega, člana Kubanske komunističke stranke i Raula Castra, Fidelova brata, koji je kao petnaestogodišnjak bio u SSSR-u, bili su čvrsti i zadržani komunisti.

Nakon što je njih i njima slične ljude postavio na ključne položaje u kubanskoj vladi, Castro je počeo u crkve ubacivati vojnike preodjevene u civilna odijela. Katolici i Jehovini svjedoci bili su prvi koji su osjetili njegovu željeznu šaku.

Na Kubi Katolička je crkva svake godine slavila 8. rujna "La Virgen de la Caridad" (Majku Božju Milostivu). Taj su običaj započeli prvi doseljenici u našoj zemlji. Ali budući da je bio povezan s vjerom i Bogom, Castro nije dopustio pučanstvu održavanje procesije koja je pratila ovakav događaj. Tvrдио je, naime, da bi to moglo biti vrlo opasno budući da je jedna frakcija Batistinih ljudi još uvijek vrlo aktivna i brojna u glavnome gradu. No svećenici su odlučili da narod svejedno održi svoju procesiju. Planirali su mirni mimohod kroz gradsku četvrt gdje se nalazila crkva. Castrova civilno odjevena policija oboruzala se metalnim cijevima, lancima i raznoraznim toljagama i palicama, i sve nevino umotala u novinski papir. Kad su ljudi počeli izlaziti iz crkve kako bi održali svoju procesiju, izbila je tučnjava i krvavi sukob. Stotine je vjernika bilo ozlijeđeno i ubijeno. Okrivljeni su bili Batistini ljudi, ali su stanovnici Havane znali istinu. Nakon ovog događaja Castro je skinuo masku nevinosti. Otvoreno je progonio svećenike, protjerivao ih u Španjolsku i utamničio mnoštvo svojih sunarodnjaka.

Do sukoba Jehovinih svjedoka s Castrom došlo je zbog njihova odbijanja da izvršavaju vojne obveze i pozdravljaju državnu zastavu. Razjaren njihovim odbijanjem i pr-

kosom, Castro je naredio njihovo uhićenje kao i pljenidbu njihovih posjeda i imetka, a onda ih je bacao u zatvore, uglavnom na otoku Pinesu i Combinado del Este. Bili su razodijevani, batinani i bacani u zatvorske ćelije pune homoseksualaca.

U to sam vrijeme završio školovanje na Institutu i radio kao pastor za mladež u gradu Marianao zajedno s pastorom Vasquezom. Također sam prodavao i kršćanske knjige kako bih nadopunio plaću koju sam dobivao od crkve. Znali smo od početka da je samo pitanje vremena kada će Castro početi uznemirivati i druge kršćanske organizacije, uključujući i nas, adventiste sedmoga dana.

Castrov je marksistički režim smatrao crkvu prijateljom. Tijekom revolucije njegovi su ga ljudi nazvali “el cabalo” (konj). Pa kad su naši pastori propovijedali o zvižerima iz Otkrivenja, bili su optuživani i osuđivani za poticanje političke pobune. Samo nekoliko mjeseci nakon Castrovog prevrata i dolaska na vlast, postalo je očigledno da se on oslanja na komunističku ideologiju. Novi je vođa obećao da će njegova revolucija donijeti korjenite promjene na Kubi — u ekonomiji, vlasti i načinu života njezinih stanovnika. I doista je to obećanje ispunio! 1959. i 1960. Castro se još uvijek nije očitovao kao komunist, iako su njegovi privlačni govori puni obećanja na javnim skupovima bivali opovrgavani raznovrsnim nepravdama i mrvljeni pod čizmom namjerne i očigledne nepravde.

Kad je postao siguran u svoju moć, Castro je svoje neprijatelje optužio za zločine protiv revolucije i provodio brze namještene sudske procese. Neki od njegovih neprijatelja bili su osuđivani na zatvorske kazne; drugi su pak bili javno pogubljeni. Novinari koji su pratili njegovu vladavinu izjavili su da je postupanje prema neprijateljima i njihovo uklanjanje bilo vrlo slično načinu na koji se Rusija rješavala svojih neistomišljenika. Poput pokreta “Hitlerove mladeži” u nacističkoj Njemačkoj i Maove “Crvene straže” u komunističkoj Kini, Castro je utemeljio dječju pionirsku organizaciju. Članovi su posjedovali neograničenu vlast. Provaljivali su u kuće, jeli hranu koju su god htjeli, zapovijedali građanima da gase svjetla u određeno

vrijeme večeri i vršili pljenidbu osobnih dobara proglašavajući ih narodnim vlasništvom. Svatko tko je imao kratkovalni radioprijemnik bio je optuživan i osuđivan za slušanje neprijateljskih emisija. I najmanji prekršaj, stvarni ili izmišljen, bio je smatran zločinom protiv države, a zločin protiv države nikad nije prošao nekažnjeno.

Odnosi sa SAD-om pogoršali su se nakon što je Castro nacionalizirao sve rafinerije nafte koje su bile u američkom vlasništvu. SAD su uvele embargo na svu trgovinu s Kubom, a Castro je na to odgovorio odmazdom i pljenidbom svih američkih kompanija i poslovnih institucija u Kubi. 2. siječnja 1960. Castro je optužio sve zaposlenike američkog veleposlanstva u Havani za špijunažu. U roku od 48 sati svi članovi i zaposlenici veleposlanstva protjerani su iz zemlje, a razlučena je vlada SAD-a prekinula svaki diplomatski kontakt s mojom zemljom.

Prilikom Castrova dolaska na vlast, velik je broj Kubanaca pobjegao iz svoje domovine uključujući i veliki broj liječnika, pravnika, pisaca, profesora i inženjera. Radije su pobjegli nego da moraju raditi za novu vlast. Tijekom toga vremena pomogao sam mnogim prijateljima i članovima crkve da se pridruže tom masovnom odlasku, skoro egzodusu.

Moja majka i sestra, koje sada žive u državi Massachusetts u SAD-u, preklinjale su me da napustim Kubu i odem u SAD dok još mogu pobjeći. To bih vjerojatno i učinio da nije postojao mali problem. U tom trenutku sam već upoznao Yraidu i oženio se njome. Ona i ja neko smo vrijeme razmišljali o tome da podnesemo zahtjev za izdavanje vize. Međutim, prije nego što smo mogli napustiti zemlju, moja je mlada nevjesta ostala trudna. Na našu nesreću, vlada je donijela zakon kojim nije dopuštala nijednoj trudnici da napusti Kubu. Prekasno smo shvatili da nećemo ići nikamo, barem dok ne dobijemo dijete. Možda kasnije, tješili smo se. Možda šest ili sedam mjeseci nakon rođenja našega prvog djeteta.

Nakon što je Castro uvidio koliki broj stručnjaka i obrazovanih ljudi podnosi zahtjeve za vizu i odlazi iz zemlje, zatvorio je granice. No usprkos njegovom trudu i na-

poru, ljudi su nastavili neopazice prolaziti pokraj graničnih patrola i tajne policije. I moram priznati da sam pomagao svojoj braći i sestrama gdje god i kad god sam mogao. Teško je shvatiti i razumjeti kako su dragocjene bile slobode koje smo mi Kubanci izgubili! Vjerojatno ih nitko nije svjestan niti ih zna cijeniti dok ih ne izgubi.

Tada se dogodio “Zaljev svinja” — 15.—17. travnja 1961. Kubanski kontrarevolucionari, zajedno s američkom CIA-om, planirali su izvesti invaziju na otok uzduž razvedenog dijela obale pod nazivom Zaljev svinja. Uz potporu zrakoplovnih snaga SAD-a, planirali su preuzeti otok i poraziti Castrovu revolucionarnu vojsku. U samoj Kubi bivši su se pristaše Batiste i drugi koji su se suprotstavili komunističkom preuzimanju vlasti također pripremali za invaziju.

Castro i njegovi vojnici, saznajući za planiranu invaziju danima prije nego se trebala dogoditi, privodili su na stotine i tisuće ljudi u gradovima Havani i Marianau. Zatvorio je 70 posto stanovnika, muških i ženskih, u škole, bolnice, skladišta, na stadione, čak i u zoološki vrt — bilo koje mjesto koje su mogli pretvoriti u zatvor. Istovremeno, režim je nasilno zaposjeo dom Marqueza Sterlinga, jednog od ranijih predsjedničkih kandidata ubijenog tijekom revolucije, pretvorio ga u kubanski ekvivalent ruskog čelnništva KGB-a i prozvao ga G-2. Provala tajnih i strogo čuvanih informacija, koje su Castru omogućile pripremu za invaziju, kao i propust Vlade SAD-a da osigura zračnu potporu, bio je glavni uzrok propasti ovog pokušaja. Nakon fijaska u “Zaljevu svinja”, paranoja Fidela Castra značajno se pojačala. Njegovi su agenti tražili agente CIA-e u svakoj ulici i iza svake šećerne trske na otoku. Najnevinije djelo od strane fizičkih osoba, građana, bilo je odmah pod neposrednom sumnjom. Mnogi moji prijatelji suočili su se s njegovim streljačkim odredima — prijatelji kao što su Armando Rodriguez, Perez Lopez, Jesus Cueva i Enrique Hernandez. Drugi su bili odvedeni u zatvor i jednostavno nestali bez traga i glasa, i o njima se više nikada nije ništa čulo. Protestantski propovjednici i katolički svećenici također su bili pod prismotrom zbog sumnje da su

CIA-ini agenti zbog međunarodnih veza koje je omogućio njihov položaj.

Poput ostalih kršćana na Kubi, moja supruga i ja također smo živjeli u strahu. Svaki put kad sam odlazio od kuće, Yraida i ja poljubili bismo se za rastanak kao da se možda vidimo posljednji put na ovoj zemlji. Dok sam prvi put držao našega novorođenog sina u naručju, pitao sam se hoću li ikada doživjeti da ga vidim kako postaje muškarac. No usprkos svim teškoćama, usprkos svim neudacima i iznenadnim napadima, i usprkos svim ubojstvima koja su se događala oko nas, vjerovao sam da imam posao koji treba biti obavljen. Više nego ikada ranije užasnuti i preplašeni kubanski narod žedao je i potrebovao sigurnost koja se jedino može naći u Riječi Božjoj. Više nego ikad trebali su nadu u bolju sutrašnjicu.

Društvo u zatvorskoj ćeliji broj dva

Dolazak hrane jednom dnevno prekidao je monotoniju zatvorskog života. Nakon prvog obroka svega samo ne svježeg mesa, naša se dnevna dijeta sastojala od trideset dekagrama blijedožute kaše načinjene od kukuruznog brašna i vode, i kriške kruha tvrdog kao kamen. Debeli bijeli crvi koji su plutali na površini kaše bili su nam izvor bjelančevina. No koliko god se trudio, nisam se uspio natjerati da progutam i probavim bilo kašu bilo kruh. Drugim zatvorenicima nije smetalo što ja imam osjetljiv želudac. Osjetio sam da se pitaju koliko ću dugo izdržati prije nego što počnem jesti pokvarenu hranu.

Dok sam gledao kako drugi zatvorenici jedu, pitao sam se koliko je dugo svaki od njih zatočen u ovoj rupi smrti. Koliko sam ja mogao vidjeti i razaznati, neki od njih su se ovdje nalazili već podosta vremena. Što li je svaki od njih počinio da je zaslužio tako neljudsko postupanje? Umorstvo? Krađu? Krijumčarenje? Je li član podzemlja? Mogao sam samo nagađati i naslućivati težinu njihovih zločina protiv domovine. Zahvaljivao sam Bogu za to što ću, kad moji tamničari ubrzo shvate da je moje uhićenje bilo pogreška, biti oslobođen i da će mi biti dopušteno vratiti se svojoj obitelji.

Nisam uopće imao pojma koliko je vremena prošlo kad se lice jednog stražara pojavilo pred prozorčićem na

vratima zatvorske ćelije. “Je li Alexander ovdje?” upitao je. Kad sam potvrdno odgovorio, upalila se jedina žarulja koja je visjela sa stropa. Pokušao sam zaštititi oči od jarke svjetlosti. Otvorio se otvor za hranu koji se nalazio u vratima, a o pod su tresnuli komadi odjeće pred mojim nogama. “Obuci se i pripremi”, zapovjedio mi je čuvar. “Čeka te časnik za istragu i saslušavanje.”

Podigao sam majicu s plavo-bijelim prugama i navukao je preko glave i odjenuo crveno radno odijelo. Dok sam prilagođivao veličinu naramenica, svrnuo sam pogled nadolje gledajući svoju odoru te se obeshrabreno osmjehnuo u sebi. Humberto Noble Alexander, propovjednik i svećenik Evanđelja Isusa Krista, nosi tu čudnovatu i neprikladnu odjeću — mogu samo zamisliti kako sam izgledao. Zatvorenici s kojima sam dijelio zatvorsku ćeliju smijali su se mom izgledu usprkos svome polugolom stanju.

“Ne brini se, naviknut ćeš se na to da izgledaš kao zebra”, rekao je jedan od zatvorenika dok mu je glas izražavao laganu simpatiju. “Svi smo se na to navikli.”

Napravio sam grimasu pokazujući da se gnušam njegove primjedbe. U sebi sam mislio: “Nemoguće je da ću ovdje ostati toliko dugo da bih se navikao na takvo što.” No moj se um ipak hrvao sa zlokobnim slutnjama koje su se pojavile u meni. Što ako se dogodi ono najgore? Što ako ne budem pušten? Ne! Stresao sam se od ovih odvratnih misli. Neću misliti tako negativno. Morao sam vjerovati da će bilo kakva možebitna greška koju je vojna policija napravila biti razjašnjena brzo i učinkovito. Trebam samo porazgovarati s odgovornom osobom, i bit ću na putu kući.

Čelik je zastrugao po čeliku kad su se velika, masivna vrata odškrinula. Izašao sam iz ćelije i stupio u slabo osvijetljeni hodnik. Pozdravio me je val svježeg zraka. Umor i iscrpljenost polako su nestajali dok sam udisao osvježavajući miris. Mogao sam se nositi sa svime, mislio sam, osim nezdravog i beznadnog okruženja koje sam upravo ostavio iza sebe.

Moj je vojni čuvar sa sivom bradom i zgužvanom vojnom odorom nalikovao tisućama drugih ljudi koji su opona-

šali Fidela Castra, a moglo ih se vidjeti kako lutaju po ulicama glavnog grada nakon Castrova uspješnog prevrata. Čuvar je snažno zalupio vratima ćelije i gurnuo me prema naprijed uperivši puščanu cijev u mene. Koraci su nam glasno odjekivali duž dugačkog, praznog hodnika.

Moj me je čuvar putom odlučio verbalno zlostavljati. “Kad završimo s tobom, nećeš više raspačavati opijum ljudima”, rekao je.

Trenutak sam zastao i zamislio se, a zatim ga upitao: “Opijum? Ali ja...”

Ustuknuo sam nehotice kad mi je gurnuo puščanu cijev u kralježnicu. “Opijum za mase”, prosiktao je. “Kršćanstvo!”

I dok sam hodao s puščanom cijevi uperenom u leđa, nasmijao sam se usprkos bolu. Naravno, Evanđelje Isusa Krista — bio je to “opijum za mase” sudeći prema Castrovom režimu. Je li to razlog zašto sam uhićen, zato što sam propovijedao Evanđelje?”

Jednom me je rukom zgrabio za moju lijevu ruku, a drugom je poravnao pušku uperenu u mene dok smo nastavljali put kroz labirint sivih prolaza, nalik zagrobnima, kroz vrata s rešetkama i po neravnim kamenim stubama. Dok smo teturali hodnicima, niti sam koga vidio niti čuo. Odjednom, iznenada, zapovjedio mi je da se zaustavim, a zatim me je okrenuo prema ulazu s metalnim vratima.

Šifriranim signalima moj je oružani pratilac oštro pokucao na vrata. Vrata su se otvorila, i stražar me je grubo gurnuo u malu sobu za ispitivanje. Zapljusnuo me val svježeg i ohlađenog zraka, kao da sam ušao u prostor predviđen za čuvanje lako pokvarljivih namirnica. Kasnije sam saznao da se temperatura u sobi mogla podešavati i kretati od ognjeno vruće do ledeno hladne, ovisno o zamislama ispitivača i stupnju neugode koja je trebala biti nanijeta zatvoreniku.

Čovjek kojega sam odmah prepoznao kao časnika zaduženog za provedbu istrage unatoč njegovoj civilnoj odjeći, koračao je naprijed-natrag iza malenog metalnog stola. Njegova neuredna brada trebala je biti imitacija brade i brkova koju je nosio njegov vrhovni zapovjednik Fidel Ca-

stro. S rukama prekrizanim na ledima i bradom isturenom naprijed, ponosno je koračao kao pijetao koji očekuje odlučujuću borbu u ringu u središtu Havane. Trenutak je zastao i odmjerio me pogledom. Hladan pogled bio je u potpunoj suprotnosti s njegovim prijateljskim izgledom i laganim smiješkom na usnama. Ispred stola nalazila se prazna metalna stolica.

Bez riječi su me, moj oružani pratilac i drugi vojnik koji je stajao u sjeni, zgrabili i svukli s mene odjeću. Neko sam vrijeme tako stajao gol čekajući daljnje upute, dok su se njih trojica, svi obučeni u toplu i udobnu odjeću, smijali i razgovarali međusobno.

“Revolucija će trajati vječno!” izjavio je moj istražitelj dok je sjedao u stolicu koja se nalazila iza stola.

“Da”, složio se drugi vojnik gestikulirajući rukama. “Ona je velika i nepobjediva.”

“Zasigurno će trajati više od tisuću godina”, odgovorio je moj oružani pratilac. “Ne znam postoji li vječnost, ali ako postoji, revolucija će je nadživjeti.”

Tresao sam se od hladnoće dok su njih trojica izricali hvalospjeve vrlinama i dugovječnosti Castrove revolucije. Nakon nekoliko minuta, namjerno pričekavši da hladni zrak prodre u moje tijelo, ispitivač mi je naredio da sjednem na praznu, metalnu stolicu. Poslušao sam.

Kad sam sjeo, drugi je časnik upalio rasvjetno tijelo iznad moje glave. Žarulja snage 800 w uperena izravno u moje lice potpuno me je zaslijepila. Pokušao sam žmirkati, ali nisam uspio izbjeći njezinu jarku svjetlost. Zatvorio sam oči, ali snažna je svjetlost prodrila kroz moje vjeđe uzrokujući snažnu bol u očima. “Oče,” molio sam tiho, “obećao si da ćeš uvijek biti sa mnom. Budi sa mnom sada. Daj mi snage da izdržim.” Duboko sam udahnuo i pričekao. Iz osobnog sam iskustva znao da se tri stvari ne rade kad te ispituju vladini agenti: nikad ne govori prije nego ti se netko obrati, ne postavljalj pitanja i nikad nemoj dobrovoljno odavati informacije bilo kakve vrste.

Nakon nekoliko neugodnih trenutaka, odgovorni je časnik ispalio prvo pitanje. “Zašto si išao u Guantanamo?”

“Guantanamo?” upitao sam...

Iznenaden njegovim pitanjem, trebalo mi je vremena za razmišljanje. Na što li je ciljao? Što smjera? Ništa nisam shvaćao. Kad god sam bio ispitivan ranije, u prethodnim slučajevima, bilo je to zbog tuđih aktivnosti, a ne mojih.

“Da, Guantanamo!”

Tada sam se sjetio puta na koji smo Yraida i ja otišli prije nekoliko tjedana. Odvezli smo se dolje u pokrajinu Oriente kako bismo posjetili neke članove moje obitelji. Smatrao sam da se njegovo pitanje odnosi na taj put. “Da posjetim rođake.”

Moj je ispitivač otpuhnuo u nevjerici. Iako nisam mogao vidjeti ništa iza kruga zasljepljujućeg svjetla, čuo sam nervozno i nestrpljivo lupkanje olovkom o metalnu površinu stola. “Znamo da si se išao sastati s McDonaldom.”

“McDonald?” Moj glas je izdao iznenađenje. “Gospodine, ali ja ne poznajem nikakvog McDonalda.” Pozorno sam se prisjećao tračeva, glasina i podzemnih nagađanja koje sam čuo na raznim mjestima. Oh, da, pomislio sam. Čuo sam glasine o američkom liječniku koji se nalazio u američkoj mornaričkoj bazi u Guantanamu i o njegovim navodnim pokušajima atentata na Castra, ali ga nikad nisam upoznao.

“Dr. McDonald”, čovjek se nagnuo peko stola prema svjetlosti. “Ti ga poznaješ!” Nadmoćni ton njegovog glasa u potpunosti se poklapao s njegovim sarkastičnim izrazom lica. “On je liječnik u bolnici u bazi. Ti to znaš jer si tamo krenuo kako bi se s njime sastao.” Očigledno zadovoljan snagom informacija koje mi je uputio, moj je ispitivač sklopio ruke i naslonio se na naslon u svojoj stolici.

“Ovi ljudi samo traže kako bi mi nešto prikvačili i optužili me”, mislio sam. “Pa, morat će se malo potruditi.” Uspravio sam ramena, podigao bradu, i zurio ravno u tamu koja je okruživala lice mog ispitivača. Jasno, razgovijetno i odmjerenim tonom odgovorio sam: “Ponavljam vam, gospodine. Ne poznajem nikakvog liječnika imenom McDonald.”

Zvuk struganja metala o grubi beton od čega su se sastojali zidovi i pod, glasno je odjeknuo kad je moj mučitelj skočio na noge. Čuo sam i osjetio žestinu njegovog

bijesa. Bez riječi je zaobišao stol. U mom su se vidokrugu pojavile blještavosjajne čizme i par uredno izglačanih hlača, zatim njegova lijeva ruka i gornji dio trupa, dok mu je lice ostalo izvan područja svjetlosti. Nagnuo se na rub stola i nekoliko je sekundi izgledao potpuno smireno i opušteno. Tada se njegovo tijelo zgrčilo.

“Humberto.” Njegov je glas postajao sve opasniji i prijeteci; uperio mi je prst u lice, na kojih centimetar-dva od vrha nosa. “Dosad sam bio stvarno strpljiv s tobom, ali moje strpljenje polako nestaje. Pouzdano znamo da ti je dr. McDonald trebao dati bombu kako bi je ti postavio u Castrov privatni zrakoplov.”

“Bombu?” Izbezumljen i u nevjerici, zurio sam u mjesto gdje sam pretpostavljao da se nalazi njegovo lice. Za ime svijeta, kako su samo došli do ovako nevjerojatne i izmišljene priče?

“Nemoj mi se praviti kao da ništa ne znaš, Alexander.” Čovjek se užurbano odmaknuo od stola poput nekoga tko se odmiče od vruće kuhinjske tave. Osjetio sam nepodnošljivi pritisak dok je pokušavao vratiti prijašnju mirnoću i nadmoćni stav.

“Da, bombu!” Njegov je glas prasnuo otkrivajući sumnjičavost i nezadovoljstvo. Trebalo mu je nekoliko sekundi da ponovno zauzme svoj arogantni stav i prijašnje ponašanje, energično je poskočio i ponovno prišao mjestu gdje sam sjedio.

“Mi znamo...” rekao je, otežući riječ “znamo” vrlo značajno. “Ti ga poznaješ!”

Odmahnuo sam glavom i slegnuo ramenima. “Pa vi znate više od mene.”

Vidno bijesan i razjaren, uspravio se do pune visine od 170 centimetara i uzdahnuo: “Hm! Naravno da znamo. Obuci se. Naredniče, odvedi ga u ‘sobu’.”

Dok sam navlačio odjeću, moj je mozak, poput automobila kojem treba podešavanje, upao u neugodan prazan hod. Prsti su mi odbili poslušnost a zubi cvokotali, djelomice zbog ledene temperature koja je vladala u toj sobi, a djelomice i od strašne spoznaje da se ovog puta neću tako lako izvući.

Ošamućen, prepustio sam se da me vode od sobe do sobe.

Moj me je oružani pratilac vrijeđao i ponižavao dok smo se uspinjali zavojitim tunelskim sustavom. “Progovorit ćeš ti već. Samo čekaj i vidjet ćeš da ćeš progovoriti.”

Sproveo me prvo jednim, zatim drugim hodnikom. Svrnuo sam pogled na teška metalna vrata koja su razbila jednoličnost sivih betonskih zidova i sav sam protrnuo. Sad sam shvatio da se iza svakih vrata nalaze zatočeniци koji žive u čak i za životinje nedoličnim i neprihvatljivim uvjetima. Na jednom skretanju, kad sam automatski skrenuo ulijevo, moj me je tamničar preusmjerio nadesno.

“Ovuda”, zauriao je gurajući me uperenom cijevi svoга oružja. “U zatvorsku ćeliju broj dva, tvoj novi dom.”

Na trenutak sam se razvedrio. Možda će uvjeti u zatvorskoj ćeliji broj dva biti nešto bolji. Moja je prva zatvorska ćelija zasigurno bila samo početna nastamba, mislio sam. To bi objasnilo i zašto je tamo bilo dvanaest zatvorenika u prostoru predviđenom za devetoricu.

Čuvar se zaustavio pred vratima označenima brojem dva. Pritisnuo je prekidač pokraj vrata i izvadio svežanj ključeva iz džepa. Nakon što je otključao vrata jednim od tih ključeva, širom ih je otvorio.

“Vidjet ćemo poznaješ li ti McDonalda ili ne nakon par dana provedenih ovdje”, rekao je pokazujući mi put u ćeliju ograđenu željeznim šipkama. Osvrnuo sam se kako bih pronašao krevet, ali njega nije bilo — samo grubi betonski pod koji se polako ljuštio zahvaljujući vlazi koja je vladala u prostoriji. Vrata su se zatvorila uz glasan zveket i svjetlo se ugasio.

Misleći kako sam sâm, skvrčio sam se i sjeo na hladan i vlažan pod. Iscrpljen, polako sam legao i sklopio oči nadajući se kako ću moći izbrisati posljednjih sedamdeset dva sata svoga života. “Možda će biti najbolje da malo odrijemam”, mislio sam. Skvrčio sam se u položaj nerođenog djeteta u utrobi majke, ali ubrzo su moji laktovi i kukovi počeli prosvjedovati.

Vrtio sam se i okretao s jedne strane na drugu pokušavajući naći odgovarajući položaj. Pitao sam se koliko će

me dugo držati ovdje, izoliranog od drugih zatvorenika. Koliko ću dugo moći podnijeti ovu samoću?

Prije nego što je prošlo pet minuta, shvatio sam da je moja prva pretpostavka bila netočna. Nisam bio sam u ćeliji. Naprotiv, osjetio sam kako sićušna stopala neprestano jure pokraj moje glave. Zamahnuo sam kako bih odagnao uljeza, ali sam samo shvatio da moj nepozvani sustanar nije došao sam. Iz svih kutova i pukotina u zidu i odlomljenih dijelova betona izmiljelo je na stotine kukaca, žohara, i štakora. Gdje god bih posegnuo rukom, nalazilo se nekakvo stvorenje. Ustuknuo sam i sklupčao se uza zid, poput lopte, što sam više mogao i osluškivao smrtonosno zujanje komaraca koji su kružili oko moje svježe obrijane glave.

Mlatarao sam rukama i nogama kao pomahnitao, povremeno dodirujući neko od stvorenja. Kad sam osjetio toplo tijelo tropske zmije kako silazi niz moj vrat i dalje na prsa, čučnuo sam i odbacio je na drugu stranu prostorijske. Panično sam se osvrtao. Koliko još drugih zmija visi sa stropa spremnih da mi padnu za vrat? Za samo nekoliko minuta ozbiljno sam se pitao koliko će vremena proći prije negoli potpuno poludim ili umrem od smrtonosnog ugriza zmije ili štakora.

Izgledalo je kao čitava vječnost, ali za manje od pet minuta svjetiljka koja je visjela sa stropa upalila se, a moji su ljigavi gmizavi sustanari pobjegli ili odgmizali natrag u svoja skrovišta. Ustao sam i pokušao očistiti donje rublje od preostalih nametnika.

Vrata ćelije su se otvorila. Moj se je mračni čuvar zahliknuo smijući se užasnutom izrazu koji se vjerojatno vidio na mome licu. Mahnuo mi je da izađem u hodnik, a onda me je ponovno dopratio u sobu za ispitivanje. Ovaj put je u sobi bilo toplo i posjeli su me na nekakav jastuk ispred drugog ispitivača. Odgovorni je časnik zapucketao prstima na što je čuvar pozorno prilagodio regulator klima-uređaja, a zatim uperio svjetlo snage 800 w izravno u moje oči.

“Alexander,” zarežao je novi ispitivač, “moraš shvatiti da se ja ne šalim i da doista mislim ozbiljno. Kada ti je dr. McDonald trebao predati bombu?”

Prošaputao sam kratku molitvu za snagu i duboko udahnuo. "Ne znam ništa o takvoj bombi."

"Priznaješ li da si išao u Guantanamo?"

"Da."

"S kojim razlogom?"

"Jedna od mojih sestara živi na kubanskoj strani grada. Posjetio sam je." Čovjek iza svjetlosnog kruga nagnuo se naprijed. Njegov je glas izgubio onu oštrinu i bijes koji je pokazivao na početku. "Gledaj, Alexander, mi želimo znati samo jedno. Kako si mislio progurati i postaviti bombu u zrakoplov?"

Šutio sam budući da nisam znao ništa o planiranju atentata koji je on opisao. Njegova je stolica strugnula o betonski pod, i nekoliko minuta sam slušao kako korača naprijed-natrag iza svoga stola.

"Ne želiš odgovoriti zbog svog ugovora s američkom CIA-om. Mi znamo da si ti jedan od njezinih ključnih agenata ovdje na Otoku." Njegov se glas sve više približavao dok nisam osjetio da se nalazi na udaljenosti od tek nekoliko centimetara od mene.

"Jesi li primijetio jastuk na kojemu sjediš?" upitao je. Ton njegovog glasa polako me je obavijao poput zmijske koja se sprema na smrtonosan ugriz. "To je jastuk u koji si planirao sakriti bombu kako bi je ukrcao u zrakoplov."

Spustio sam pogled na svijetloplavi jastuk na kojemu sam sjedio. Zaslijepljen svjetlošću, nisam uspio razaznati nijedan detalj.

Ispitivač je lupio šakom o stol i zaurlao: "Naredniče, maknite mi ga s očiju prije nego ga ubijem!" Čuvar me je grubo zgrabio za ruku i podigao na noge.

"Možda će ti ponovni boravak u 'sobi' razvezati jezik", zaprijetio je odgovorni časnik. "Hrabriji ljudi od tebe ušli su u tu prostoriju, snažni i postojani, ali su izašli slomljeni, ako su uopće i izašli."

Metalna vrata su se otvorila i moj me je čuvar izgurao na hodnik. Spotaknuo sam se i skoro pao. Sočno je opsovao i gurnuo mi puščanu cijev u tijelo. Borio sam se neko vrijeme pokušavajući održati ravnotežu. Osjećao sam se prilično ošamućenim dok su me zapljuskivali valovi gladi

i iscrpljenosti. Put do ćelije broj dva izgledao je beskonačno dugačak. Kad sam ponovno bio u ćeliji i kad se svjetlo iznad moje glave ugasio, stajao sam kao smrznut nasred ove prostorije očekujući svoje sustanare da se vrate. I stvarno su se vratili još opasniji i puni osvete.

Budući da nisam imao nikakve predodžbe o tome koliko bih dugo mogao ostati zatočen u 'sobi', shvatio sam da ne mogu ostati stajati. Prije ili kasnije morat ću sjesti. Ponovno sam skupio noge i sklupčao se poput lopte oslanjajući se o zid. Nekoliko puta sam snažno lupio u smjeru iz kojeg su dolazila stvorenja — moji mučitelji — nadajući se da ću ih tako zaplašiti i odagnati ih makar nakratko kako bih ulovio nekoliko trenutaka laganog drijemeža. I to mi je uspijevalo nekoliko minuta. Kad sam se probudio, jedan mi je štakor grickao nožni palac. Cijela je vojska žohara plazila po mom trbuhu ostavljajući iza sebe odvratn smrad.

Nekoliko minuta kasnije žarulja iznad moje glave ponovno se upalila i stvorenja koja su došla iz mraka ponovno su se povukla. Kad su se vrata otvorila, nisam se mogao odlučiti da li da budem zahvalan za trenutačnu odgodu kazne ili da strepim za svoju neposrednu budućnost.

Ponovno su me odveli u sobu za ispitivanje i posjeli na onaj isti jastuk. Drugi časnik, kojeg nikad prije nisam vidio, stajao je ispred mene. Osjećao sam nazočnost drugog časnika koji se nalazio iza mene.

"Alexander," počeo je novi ispitivač, "o čemu si propovijedao na svome tzv. proučavanju za obnovu?"

"Govorio sam o podrijetlu grijeha i njegovim posljedicama", odgovorio sam.

Časnik koji me je ispitivao svom je snagom lupio o površinu stola i povikao: "Rekao si da je Fidel vrag, zar ne?"

"To ste vi rekli, a ne ja. Čak, štoviše, nijednom u svojoj propovijedi nisam spomenuo riječ vrag. A nisam spomenuo ni Fidela." Na trenutak sam zastao. "Zapravo, ako je vaš agent potajno snimao moju propovijed, a ja mislim da jest, možemo je zajedno još jedanput preslušati kako bih vam dokazao da je sve što vam govorim istina."

Prvi se časnik uspravio i nakratko zastao. "Noble, ako ćeš surađivati s nama, možemo ti uvelike olakšati život i učiniti ga daleko podnošljivijim. Bit ćeš nagrađen voćem, rižom, govedinom... ako ćeš surađivati." Čekao je da ja nešto odgovorim, međutim ja sam i dalje šutio.

"U redu, ako ne želiš govoriti, dat ćemo ti komad papira i olovku. Možeš napisati što si radio. Mislim na tvoje kontrarevolucionarne aktivnosti."

Dodao mi je komad papira iz bilježnice i olovku. Budući da nisam imao što drugo raditi, počeo sam crtati križeve, simbol kršćanstva. Odgovorni je časnik nakratko pogledao moje crteže. Bijesan, istrgnuo mi je papir iz ruku i zgužvao ga.

"Dajte mu telefonski poziv!" vikao je.

Na trenutak sam pomislio: "Dobro je, sad mogu nazvati Yraidu i objasniti joj gdje sam i što se sa mnom zbiva." Tada sam otkrio da je moj tamničar govorio o potpuno drukčijoj vrsti "telefonskog poziva". Dvije su me snažne ruke istovremeno udarile u oba uha s takvom silinom da su me ove pljuske podigle s jastuka na kojem sam sjedio i odletio sam u zrak. Intenzivni bol sijevnuo mi je kroz oba uha. Na oči su mi navrle suze. Bio sam siguran da su mi slušne membrane prsnule. Bol me je potpuno ošamutio i osjećao sam vrtoglavicu. "Bit ću gluhi do kraja života", pomislio sam. U tom trenutku nisam mogao ni zamisliti koliko će moje pretpostavke doista biti točne. Dvadeset tri godine kasnije ja još uvijek patim od posljedica njihovoga "telefonskog poziva".

Negdje iznad zvonjave u ušima čuo sam svoga tamničara kako viče: "Companero, vraćaj ga natrag!"

Drugi mi je časnik uperio pištolj u glavu dok sam pokušavao stati na noge. Moj me je čuvar zatim vratio u ćeliju broj dva. Sljedećih petnaest dana i noći ovakav se postupak ponavljao — prvo ispitivanje, zatim vrijeme za ćeliju broj dva, pa natrag na daljnja ispitivanja i istragu. Iako su mi san i hrana bili uskraćivani i iako sam bio oslabljen njihovim neprestanim batinanjem, nikako nisam mogao pristati na priznavanje njihovih laži. Što su me dulje ispitivali i držali zatočenog u onoj prljavoj zatvorskoj

ćeliji, to sam postajao sve odlučniji da im ne dopustim da me slome. Odlučio sam napustiti zatvorsku ćeliju broj dva neslomljen i neporažen.

Smrtno krštenje

Teturao sam duž sivog hodnika još jednom, dok me je čuvar pratio sa strane. U ušima mi je zvonilo i osjećao sam vrtoglavicu od “telefonskih poziva” koje sam ranije primio. Iscrpljenost i bol igrali su se s mojom sviješću. Prošlo je puno vremena otkad sam posljednji put spavao ili jeo. “Gospodine Bože,” pomislio sam, “koliko dugo treba da se netko slomi pod ovakvim uvjetima?”

Nakon što me je čuvar pretražio da se uvjeri da nemam nikakvog skrivenog oružja — a gdje je mislio da uopće mogu i nabaviti takvo oružje, doista ne znam — otpratio me natrag u sobu za ispitivanje. Tamo sam susreo četvrtog ispitivača, snažnog, tamnoputg časnika. Po načinu na koji se poigravao sa svojim dugačkim brkovima i gladio gustu bradu bilo je očigledno da ih smatra dokazom svoje muškosti i nadmoćnosti.

“Izvoli sjesti.” Odgovorni mi je časnik pokazao praznu stolicu. Na stolici se nalazio svijetloplavi jastuk. Poslušao sam. “Gubimo previše vremena.” Čovjek je obišao stol i naslonio se na rub tako da mu je lijeva noga ostala visjeti.

“Pa ti se treseš. Jesi li nervozan?”

“Ne, samo mi je hladno”, odgovorio sam.

Podigavši samo jednu obrvu, odmahnuo je lagano glavom i savijao ono malo gornje usnice što se moglo nazrijeti od guste brade. “Prepoznaješ li ovaj jastuk na kojemu sjediš?”

Odmahnuo sam glavom.

“Sjediš na bombi koju si planirao podmetnuti u Castrov zrakoplov, no ti to već dobro znaš.”

Pričekao je nekoliko trenutaka da vidi kako ću reagirati. “Nećeš nam ništa reći o svojim aktivnostima i kontaktima s CIA-om, zar ne?”

Odmahnuo sam glavom. “Ne, jer ne znam ništa o tome.”

“Zasigurno nam nećeš reći ni kako si ušao u ‘Gitmo’ (mornaričku bazu Guantanamo) kako bi uzeo bombe i izvršio sabotažu Castrovog zrakoplova?”

Časnikovo je lice eksplodiralo od bijesa. Skočio je na noge, izvukao pištolj iz korica i uperio mi cijev u čelo. Sav crven od bijesa, izvikivao mi je bujicu psovki i hula u lice.

Čekao sam da povuče okidač. Hoću li čuti pucanj, a zatim osjetiti metak kako prolazi mojom lubanjom? Ili neću ništa čuti ni osjetiti iz takve blizine? Prvi put nakon uhićenja bio sam istinski preplašen — prestrašen sve do srži, do jezgre svoga bića.

Zatvorio sam oči i svjesno pokušao isključiti misli iz ove situacije. Bog je zasigurno čuo moju molbu i moj plač. Odjednom, u mislima, vratio sam se u San German, u razred gospodina Harissa u malu katoličku školu u našem mjestu. Mogao sam čuti njegov glas dok je pokazivačem prelazio preko Azije i Europe na zemljovidu koji je visio na zidu. U mašti sam se osvrnuo oko sebe po učionici i gledao svoje školske prijatelje, dok su njihove iskričave oči odavale nevinost i dobronamjernost. Mogao sam osjetiti miris jela moje majke u našem malom domu. Vidio svoga oca kako radi za strojevima. Prisjetio sam se večernjih šetnji na koje sam običavao ići s roditeljima u mome djetinjstvu. U tih sam nekoliko trenutaka proputovao kroz svoj dvadesetosmogodišnji život prisjećajući se najdojmljivijih iskustava i događaja koje sam potisnuo i poslao u dubine svoje svijesti.

“Alexander, mogao bih te ubiti ovoga trena!” Hladan čelik cijevi pištolja i časnikov opor glas vratili su me natrag u stvarnost. “Što drugo i mogu učiniti? Pokušao si pobjeći, zar ne?”

Budući da me nije odmah ustrijelio i ubio, zaključio sam da vjerojatno ni nema takvu namjeru. Strah da će me namjerno ubiti bio je zamijenjen novim užasom. Njegovi prsti, koji su u bijesu podrhtavali, mogli bi nehotice povući okidač. Zašto mi je to u tom trenutku palo na um, ne znam. Smrznut u vječnosti iščekivanja, molio sam.

Kad je iskalio bijes, mahao mi je revolverom ispred nosa. "Ne postoji tako hrabar čovjek da ne bi izdao, niti čovjek toliko snažan da bi sve ovo izdržao. Ili ćeš nam reći sve što tražimo, ili ćeš umrijeti!" Zatim se udaljio ponosno hodajući po sobi, stresao glavom i nešto ogorčeno promrm-ljao. Tada nisam ni shvaćao da mi se upravo sudilo, da sam upravo bio osuđen i poslan na izdržavanje kazne bez ikakvog prava na žalbu.

Moji su trenuci užasa prošli. Pitao sam se u sebi što su moji tamničari kadri još učiniti. I uskoro sam saznao. Bilo mi je zapovjedbno da skinem i onih nekoliko komada odjeće koje sam imao na sebi. Čuvar mi je na glavu, preko očiju stavio debelu crnu platnenu vreću. Ruku zavezanih na leđa, sproveli su me između dva vojnika do automobila koji je bio parkiran vani, te me bacili na pod ispod stražnjeg sjedala. Jedan mi je vojnik uže tom svezao skočne zglobove. Druga dvojica su ušla u automobil i zalupila vratima. Točno sam znao koliko ih ima po broju nogu koje su se odmarale na mojim leđima i po usadnicima njihovih pušaka kojima su me pritiskivali.

Još jedna vrata su se zatvorila i začuo se zvuk zujanja automobilskog motora. Dok sam se pokušavao namjestiti u ovom skućenom prostoru, čuo sam zujanje kratkovalnog radioprijemnika koji se nalazio u automobilu. Tijekom vožnje vozač je odgovarao jednosložnim porukama na pozive iz stožera. Moji su čuvari vrlo malo govorili. Osjetio sam svaku neravninu i udubinu na cesti dok je automobil poskakivao prelazeći preko rupa, vijugajući sad u jednom sad u drugom smjeru. Budući da je vožnja trajala tri sata, naše je odredište bilo prilično blizu stožera G-2.

Kao što su to moji čuvari i planirali, ja nisam imao pojma u kojem se smjeru krećemo, kad ćemo tamo stići niti što će se dogoditi kad tamo stignemo. Jedino na što

sam mogao misliti bila je moja prilično jadna situacija koja je iz trenutka u trenutak bivala sve jasnija.

Automobil se polako zaustavio. Moja su me četvorica suputnika izvukla iz automobila i odvela niz nekakvu strмину. Noge su mi još uvijek bile svezane. Kad su mi maknuli kapuljaču s glave, shvatio sam da se nalazim na samom rubu jezera koje se nalazilo u unutrašnjosti otoka, a bilo je djelomično smrznuto zbog neuobičajeno niskih temperatura za ovo doba godine. Kratko drveno pristanište virilo je iznad vode.

“Okreni se”, zapovjedio je jedan od vojnika. “Stavi ruke na leđa!” Svezao mi je ruke iza leđa uže, dok mi je drugi vojnik pričvrstio kožni remen oko struka. Teško uže bilo je privezano za ovaj remen. Bez riječi, jedan me je zgrabio za ramena, a drugi za noge i tako su krenuli prema pristaništu.

“Što... što mi to radite?” povikao sam očajnički.

“Stvar je jednostavna!” odgovorio je jedan od mojih mučitelja dok je stupao na plutajuću platformu. “Bacit ćemo te u jezero. Ako si doista nekužan glede počinjenih zločina protiv države, isplivaj na površinu i vjerovat ćemo ti.”

I dok su njih dvojica podizala moje tijelo iznad ruba pristaništa, riječi iz Evanđelja po Mateju 27,40-42 prošle su mi kroz misli. “Ako si Sin Božji, siđi s križa!” Slično su se i glavari svećenički zajedno s književnicima i starješinama rugali i govorili: ‘Druge je spasio, a sam sebe ne može spasiti! On je kralj Izraelov! Neka sada siđe s križa pa ćemo vjerovati u njega.’”

Tamna, ledeno hladna voda uzburkala se iznad moje glave kad je tijelo pljusnulo u jezero. Koprcao sam se poput ribe uhvaćene na udicu, boreći se i pokušavajući se osloboditi spona kojima sam bio vezan. Pluća su mi se htjela rasprsnuti, u ušima mi je počelo zvoniti, a vid mi je polako tamnio. Shvatio sam da se utapam i da ne mogu učiniti ništa kako bih se spasio. Nije mi preostalo ništa drugo osim da se opustim i čekam ono najgore.

Odmah nakon što sam se prestao boriti, moji su me mučitelji naglo izvukli iz vode pomoću užeta vezanog oko

struka. Viseći između vodene površine i ruba pristaništa, kašljao sam i pljuvao vodu očajnički se boreći da udahnem zrak. Vidio sam lica mojih mučitelja kako se smiju svojoj sadističkoj šali.

Odgovorni časnik, onaj koji mi je prije držao pištolj uperen u čelo, nagnuo se prema meni. "Jesi li spreman sada govoriti? Isplivaj i vjerovat ćemo ti."

Odmahnuo sam glavom u znak prosvjeda. "Nemam ništa..." Moj je prosvjed naglo završio drugim uronjavanjem pod površinu ledene vode. Opet su me uronili i ostavili pod vodom dok nisam bio siguran da ću se utopiti, a tada su me ponovno podigli i ispitivali. Niska temperatura vode u jezeru uskoro mi je postala veća prijetnja od samog utapanja. Iznova i iznova postupak se ponavljao dok na kraju nisam izgubio redosljed brojenja koliko sam puta bio zaronjen i ostavljen da se skoro utopim.

Kad više nisam mogao spriječiti cvokotanje zubi da odgovaram na pitanja, glavni me je ispitivač upitao: "Jesi li sada spreman progovoriti, ili da pokušamo zaigrati drugu igru?" Njegov je glas bio pun prijetnje i srdžbe.

Moje ledeno krštenje završilo je kad sam izgubio svijest. Ponovno sam se osvijestio na podu jurećeg automobila. Kad smo se vratili u stožer G-2, čuvari su me odveli u drugu sobu za ispitivanje gdje me je čekao Commandante Naguera, najviši časnik po činu od svih koje sam dotad susreo.

Naguera me je pogledao i podcjenjivački otpuhnuo: "Misliš da si hrabar? Mi ćemo ti pokazati tko je hrabriji!" Okrenuo se prema dvojici čuvara i zapovjedio: "Vodite ga u ćeliju broj 21."

Moji su čuvari dali oduška svojim neuspješnim pokušajima u slamanju moje volje lupajući me, gurajući i vukući hodnicima do moje nove ćelije. Došli smo do malenog kockastog prostora, sličnog kabini za tuširanje, jedva dovoljnom za jednu osobu. Na podu se nalazio roštilj koji je bio nagnut prema stražnjem dijelu ove kabine. Na stražnjem se dijelu kabine nalazilo nekoliko redova čavala koji su virili iz poda, a vrhovi kao da su čekali svoju sljedeću žrtvu.

“Ulazi.” Jedan od čuvara gurnuo me je u kabinu i zatvorio vrata. Čuo sam kako je za sobom povukao zasun. Uskoro sam shvatio da ću, ako želim spriječiti da mi oštri čavli probodu pete, morati stajati na vrhovima prstiju. Pokušao sam i druge položaje, ali jednostavno nije bilo drugog načina.

Tada je započelo pravo mučenje. Mala kaplja vode pala mi je na glavu, zatim je slijedila druga, pa treća. Jedna za drugom male su kaplje padale na moju glavu gađajući uvijek isto mjesto. Pokušao sam se pomicati, ali kaplje su i dalje padale u istom vremenskom razmaku gađajući isto mjesto. Prošlo je pet, deset, dvadeset minuta. Na kraju prvog sata vodene su mi se kaplje činile kao veliki malj koji me nemilosrdno udara po glavi. Mislio sam da ću poludjeti.

Neprestano sam se molio ponavljajući Isusove riječi na križu: “Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?” U meni je bjesnila borba između vjere i okolnosti koje su me okruživale. Molio sam se da mi se skрати ova agonija. Izgubio sam pojam o vremenu. Jesam li ovdje proveo jedan sat ili pet, doista nisam znao. Kad su moji mučitelji došli da me izvedu iz ćelije broj 21, bili su prilično iznenađeni kad su vidjeli da sam još uvijek pri zdravoj pameti. U sobi za ispitivanje odgovorni je časnik ponovno pokušao iznuditi moje priznanje.

“Misliš da si nas uspio poraziti i da si vidio najgore? E, pa varaš se.” Pogladio je bradu i kratko kimnuo glavom. “Mislim da ću te jednostavno ustrijeliti i reći da si pokušao pobjeći. Što kažeš na to?”

Budući da stvarno ništa nisam mogao, samo sam slegnuo ramenima.

Pun prijezira i gađenja, vikao je: “Nećemo te ubiti. Ti bi želio da mi to napravimo, ali prije nego što završimo s tobom, bilo bi ti bolje da si mrtav, jer je mrtvima puno bolje nego što će biti tebi. Osobno ću se pobrinuti da dobiješ zatvorsku kaznu od dvadeset godina!”

“Bože,” molio sam u sebi, “daj mi snage.” Zurio sam u jednu točku preda se, ne želeći svojim mučiteljima pružiti zadovoljstvo da vide kako se stvarno jedno osjećam.

Čuvar me je grubo povukao pa sam ustao na noge, a zatim me je odvuкао niz hodnik u drugu ćeliju — ćeliju u kojoj je sve vrvjelo i bilo prepuno zmija svih vrsta. Tijekom hladnijeg vremena otočne su zmije, kako otrovne tako i neotrovne, dopuzale u ovu zatvorsku ćeliju kako bi se mogle priviti uz bilo kakvo toplo tijelo koje je ovdje bilo zatočeno — u ovom slučaju moje. Nisam siguran koliko je to odgovaralo mojim novim sustanarima, ali zmije i ja ipak smo uspjeli sklopiti kakvo-takvo nasilno primirje.

Mjesec dana kasnije čuvari su se vratili po mene. Nisam imao pojma kamo me odvođe. Svezavši mi ruke na leđa, s uperenim bajunetama gurali su me kroz neugodno vlažan hodnik na stražnji ulaz zgrade G-2. Tropsko me je sunce zaslijepilo kad sam stupio u zatvorsko dvorište. Ponovno me je oštrica bajunete natjerala da se popnem u tovarni prostor velikog kamiona, gdje se nalazio velik broj zatvorenika koji su sjedili i čekali na premještaj.

Kad su vojnici ubacili i posljednjeg zatvorenika u kamion, metalna su se vrata kamiona zatvorila uz glasni tresak, potpuno onemogućavajući dotok kisika ili svjetla. U tami sam osluškivao kako vozač pali motor i ubacuje u brzinu. Moje su kosti bolno udarale o tvrde metalne stijenke i drveni ležaj dok je kamion udarao i poskakivao na sve strane kad je prelazio preko stotina i tisuća neravnina i rupa na cesti vozeći pritom vratolomnom brzinom. Nедуго nakon polaska, zaliha je zraka počela iščezavati. Jauci i uzdasi ispunili su našu pokretnu zatvorsku ćeliju dok smo se borili za svaki udisaj. Zaokupljen vlastitom neudobnošću i potpunom tamom koja je vladala oko mene, nisam ni primijetio, sve dok nismo stigli na odredište i dok se vrata nisu širom otvorila, da su se mnogi od mojih suputnika onesvijestili tijekom putovanja, a jedan je zatvorenik imenom Byron Miguel i preminuo.

Utvрda La Cabana. Sagrađena u šesnaestom stoljeću, ova stara španjolska utvrda bila je u mom narodu poznata kao “kuća smrti”. Na cijelom kompleksu, veličine četiri velike gradske četvrti, bile su sagrađene i podzemne galerije koje su bile povezane i isprepletene tunelima nalik špiljama. Broj zatvorenika koji se nalazio zatočen u poje-

dinoj zatvorskoj ćeliji, koje su se nalazile u dugačkim redovima, kretao se između 50 i 243! U ovom je zatvoru umrlo više kubanskih zatvorenika negoli u ijednom drugom.

Rupe od metaka, koje su načinili streljački odredi prilikom pogubljenja, bile su glavno obilježje masivnog, sivog, kamenog zida u zatvorskom dvorištu. U ovom su zatvoru bivši vojnici Batistine vojske i drugi neprijatelji Castrove revolucije čekali prozivanje svog broja i suočavanje sa šesteročlanim streljačkim vodom.

Tijekom dugih, tropskih noći koje su slijedile, ležao bih budan slušajući stravičan zvuk pucnjave dok su vojnici pogubljivali stotine zatvorenika. Katkad sam čuo i pokojeg zatvorenika kako umire uzvikujući riječi: "Živio Krist, moj Kralj!" ili: "Dolje komunizam!"

Ali najgori zvuci kojih se mogu sjetiti bili su dreka i smijeh male djece koja su trčkarala unaokolo tijekom dnevnih pogubljenja. Kao da se radi o kakvoj cirkuskoj predstavi, čuvari u La Cabani dovodili su svoje žene i djecu da nazoče pogubljenjima. Ali ipak oni nisu bili ovdje samo iz puke zabave, već im se ovim činom željelo ukazati na to kako prolaze kontrarevolucionari.

Čuvari su nas prozivali jednog po jednog, dodjeljivali nam brojeve i tek tada nam dopustili da iskočimo iz kamiona, a onda su nas još jednom temeljito pretražili. Sve što je zatvorenik slučajno donio sa sobom bilo je zaplijenjeno i dodijeljeno čuvarima za njihovu uporabu.

Zajedno sa 125 drugih zatvorenika bio sam odveden u galeriju broj 12. Morali smo proći kroz vojno zatvorsko dvorište kako bismo došli u civilno zatvorsko dvorište gdje sam bio zadržan do suđenja. Naša je ćelija bila samo špilja iskopana u kamenu i imala je oblik nepravilnog lijevka koji je na širem otvoru imao vrata načinjena od rešetki, a na užem se nalazio maleni prozor napravljen od metalnih šipki. Mala rupa na sredini, također okovana rešetkama, služila nam je kao prostor za obavljanje fizioloških potreba.

Kao što je to bio običaj u svim zatvorima, zatvorenici veterani pozdravili su me na ulazu u ćeliju. Budući da

sam dosad već prilično dobro naučio i poznao zatvorske običaje, bio sam spreman za bujicu pitanja. “Kako napreduje kontrarevolucija?” “Planiraju li Sjedinjene Američke Države još jednu invaziju?” “Je li istina da Castro ima rak?” “Vrši li OAD (Organizacija američkih država) cenzuru i pritisak na Castrov režim?” “Ima li znakova slabljenja Castrove vlasti?”

Odgovorio sam na njihova pitanja najbolje što sam znao, znajući da ta pitanja postavljaju očajnici koji od mene zdvojno traže bilo kakav tračak nade. Kako sam samo želio da im mogu reći ono što su željeli čuti — da je Castro zajedno sa svojim sljedbenicima na pragu poraza, da su SAD izvršile uspješan mornarički napad i da će za nekoliko tjedana biti slobodni. Nažalost, to im nisam mogao reći. Morao sam razbiti i raspršiti njihove snove o slobodi hladnom čeličnom britvom stvarnosti. Ljuti i ogorčeni, okretali su se od mene — neki kako bi sakrili suze razočaranja, drugi kako bi gradili nove snove kojima bi nadomjestili one koje sam im ja uništio. Ponovno sam uzdahnuo, obeshrabren činjenicom da ne mogu učiniti ništa kako bih olakšao ovu čudnu, nezasitnu bolest — glad za informacijama, za istinom.

Nakon što se skupina udaljila od mene, pristupio mi je jedan pedesetogodišnjak i nasmiješio mi se. “Sjećaš li me se?” upitao je.

Suočio sam se sa 175 centimetara čvrstih mišića i odlučnosti. Svijetle, inteligentne oči zurile su u mene ispod glatkog širokog čela. Odmahnuo sam glavom. “Bojim se... nisam baš siguran...” Proučavao sam njegove snažne crne obrise i crte lica još neko vrijeme.

“Jesi li ti prodavao knjige?” upitao je.

Je li ovo neki trik, neka zamka, pitao sam se. Da nije ovog čovjeka podmetnula vojska kako bi me na neki način zbunili i optužili? Odlučio sam mu reći istinu. “Da”, priznao sam.

“Jesi li radio u pokrajini Oriente?”

“Jesam...”

Osjetio sam kako njegovo uzbuđenje raste. “Jesi li kada posjetio Puerto Padre?”

Zastao mi je dah i osjećao sam se kao da sam progutao knedlu. “Da, jesam.”

Veliki je osmijeh ispunio njegovo lice. Oči su mu se napunile suzama. “Ja sam Antonio Diaz — narednik koji ti je potpisao dozvolu za prodavanje knjiga na području moje nadležnosti.”

Zaprepašteno sam zastao dok je on nastavio: “Dao si mi knjižicu s naslovom *Koraci prema Kristu*, sjećaš li se?”

Lagano sam kimnuo glavom, iako se nisam mogao sjetiti našeg susreta koji je on upravo opisao. Osjetio sam nelagodu u želucu. Ovo je zasigurno neki trik, neka zamka. Odlučio sam da se neću suprotstavljati ovom čovjeku ma tko god on bio. “Pokušat ću surađivati koliko mogu”, mislio sam.

Antonio je zabacio glavu i široko se nasmijao. Pročitao je moje misli. “To je nevjerojatna knjiga, moj prijatelju. Ona ima snagu koja može promijeniti. Zahvaljujući svjedočanstvu te knjige prihvatilo sam Krista kao svoga osobnog Spasitelja.”

Odjednom, kao da se veo podigao s mojih očiju, prisjetio sam se svakog detalja našega susreta. Zagrlili smo se, iako ta riječ ne može u potpunosti prenijeti osjećaje kojima smo zračili i koje smo prenosili u tom trenutku. Samo bi kršćanin koji se našao u sličnim uvjetima mogao približno shvatiti radost, silnu radost koju smo doživjeli. Poput utopljenika koji se hvata za onoga tko ga izvlači iz vode ili čovjeka koji se grčevito drži svog spasioca dok visi na litici, mi smo zagrlili jedan drugoga.

Zadivljen, borio sam se sam sa sobom da prihvatim ovu činjenicu. Naći brata u Kristu u ovoj kući živih mrtvaca izgledalo je prelijepo da bi moglo biti istinito — i još k tome brata na kojeg sam ja utjecao da sebe preda Kristu. Nevjerojatno!

“Pa što radiš ovdje?” upitao sam jecajući, dok se moj glas slamao preplavljen bujicom nekontroliranih osjećaja.

“Pa, kao što znaš, bio sam pripadnik kubanskih marinaca koji su bili zbačeni s vlasti u vrijeme revolucije. Dok je većina mojih kolega časnika ili napustila zemlju ili

se pridružila Castrovim trupama, ja sam ostao, i evo... ovdje sam.”

”Koliko si već dugo zatočen?”

”Od 1961. Jednom sam bio oslobođen, ali onda ponovno uhićen. Ovdje u La Cabani sam od veljače”, objasnio je.

Dok mi je pričao o svom obraćenju i neposrednom uhićenju, proučavao sam njegovo lice. Opet sam odmahnuo glavom u nevjerici. Kad sam Antonija sreo prvi put, njegovu je odoru resila medalja koju je dobio za spašavanje sedam američkih vojnika čiji je patrolni čamac bio potopljen u Drugom svjetskom ratu. Izgledalo je teško vjerojatno da bi to mogao biti onaj isti čovjek kojeg sam susreo u Puerto Padre dok sam tamo propovijedao i kolportirao. Preobražavajuća snaga Evandjelja! Kad je prihvatio Isusa kao Spasitelja, ovaj se čovjek promijenio iz grubog i nasilnog vojnika u čovjeka i vojnika Božjeg.

Nakon obraćenja Antonio je više radio kao savjetnik nego kao časnik kojeg se boje i kojega mrze njegovi podređeni. U svakidašnjim susretima govorio je o svojoj ljubavi prema Kristu. Vojnici kao i zatvorenici naučili su ga voljeti i poštovati.

”Moji su me ljudi počeli nazivati brat Rivero umjesto narednik Rivero. Nije li to divno?” Antonijevo je lice zasjalo nježnim ponosom. “Kad je 1955. započela revolucija, nisam se mogao prisiliti da se suprotstavljam Batistinim političkim protivnicima. Tako, kad je netko bio uhićen, pomogao sam mu da stupi u kontakt sa svojim rođacima i odvjetnikom. Izgledalo mi je kao da me je Bog pripremao baš za to vrijeme.” Više od dvjesta ljudi slušalo je Antonija kako priča svoje iskustvo.

”Nakon što je Castro došao na vlast 1959., vojska i mornarica bile su raspuštene. Ja sam zajedno sa svojim kolegama časnicima bio bačen u zatvor bez prava na sudski postupak. Noć za noći čekali smo na smaknuće.”

”Jedne noći izveli su me iz ćelije i pridružio sam se velikoj skupini zatvorenika. ‘To je to’, pomislio sam.” Tada je na trenutak zastao. “Ispod glasa, vrlo tiho, počeo sam ponavljati riječi 91. psalma: ‘Ti što prebivaš pod zaštitom Višnjega, što počivaš u sjeni Svemogućega.’

Jedan je stražar čuo moju molitvu i počeo me ismijavati. 'Rivero, daj slavu Bogu', rekao je. Odgovorio sam: 'Slava Bogu.' Jedan časnik koji se nalazio sa strane čuo je naš razgovor i prepoznao moj glas. On je bio jedan od onih kojima sam pomogao dok se nalazio u zatvoru", pojasnio je Antonio. "Satnik je zaustavio poručnika i rekao mu da mora izvršiti vrlo bitnu istragu te da ja imam informacije koje bi mu mogle biti od velike koristi. Naredio je poručniku da me odmah vrati u moju ćeliju. 'Satniče, to je nemoguće,' prosvjedovao je poručnik, 'streljački vod čeka baš njega.'

Satnik je bio uporan i nije sustajao: 'Skinite mu te lisičine i pošaljite ga natrag u tamnicu u pratnji jednog vojnika', naredio je. Poručnik je upitao tko će potpisati ovu zapovijed, a satnik je odgovorio: 'Ja!'" Antonijeve oči napunile su se suzama radosnicama. "Bio sam čudesno oslobođen i izbačen od sigurne smrti te noći."

"Slava Bogu", prošaptao sam dok sam gledao Antonija, mojega novog brata u Kristu. Zbog nekog razloga sjetio sam se priče o Isusu i deset gubavaca. Samo se jedan gubavac vratio da zahvali Učitelju, jedan se ipak vratio. Ista se stvar dogodila i Antoniju. Antonio je nakon svog obraćenja olakšao patnje mnogima. Pomogao je tako velikom broju ljudi. I dok je većina njih otišla, zahvalna i sretna što je slobodna, jedan je časnik ipak pronašao opipljiv i stvaran način kako da kaže "hvala" spasivši Antonijev život.

Žamor zadovoljstva proširio se ćelijom kad su Antonijeve riječi doprle do ušiju naših kolega zatvorenika. Skoro da sam im mogao čitati misli. "Ipak postoji neka pravda na ovom svijetu."

No ja sam ipak znao nešto više. Antonijevo oslobođenje nije bilo rezultat zemaljske pravde, nego nebeske. "Bog je dobar", razmišljao sam u sebi.

Pogledao sam Antonija u oči. I u njegovoj su glavi odzvanjale moje misli. Sa suzama u očima, Antonio i ja smo se zagrlili poput braće koju više ne rastavlja rat i nevolja. Nisam mogao ni zamisliti da ću ovdje, u utvrđi La Cabana, Kubancima dobro poznatoj kući smrti, primiti

novu snagu za život. Nisam očekivao da ću se baš ovdje naći okružen Božjom milošću i Njegovom ljubavi. Usprkos ožiljcima i ranama, usprkos iscrpljenosti, usprkos svemu, osjećao sam se tako bogat.

Novi život u La Cabani

Sa sjećanja mi se podigao veo dok sam proučavao lice moga brata. Prisjetio sam se grubog i neotesanog časnika kakav je nekada bio i boce konjaka koju mi je nudio dok sam bio u posjetu u njegovom uredu. Uspoređivao sam ga s novim Antonijem koji je stajao preda mnom i divio se sili Kristovog Evanđelja koja mijenja — maču s dvije oštrice.

“Imam plan!” prošaptao je Antonio. Kad bi zatvorenik upotrijebio tu rečenicu, obično se radilo o planu bijega iz zatvora. Moj brat u Kristu ipak je imao nešto drugo na umu. “Dragi prijatelju,” objasnio je, “moje je poslanje da propovijedam i širim Evanđelje ovdje u zatvoru. Hoćeš li mi pomoći?”

Zadivljen i u nevjerici zurio sam u njega. “Ovdje?” upitao sam osvrćući se i gledajući po zatvorskoj ćeliji. “Gdje?” Galerije nalik tunelima ličile su na unutrašnjost velike naftne cisterne ili pak prepolovljene podmornice. Kreveti su bili poredani uzduž oba zida u stupcima od po četiri. Razdvajao ih je uski hodnik koji se protezao dužinom čitave ćelije.

“Baš tu!” pokazao je. Čak i dok smo razgovarali, bili smo okruženi zatvorenicima sa svake strane. Neki su sjedili na krevetima, neki su nervozno hodali naprijed-natrag uskim hodnikom, a ostali su stajali u blizini i slušali budući da nije bilo mjesta kamo bi mogli otići.

Antonio je potvrdno kimnuo glavom i nasmiješio se.

“Kako ćemo početi?” upitao sam.

“Na križu, na križu...” Antonijev se jaki bariton orio u ćeliji i odzvanjao od zidova. Odmah sam mu se pridružio u pjesmi. Naše prvo podzemno bogoslužje upravo je počelo. I dok smo pjevali poznate riječi, osjećao sam kao da mi je teret koji mi leži na srcu postao lakši i, kao što kaže pjesma, “jednostavno je iščeznuo”. I prije nego što smo otpjevali pripjev do kraja, pridružio nam se i treći čovjek, Prado Fernandez.

“Brate Alexander,” nastavio je Antonio, “hoćeš li nam ‘pročitati’ jutarnji stih?”

“O, da, naravno”, odgovorio sam. “Počet ću s ‘čitanjem’ iz Evandjelja po Ivanu, trećeg poglavlja, šesnaesti redak.” S dostojanstvom vrijednim najveće i najbrojnije crkve, kazivao sam dobro znane riječi: “Da, Bog je tako ljubio svijet da je dao svoga jedinorođenog Sina da ne pogine nijedan koji u nj vjeruje, već da ima život vječni.”

Molili smo za naše novo poslanje, za naše supatnike-zatvorenike i za naše tamničare. Molili smo za snagu i razumijevanje; molili smo za vodstvo i za naš osobni duhovni rast. Na kraju molitve osjetili smo i nazočnost četvrtog Čovjeka. Tri grešnika i Krist. Odlučili smo da ćemo nastaviti svoju službu. Znali smo i prije nego što smo započeli da će biti puno neprijatelja na putu protiv kojih će se trebati boriti. Međutim, znali smo da nas vodi General koji nikad nije izgubio bitku.

Jedan po jedan, i ostali su se zatvorenici pridružili našem krugu zajedništva. Neki su se pridružili iz čiste dosade. Drugi su se pak pridružili iz prkosa prema komunističkom režimu i slušajući Božju riječ, bili su promijenjeni. Nedugo zatim dobio sam nadimak “Pastor”.

Vrlo velik gnjev kod nekih zatvorenika nevjernika izazivale su naše molitve za tamničare. “Kako možete činiti nešto takvo? Ove zvijeri ne zaslužuju da molite za njih, a još manje da ih Bog usliši!”

Pokušali smo objasniti veliku Božju ljubav, ali su naša objašnjenja pala na gluhe uši i srca otvrdnuta mučenjem i zlostavljanjem.

Napravili smo i propovjedaonicu od komada ljepenke i pokrivača s kreveta. Naša crkva unutar tamničkih zido-

va polako je poprimala pravi oblik. Čuvar pod nazivom M-2, koji je kao dijete odlazio u kršćansku crkvu sa svojom tetom, prokrijumčario nam je Bibliju.

No Sotona je vidio kako raste zanimanje velikog broja zatvorenika i odmah nas je pokušao onemogućiti i uništiti naše napore. Prvo, nekoliko agresivnijih i nasilnih zatvorenika počelo nas je nazivati kultom, govoreći kako je naše bogoštovlje vrlo upitno i neispravno. Pa ipak, naše je članstvo raslo. Kako bismo uspjeli smjestiti nove članove, preselili smo naše sastanke na veći, otvoreni prostor u sredini galerije. Enrico Vasquez, čovjek koji je uživao u nasilju i zarađivao prijevarama, a pritom je bio i atletski građen, uvijek se žalio da mu smetamo, iako smo uvijek nastojali i pažljivo se trudili da ostavimo dovoljno mjesta za kretanje drugim zatvorenicima. Drugi nezadovoljnici kao što su bili Mario Simon i Jose Torreo ubrzo su mu se pridružili. Zadnje što smo željeli postići bilo je stvoriti sukob u zatvorskoj ćeliji, stoga smo razgovarali o ovom problemu i odlučili izbaciti dva kreveta kako bismo bogošlužje imali na praznom prostoru na podu.

Međutim, Sotona se još uvijek nije predavao. Naš sljedeći sastanak započeli smo pjevanjem kršćanskih pjesama. Nismo uspjeli završiti ni prvi red, kad je Enrico skočio među nas na mjesto na kojem smo se sastali.

“Hej!” rekao je. “Ne sviđa mi se buka koju stvara vaš kult.”

Kakva smiješna izjava. Ćelija je danonoćno bila puna prirodne buke koju je stvarao nerazmjerno velik broj ljudi s obzirom na ovako skućeni životni prostor. Pjesma je bila ono što je njemu smetalo.

Poput maloga pijetla, Enrico je ponosito otišao do svog ležaja. Mi ostali vjernici skupili smo se na hrpu. Primijetio sam kako stari Antonio žudi da se dočepaERICA i da stavi šaku na njega, ali umjesto toga novi je Antonio lupio šakom o dlan. “Moramo pronaći način kako da nastavimo. Ne možemo i ne smijemo prestati zajedno moliti i služiti Bogu.”

“Slažem se”, javio se Jesus Arango, jedan od novih obraćenika. “Nikad se više ne bih mogao vratiti praznini

i osamljenosti koju sam osjećao prije nego što sam se pridružio ovoj vašoj zajednici.”

“Možemo promijeniti vrijeme održavanja sastanaka, možemo se sastajati u različito vrijeme tijekom dana umjesto uvijek u točno određeno vrijeme kao dosad”, predložio je netko od novoobraćenika. Prihvatili smo njegov prijedlog i to je bilo dobro rješenje.

No tada, negdje oko tri sata jednoga jutra u ćeliji su se upalila svjetla. Zasljepljujuće svjetlo i povici “requisa”, što znači “pretraži i zaplijeni”, pomiješani sa zvukovima udaranja metala o metal i metala o ljudsko meso, stvorili su trenutnu zbrku u redovima prestrašenih i izbezumljenih zatvorenika. Šezdeset čuvara na prstima se ušuljalo i poredalo uzduž ćelije, a svaki je nosio metar i pol dugačku olovnu cijev kojima su tada počeli lupati i udarati o željezne okvire kreveta i usnule zatvorenike.

Jedini način da se izbjegnu ovi bolni udarci bio je bijeg kroz vrata koja su vodila u zatvorsko dvorište. Bježali smo i jurili iz ćelije poput prestrašenog jelena koji želi pobjeći lavu koji ga progoni i napada. No da bismo u tome uspjeli, bili smo prisiljeni protrčati između dva stražara koji su nas boli kolcima i štapovima naoštrenim poput bojnog koplja i pritom vikali: “Izlazi! Izlazi!”

“Zašto imate tu cijev u ruci, desetniče? Upotrijebite ju!” zapovijedao je i poticao na nanošenje što više tjelesnog bola u što kraćem vremenu svoje podređene dežurni narednik. Masovni bijeg zatvorenika doslovce je zaglavio izlaz, što je omogućilo stražarima da nas tuku još dulje i nemilosrdnije.

Kad je i posljednji zatvorenik istrčao iz ćelije u dvorište, stigla je druga postava stražara koji su bili specijalisti za pretresanje, pljačkanje i sadizam. Pretres koji je počeo u ranim jutarnjim satima bio je nastavljen preko cijeloga dana sve do šest sati poslije podne. Dok je posebna ekipa stražara pretraživala ćeliju, naše se mučenje nastavljalo, jer odmah do zatvorskog dvorišta nalazio se kamenokop u kojem se odvijalo miniranje. Odlomljeni komadi kamenja i stijenja padali su po nama kao šrapneli. Bez mogućnosti da nekamo pobjegnemo, stajali smo okruženi čuvarima,

izloženi užarenom tropskom suncu bez zaklona, hrane i vode. Kako su sati prolazili, polako smo otupjeli na našu neugodu.

U agoniji smo promatrali kako ekipa za pretres izbacuje na dvorište i ono malo stvari što su zatvorenici smjeli posjedovati. Komadi papira, istrošene i izlizane knjige, cigarete u različitim stadijima upotrebe, rezervna odjeća, sve je ležalo na hrpi. Ne osvrnuvši se na Antonija ili drugu braću u vjeri, moj duh je potonuo. Točno tada je naša najveća vrijednost koju smo posjedovali, naša jedina Biblija bila bačena na hrpu. Trenutak kasnije jedan od čuvara upalio je šibicu i zapalio naše stvari.

Narednik nam je tada naredio da prođemo kroz proćjep, prolaz između dva reda stražara i vojnika. Postupak je uvijek bio isti. Na početku prolaza svaki je zatvorenik trebao skinuti sa sebe svu odjeću i donje rublje i hodati gol do kraja prolaza. Tada, na kraju prolaza, posljednji je stražar provjeravao naše donje rublje. Kad je stražar bio zadovoljan i kad se uvjerio da nema nikakve tajne poruke skrivene u obrubu ili gumi donjeg rublja, bacio ga je na tlo i naredio zatvoreniku da se sagne i pokupi svoju odjeću. Držeći svjetiljku u ruci, jedan je poručnik tada obavio posljednje i najneugodnije pretraživanje zatvorenika. U tom se trenutku na zidovima koji su okruživali dvorište našla i velika skupina supruga stražara i vojnika koja se smijala našem poniženju i zbijala bolesne šale na naš račun.

Tada su nas kao stoku u krdu potjerali natrag u ono što je ostalo od naše ćelije. Kreveti su bili ispremetani, porazbacani i u potpunom neredu. Na podu zatvorske galerije sve je bilo puno vode nakon provjere slavine. Zatvorenici su potpuno zbunjeni gledali unaokolo, a zatim jedan u drugoga. Nismo imali pojma odakle da počnemo i iz nereda i kaosa ponovno napravimo nekakav red. Kasnije sam uvidio da rijetko koji mjesec prođe bez mučnog postupka "requis" .

Nisam se stigao ni snaći, kad je stražar "prošetao" svoju olovnu cijev po metalnim rešetkama na vratima i zaurllao: "Pripremi se za doručak!" Istog trena izgladnjeli su se zatvorenici poredali u vrstu. Prije nego što smo iza-

šli na hodnik, stražar nas je poravnao u vrstu i zapovjedio nam da prosljedimo u red za večeru.

I dok smo čekali na obrok, bespomoćno smo stajali gledajući kako plamen proždire naše jedine zemaljske stvari koje smo posjedovali. Tako sam želio skočiti, istrčati, i iz lomače izvući našu Bibliju, ali nisam mogao. Mogao sam samo stajati, gledati i moliti se. A nedugo zatim od naše je Biblije ostao samo pepeo.

Magla očaja nadvila se nad nas dok smo u tišini odlazili u blagovaonicu.

Kad smo se vratili u ćeliju, Antonio nas je pozvao da se okupimo. “Dodite, braćo, vrijeme je za bogoslužje. Moramo biti svjesni Božje nazočnosti više nego ikada prije.”

Iscrpljeni i ojađeni, pali smo na koljena. Odmah smo začuli kako Antonio, obično glasnim baritonom, tiho i slabašno pjeva prvih nekoliko tonova pjesme “Divni prijatelj je Isus”. Drugi glas, jedva nešto čujniji od šapta, tiho mu se pridružio, zatim još jedan, sve dok se našom opljačkanom i unakaženom ćelijom nisu orile hvale našem Kralju.

Ojednom su se metalna vrata ćelije širom otvorila uz glasnu zvonjavu. Mladi je vojnik stupio u našu ćeliju. Nastao je tajac u cijeloj galeriji budući da su se svi zatvorenici automatski povukli i stopili sa sjenama tamnice. Dobro smo naučili lekciju — ako želiš preživjeti, moraš biti što neprimjetniji.

“Gdje je propovjednik koji vodi vjerske obrede?” upitao je.

Bio sam u nevolji i morat ću ispaštati zbog toga. Znao sam. Svi u ćeliji su to znali. Svi zatvorenici u galeriji zurili su u napuknuti betonski pod bez riječi. Vojnikov je pogled kružio ćelijom. Izgledalo je kao da traži žrtvu. Ponovno je upitao za propovjednika koji vrši vjerske obrede.

“Došao sam tako daleko zato što nisam nijekao svoga Gospodina”, razmišljao sam. “Nije pravo da Ga sad zanijechem.” Duboko sam uzdahnuo i istupio prema vojniku koji je čekao.

Vojnik me je dobro promotrio, a zatim upitao: “Jesi li ti propovjednik?”

“Jesam”, priznao sam, svakog trenutka očekujući udarac koji će me poslati s treskom na pod.

Izvadio je dvije Biblije iz unutrašnjosti svoje vojničke odore. “Uzeo sam ih iz vatre. Želiš li ih?”

“Da!” bez riječi sam ga gledao u nevjerici dok mi je pružao potrgane i djelomično uništene Biblije. “Hvala vam”, promućao sam.

“Zapamti, ne poznaješ me”, zapovjedio je. Naglo se okrenuo na peti čizme i uz zveket napustio ćeliju.

Vrata su se ponovno zatvorila. Izbežumljen, pojurio sam do Antonija i predao mu jednu Bibliju.

“Ne mogu vjerovati”, prošaptao sam. “Bog ima svoje ljude čak i među neprijateljima.”

“Slava Bogu,” odgovorio je Antonio, “slava Bogu.”

Tada smo shvatili da smo bili vrlo naivni i nerazumni kad smo svima dali do znanja da imamo Biblije. Ubuduće ćemo puno pažljivije i brižnije paziti na naša dragocjena obećanja. Naučili smo biti “mudri kao zmije i bezazleni kao golubovi”. Pažljivo smo podijelili Sveto pismo na nekoliko dijelova i sakrili svaki dio na zasebno mjesto u galeriji. Moje omiljeno mjesto za skrivanje dijelova Pisma bilo je unutar jedne knjige koja je propagirala komunizam, a koju smo dobili kao obvezatno štivo za čitanje. Na taj će način, kad stražari sljedeći put provedu pretres, najmanje jedan ili dva dijela Svetoga pisma ostati sigurni.

Kao i u vrijeme ranih kršćana, koji su bili suočeni s progonom i zlostavljanjem, i broj nas vjernika svakodnevno se umnožavao. Baptisti, adventisti sedmoga dana, presbiterijanci, metodisti, katolici — naša zajednica nije poznavala nikakve razlike ni ograničenja. Židovi galerija 10, 11 i 12 odzvanjali su pjesmama i slavljenjem našega vjernog Boga i Kralja. Zatvorenici koji su prije bili malodušni i beznadni, nalazili su utjehu dok smo pjevali. I makar okovana mržnjom, zlobom i lišena slobode, naša se mala i naizgled jadna skupina kršćanske braće osjećala slobodna u Kristu.

Nikakvi židovi nisu mogli zadržati ni spriječiti tu sreću koju smo našli u istini. Zajedno smo se zavjetovali da ćemo, budući da smo rođeni slobodni, i umrijeti slobodni.

Naši nam mučitelji mogu uništiti tijelo, ali im nećemo dopustiti da nam unište duh. I upravo zbog tog razloga oni među nama koji su znali riječi pjevali su pobjedonosnu pjesmu hvale. Novoobraćenima se bilo prilično teško pridružiti u pjevanju, budući da nisu znali riječi, ili u čitanju biblijskih redaka koje također nisu poznavali.

Antonio i ja razgovarali smo o tom problemu.

“Kad bismo barem imali dovoljno Biblija za sve”, maštao sam naglas.

“I pjesmarica,” dodao je Antonio, “tako bismo svi mogli zajedno pjevati.”

“Kako bi bilo da im svakoga dana prepisemo biblijski tekst o kojemu ćemo razgovarati toga dana”, predložio sam.

Antonio je naslonio glavu na zid. “Na što da im prepisemo? Nemamo nikakvog papira.”

“Možda...” Nasmijao sam se. U glavi mi se rađala ideja: “Imamo papir.” Uzeo sam komad papira istrgnut iz propagandnih komunističkih novina koje smo redovno dobivali. “Imamo prazne rubove na koje možemo pisati dijelove Pisma. Mogli bismo upotrijebiti...” pogledao sam po ćeliji “... unutrašnju stranu kutija cigareta kako bismo napisali riječi pjesama.”

Vijesti o našoj službi i sastancima hvaljenja i slavljenja Boga proširile su se i izvan populacije zatvorenika i čuvara, vijest je, naime, doprla i do samog čelništva. Sotonska je mržnja ispunila srca ovih okrutnih dužnosnika. Čuvarima je bilo zapovjedbano da na svaki mogući način prekinu ove sastanke. No mi nismo mogli prestati s našim sastancima kao što nismo mogli prestati uzimati svaki-današnje obroke crvljive kaše. Hvalospjevi i slavljenje usprkos progonstvu osigurali su vezu sa stvarnošću, s nadom u život iza našega svakidašnjeg postojanja. Ova je veza ojačala našu odlučnost da opstanemo i preživimo.

Jedne večeri, dok smo pjevali drugu kiticu pjesme “Demos Gracias al Señor” (“Dajmo Bogu hvalu, čast i slavu”), s otvora na krovu galerije snajperist je na nas otvorio vatru iz ruske puške R-2. Zatvorenici koji nam se nisu pridružili u proslavljanju Boga razbježali su se po ćeliji tražeći bilo kakav zaklon. Nas koji smo bili združeni u

proslavljanju tada je okružio odred bijesnih čuvara koji su mahali cijevima, palicama za bejzbol, lancima, mačetama i puškama.

“Prekinite s pjevanjem!” zapovjedio nam je njihov vođa. “Odmah prekinite s pjevanjem!”

Mi smo nastavili pjevati. Otvorili su vatru, pucajući nasumce u nas zbijene u krug. Umjesto da se razbježimo kako su to oni očekivali, ostali smo zajedno na okupu pjevajući i moleći se dok su se meci i krhotine zabijali u naše meso. Pucnjava je prestala, ali samo da bi je zamijenilo zvjersko batinanje.

Oštrica mačete jednog čuvara probila je obraz Luisa Rodrigueza. Kroz ranu su mu se vidjeli zubi. Drugi je čuvar usadnikom svoje puške udario brata imenom Magimby i pritom mu izbio oko. Hrvali smo se kako bismo izbjegli okrutne batine naših tamničara.

Kad su čuvari napustili ćeliju, primijetio sam da mi je prst na ruci djelomično otkinut i iščupan. Prodornu bol osjetio sam tek sat vremena nakon napada. Čuvari nam, naravno, nisu pružili nikakvu medicinsku pomoć.

Gledajući ovakvo zvjerstvo i okrutnost, počeo sam kipjeti od bijesa. U tišini sam stisnuo čeljust. “Kad bih barem... kao Petar na vratima Getsemanskog vrta,” pomislio sam u trenutku, “kad bih im barem svima mogao odrezati uši! Kad bismo se barem mogli dočepati tih ruskih pušaka.” No nisam imao puno vremena za smišljanje osвете. Ozlijeđena braća su me trebala — ne samo moju fizičku pomoć i potporu, već i onu duhovnu.

Odmah sam se vratio u našu bijednu stvarnost. Zatvorski dužnosnici očito nisu imali nikakvu namjeru pružiti medicinsku pomoć ranjenima. Moj je bijes ishlapio skoro jednako brzo kako je i došao.

Šaputajući obećanja iz Božje Riječi da ojačamo jedan drugoga, prematali smo i njegovali naše “simbole pobjede i časti” najbolje kako smo znali. Unatoč ozljedama i ranama, slavili smo Boga što nam je dopustio da možemo patiti za svoga Spasitelja.

Kad smo pregledali rane i pomogli i posljednjem zatvoreniku, moje je srce ponovno bilo spremno za pjesmu.

Dva su vojnika došla u ćeliju i prozvala Antonijev broj. "Ljudi iz čelništva te žele vidjeti."

Antonio je odmah istupio. "Mene? Zašto?" upitao je.

"Tko zna? Ja samo slijedim zapovjedi", objasnio mu je dežurni časnik. "Pođi s nama."

Antonio je poslušao.

Budući da je Antonio bivši vojnik i vrlo otvorena i pristupačna osoba, zatvorske su vlasti gledale na njega kao na vođu naše male "pobune" pa su ga prvog privele na ispitivanje.

Po glasinama koje su kružile zatvorskim podzemljem doznali smo da je bio odveden u ured zapovjednika zatvora. I, poput apostola Pavla koji je stajao pred kraljem Agripom, Antonio je na ispitivanju svjedočio ovom čovjeku o Bogu. No izgleda da su njegove riječi pale na gluhe uši, jer smo saznali da je dobio kaznu boravka u samici u trajanju od dvadeset jednog dana. Nakon tri tjedna Antonio je bio vraćen u ćeliju. Isti čuvari koji su doveli Antonija nakon tri tjedna samice, prozvali su moj broj. Odmah sam ih poslušao.

S po jednim čuvarom sa svake strane stupao sam niz hodnik. Njihove bajunete, uvijek spremne na akciju, bile su uperene u mene dok smo prelazili dvorište i ulazili na glavna vrata koja su vodila do ureda zatvorskih dužnosnika.

Na pločici na vratima pisalo je ime upravitelja zatvora: "Satnik Lemus." Kad su se vrata otvorila, jedan me je čuvar grubo gurnuo unutra, zatim je ušao za mnom i zatvorio vrata.

Pogledom me je, sjedeći u stolici iza svoga stola, ispitivao krupan i širok vojnički časnik u zgužvanoj odori. Čak i prije nego što se satnik Lemus uspravio na noge, zamijetio sam da je puno viši od 185 centimetara.

"Jesi li ti Alexander?" upitao je zahtijevajući odgovor.

"Jesam", odvratio sam.

"Što mislite postići i na što ciljate onim što radite tamo unutra?"

Trenutak sam ga zabezegnuto gledao. "Ne razumijem vaše pitanje."

“Razumjet ćeš kasnije!” ljutito je zarežao posežući za štapom o koji se oslanjao dok je hodao. Držeći štap za vrh, protegnuo se i pokušao me zakvačiti za vrat savinutim dijelom drške štapa. Ustuknuo sam unatrag korak-dva kako bih izbjegao njegov zahvat, ali me je čuvar koji se nalazio iza mene gurnuo naprijed. Tada me je zapovjednik uspješno uhvatio savinutom drškom štapa za vrat i potegnulo moje tijelo naprijed, prema sebi, slično povlačenju vola ili konja za uzde.

Napravio sam nagli pokret udesno i sagnuvši se uspio sam se osloboditi štapa. Satnik Lemus je tada svom snagom uputio udarac štapom točno posred moje glave. Zateurao sam od siline udarca i osjetio kako mi nešto toplo teče niz čelo. Rukom sam dotaknuo bolno mjesto. Zapanjen, trenutak sam zurio u krv na svojoj ruci. To je bila moja posljednja svjesna misao do sljedećeg dana, kad sam došao k svijesti i otvorio oči te shvatio da se nalazim u tzv. tigrovom kavezu.

Ispod naše galerije i ispod dijela dvorišta broj dva nalazio se veliki podrum, deponij smeća s mnoštvom štakora, insekata, i raznih stvorenja koja je bilo teško prepoznati. Desetak centimetara iznad smeća bilo je obješeno mnogo kaveza napravljenih od čeličnih rešetaka i šipki — “tigrovih kaveza”, kako su ih običavali nazivati. Svaki je kavez bio načinjen od čeličnih šipki debljine dva centimetra u promjeru. Veličina kaveza bila je nešto manja od dva kvadratna metra.

Tama i smrad gospodarili su mojim osjetilima dok sam se borio sa štakorima i gušterima. Glava me je boljela od udarca zadobivenog dan ranije, a moje je tijelo izgledalo kao velika masnica zahvaljujući čeličnim šipkama na kojima sam ležao.

Pomicao sam se amo-tamo pokušavajući uzaludno pronaći nekakav udoban položaj za sjedenje ili spavanje i makar se na trenutak osloboditi pritiska koji su uzrokovale čelične rešetke pritišćući tanak sloj kože koji se rastegnulo po mojim oštrim lopaticama i ostalim kostima. I najmanji jastučić masnoće i sala što sam ga možda imao prije uhićenja, davno se istopio.

Kako bih na trenutak zaboravio svoje neugodno i nezavidno stanje, pokušao sam razmišljati o Yraidi i našem sinčiću. Pitao sam se što će mu ona reći o meni. Hoće li me se uopće sjećati kad se vratim kući? Ako se uopće vratim. Borio sam se pokušavajući se sjetiti svake pojedinosti svoga prijašnjeg života. Počeo sam očajavati kad neke uspomene nisu izlazile na površinu moga sjećanja, i bivao sam sve uplašeniji kad se nisam mogao prisjetiti lica raznih rođaka i prijatelja.

Život u tigrovom kavezu odvijao se okrutnom rutinom i redosljedom. Naučio sam kako prepoznati nalazi li se čuvar u blizini. Slabo svjetlo probijalo se kroz rupu koja se nalazila iznad mene, u dvorištu, kroz koju se bacalo smeće i ovdje trunulo. Iako nisam mogao razaznati o kome se radi, povremeno sam vidio njegov obris na dnevnom svjetlu.

Noću, iz dubine naše usmrdjele i raspadajuće grobnice, zatvorenici, koji su se nalazili u drugim kavezima, lupkali su o rešetke šaljući poruke šiframa koje su sami izmislili. Koristeći se svime što im se moglo naći pri ruci, žlicom, kamenom, komadićima cigle slali smo riječi — crtice i točke — putem čeličnih rešetaka naših kaveza. Ova me noćna komunikacija održala na životu dajući mi nadu i želju za životom.

Svakih nekoliko dana, kad bi se sjetio, čuvar bi mi bacio zdjelicu kukuruzne kaše začinjene crvima. Kad bi imao slobodan dan, čuvar bi namjerno zaboravio izvijestiti svoju zamjenu o mojoj nazočnosti u kavezu tako da sam sve do njegovog ponovnog dežurstva sljedećeg dana morao biti bez hrane i vode.

Na kraju trotdjedne kazne čuvari su me izvukli iz smrdljive rupe i vratili u galeriju. U šoku sam ušao u svoju ćeliju gdje su mi moji supatnici zatvorenici priredili doček dostojan heroja. Moje zatočeništvo u kavezu pokazalo se kao pravi blagoslov koji je došao izravno s Božjeg prijestolja. Zato što smo Antonio i ja prkosili zatvorskim vlastima te preživjeli i izdržali zlostavljanje, drugi su nas zatvorenici smatrali herojima.

U svakom se zatvoru nalaze zatvorenici koji ne spadaju ni u jednu određenu skupinu zatvorenika, kao što su

skupine političkih zatvorenika ili kriminalaca. Naša kršćanska skupina, koja je obuhvaćala ove labavo organizirane ljude, izgledala je kao Mojsijevo šaroliko mnoštvo. Zahvaljujući našem statusu heroja, mnogo se ljudi pridružilo našoj skupini. Dok su se prije nasilno opirali i nisu se slagali s nama i s našim propovijedanjem, sada su se ujedinili s nama protiv zajedničkog neprijatelja, komunista. Ruku pod ruku naviještali smo Evandjelje Isusa Krista svakome tko je želio slušati. Sveti je Duh blagoslivljao naše riječi pa se zanimanje za Krista i Njegovu ljubav proširilo po cijelom zatvoru u rekordnom vremenu. Bog je zbulio i potpuno porazio naše tamničare.

Suočen s takvom radošću i pobjedom, rane mi nisu izgledale tako teške, a otekline i masnice nisu bile tako bolne. Okružen suludom politikom uništavanja, zvjerstvima i okrutnim postupcima, konačno sam shvatio i uvidio svoju ulogu i cilj postojanja. Bog nije želio da se predam ni da umrem. On je izabrao Antonija i mene kako bi nas mogao upotrijebiti na onaj isti način na koji je upotrijebio svjedoke iz redova svoga naroda kroz čitavu povijest. Time što ćemo Mu ostati vjerni, naša će prolivena krv postati živo sjeme istine ljudima koji su odavno izgubili svaku nadu i vjeru u život i istinu.

Klokanov sud

Hladan i osvježavajući tropski povjetarac strujao je galerijom kad su me čuvari oslobodili iz tigrovog kaveza. Duboko sam udahnuo, a zatim protegnuo slabe i ukočene mišice što je rezultiralo simfonijom bola. Kad sam stigao do svoje ćelije, braća u Kristu prepuna suosjećanja počela su me grliti i plakati.

Antonio me je zagrlio, tapšao po leđima i ponavljao: “Moj brate, moj brate.”

“Rekao sam ti da ću se vratiti”, podsjetio sam ga. “Nemoj zaboraviti da smo se dogovorili da ćemo svi umrijeti slobodni!” Osvrnuvši se oko sebe, primijetio sam određene promjene — skupini se pridružilo nekoliko novih lica, a nekoliko prijašnjih je nedostajalo. Nakon što su me informirali o novostima tijekom proteklih dvadesetak dana, razgovarao sam s Antonijem o napretku naše crkve koja se još uvijek nalazila u povojima.

“Bog nam je bio dobar, Noble”, rekao je Antonio. “Kroz sve što smo prošli bio je tako dobar.”

“Znam. Čak i tijekom najgorih trenutaka koje sam proveo u kavezu, On me je uvijek podsjećao da trpim zbog Njega i Njegovog imena.” Moj je glas, preplavljen osjećajima, bivao sve tiši. “Biti sudionik u patnjama našega Spasitelja...” Shvativši značenje svog iskustva i pun istinske poniznosti, nisam mogao nastaviti govoriti. “Čudno je”, pomislio sam, “da će upravo progonstvo i mučenje koje nam je bilo nametnuto da oslabi i uništi našu odlučnost

da služimo Gospodinu očvrsnuti i ojačati našu vjeru poput čelika.” Ponovno me je ispunio osjećaj mira. Osjećao sam se kao da me je dotaknula milost izravno s Božjeg prijestolja.

Sjeo sam na svoj ležaj i slavio pobjedu unatoč svoj njegovoj neudobnosti. Čak i obični pokrivač, načinjen od grubog platna, može pružiti bolju njegu ozlijeđenom tijelu negoli grube čelične rešetke. Ležao sam budan još neko vrijeme osluškujući poznate mi noćne zvukove zatvorske ćelije i slaveći Boga za prigodu da mogu svjedočiti zatvorenicima. Na ovaj ili onaj način na njih će utjecati moj život i život moje braće u Kristu.

Prije nego što sam zaspao, molio sam: “Nebeski Oče, molim Te učini da moj utjecaj na ove ljude bude čist poput sunca.”

Puno prije nego što su nestale modrice na mojemu tijelu, vratio sam se u svakidašnjicu proživljavajući neizdržive dane, kad mi je izgledalo kao da sam u La Cabani zatočen oduvijek, u beskonačno dugoj noći, sjećajući se svakog detalja života prije uhićenja.

Uhićen sam u veljači 1962. godine. Moji su me tamničari držali izoliranog od svih posjetitelja i od bilo kakvih vijesti iz vanjskoga svijeta tijekom vremena u kojem su istraživali moje navodne zločine. Proživljavao sam duge sate pune osamljenosti, živeći od minute do minute. Ponavljao sam biblijske retke i pjevao kršćanske himne kako bih bar na neki način održao vezu sa stvarnim svijetom koji se nalazio iza zatvorskih zidina.

Tri mjeseca kasnije konačno su dopustili Yraidi da me posjeti prvi put. Tog dugoočekivanog dana čuvari su nas zatvorenike dopratili do velike otvorene prostorije gdje su nas čekale supruge, majke, djeca i ostali prijatelji. Zatvorski čuvar s činom poručnika promatrao je cijeli događaj iz staklom ograđenog ureda.

Onog trenutka kad su nam se pogledi susreli, Yraida i ja poletjeli smo jedno drugome u zagrljaj. Suze su nam tekle potocima, ali to nitko nije primijetio jer je svaka osoba u dvorani bila zaokupljena osobnom tragedijom. Užasna buka nastala žamorom, razgovorima i jadikovkama

ispunila je dvoranu skoro onemogućivši našu komunikaciju, a bilo je tako mnogo toga što sam želio reći Yraidi. Poplava osjećaja spriječila me je da je pitam sva ona dobro pripremana pitanja. Jedino na što sam mogao misliti bila je njezina ljepota. Pokušao sam govoriti, ali iz mojih usta nije izišla nijedna riječ.

“Noble”, rekla je Yraida milujući me po obrazu. “Priлично si smršavio. Kako ovdje postupaju s tobom?”

Slegnuo sam ramenima znajući da svaku progovorenu riječ mogu čuti čuvari koji su se nalazili razmješteni po dvorani. “Evo, preživljavam. Milošću Božjom preživljavam.”

Obrisala je suze rupčićem. “Razgovarala sam s tvojom majkom. Jako je zabrinuta. A mali Humberto stalno pita za tebe.”

Na spomen imena moga sina, bol, kakvu još nisam nikad iskusio do tog trenutka, proparala mi je grudi. Koliko li je narastao u ovih nekoliko mjeseci otkad sam u zatvoru? “Koliko toga sam propustio”, razmišljao sam. Nisam se mogao sjetiti ničega što bih mogao reći. “Žao mi je, Yraida, tako mi je žao.”

“Ne razumijem”, rekla je tražeći na mome licu neku vrstu neizrečene poruke. “Što li si to učinio ili rekao da si završio ovdje i na ovakav način?” Osvrnula se oko sebe po sobi i počela nekontrolirano drhtati. U njezinim sam očima vidio da je tek sada shvatila grubu i okrutnu stvarnost u kojoj se nalazim.

“Iskreno govoreći, stvarno nemam pojma.” Uzdahnuo sam i pogledao u stranu. Bol i očaj u njezinim očima udarili su me izravno u utrobu kao da sam dobio snažan udarac desnicom kakvog boksača. Što li sam joj uopće mogao reći o svojoj situaciji? Kako je uopće mogla shvatiti što se ovdje doista zbiva? Ta ni ja sam nisam to razumio.

“Pastor Vasquez me je posjetio”, nastavila je. “Naravno, nema načina na koji bi ti on ili dužnosnici konferencije mogli pomoći osim molitve.” Osjetio sam dozu gorčine u njezinom glasu pri spomenu molitve. “Rekao je da bi cjelokupna adventistička djelatnost u Kubi mogla biti zabranjena i obustavljena ako samo i pokušaju posredovati za

tebe pri kubanskim vlastima.” Njezin je glas zvučao pomalo pesimistično i neuvjerljivo.

Odmahnuo sam glavom: “Yraida, ljubavi, molitva može pomaknuti nebo i zemlju, siguran sam da to znaš.”

“Kad govorimo o pomicanju neba i zemlje, tvoja je sestra Paulina u Massachusettsu kontaktirala s vlastima SAD-a i molila ih da zatraže tvoje oslobođanje. Ona je doista uporna.”

Nasmijao sam se. “Dobra moja Paulina”, mislio sam. “Ako to itko može ostvariti i postići, onda je to ona. Ona će ih izmoriti svojom upornošću.” “A ostatak obitelji?” upitao sam.

“Raudel kaže da će te vlasti pustiti na slobodu ako se budeš primjerenio vladao i ako im kažeš što god oni žele čuti.” Yraidine su oči zasjale iščekujući moju reakciju.

“Yraida,” uzdahnuo sam, “nemoj vjerovati svome bratu Raudelu. On je dio sustava.”

“Ne”, uporno je nastojala, “njemu je stvarno stalo do tebe.”

Nježno sam je primio za rame i odmahnuo glavom: “Oni ga koriste kao mamac da bi iz mene izvukli priznanje.” Kako da je uvjerim da shvati da bih priznanjem samo jedne laži u vezi s navodnim planiranjem atentata zakucao čavle u svoj mrtvački sanduk? “Jedino što znam jest da ti i ja moramo biti jaki i hrabri. Gospodin je Petra čudnovato izveo iz još gore tamnice nego što je ova — i to noć prije smaknuća.”

“Znači, nećeš surađivati s njima?”

Odmahnuo sam glavom i vidio kako se njezine sjajne oči pune prazninom i očajem.

Promijenio sam temu razgovora. Oboje smo imali tako mnogo pitanja da su nam dva sata dopuštena za posjet doslovno iscurila. Nerado smo se razdvojili kad su čuvari objavili da je vrijeme za posjet isteklo. Yraida me obasipala poljupcima dok su čuvari požurivali posjetitelje da izađu iz dvorane, a nas zatvorenike uguravali kroz druga vrata. Tiho sam izustio: “Volim te”, dok je odlazila. Bit će ovo vrlo dug mjesec, mislio sam dok sam se teškim koracima vraćao u ćeliju.

Mjeseci su prolazili. Yraida i ja komunicirali smo najbolje što smo mogli i znali. I ostali su mi dolazili u posjet — članovi crkve koji su i sami tim činom sebe izložili opasnosti od uhićenja. Tijekom tih posjeta često sam se sjetio riječi velikog Učitelja: “Bijah u tamnici i obidoste me.” I doista sam cijenio žrtvu koju su činila ova braća i sestre dolazeći mi u posjet. Njihova je nagrada zajamčena.

Tijekom prve godine mojega zatočeništva, zatvorski su dužnosnici činili sve što su mogli da uvjere nas, zatvorenike zatvorene zbog svoje vjere, da za nas ne postoji nikakva nada, da su i crkva, i naše obitelji, i cijeli svijet odavno zaboravili na nas.

Tridesetoga kolovoza čuvari su okupili sve zatvorenike iz našega zatvorskog bloka u zatvorskom dvorištu radi kupanja. I dok smo čekali na zapovijed da pristupimo kupanju, u zatvorsko su dvorište upali vojnici i otvorili vatru na nas iz oružja. Na zvuk prvog puščanog hica bacio sam se na tlo i rukama pokrio glavu. No nisu svi zatvorenici reagirali istom brzinom. Četiri stotine i šezdeset zatvorenika poginulo je toga dana bez nekog naročitog razloga.

U službenom je izvješću stajalo da je otkrivena zavjera i namjera da se oboružaju zatvorenici za borbu protiv vladajućeg režima. No mi smo znali da je to bila samo lekcija koja nas je trebala naučiti da pobuna bilo koje vrste znači smrt, da nema nikakvih izgleda ni mogućnosti za izbavljenje i oslobođenje ni od strane slobodnog svijeta niti od Boga, te da stojimo sami i goloruki pred moćnim snagama vladajućeg režima.

Kako se približavao moj prvi Božić u zatvoru, čuvari su postajali sve grublji, bezobzirniji i mrzovoljniji. Jedan od čuvara se zavjetovao: “Izbit ćemo vam taj Božić iz glave prije nego što napustite ovo mjesto.”

Bilo kakvo spominjanje ovoga kršćanskog blagdana bilo je povod za batinanje i mučenje. Izgledalo je kao da Božić i Kristovo rođenje u sebi objedinjuje kolektivni duh i vjeru kubanskih kršćana i zato je trebao biti poražen. No ipak se nismo obeshrabrili. Koliko god da je naš neprijatelj učinio Božić negativnim znakom, toliko smo ga mi

učinili pozitivnim simbolom. Namjeravali smo blagovati božićnu “večeru” unatoč teškoj situaciji.

Tjednima prije Božića zatvorenici su stavljali na stranu i štedjeli komadiće svojih već ionako bijednih dnevnih obroka. Bolesni ili iznemogli zatvorenici, koji su bili na posebno propisanoj dijeti, potajno su nagomilavali jaja i krušne mrvice. Na sam Božić izvadili smo dragocjene zalihe miješajući i stapajući stare krušne mrvice s bjelanci-
ma — nije bilo načina da kuhamo ili pečemo.

Zagrlili smo se i pognuli glave ne molitvu. Oči su mi se orosile dok je svaki od moje braće u Kristu šaputao svoju božićnu molitvu — skrušene riječi i zemljoradnika i intelektualaca, a svaka od njih imala je posebno značenje za nas.

Božićne su se proslave i izvan zatvora našle na udaru Castrovog režima. Budući da nitko nije mogao kupiti božićnu jelku, neke su obitelji napravile božićno drveće od metle i žica, a zatim ga ukrasile ukrasima kućne izrade. Oni koji su bili uhvaćeni s ovakvim improviziranim drvećem ili su slavili Božić i blagovali tradicionalnu večeru, bili su uhićeni, stavljeni pod istragu i oštro kažnjeni. Ako je policija posumnjala da se negdje održava svečanost u povodu Božića, ona bi upala u taj dom i optužila ukućane za krijumčarenje ili pljačku, zločine kažnjive zatvorom.

Međutim, većina kršćana imala je malo ili nikakvih problema s obzirom na pripremu božićnih večera i proslava, jer je 9,60 američkih dolara (oko sedamdeset kuna), koliko im je mjesečno bilo davano za kupnju hrane, bilo sigurno jamstvo da si obitelj neće moći priuštiti ni pristojni obrok, a kamoli prazničnu večeru.

Mi koji smo bili u zatvoru molili smo za svoje obitelji i čeznuli da budemo s njima i da se zajedno prisjećamo Kristovog rođenja. Prisjetio sam se prošlih Božića s Yraidom i sa svojom obitelji dok sam još bio dječak u malome mjestu San German. Kako smo tada bili sretni. Tješio sam se mislju da, iako smo tjelesno razdvojeni, uvijek možemo biti zajedno u mislima. Ozračje Božića koje smo iskusili dvadeset petoga prosinca kao da se protezalo tijekom cijele godine.

Dolaskom nove godine zatvorski se ritam uvelike promijenio — počela su suđenja.

Jednog za drugim zatvorenike su odvodili iz njihovih ćelija na “suđenje”. Znao sam da ću i ja uskoro doći na red, a znao sam i to da je ishod suđenja i moja presuda već odavno donesena i poznata. Ništa što bih mogao reći u svoju obranu to neće i ne može promijeniti. Osamdeset dva zatvorenika prije mene bila su proglašena krivima za zločine počinjene protiv države pa su u skladu s tim bili i osuđeni. Ja sam bio slučaj broj osamdeset tri.

Nisam se nadao da će sa mnom postupati pravednije, da će tijekom mog suđenja biti pošteniji i pravedniji od suđenja ostalim zatvorenicima. Ovaj će nakaradni sud i lakrdija od pravde samo formalno učiniti pravovaljanom odluku donesenu prije skoro godinu dana kad sam boravio u stožeru G-2.

Predobro sam se sjećao časnika koji me je ispitivao i saslušavao i njegove izjave: “Kad završimo s tobom, željet ćeš da si mrtav, jer je mrtvima bolje nego što će biti tebi. Osudit ću te na dvadeset godina.”

Kad je došao red na mene, vojni me je čuvar uveo u sudnicu unutar tvrđave La Cabana. Dok sam ulazio u sudnicu, sve oko mene odsjajivalo je brončanim i sivomaslinastim bojama. Svi su bili vojnici — predsjedatelj sudac, tužitelj s činom satnika, njegov pomoćnik poručnik. Čak je i sudska stenografkinja imala čin poručnika.

Čuvar me je doveo do klupe u lijevom dijelu sudnice i naredio mi da sjednem pokraj nekog poručnika koji je nosio crne čizme, crni opasač i imao crnu savjest. “Alexander, ja sam poručnik Cebreco. Sud je odredio da zastupam tvoj slučaj. Ja ću biti tvoj odvjetnik.”

Neugodno sam se nasmijao. “Hvala lijepo, ali ja vas ne poznajem. Ne želim da me vi branite.”

Cebreco se zlokobno uspravio na noge, a lice mu se ispunilo bijesom.

Sudac je načuo naš kratki dijalog: “Recluso [zatvoreničel], jesi li ti možda odvjetnik?” Bila je to više podcjenjivačka izjava negoli pitanje. “Pa čak i da jesi, Cebreco je onaj kojega je sud odredio da zastupa tvoj slučaj!”

Stisnuo sam usta i buljio ravno pred sebe. Još jasnije sam uvidio složenost situacije. Umjesto odvjetnika koji me treba zastupati, imao sam dva tužitelja.

Nakon što je sudac umirio nazočne u sudnici i pročitao listu zločina koje sam navodno počinio, bio sam pozvan na mjesto za svjedočenje.

Tužitelj je stajao pokraj svoga stola držeći u ruci hrpu papira koji su izgledali kao službeni dokumenti. "Prema našim spoznajama i bilješkama, bio si jedan od urotnika koji je planirao podmetnuti bombu u zrakoplov predsjednika Fidela Castra 1963. godine. Što imaš reći na ovo?"

"1963.?" upitao sam. "Priznajem da sam i duhovno i tjelesno biće, ali dosad još nikada nisam uspio biti na dva različita mjesta istovremeno."

Tužitelj je zbuđeno promrmljao. "Objasni što si time želio reći."

"Provjerite li svoje zatvorske dokumente i bilješke, gospodine," rekao sam, "vidjet ćete da sam u zatvoru još od veljače 1962., prošle godine, a vi kažete da sam ove godine, 1963., kovao plan da postavim bombu u Castrov zrakoplov."

Tužitelj se okrenuo sucu tražeći kratak prekid, koji mu je sudac odobrio. Nakon nekoliko minuta suđenje je nastavljeno, a tužitelj je nastavio sa svojim pitanjima kao da se ništa nije dogodilo i kao da se vremenska nelogičnost uopće nije ni spominjala.

Tužitelj je zatim objasnio gdje se zrakoplov nalazio, gdje su se nalazili vojnici koji su ga čuvali i na koji sam navodno način planirao postaviti bombu. "Zar se to nije dogodilo upravo tako, gospodine Alexander?"

"Gospodine, ako je to što kažete točno, ako je nos aviona čuvao narednik, a svako krilo jedan vojnik i ako se čelništvo nalazilo u repu zrakoplova, kako sam ja uopće mogao doći i blizu zrakoplova?"

Tužitelj je odbacio moje pitanje samo odmahnuvši rukom. "Pratio si i čekao trenutak kad će vojnici biti neoprezni. U trenutku." Zapucketao je prstima. "Mogao si to učiniti u trenutku."

"Ali, gospodine, zasigurno možete primijetiti da..."

Sudac je lupio šakom o stol. "Zašuti ti, crnčugo!"

Zatim, ponovno se pribravši, zavalio se u naslonjač, stavio noge na stol i pretvarao se kao da spava.

Zaprepašten, gledao sam u iskrivljeno lice bijeloga komunističkog suca koji je sjedio preda mnom. Nikad prije u svom dotadašnjem životu nisam doživio hladnu mržnju rasne netrpeljivosti. Prisjetio sam se kako je prije par godina moj prijatelj, Luna Laera, tvrdio da je jedini način da crnac dobije pristojno školovanje na Kubi služba u vojsci koja traje dovoljno dugo da vlada plati troškove školovanja.

Tužitelj se pomaknuo prema meni i nacerivši mi se u lice rekao: "Skinuli smo vas s drveta, odrezali vam rep, odjenuli vas i sad ste protiv nas."

Rasistička primjedba i predbacivanje da nisam ništa drugo do običan majmun bilo je vrlo jasno. Gledao sam svoga tužitelja ravno u oči i odvratio mu: "Jedino što ste učinili za mene jest da ste mi uzeli bananu iz ruke", mislio sam pritom na izglednjivanje koje su mi priuštili.

Sudac se razbudio i zaurlao: "Pa zar ga nitko od vas ne može ušutkati?"

Prekoren od strane svoga zapovjednika, tužitelj je zamahnuo rukom i svom snagom žestoko me opalio po ustima, a zatim se vratio na svoje sjedalo.

Glava mi se zateturala, a obraz me je žario od iznenađa zadobivenog udarca. Moj je odvjetnik ponosno zakoračio u prednji dio sudnice i započeo s iznošenjem obrane.

"Gospodine," obratio se sucu, "imajući u vidu da je moj štićenik očigledno kriv za sve navedene zločine protiv države, budite blagi i milostivi prema njemu. On zaslužuje i smrtnu kaznu za ono što je učinio. Umjesto toga, kao član ovoga blagog i pravednog suda, molim vas da ga osudite na samo dvadeset godina teškog rada za zločine učinjene protiv države."

Sudac je kimnuo glavom u znak odobravanja. "Neka tako i bude. Humberto Noble Alexander, bilo ti je suđeno i osuđen si za zavjeru i pokušaj ubojstva predsjednika Fidela Castra, za pomaganje i poticanje kontrarevolucionarnih aktivnosti, i za najteži od svih ovdje navedenih

zločina — za raspačavanje opijuma za mase narodu Kube. Sada te osuđujem na dvadeset godina teškog rada u teškim uvjetima.” Zvuk sučevog čekića odjeknuo je dvoranom i odzvanjao sa susjednih zidova.

Kakve li ironije, pomislio sam dok sam čekao da me odvedu iz sudnice, da moji neprijatelji nisu proglasili mojim najtežim i najozbiljnijim prijestupom protiv države pokušaj ubojstva njihovoga časnog i voljenog vođe, već naviještanje i propovijedanje Evandjelja Isusa Krista. Nevjerojatno! Ta me misao potpuno preplavila. Oči su mi se napunile suzama, a smiješak mi se pojavio u kutovima usana dok je u meni ključao zdenac radosti i oduševljenja.

Bog me je blagoslovio svetom prigodom koja je nadilazila moj razum i maštu. Ako sam ikada ranije sumnjao u opravdanost svoga izbora koji je pridonio mome uhićenju, sada sam konačno mogao sve jasno vidjeti. Nisam nepravedno patio zbog pogrešaka koje sam navodno počinio, već zbog Evandjelja Isusa Krista. Sudeći po pogledu punom iznenađenja što mi ga je uputio tužitelj, zasigurno se primijetila moja radost i osmijeh unatoč naporima da ih prikrijem. Zahvalio sam Bogu što mi je otkrio istinu o stanju u kojemu se nalazim.

Sjetio sam se riječi apostola Petra: “Kakva je, naime, slava u tome ako ćete krivi strpljivo podnositi udarce? Ali ako ćete strpljivo podnositi trpeći što dobro činite, to je ugodno kod Boga. Ta na to ste i pozvani, jer je i Krist trpio za vas i ostavio vam primjer da idete njegovim stopama.” (1. Petrova 2, 20.21)

Nakon suđenja i osude, čuvari su me odveli u dvorište broj jedan četvrte galerije — posebnog odjela zatvora koji se u cijelosti nalazio pod zemljom, a bio je predviđen za najgoru skupinu zatvorenika osuđenih za najteže prijestupe i za one koji su bili osuđeni na smrt pred streljačkim vodom. Ušao sam u “špilju” kroz mali prolaz i osvrnuo se oko sebe. Ovo je mjesto imalo dva mala otvora za ventilaciju koji su bili dobro okovani rešetkama, a svaki se nalazio na jednom kraju prostorije. Krenuo sam u već ionako prenapučeni prostor, pitajući se koliko će dugo ovo mjesto biti mojim domom.

Dva dana kasnije čuvari su nas izvijestili da tko god ima novca, može kupiti nekoliko dodatnih komadića hrane kao što su kruh, šećer, slatkiši, keksi i cigarete. S gnušanjem sam gledao kako se tamničari cjenkaju s izglednijim zatvorenicima. “Kako je to nemilosrdno i bezobzirno”, pomislio sam. “Tipično za njihovo nečovječno ponašanje!” Nisam bio iznenađen, ali ipak sam se pitao kada i u kojem trenutku su čuvari pristali zamijeniti svoju ljudskost i suosjećanje za nekoliko dodatnih pesosa koje su mogli zaraditi na ovakav način, a sve uz dopuštenje i “blagoslov” svojih zapovjednika.

Fidelovi otoci s blagom

Moje suđenje bilo je jedno od mnogih. Velik je broj moje kršćanske braće, uključujući i Antonija, suđen i osuđen toga istog dana i svi smo bili smješteni u tzv. "špilju". Nastavili smo s planovima vezanim za bogoslužje i svjedočenje na ovome novom mjestu.

Jedne sam noći zaspao na svom ležaju zadovoljan napretkom koji smo ostvarili i nestrpljiv da ostvarimo svoje planove. Ni sam ne znam koliko dugo sam spavao dok me nije probudilo zasljepljujuće svjetlo, a vojnici koji su bili oboružani puškama i megafonima, vikali su nam ravno u lice: "Svi na noge! Spremite stvari. Dobili ste premještaj na otok Pines. Imate pet minuta da stanete u vrstu, a tri su već prošle!"

"Što se zbiva?" pitao sam se. "Kamo nas to vode?"

Drugi su vojnici, vodeći uvježbane pse jednom rukom a drugom noseći oružje, pretraživali prostoriju. Jesu li ovi dobro oboružani ljudi bili ljuti na nas ili zbog toga što im je narušen noćni počinak ne znam, ali bili su ljuti. Uzvici bola ispreplitali su se s tupim udarcima vojničkih čizama o krhke prsne koševе zatvorenika koji su još dodatno bili batinani i bodeni dugačkim vojničkim puškama.

Iznenadeni, pokušali smo se osoviti na noge. Svaka nada da bismo mogli spasiti našu dragocjenu Bibliju nestala je kad smo ugledali dežurnog časnika koji je zauzeo takav položaj da je imao potpuni pregled nad cijelom ćelijom i njezinim stanarima.

Osvrnuo sam se prema mjestu gdje smo sakrili Bibliju, a zatim prema Antoniju. Čitajući moje misli, Antonio je odmahnuo glavom u znak negodovanja i pogledao u stranu. Svi smo požurili natrag do svojih ležaja kako bismo skupili ono malo stvari što smo imali, a zatim su nas vojnici istjerali van u noć. Čuvari su nas i dalje nemilosrdno podbadali i tukli usadnicima pušaka dok smo se penjali na kamiončić koji je bio parkiran sa strane. Zgurali su nas u stražnji dio kamiona i odveli do ulazne rampe, gdje nas je čekao veliki kamion-hladnjača. Na bočnoj strani kamiona bilo je ispisano "Cestovni prijevoz". Gledajući izvana, nikome ne bi palo ni na kraj pameti da ovaj kamion zapravo prevozi ljudsko meso.

Zlostavljanje od strane vojnika nastavilo se sve dok nismo svi, nas pedesetero, bili smješteni u hladnjaču. Kad su se dvokrilna kamionska vrata zatvorila, čuvari su zatvorili i dovod zraka. Uskoro se počeo osjećati zadah ustajalosti, a neki su se zatvorenici žalili na vrtoglavicu. Lupali su na stijenke kamiona moleći za dašak svježeg zraka. Moja su se dva brata u Kristu, Bairon Miguel i Heriberto del Cristo, tijekom vožnje onesvijestila.

Kako bi uspio opstati i preživjeti besmislena i bolna mučenja, zatvorenik često nauči spriječiti utjecaj zlostavljanja i boli tako da uđe u polusvjesno stanje. Njegovi pokreti su tada nalik pokretima uspavanog i iscrpljenog čovjeka i on se ponaša poput zombija. Za kršćanina je molitva način bijega — ne bijega u slobodu, već u zajednicu sa Spasiteljem. To izgleda poput uzdizanja na visoravan. Ozljeda još uvijek ima i bole. Bol je još uvijek tu, ali postaje podnošljivija.

Poslije dvoipolsatnog čekanja naš se kamion počeo kretati. Nakon vrlo kratkog vremena kamion je stao i dvokrilna su se vrata širom otvorila. Istog sam trenutka duboko udahnuo i napunio pluća svježim jutarnjim zrakom.

Jedan časnik je gurnuo glavu u kamion i povikao: "Imate tri minute da izadete odavde, a dvije su već prošle, zato vam je bolje da se požurite!"

Padali smo i spotali se jedni preko drugih dok smo izlazili iz hladnjače. Oni koji su pali ili posrnuli, vojnici su

ih bajunetama poticali na brzo ustajanje. Energično su nas poredali u krug i zapovjedili nam da sjednemo na svježje asfaltiranu cestu. Vojnici, kao i određeni broj dobro uvježbanih njemačkih ovčara, potpuno su nas okružili. "Ako se itko pomakne," rekao je dežurni časnik, "sve ih pobij!"

Ranojutarnje svjetlo zamijenilo je noćne sjene. Bez da me itko primijeti, osvrnuo sam se po krugu zatvorenika. Kad sam spazio Antonija, lagano sam mu kimnuo glavom. I on je meni odvratio kimanjem glave. Usmjereo sam pogled iza našeg kruga prema zemljištu koje nas je okruživalo. Nalazili smo se na vojnom uzletištu.

Tropsko se je sunce sve više i više penjalo prema zenitu. Iz sata u sat pržili smo se na užarenom podnevnom suncu. Asfaltna podloga na kojoj smo sjedili bila je vruća i na sam dodir. Zbog bola uzrokovanog ovim neudobnim položajem, želio sam se pomaknuti u udobniji položaj, ali se nisam usudio.

Cijelog dana nismo dobili ni hrane ni vode. Jedan za drugim, zatvorenici nenaviknuti na izravnu sunčevu svjetlost i još k tome neuhranjeni i dehidrirani, rušili su se u nesvijest kao muhe. Samo su dvadesetorica uspjela izdržati od nas pedeset.

Ova se agonija nastavila do šesnaest sati, kad je stigao naš zrakoplov. Ukrcali su nas i zapovjedili da sjednemo s jedne strane zrakoplova, a pritom smo morali sjediti prekrštenih nogu. Sjedala su bila izvađena. Šestorica su se vojnika smjestila tik do ulaza u pilotsku kabinu, dok su se četvorica nalazila na drugom kraju zrakoplova. "Morate gledati u pod ispred sebe tijekom cijeloga leta", naredio je dežurni časnik. "Tko god podigne pogled iz bilo kojeg razloga — ubijte ga! Je li to jasno?"

Ne znam što smo po njegovom mišljenju mogli napraviti. Bili smo toliko iscrpljeni i dehidrirani zbog cjelodnevnice izloženosti vrućini i sunčevoj svjetlosti da nam je sva snaga i želja koju smo mogli imati da ih napadnemo i da im uzvratimo već odavno bila iscijeđena. Većina se nas borila da barem ostane pri svijesti. Možda je njihov strah potjecao od činjenice da se u našoj skupini nalazio novi

član, bivši pilot, časnik Batistine vojske, koji je bio osuđen na trideset godina teškog rada.

Sljedećih sat i pol dežurni nas je časnik nastavio verbalno uznemirivati. "Idete na jednosmjerni put na otok Pines. Tamo ćete biti primorani boriti se za opstanak teško radeći u kamenolomima mramora ili na plantažama u poljima sve dok ne padnete mrtvi od iscrpljenosti!"

Tek sa spuštanjem mraka naš je zrakoplov konačno poletio. Pod stalnom prijetnjom smrću tridesetominutni je let izgledao kao vječnost. Prisjetio sam se svega što sam čuo o staljinističkom modelu radnog logora, poznatom kao "kubanski Sibir", gdje je više od 10 000 zatvorenika bilo prisiljeno raditi u kamenolomima mramora i na plantažama povrća u najokrutnijim mogućim uvjetima.

Otok Pines nalazi se stotinu pedeset kilometara jugoistočno od Havane, glavnog grada Kube. Vjeruje se da je upravo taj otok poslužio Robertu Louisu Stevensonu kao predložak za pisanje svoga poznatog pustolovnog romana *Otok s blagom*. Pošumljeni je otok bio poznat po sportskom ribolovu i mogućnostima za rekreaciju. 1932. godine general Gerardo Machado, koji je u to vrijeme obnašao dužnost predsjednika Kube, sagradio je zatvor koji je bio toliko velik da se vjerovalo kako ga je nemoguće napuniti. Kad je o tomu bio upitan, predsjednik je, ne znajući, proročkom mudrošću odgovorio: "Jednog će dana doći luđak koji će ga uspjeti napuniti."

Nisam nikada ni pomislio da bi upravo ovaj zatvor mogao biti moj budući dom. Znao sam da je sam zatvor smješten na nekoliko hektara bivšeg močvarnog tla, divovski kvadrat koji počiva na betonskim i čeličnim potporanjima. Ali uskoro ću naučiti više, puno više nego što sam ikada želio saznati o njemu.

Promjena zvuka u radu motora zrakoplova vratila me je u stvarnost, u moj trenutačni položaj. Zrakoplov se lagano uzdrmao dok se polako približavao sletnoj stazi. Sjedeći ispod prozorčića, mogao sam krajičkom oka gledati van. Oblak prašine i sitnog šljunka vinuo se u zrak iza nas kad su kotači dotaknuli tlo. Zrakoplov se zaustavio na kraju sletne staze.

Dvojica su časnika otvorila bočna vrata zrakoplova. Tada sam primijetio beživotno tijelo moga brata u Kristu Bairona Miguela. Odmahnuo sam glavom razmišljajući o bezrazložnom uništavanju ljudskog života. Suze su mi ispunile oči i slijevale se niz obraze sve dok se nisam sjetio da je za mog brata Bairona bitka završena. Sljedeće što će on čuti neće biti glas kubanskog čuvara kako psuje i izriče pogrde, već će to biti nježne riječi: “Ustani, ti koji spavaš u prahu zemaljskom...”

Pokraj Baironova tijela na podu zrakoplova nalazilo se tijelo još jednog onesviještenog zatvorenika. Kad je Antonio priskočio želeći mu pomoći, jedan je čuvar povikao prema nama zapovijedajući nam da se pokrenemo.

Dok sam koračao u sumrak, drugi časnik, politički instruktor — koji se nalazi na svakom letu — povikao je: “Idi i uzmi torbu!” Pokazao je na hrpu platnenih vreća koje su ležale na cesti. “I penji se na taj kamion. Hajde, požuri!”

Pridružio sam se vrsti zatvorenika teturajući duž dugačkog hodnika, što su ga sačinjavali bučni vojnici i policijski psi koji su lajali, prema vozilu koje nas je čekalo. Kamioni nisu imali nikakvih stepenica koje bi olakšale ukrcavanje. Umjesto toga, svakome tko se nije mogao sam uspeti na kamion “priskakali su u pomoć” vojnici s uperenim bajunetama. Cijelo to vrijeme dežurni je časnik stalno vikao i požurivao: “Požurite! Nemamo cijeli dan za ovo. Brže malo!”

Kad smo se napokon ukrcali, časnik je dao naputak vojnicima da ubiju svakoga tko učini ma i najmanji pokret. Za nekoliko smo minuta pristigli u samo područje zatvora. Izvana je izgledao kao velika, dobro ograđena srednja škola.

Unutar zidova otkrili smo da se nalazimo u izuzetno dobro smišljenom i vrlo osiguranom zatvoru, gdje je živjelo oko šest tisuća ili više zatvorenika u četiri okrugle građevine koje su izgledale kao divovski silosi. Maštovito su bili nazvani silos broj jedan, silos broj dva, silos broj tri i silos broj četiri. U drugim su zgradama bile smještene blagovaonica, glavno zapovjedništvo, bolnica i paviljon za

posjete. Na sredini se nalazio “transportni trg”, gdje su svakog jutra zatvorenici bili kao robovi ukrcavani, a navečer nakon cjelodnevnog rada iskrcevani.

Dva reda ograde načinjene od bodljikave žice okruživala su čitavo područje. Policijski psi koji su mogli preskočiti ogradu čuvali su prostor između dva reda. Osam sivo-crnih stražarskih tornjeva usađenih na čelične noge izgledali su kao čudovišta iz svemira koja nadgledaju zatvorsko područje.

Kamion se zaustavio ispred prijamnog paviljona, kockaste jednokatne građevine, gdje smo bili istovareni. Došli smo upravo na vrijeme za večeru. Znatizeljni izrazi lica gledali su nas iz zgrade koja se nalazila nasuprot — iz blagovaonice. Zastavnik nas je, jednog za drugim, prozivao po imenu.

“Humberto Noble Alexander”, prozvao je moje ime. Prišao sam do zastavnika koji se nalazio kod otvorenih vrata i stao ispred njega dok me nije prekrizio sa svoga popisa.

Nakon ulaska u prijamni paviljon otišao sam niz hodnik do velike, skoro prazne prostorije koja će uskoro udomiti 850 ljudi. Na jednom se kraju prostorije nalazio tuš i pokraj njega rupa u podu koja je služila kao zahod. Tamo se također nalazio i umivaonik sa zahrđalom slavinom. Upravo je zbog tog umivaonika i slavine zatvor na otoku Pines bio na glasu kao jedan od najboljih i najkvalitetnijih!

Bilo nam je zapovjedbano da se skinemo do gola i okrenemo prema zidu. Istog su trena vojnici započeli s pretresom i batinanjem. Zašto su nas batinali? To je bila uobičajena praksa za sve novopridošlice u zatvor na otoku Pinesu.

Kuhinja nam je poslala hranu u prijamni paviljon. Jedina razlika koju sam mogao primijetiti između hrane koja je ovdje posluživana i one koju sam dobivao u drugim zatvorima, bila je u količini bjelančevina koje su plivale na površini kukuruzne kaše. I dok su drugi zatvorenici jeli crvima ukrašenu kašu, ja sam pronašao mirno mjesto u jednom kutu ove prostorije. Uskoro je i posljednja zraka

sunca nestala s neba. Budući da u našim odajama nije bilo svjetla, zaspao sam. Ovaj mi je komad betona bio postelja sljedećih petnaest dana.

Sljedećeg jutra, u četiri sata, nekoliko me je zvučnika iznenada bacilo na noge uz zaglušnu buku intoniranja nacionalne himne. Uz izrazito glasne trube čuo se i orkestar koji su sačinjavali gudački instrumenti. Mogao sam vikati iz sve snage bez ikakve mogućnosti da me čuje osoba koja se nalazila pokraj mene.

Kad je himna završila, zatvorski su se zidovi zatresli od grmljavine koju su prouzročili stražari jureći sa svjetiljkama u rukama. Pritom su mahali svjetiljkama i urlali svakome na uho da je vrijeme za ustajanje, kao da bi itko nakon svega ovoga još mogao spavati. Čuvari su svakome od nas svijetlili u oči prilikom jutarnjeg prebrojavanja. Uskoro su zažuborile i vodene cijevi nakon što je bio otvoren glavni ventil. Moj je prvi dan na otoku Pinesu upravo počeo.

U želucu mi je počelo kruliti. Onda sam se sjetio i zašto. Nisam ništa jeo u protekla dvadeset četiri sata. Čuo sam svoje kolege zatvorenike kako se miču i staju u vrstu za doručak dok sam kleknuo na jutarnju molitvu.

“Hvala Ti, Oče,” počeo sam molitvu, “što sam živ ovoga jutra. Osjećam se kao da sam se ponovno rodio.” I dok sam tako molio, baš sam se sjetio da se upravo navršava druga godina otkako sam u zatvoru.

Petnaestoga dana našeg zatočeništva u prijamnom paviljonu odveden sam u silos broj četiri. Svaka od ovih zgrada, koje su ličile divovskim cisternama, bila je predviđena za smještaj 930 ljudi, no često je u njima boravilo i preko 1500 zatvorenika. Svaki je silos imao šest katova s devedeset tri zatvorske ćelije. U ovim su se ćelijama navodno trebala nalaziti po dva platnena ležaja pričvršćena za svaki zid. Međutim, kod većine slučajeva, nedostajali su ili konopci koji su učvršćivali ležajeve ili čitav platneni ležaj. Rijetko kad se mogao sastaviti čitav ležaj.

Između tih silosa, na sredini, nalazio se toranj s čuvarima koji su mogli nadgledati zatvorenike sve vrijeme. Iznad tornja bilo je nebo. Na svakom su katu tri ćelije

služile kao sanitarni čvorovi. Fekalije i ostale otpadne tvari šest tisuća ljudi slijevalo se u otvorenu septičku jamu koja se nalazila iza zatvorskog kompleksa.

Zatvorenici na otoku Pinesu baš se i nisu mogli smatrati ljudima od krvi i mesa. Više su nalikovali živim kosturima. Koža nekih bila je toliko tamna i naborana da je nalikovala jeftinoj trgovačkoj koži u kakvom dućanu kožne galanterije. Drugi su pak izgledali toliko blijedi da se činilo kao da u njihovim tijelima uopće nema krvi. Velik broj zatvorenika nije uspijevao izdržati na nogama prozivku koja se neprestano ponavljala tijekom cijelog dana. Uskoro sam shvatio zašto. I sam ostanak na životu u ovom kubanskom Sibiru bio je svakidašnja borba.

Svaki je dan počinjao u četiri sata ujutro. Nakon jutarnje prozivke i prebrojavanja stupali smo do prizemlja, a zatim u blagovaonicu. Doručak se sastojao od male šalice razrijeđene kave ili zašećerene vode i kriške kruha koja je bila toliko tanka da je bila prozirna i da se kroz nju moglo gledati. Budući da nisam pio kavu, često sam preskakivao doručak.

U 12.30 dobili bismo trećinu litre mlijeka i konzervu tjestenine ili kukuruzne kaše, uvijek bez začina i uvijek u vrlo jadnom i nejestivom stanju. Između 16.30 i 18 sati slijedilo je još jedno prebrojavanje i još jedna prozivka prije večere koja se sastojala od nekoliko komada španjolskog korijenja koje je plutalo u vrućoj vodi. Nedjeljom su vrućoj vodi dodali nekoliko komada kuhane ribe ili krumpira. Zatvorski nam je kuhar povremeno mijenjao dijetu dodajući malo kuhane riže ili pokvarenog graha — nema sumnje, bila je to humana gesta kako bi se olakšala dosada i monotonija zatvorskog života.

Preseljenje u novu zatvorsku ćeliju bilo je zanimljivo iskustvo. Prvo, trebalo je naći slobodno, upražnjeno mjesto — područje koje još nije bilo zauzeto. Ovo je bilo jako važno budući da je to mjesto bilo jedina stvar koju je većina zatvorenika mogla nazvati svojom. Novi se zatvorenik trebao izboriti za svoje mjesto ili ga kupiti. Cigarete, novac, cigare i lijekovi bili su najcjenjeniji i najprikladniji proizvodi za trgovinu.

I dok sam hodao silosom broj četiri tražeći ćeliju u kojoj ću se nastaniti, primijetio sam kako me skupina zatvorenika gleda i međusobno nešto šapće. Tada sam čuo što govore: “Došao je pastor iz La Cabane.”

Pitao sam se je li činjenica što su priče o meni i mom ugledu stigle prije mene prednost ili nedostatak. Na odgovor nisam morao dugo čekati. Dok sam se pripremao krenuti stubištem na šesti kat, prišla su mi dva stranca.

“Oprostite, gospodine,” počeo je jedan od zatvorenika, “moje je ime Rosendo Martinez, a ovo je Abelardo Marquez.”

Nakon što sam se ja predstavio, Rosendo se nasmiješio i rekao: “Znamo mi sve o vama. Vi ste propovjednik iz La Cabane.” Očigledno, ova dvojica su me došla provjeriti. Oni su predstavljali zatvorsku skupinu kršćana koja nije pripadala nijednoj vjerskoj zajednici. Odmah se između nas stvorila veza kršćanske ljubavi.

“Nemojte se useliti ni u jednu ćeliju na šestom katu”, upozorio me je Abelardo. “Na stubištu nema rukohvata koji bi vas spriječili od padanja, a morat ćete se njime uspinjati i do pet-šest puta dnevno i to samo za obavljanje osnovnih potreba.” Čovjek me je nagovarao da se pridružim njima u ćeliji broj 79 na drugom katu. U vrlo kratkom vremenu uspio sam se smjestiti i prilagoditi u novoj sredini.

Nakon što sam odgovorio na sva njihova pitanja, došao je red na mene da ih i ja postavljam. “Postoji li kakav način ulaska u neki od ostalih silosa?” upitao sam.

Odmahnuli su glavama. “Koliko mi znamo, ne postoji.”

Trenutak sam razmišljao, a zatim upitao: “Postoje li ovdje kakve Biblije?”

Dva su se čovjeka prvo osvrnula u jednu stranu, zatim u drugu. Rosendo je stavio prst na usta.

“Psst,” upozorio me je, “ako se pročuje...” Osvrnuo se ponovno oko sebe uznemireno.

Abelardo me je povukao bliže. “Kad je ovaj zatvor bio građen, sagrađena je i crkva između silosa broj dva i prijamnog paviljona”, objasnio je. “Tijekom Batistinog upravljanja državom različite su vjerske zajednice održavale bo-

goslužja nedjeljom, ali kad je na vlast došao Castro, crkva je srušena sa zemljom. Ispod ruševina sam našao ovo." S najvećom pažnjom izvukao je svežanj pohabanih stranica papira koji je čuvao ispod svoje zatvorske odore. Pažljivo je izravnao dragocjene stranice.

"Ovo je sve što imamo od Božje Riječi," prošaptao je, "Evangelje po Mateju i Luki, komadiće Pavlovih poslanica, i knjige od Izaije do Malahije."

Oči su mi se napunile suzama. Sam prizor ovoga dragocjenog blaga ostavio me nekoliko trenutaka bez riječi. S njegovom pohabanom Biblijom, moje se poslanje za Boga moglo nastaviti.

Bio sam siguran da su moji kolege zatvorenici bili isto toliko nestrpljivi kao i ja da započnu s proučavanjem Biblije. Započeli smo s evanđeljima. Odlučili smo započeti program svjedočenja u silosu broj četiri. Svakog jutra održavali smo zajedničko bogoslužje, samo nas trojica, dok nam se nije pridružio i zatvorenik imenom Gregorio Rubio. Postupno se naš broj povećavao. Naša je ćelija postala utočište i mjesto odmora od surove zatvorske stvarnosti. Iako smo pripadali različitim vjerskim zajednicama, pribivali smo zajedničkom bogoslužju i odredili zajedničko geslo: "Nije bitno kojoj crkvi pripadaš ako smo svi na Golgoti. Ako je tvoje srce kao i moje, pruži mi ruku i bit ćemo braća."

U suton bismo održali još jedno bogoslužje. Na ova bogoslužja dolazili su ljudi čija se naobrazba protezala od visokoobrazovanih doktora i inženjera do običnih seljaka i zemljoradnika koji nikad nisu pohađali školu. Neki su došli zbog želje da razviju osobnu duhovnost. Neki su pribivali proučavanjima iz znatiželje, svidjelo im se to što su čuli, i nastavili dolaziti. Dvapat dnevno čisti i jasni zvuci hvale ispunjavali su silos broj četiri dok smo dizali glasove u slavu Bogu. U okruženju naviknutom na psovke i bol, slatka i ugodna ljepota kršćanskih himni djelovala je kao magnet za duhovno i duševno izgladnjele zatvorenike. Za samo nekoliko dana naša ćelija više nije bila dovoljno velika da primi sve koji su željeli sudjelovati na bogoslužjima.

Ovo je uznemirilo čuvare u tornju. Nije im se sviđalo što u svakom trenutku ne mogu vidjeti sve zatvorenike. Jednog je dana njihov bijes doživio erupciju.

“Ispraznite ćeliju”, uzviknuo je čuvar sa svoga povišenog mjesta. Kako bi osigurao izvršenje zapovijedi, naciljao je u skupinu i opalio. Meci su se odbijali od betonskih zidova pretvarajući odlomljene komadiće betona u opasne šrapnele koji su ozlijedili velik broj ljudi. Ali bez obzira na to, nastavili smo s održavanjem sastanaka. Umjesto da nas svojim zlostavljanjem odvoje od proučavanja, postupci čuvara imali su sasvim suprotan učinak — djelovali su kao mamac na ostale zatvorenike. Sve je više i više zatvorenika pristizalo u našu ćeliju.

Bojeći se pobune, čuvari su prijavili naše sastanke zapovjedništvu, i ja sam bio pozvan da objasnim svoje postupke. Kad sam odbio prekinuti održavanje vjerskih sastanaka, dežurni je časnik, satnik Bernardo, vikao i psovao, prijetio i galamio, ali bez ikakve koristi i svrhe. Nisam pristao na prekid održavanja naših sastanaka.

“Mislite li da ste uspjeli?” posprдно me je upitao. “Za samo nekoliko dana problem će se riješiti sam od sebe. Nećete imati ni vremena ni snage za ovakve gluposti.” Odmahnuvši rukom, zapovjedio je: “Čuvaru, odvedi ga natrag u njegovu ćeliju.”

Karipska polja smrti

Čuvar me je otpratio natrag u silos broj četiri. Kad sam izvijestio svoje kolege u ćeliji o zlokobnoj prijetnji dežurnog časnika, nad nas se nadvio veo neizrečenih slutnji. Što li su nam još mogli učiniti naši tamničari? Koliko su nam još mogli zagorčati život? Nažalost, prebrzo smo saznali odgovore na ova i druga neugodna pitanja.

Izgledalo mi je pomalo čudno kad smo za obroke počeli dobivati pečenu piletinu, sve dok se zatvorskim podzemljem nije proširila vijest da je veliki pljusak i olujno nevrijeme poplavilo veliku mjesnu farmu pilića, pri čemu se utopio velik broj peradi. Umjesto da pokvareno i poluraspadnuto meso bace, zatvorski su ga kuhari ispekli zatvorenicima. Sljedećeg smo jutra dobili mlijeko ili barem nešto što je bilo nalik mlijeku. Bila je to tekuća mješavina dobivena iz dehidriranog praha čime su se obično hranile svinje i telad.

Dva dana kasnije čuvari su nam dali nove žute odore i visoke radne čizme. Odore, gledane s puno prijezira i mržnje od strane lokalnog pučanstva, zauvijek će nas obilježiti kao političke zatvorenike. Čuvari su nam odrezali kosu i natjerali nas na fotografiranje za zatvorsku evidenciju.

Kasnije smo saznali da su časnici zaduženi za zatvorsku sigurnost poslali uvojak kose svakog zatvorenika zajedno s njegovom fotografijom ostalim komunističkim zemljama za njihove arhive. Od toga dana nadalje, za kuban-

sku je vladu i dužnosnike prestao postojati Humberto Noble Alexander. Broj 30954 zauzeo je njegovo mjesto.

Kasnije te noći slušali smo, a zatim i prenosili najnovije vijesti zatvorskim podzemljem. Iskorištavajući svih 6000 zatvorenika zatvora na otoku Pinesu, zatvorski su dužnosnici naumili u djelo provesti takozvani Plan Camila Cienfuega — plan kako slomiti i demoralizirati zatvorenike i iskoristiti otočna dobra uporabom besplatne robovske radne snage.

Plan Camila Cienfuega u izvornom je obliku bio nazvan Morejonovim planom po njegovom izumitelju i osnivaču, grubom naredniku koji je sa svojim vojnicima postupao krajnje okrutno i bezobzirno, tako da je slovio kao najgori i najveći gonič robova u kubanskom vojnom sustavu. Morejon je nasumce odabrao 300 zatvorenika i zapovjedio svojim vojnicima da ih odvedu na polja gdje su trebali raditi do iznemoglosti, dok ne padnu u nesvijest na mjestu na kojem su radili. I najmanje zakašnjenje ili najlakši propust u izvršavanju zapovijedi rezultirao je zatvorenikovom smrću.

Od 300 ljudi osuđenih na pogubljenje bila su ubijena zapravo samo dvanaestorica. Dvjesto osamdeset i osam zatvorenika radilo je bez prestanka i znakova slabljenja, a od tog broja dvjesto pedeset ih se pretvaralo da su “predgojeni”. Nakon devedeset dana samo je jedan čovjek odbio prihvatiti predgoj. Centralni je komitet ovaj pilot program smatrao golemim uspjehom i unaprijedio Morejonov plan za svih 6000 zatvorenika zatvora na otoku Pinesu preimenovavši ga u Plan Camila Cienfuega.

Ironično je što je ovaj program iskorištavanja robovske radne snage nazvan po Camilu Cienfuegu. Cienfuego je bio poznati zapovjednik Castrove vojske. Tijekom revolucije hrabro se borio protiv Batistine vlasti, te je time zavrijedio naziv zapovjednika revolucionarne vojske. Kad je nova vlast odlučila uskratiti sva prava svim bivšim vojnicima i časnicima, zapovjednik Cienfuego, zajedno s velikim brojem ostalih profesionalnih vojnika i časnika, prosvjedovao je protiv takvog postupka nazivajući to velikom nepravdom.

“Ako ih ne želimo upotrijebiti u novoj vojsci, u redu. Umirovimo ih. Ali većina ovih ljudi nalazi se u vojnoj službi više od dvadeset godina. Oni zaslužuju da se s njima bolje postupa”, prosvjedovao je Cienfuego. “Ne mogu biti lišeni onoga što im pripada.”

Kad je jedan drugi visoki vojni dužnosnik, zapovjednik Hubert Matos, odlučio izaći i dati ostavku na svoju dužnost u vojsci i revoluciji zbog nepravde, Cienfuego je dobio zapovijed da ga uhiti. Odletio je svojim privatnim zrakoplovom na Matosovo imanje u Camaguey, ali je nakon kraćeg razgovora Cienfuego odbio ovog čovjeka privesti i uhititi. Poznata izreka da je “revolucija čudovište koje proždire svoje sinove” pokazala se i više nego točnom, jer se zapovjednik Cienfuego nikad nije vratio kući. Njegov je zrakoplov tajanstveno nestao, a on je proglašen mrtvim. Godinama kasnije, čovjek koji se borio za pravednost i poštenje u novoj vladi proglašen je herojem i junački je “počasćen” time što je Castrovo robovlasnički plan dvadesetog stoljeća nazvan po njemu. A otok Pines postao je njegovo probno tlo.

Sljedećeg jutra u četiri sata upalila su se svjetla u našoj galeriji i stražari su povcima i urlanjem naredili ustajanje. Pridigao sam se, odjenuo i stao u red. Nakon prozivke čuvari su nam zapovjedili da pristupimo doručku, gdje smo dobili obrok mliječne mješavine.

Upravo sam završio s jedenjem kaše iz zdjelice kad sam začuo da je prozvan broj moga zatvorskog bloka — broj osam. Iz nekog razloga, nepoznatog čak i meni samome, počeo sam tiho pjevati riječi pjesme “Kad se javi Božja truba i sam Gospod skupi nas”. Nasmiješio sam se u sebi, a zatim se vratio u stvarnost i pozorno se trgnuo budući da su oni koji su oklijevali ili zaboravili svoje brojeve ispaštali neugodne i bolne posljedice udaraca pušćanih usadnika u glavu ili uboda bajuneta u mišiće natkoljenice.

Čuvari su nas ugurali u kamione poput stoke i dovezli nas do polja trstike i visoke trave. Prije nego što smo se iskrkali, manji se kamion pun vojnika zaustavio iza nas. Vojnici su zauzeli položaje oko vanjskih granica polja. Na-

rednik, koji je imao ulogu dežurnog časnika, Luis Sanchez, zapovjedio je desetniku da otvori vrata našeg vozila. Farmer na čijem smo zemljištu trebali raditi toga dana stajao je s jedne strane dok su zatvorenici izlazili iz kamiona i stajali u red kako bi mogli biti prebrojeni. Nakon prebrojavanja i prozivke, vojnici su redom svakom zatvoreniku dodjeljivali mačetu. Kad je ponestalo mačeta, narednik je izvijestio ostale zatvorenike da će skupljati i zamatati posječenu travu u bale kako bi seljaci to mogli koristiti kao slamu.

Narednik je nadgledao posao u polju i davao zapovijedi vojnicima kada da tuku, kada da ubadaju, kada da pucaju ili ubiju zatvorenika. S vremena na vrijeme tijekom dana pokoji bi nas vojnik prikriven iza neke hrpe slame mučio i napastovao puškom dok smo mi obavljali svoj posao. Ubrzo smo naučili da bilo kakva promjena ponašanja u čuvarevoj svakidašnjici znači samo jedno — nevolju.

Katkad, kad je zatvorenicima bilo dopušteno da pišu ili primaju poštu od svojih obitelji, narednik je također proveo dio dana sjedeći u hladovini ispod obližnjeg drveta čitajući pisma i odlučujući hoće li ili neće biti isporučena.

Toga dana radili smo do podneva, kad je narednik Sanchez zviždaljkom označio vrijeme ručka. Jedan po jedan, zatvorenici su u koloni polako prolazili pokraj kontrolnih točki gdje nam je zastavnik dodijelio metalne tanjure, a drugi je vojnik zakucao grudu jadne bijele kaše na tanjur. Uzeo sam hranu i otišao do mjesta koje su pokazali čuvari, sjeo i buljio u smjesu čudnovatog izgleda koju sam trebao jesti. Da bi se ova prekuhana, bezukusna kaša mogla jesti, trebalo ju je rezati poput pudinga.

Zatvorenicima nije bilo dopušteno da razgovaraju jedan s drugim, ali mi je moj susjed došapnuo: “Što bi trebalo biti ovo što jedemo?”

“Mislim da je to nekakva tjestenina”, odvratio sam šaptom, jedva mičući usnice. “Mislim, barem izgleda kao tjestenina.”

Na kraju odmora narednik je ponovno zazviždao, i mi smo se ponovno postrojili za prebrojavanje. Kad se uvjerio

da nitko od zatvorenika nije pobjegao za vrijeme stanke, zapovjedio je da se vratimo poslu.

Užareno podnevno sunce pržilo je nemilosrdno po našim znojnim tijelima uzrokujući opekline i otekline na leđima. Izmoreni i oslabljeni nedostatnom prehranom i mučenjem, zatvorenici su sjekli travu i trstiku u polju do 19.30 ili 20 sati u noći.

Prije povratka u zatvorski kompleks čuvari su proveli još jedno prebrojavanje u polju i konačnu prozivku u zatvorskom dvorištu. Oko 22 sata dovukli smo se do svojih ćelija na kratki noćni odmor.

Prve noći satima sam ležao budan na ležaju. Moji mišići, nenaviknuti na takvu uporabu, vrištali su od bola i zlorabe koju sam im priuštio prethodni dan. Međutim, ono što me držalo budnim nisu bili moji bolni i otečeni mišići, već pomisao o kršenju subote.

I makar mi rad u poljima od ponedjeljka do četvrtka nije smetao, kao adventist sedmoga dana znao sam da ne mogu ići na posao u petak jer subotnji počinak započinje sunčevim zalaskom, puno prije povratka u zatvorski kompleks. Znao sam da moram nešto učiniti, nešto poduzeti, ali što? Komu da se povjerim? Zatvorski uhode i doušnici mogu čuti naš razgovor, što bi dovelo u opasnost i mene i osobu kojoj bih se povjerio u nevolji.

Sljedeće noći ponovno sam se borio sa svojim problemom. Da li da pođem u polja bez obzira na sve? Što će se dogoditi ako ne odem, ako odbijem? Osjećao sam se slabim, ranjivim i tako osamljenim. No ipak sam znao što mi je činiti.

Radio sam od ponedjeljka do petka kako se od mene i zahtijevalo. Kad su zatvorenici iz mog bloka otišli na posao u petak ujutro, stopio sam se sa sjenama svoje zatvorske ćelije i čekao. Iz nekih meni nepoznatih razloga, nekoliko je zatvorenika, osim mene, također odlučilo ostanuti.

“Jesi li bolestan?” raspitivali su se neki od zatvorenika.

“Ne”, odvratio sam ne dajući im više informacija nego što je bilo potrebno.

“Uvalit ćeš se u ozbiljnu nevolju”, upozorio me jedan zatvorenik.

“Sigurno se već i sada nalazim u ozbiljnoj nevolji”, odgovorio sam.

Isprva se ništa nije dogodilo. Nitko od čuvara nije vikao, nikakav pas nije prijetio ugrizom, ništa. Oko 9.30 dva su se časnika pojavila u galeriji idući od ćelije do ćelije, ispitujući svakog zatvorenika koji je ostao u ćeliji. Ubrzo su upali i u moju ćeliju.

“Zašto si danas ostao ovdje?” upitao je jedan.

“Imaš li dopuštenje od liječnika?” zanimalo je drugoga.

“Jesi li dobio poziv da se javiš u administrativni ured?”

“Radiš li u silosu?”

Njihova su pitanja slijedila jedno za drugim brzinom i preciznošću automatske puške.

Na kraju ispitivanja neki je poručnik uletio u moju ćeliju i povikao: “Broj 30954, dolazim iz Odjela za unutar-nju disciplinu. Pođi sa mnom.” Izveo me je iz zgrade gdje sam se pridružio nekolicini zatvorenika koji se nisu pojavili na prozivci toga jutra. Držeći nas na ciljniku, on i njegovi krvožedni vojnici izveli su nas do “jezera” — otvorene zatvorske kanalizacije. Na samom rubu zapovjedili su nam da stanemo.

“Zbog nepojavljivanja na poslu danas ujutro, dodijeljen vam je zadatak da siječete i skupljate travu koja se nalazi unutar ove septičke jame”, izvijestio je poručnik slavodobitno se nasmijavši. “Čuvari, bacite ih u vodu.”

Dva čuvara su me uhvatila za ruke i noge i bacila u zrak. S velikim sam praskom udario o površinu zagađene vode. Tonući pod površinu, grčevito sam pokušavao naći uporište na sluzavom i muljem obloženom dnu. Konačno sam uspio doplivati do ruba gdje sam našao oslonac.

Mučnina i vrtoglavica od smrada i plinova koji su izvirali iz fekalija i ostalih otpadaka potpuno me je preplavila. Zateturao sam i zakoprcao se po vodi, pokušavajući pobjeći, ali pobjeći nisam mogao. Čuvari su se s upe-renim puškama poredali uzduž ruba ove baruštine, prijeteci nam neka samo pokušamo izaći.

Podigao sam oči prema nebu i molio se: “Molim Te, Gospodine, spasi me. Ne mogu više ovo podnijeti! Koliko ću dugo još uopće moći opstati i izdržati?” Borio sam se ne bih li bradu uspio zadržati podignutom iznad razine vode kako bih onemogućio prljavštini da mi ulazi u usta. Postajao sam sve umorniji od stalne borbe da zadržim uporište i čvrsti oslonac. Mnogi moji sudrugovi u ovoj patnji odustali su od pokušaja i borbe i kasnije umrli zaraženi strašnim infekcijama. Jedan od mojih posebno dobrih prijatelja, Samuel Vidahuereta, obolio je od infekcije i umro tjedan dana kasnije. “Za Tebe, Bože. Borit ću se da ostanem živ za Tebe, Gospodine. Ali zašto, Gospodine? Gdje si Ti u svemu ovome?” plakao sam.

Bog me je čuo. Neposredno nakon molitve moj se pogled usredotočio na jedan cvijet, ljiljan, koji se svojim pupoljkom nadvio nad površinom vode pokraj moga lica. Očaran, gledao sam kako pupoljak ljiljana reagira i odgovara na jutarnje sunčevo svjetlo. Polako, gracioznošću i mekoćom pokreta balerine, pupoljak se otvorio i raširio u pravi, veliki, bijeli ljiljan. “Bijeli ljiljan usred ove prljavštine i smrada”, mislio sam. “Nemoguće! Kako bi ikoje živo biće tako čisto i tako bijelo moglo doći iz ovog prljavog i odvratnog blata?”

U tom trenutku obećanje iz Hebrejima 13,5 bljesnulo je u mom sjećanju. “Sigurno te neću ostaviti; nipošto te neću zapustiti!” “Gdje je moj Bog?” pitao sam se. Odjednom sam shvatio da moj Bog stoji točno pokraj mene, tu u joj kanalizaciji. Pokušavajući zamisliti Stvoritelja svemira kako podnosi ovu lokvu prljavštine i nečistoće zajedno sa mnom, za mene — ova je misao nadišla moje shvaćanje i učinila da se osjećam skrušeno i ponizno. Tri sata kasnije poručnik je zapovjedio da se zatvorenici izvuku iz septičke jame.

“Ovo je samo mali dio onoga što će vam se dogoditi ako ponovno pokušate biti tvrdoglavi! Sljedeći put to mogu biti batine ili čak metak”, upozorio nas je prije nego što nas je vratio u silose.

Snuzden i potišten vratio sam se u ćeliju i razmatrao svoju sudbinu i stanje u kojemu sam se našao. Otac laži

bombardirao je moj um i misli poručnikovim zastrašujućim i užasavajućim prijetnjama, kušajući me da popustim pritisku. Podmukli i tajnoviti demon u mojoj je glavi smišljao i pronalazio na desetke načina kako bih mogao otići sutra u polja na rad, a da zapravo ne bih radio.

Subota mi je oduvijek bila dan radosti na kraju tjedna, ali sutra će ona biti dan suđenja umjesto radosti i užitka. Unatoč sotonskim kušnjama, nisam vidio nijednu drugu mogućnost. Morat ću ponovno odbiti poslušnost i ispaštati posljedice svoje odluke. Neću i ne mogu prekršiti svoju subotu.

Dan je prošao. Ostali zatvorenici koji su otišli na rad u polja, vratili su se. Nakon što su saznali što mi se dogodilo, malo su ustuknuli znajući da ću navjerojatnije ponoviti prekršaj i sutradan ujutro.

Hoće li to biti moja posljednja noć na ovoj zemlji, pitao sam se dok sam ležao zureći u tamu ćelije. Nakon jutarnjeg susreta s nekim razbješnelim časnikom, hoće li sljedeće lice koje ću vidjeti biti lice Isusa, moga Gospodina?

Čuo sam kako vani male kišne kapi udaraju o tanak krov moga silosa. Tijekom noći kapljice su postale brojnije i veće pretvarajući se u silan pljusak. Gledano iz perspektive moga melankoličnog raspoloženja, činilo mi se kao da cijelo nebo plače sa mnom. Podsjetio sam Boga na njegovo obećanje kako neće dopustiti da budemo iskušani preko svojih mogućnosti, preko onoga što možemo podnijeti, i o tome da će se On pobrinuti za izlaz. Moje se raspoloženje konačno malo popravilo pa sam zaspao.

Četiri sata ujutro nastupilo je uz bljeskanje svjetala i buku megafona. Ustao sam, odjenuo se i stao u red za doručak, nakon čega smo, izgledajući kao čudovišta, nastavili hodati kroz pljusak do prizemlja. Osvrnuo sam se po mraku primjećujući kako teški oblaci ispunjavaju nebo.

“Možda nas neće tjerati na rad po ovakvom vremenu”, ponadao se zatvorenik koji se nalazio u redu do mene.

Slegnuo sam ramenima. Čisto sam sumnjao da bi naši mučitelji mogli imati toliko suosjećanja. No ipak, usprkos samom sebi, iskra nade zasjala je u mojim mislima. Može

li možda kiša biti izlaz koji mi je Gospodin poslao ovoga jutra?

Jedva smo završili doručak, kad je megafon, ujedno i jedini oblik javnog priopćavanja, započeo svoju aktivnost. "Blok broj 1, 2 i 3, svrstajte se u području za transport." "Nažalost, nemam sreće", pomislio sam. Goniči robova primorat će robove da rade i da se probijaju kroz blato i kaljužu.

Glas preko megafona zatim je pozvao i sljedeća tri bloka — 4, 5, i 6. Zaustavio sam dah. Prozvat će moj blok svakog trenutka. Ovo je moja posljednja prilika da promijenim mišljenje. Ne, nisam se mogao predomisлити. Nema više povratka. Nakon svega što sam prošao, ne mogu sada popustiti. "Blok 7, 8, i 9..." Ostao sam sjediti prikovan za krevet. Moj prijatelj i također poštovatelj subote, Rosendo Valdes, sjeo je pokraj mene. "Hajde," nagovarao me je, "postupi mudro u vezi s ovim. Idi na polja. Bog će te razumjeti i oprostiti će ti."

Odmahnuo sam glavom. Ne idem.

Nelagodno me je pogledao, a zatim odjurio da zauzme svoje mjesto u prozvci. Slušao sam kako časnik proziva jednog po jednog i provjerava brojeve mojih kolega zatvorenika. Zabio sam prste u meso dok sam iščekivao svoju sudbinu. I nisam dugo čekao. Njegov je glas prodorno odjeknuo preko megafona. "Gdje je 3-0-9-5-4? 3-0-9-5-4!" Časnik je dalje nastavio prozivku dok sam ja čekao u svojoj ćeliji. Znao sam da se nema smisla skrivati i da je to uzaludno. Naći će me prije ili kasnije i ispaštati ću posljedice. Stoga sam samo sjedio i čekao.

Narednik je dojurio u moju ćeliju vičući: "Slušaj, 3-0-9-5-4! Zadržavaš preko jednog sata cijeli blok da ode na posao. To je sabotaza, diverzija, i za to ćeš platiti!" A zatim je dodao: "Zašto se ne nalaziš u vrsti za prozivku?"

"Ja danas ne idem na posao", odgovorio sam najmirnijim glasom koliko sam god u tom trenutku mogao.

Kritički i ispitivački me je pogledao. "Jesi li bolestan?"

Pogledao sam ga u oči. "Ne, gospodine, ali sukladno onomu što vjerujem, ja danas ne mogu raditi."

“Pa dobro,” promrmljao je vojnik uhvativši me za ruku, “ja imam zapovjednika, a on mi je zapovjedio da te odvedem u polja.”

“Naredniče, ja imam drugog Zapovjednika, a On kaže: ‘Sjeti se da svetkuješ dan subotni. Šest dana radi i obavlja sav svoj posao...’”

“Znači, ne ideš van?”

Odmahnuo sam glavom. “Vi ste rekli.” Shvatio sam da sam tim riječima vjerojatno potpisao nalog o svom smakuću.

Narednik se naglo okrenuo i otišao iz ćelije. Nekoliko minuta kasnije vratio se u društvu namrgodenog satnika.

“Dakle, ne ideš raditi”, zaurloao je satnik. “Započinješ li ti neku vrst štrajka?”

“Ne, gospodine,” odvratio sam, “rekao sam vašem naredniku da danas ne mogu ići na posao.”

Satnik je pogledao narednika, zatim mene. “Zašto?”

“Zato, gospodine, što sam ja adventist sedmoga dana, kao što je upisano na mojem kartonu.”

Satnikovo se lice malo smekšalo; njegov je položaj tijela postao manje prijeteći.

“Slušaj, ne želim nikakvih problema u ovom zatvorskom bloku”, objasnio je. “Bit ću obziran prema tebi. Uzet ću te sa sobom na polja, ali nećeš morati raditi.”

“To je lijepo od vas satniče, ali ja danas ne izlazim”, ponovio sam ugodnim, ali odlučnim glasom.

Trenutak me je gledao, a onda ponovno pokušao. “Pokušajmo nešto drugo. Ići ćeš sa mnom na polja i dobit ćeš vjedro. Kad tvoji kolege ožedne, moći ćeš im dati vode za piće. To je djelo milosrđa, zar ne?”

Lagano sam odmahnuo glavom. “Ja danas ne izlazim.”

Satnik je ponovno zauzeo prijeteći stav. “Broj 3-0-9-5-4, danas ti neće biti tako lagodno kao jučer.”

“Lagodno”, pomislio sam. “Vi nazivate ono jučer lagodnim?”

Kad nisam dao nikakav odgovor, satnik je slegnuo ramenima. “Pa dobro, sam si to tražio.” Dva vojnika su izašla iz moje ćelije.

Nakon sat vremena satnik se vratio u pratnji poručnika i druge dvojice časnika. “Broj 3-0-9-5-4,” rekao je poručnik, “pođi s nama. Ti ćeš poslužiti kao primjer svakom drugom zatvoreniku koji bi u budućnosti mogao pokušati kovati kakvu urotu ili organizirati kakav štrajk ili pak sabotirati uspjeh čitavog programa.”

Časnik i dvojica vojnika pod njegovim zapovjedništvom izveli su me u središte silosa nedaleko od tornja. Svaki je vojnik nosio komad debeloga električnog kabla. Kraj svakog od tih kablova bio je rascijepljen na tri dijela. Okrenuli su me tako da gledam prema tornju. Začuo sam zvižduk kablova dok su časnici njima vitlali zrakom. Kablovi su sletjeli na moja leđa. Pao sam na zemlju. Kablovi su se neprekidno zabijali u moje meso trgajući ga u komadiće. Kad sam se onesvijestio od bola, jedan je vojnik na mene izlio kantu vode kako bi me povratio k svijesti.

Kad sam došao k sebi, satnik me je upitao: “Hoćeš li sada ići na posao?”

“Ne danas”, procijedio sam.

Tripot su me kablovima izbičevali. Tripot sam se onesvijestio od bola, da bi me osvijestili kantom vode. Tripot me je časnik pitao hoću li sada ići na posao. Svaki put sam mislio da ću umrijeti tamo na betonu.

Nakon četvrtog kruga batina časnik me je ponovno zapitao: “Hoćeš li danas ići na posao?”

“Ne”, prošaptao sam, ne mogavši govoriti glasnije. “Ubijte me već jednom i završite s tim.”

“Zar je to ono što želiš — biti mučenik?” Prošao je pokraj moje glave i natrag. “Nismo mi tako glupi i naivni!”

Časnik se okrenuo drugom vojniku i povikao: “Ovaj je lud, to je vjerski fanatik!” Tim je riječima završio, okrenuo se na petama svojih čizama i otišao.

I dok sam ležao u lokvi vlastite krvi, nisam znao hoću li preživjeti ili ću umrijeti. Nisam vidio dalje od svoga bola. Nakon nekoliko minuta, nekolicina hrabrijih zatvorenika prikrala se mjestu gdje sam ležao i odnijela me natrag u moju ćeliju.

Tada nisam znao da će agonija kroz koju sam prolazio u budućnosti olakšati put mojoj braći koja će prihvatiti

subotu kao dan odmora. Čuvari su ih kasnije nazivali "Nobleovim ljudima", i ostavljali ih subotom u ćelijama. Ali čuvari su potpuno pogriješili i krivo shvatili. Nisu oni bili Nobleovi ljudi, već Božji.

Dva dana kasnije čuvar me je odveo u zatvorski glavni stožer gdje su me obrijali, uzeli mi otiske prstiju i ponovno klasificirali. "Tvoj broj je promijenjen s broja 30954 na broj 31450," izvjestio me je zapovjednik zatvora. "Ponovno si klasificiran kao opasni vjerski fanatik. Ti i tvoji jednako fanatični prijatelji biti ćete prebačeni u silos broj dva." Ponosno šecući s jednoga kraja svog ureda na drugi, zapovjednik se okrenuo, zataknuo palce u porub svojih hlača i samouvjerenom mahnuo glavom. "Mi ćemo pobijediti, ti to znaš. Prije ili kasnije, mi uvijek pobijedimo. Slomit ćemo tvoju sektu jednom zauvijek."

Život unatoč strahu

Sljedećeg dana čuvari su me odveli u novi silos. Kada sam stupio u to područje, bio sam užasnut i prestravljen. Psihotečni ubojice i umno poremećeni slobodno su hodali silosom, a sloboda je bila tolika da sam mogao sam sebi izabrati mjesto gdje ću spavati! Ispočetka sam se pitao koja je bila Božja namjera da dođem u ove nove i vrlo opasne odaje. Međutim, ubrzo sam dobio odgovor na to pitanje. Budući da su zatvorenike u ovom silosu smatrali beznadno umno bolesnima i poremećenima, zatvorski čuvari nisu bili toliko ažurni u sprečavanju nepodobnog ponašanja, a to je značilo da su kršćani mogli vršiti svoje bogošovlje slobodnije i bez bojazni od možebitne odmazde i proganjanja. Ovaj se potez pokazao kao jedan od najvećih Božjih blagoslova!

Novosti o mom dolasku širile su se od ćelije do ćelije, zajedno s razlogom moga premještaja — zbog odbijanja da radim subotom. Samo tijekom sljedećeg sata prišla su mi trojica zatvorenika. “Ovdje smo samo zato što smo kršćani, kao i ti”, rekli su i ponudili mi da izaberem ležaj u njihovoj ćeliji.

Držali smo se zajedno i tako crpili snagu. Adventisti, baptisti, katolici, prezbiterijanci — oznake pripadnosti nisu značile ništa. Tamo u najodvratnijim i najgorim mogućim uvjetima komunističkog zatvora Kristova je crkva bila ujedinjena; bili smo jedno. Nakon samo nekoliko dana čuvari su doveli Antonija i nekolicinu druge braće iz dru-

gih silosa da nam se pridruže. Zahvaljivali smo Bogu te noći što nam je dao poseban dar, slavili smo Ga što smo ponovno zajedno. Znali smo da je to poklon od Boga jer nam zatvorski dužnosnici nikad nisu izlazili ususret niti su nam ikad činili kakve usluge ili davali ustupke.

Dok su drugi zatvorenici osakaćivali svoje tijelo komadajući udove ili amputirajući vlastite prste kako bi izbjegli odlazak na polja, a sve zbog straha da se s tih polja više nikada neće vratiti, Božja su se djeca držala obećanja iz 1. Korinćanima 10,13: “Bog je vjeran i neće dopustiti da budete iskušani preko vaših snaga, nego će vam zajedno s kušnjom dati sretan ishod, da je možete podnijeti.”

Svakog tjedna odbijao sam raditi u subotu. Posljedice i ishod takve odluke bili su vrlo raznoliki. Koji put bi me tamničari tukli i batinali zbog opiranja pokoravanju zapovijedima. Katkad bi pak moje opiranje bilo zanemarivano i ignorirano.

I dok je naše stalno i neprekidno opiranje unatoč progonu i batinama bilo svjedočanstvo ostalim zatvorenicima, mi smo svjedočili i na druge načine. Briga za bolesne, dijeljenje dnevnih obroka sa starijima i onemoćalima, ohrabivanje i molitva sa zatvorenicima koji su izgubili nadu — ova djela milosrđa i službe drugima privukla su pozornost naših kolega zatvorenika. Samim tim što smo bili ljubazni jedan prema drugome i ostalima učinilo je da odskaćemo od ostale zatvorske populacije.

No ipak, željeli smo učiniti više. Odlučili smo održavati tajna bogoslužja. Pitali smo se koja to znanja i vještine posjedujemo koje bismo mogli iskoristiti, a koje bi se sviđele i ostalim zatvorenicima. Nakon što smo se molili o ovome problemu, odlučili smo osnovati razrede u kojima bismo mogli podučavati određeno gradivo. Netko iz naše skupine znao je francuski jezik, drugi pak engleski. Ja sam bio dobar u matematici, osobito u algebri. Plan je bio da podučavamo osnove iz ovih predmeta i prenosimo temeljna znanja, a da tijekom poduke ujedno govorimo o Bogu i Njegovoj ljubavi.

I bilo je učinkovito. Jedan po jedan dolazili su ljudi opsjednuti sjećanjima na prošlost i lišeni budućnosti. Što

namamljeni ljubaznim i suosjećajnim osmjehom, što zbog djela milosrđa, što zbog mržnje prema zajedničkom neprijatelju, zatvorenici su dolazili iz tjedna u tjedan, iz mjeseca u mjesec. I bilo nas je sve više. Snaga ujedinjenih kršćana činila je čitav komunistički zatvorski sustav — sustav koji je bio osmišljen da nametne potpuni nadzor nad umom i onemogućući i slomi čovjekov otpor — smiješnim i neučinkovitim.

Iskorištavali smo svaku prigodu koja nam se ukazala da svjedočimo, čak i zatvorskim dužnosnicima tijekom ispitivanja. Jednom prigodom, nakon dugog i mučnog ispitivanja, zatvorski je dužnosnik posegnuo za pištoljem i povikao: “Sasvim mi je svejedno jesi li svećenik ili nisi, ali ovdje ne možeš izražavati svoju vjeru!” Kako bi svoju poruku učinio što razumljivijom i dojmljivijom, pucao mi je u desnu nogu i ruku. I dok sam se pridizao s poda uz bolne pokrete, dodao je: “Slijedeći put pucat ću ti u usta.”

Znao sam da to nije bila samo prazna prijetnja; to isto učinio je jednom drugom svećeniku. Čuvari su nas tukli i batinali, nudili mito, stavljali u izolaciju nas i našu “bolest”, razdvajali nas i odvajali u nadi da će ugasiti naš evandeoski zanos. No bez obzira na sve, Evanđelje Isusa Krista nije moglo biti obuzdano ni zadržano.

I sam izgled i nacrt zatvorskog kompleksa onemogućavao je zatvorske vlasti u pokušajima da nas zaustave. U svakom se silosu nalazilo 1000 do 1500 zatvorenika i svaki je silos funkcionirao kao mali grad. Kao i u svim gradovima, glasine su putovale nevidenom brzinom od jednog kraja do drugog, čak preskačući i naizgled nepremostive prepreke i zapreke stižući i do drugih silosa. I kao što je vjerski progon članova rane kršćanske crkve uzrokovao i potaknuo širenje Isusovog Evanđelja po cijelome tada poznatom svijetu, tako je i kazna koju su osmislili naši tamničari kako bi uništili rast i razvoj kršćanstva na otoku Pinesu zapravo pomogla i pridonijela širenju Radosne vijesti i na druge silose. U sljedeće dvije godine naša je mala zajednica dosegla brojku od devedeset pet članova. Imali smo krštenički tečaj i krštenički razred, oformili smo zbor, vodili smo i održavali posebne sastanke za mla-

de zatvorenike, čak smo organizirali i crkveni odbor! I sve se ovo dogodilo kao posljedica činjenice da smo navodno bili umno poremećeni pa se zbog toga našim aktivnostima nije pridavala puna pozornost. Prvi i jedini put u svom životu bio sam sretan što me smatraju luđakom i umno poremećenom osobom.

Mogli smo se služiti samo jednom Biblijom koja je bila prokrijumčarena izvana. Stoga smo rukom prepisivali dijelove Biblije koje smo kasnije koristili u razredima. Zaliha papira bila je prilično oskudna. Bila je to unutarnja strana kutija cigareta i drugi komadići i dijelovi papira do kojih smo mogli doći.

Jedne večeri, nakon što su se članovi kršteničkog razreda vratili u svoje ćelije, Antonio i ja žurno smo pospremali sve dokaze koji bi upućivali na to da smo održavali vjerski sastanak.

Pomaknuo sam komad odlomljenog betona iza njegovog kreveta, stavio rukom prepisivani odlomak Biblije na njegovo tajno mjesto i opet sve zatvorio odlomljenim komadom betona vrativši ga na njegovo prijašnje mjesto. "Toliki broj članova kršteničkog razreda spreman je za krštenje. Kad bismo samo našli načina kako da ih krstimo, osobito brata Balbona."

"Znam." Antonio se nagnuo prema vratima kako bi se uvjerio da se nitko od čuvara ne nalazi dovoljno blizu da bi mogao čuti naš razgovor. "Balbon je baš danas saznao da će biti premješten natrag na glavni otok."

Potvrдно sam kimnuo glavom. "I tko zna hoće li u zatvoru u koji ga šalju biti pastora ili kakve kršćanske zajednice."

"Da," složio se Antonio, "Bog zna. Ako Bog želi da brat Balbon bude kršten prije premještaja, on će biti kršten, zar ne?"

"Kako je prošla večerašnja vježba zbora?" upitao sam. "Hoće li biti spreman za nastup i pjevanje prigodom svečanosti koju pripremamo za oprostaj s bratom Balbonom?"

Naš zbor, nazvan "Klub mladih ljudi", pjevao je na bogoslužjima, na skupovima mladeži petkom navečer, prilikom oprostajnih svečanosti od braće koja su bivala pre-

mještana ili oslobađana i za svaku svečanost i prigodu koju je organizirala crkvena obitelj. Pjesme poput "Ovaj svijet moj nije dom, ja prolaznik sam tu" ili "Vjeruj samo svaki dan" imale su poseban emotivni učinak kad bi odjekivale i odzvanjale u četveroglasnom suglasju među sivim zatvorskim zidovima.

Službeni svakidašnji radni raspored ostao je isti. Svakog jutra nakon prozivke vojnici su dovezli zatvorenike na određeno područje. Paranoični zbog prijašnjih uspješnih bjezova, zatvorski su dužnosnici sprečavali svaku mogućnost zbližavanja i upoznavanja i zatvorenika i čuvara s bilo kim od nas tako što su nam svaki dan dodjeljivali druge poslove.

Bez obzira na dob, od svakog se zatvorenika zahtijevalo da obavi istu količinu posla. Nekih dana sjekao bih travu i trstiku za stoku ili sjekao korov. Drugih pak dana brao bih naranče i grejp. Povremeno bi pokoja skupina nas zatvorenika postavljala bodljikavu žicu oko stočnih farmi te na taj način ogradila hektare i hektare zemljišta. Ali najteži posao bio je iskopavanje kamena u kamenokopima mramora. Umjesto mačeta mahali smo dvanaest kilograma teškim maljem od sunčanog izlaska do noći, lomeći kamenje. Što je sunce bivalo više, to je toplije udaralo po našim golim leđima, a kamenje pod nogama bivalo sve usijanije pa se tako kamenokop mramora pretvarao u golemu pećnicu. Satima su nam pred očima plesale pjege zbog sunčanog sjaja i odbljeska od mramornih stijena, onemogućavajući nam da jasno vidimo okolicu.

Jednog nas je jutro Vaquerito, zapovjednik zatvorskog bloka broj 8, izveo na poljanu nedaleko od grada koji smo mi zatvorenici zvali Moskva jer je u njemu živio velik broj ateista i socijalista. Prve zrake sunca počele su obasjavati obzor dok je Vaquerito završavao prozivku u polju i ponosno koračao ispred postrojenih zatvorenika. Iako uopće nismo poštovali malog napuhanog zapovjednika zatvorskog bloka čije je ime značilo "mali kauboju", prilično smo ga se bojali. Uložio je puno truda i podosta se namučio kako bi zavrijedio titulu najpodlijeg, najokrutnijeg i najbezosjećajnijeg zapovjednika bloka. Izdao je zapovijed čuvarima da

nam podijele mačete i zapovjedio nam da započnemo sa sječom trstike i šipražja nedaleko od obližnjega mjesta.

Iako se ovo jutro nije doimalo drukčijim od svih ostalih u poljima, nešto mi je izgledalo vrlo čudno i zloslutno. Prvo, čuvari su lebdjeli nad zatvorenicama nalazeći se tik do njih umjesto da stoje na svojim uobičajenim mjestima oko poljane na kojoj smo radili. Drugo, svaki je četvrti vojnik uza se imao automatsku pušku belgijske proizvodnje. Ostali su vojnici imali uobičajene ruske puške AK-47. Svi su čuvari vrlo nelagodno prebacivali oružje iz ruke u ruku kao da očekuju nekakvu nenadanu opasnost.

Zatvorenici su se kao i obično raširili u vrsti preko cijeloga polja, od jednog kraja do drugoga, i počeli mačetama sjeći travu i trstiku. Prešli smo četvrtinu polja, kad su neki od nas opazili da Seruto, mladi brat u Kristu iz naše skupine, počinje zaostajati iza vrste i da ne može dostići zamišljenu crtu koju su tvorili zatvorenici. Prije nego što mu je itko od nas mogao neupadljivo skrenuti pozornost na to da zaostaje za ostalima, vojnik koji se nalazio pokraj njega počeo je urlati.

“Hej, ti tamo!” Prozvao je Serutov broj. “Zaostaješ za ostalima. Da možda ne kaniš pobjeći?”

Preplašen i izbezumljen, Seruto je mucajući odvratio: “Ne, ne.”

Osjećala se napetost u svježem ranojutarnjem zraku. I dok smo mi ostali nastavili s radom, približavali smo se centimetar po centimetar u želji da zgusnemo redove i smanjimo razmak između njega i nas. Čineći to nastojali smo ga zaštititi od možebitnih ispada divljaštva od strane čuvara.

Bez upozorenja, naši su čuvari navalili na nas udajući nas našim vlastitim mačetama i usadnicima svojih pušaka. Udarci su padali po našim glavama, ramenima i golim leđima. Trudili smo se da nastavimo s radom i da se zadržimo u toj zgusnutoj formaciji. Povrh divljanja i zvjerskog izivljavanja naših čuvara, začuli smo kako je Vaquerito povikao: “Paljba!” U trenutku se livada pretvorila u stratište. Povici, jauci, zvuci paljbe iz automatskog oružja i zujanje pušcanih metaka dolazili su odasvud. Ne-

ki su se zatvorenici bacili na tlo, a ostali su potrčali tražeći zaklon iza najbližeg drveta ili stoga sijena kako bi izbjegli najgore. Jedan časnik potrčao je prema radiouređaju u kamionu i pozvao pojačanje i pomoć. Ludačko pucanje se nastavilo dok kao pojačanje nisu došle snage G-2.

Pucnjava je prestala isto tako munjevito kao što je i počela. Naš brat Seruto bio je ranjen u nogu. Vaquerito je obavio očevid i pregledao ozljedu te zapovjedio da Seruta odvezu u bolnicu. Vojnici su ga utovarili na mali kamion i odvezli. Kasnije smo saznali da je na putu u bolnicu Vaquerito, ozlojeđen današnjom pucnjavom, iskalio bijes prostrijelivši Serutov vrat. Od tog je pucnja ovaj mladi čovjek ostao potpuno paraliziran za cijeli život.

Izbezumljen i potpuno smeten, gledao sam ovu okrutnu životnu ironiju — mladić u najboljim, muževnim godinama učinjen je bespomoćnim, potpuno paraliziranim invalidom bez mogućnosti da samostalno obavlja i najjednostavnije tjelesne funkcije. Kako ovaj događaj može biti upotrijebljen na čast i slavu Bogu?

Drugi časnik po činu u našem zatvorskom bloku zapovjedio nam je da se postrojimo za još jednu prozivku. Kad se smirio i oraspoložio činjenicom da nitko u cijeloj zbruci nije pobjegao, povikao je: "Svi u kamione. Premjestit ćemo vas."

Nakon kratke vožnje stigli smo u plodno izorano polje, gdje nam je bilo zapovjedbno da uzduž dugih brazda čupamo korov. Ova se oranica nalazila u zelenoj dolini koja je s tri strane bila okružena bregovima. Teške proljetne i ljetne kiše napunile su riječna korita što je rezultiralo nastankom predivnih plavih jezera u ovom kraju. S mjesta gdje sam se ja nalazio mogla su se vidjeti neka od tih jezera i rijeke kako teku prema uvali Bibijaqua k oceanu koji je odavde bio udaljen kojih pedesetak kilometara.

Ljepota prizora oduzela mi je dah. Vidio sam toliko gadosti i boli da sam skoro zaboravio ljepotu prirode u rukama Stvoritelja. I unatoč jutrošnjoj tragediji, vratilo mi se dobro raspoloženje. Dok sam čupao korov iz brazdi, šaputao sam riječi iz 148. psalma: "Hvalite Jahvu s nebesa, hvalite ga u visinama! Hvalite ga svi anđeli njegovi,

hvalite ga sve vojske njegove! ... Gore i svi brežuljci, plodonosna stabla i svi cedrovi!”

Stiglo je i vrijeme ručka. Brat Balbon i ja odvojili smo se kako bismo ručali i porazgovarali o današnjim događajima. Naš se razgovor preusmjerio na drugu temu, na njegovu želju za krštenjem.

“Spreman sam da budem kršten”, podsjetio me brat Balbon.

“Zasigurno mora postojati način, brate”, pokušao sam ga ohrabriti. “Gospodin sigurno ima načina.”

I dok smo tako razgovarali, prošlo je više vremena nego što smo mislili. Nismo čuli ni zapovijed za postrojavanje i prozivku. Odjednom se iznad nas nadvila sjena čuvara. “Jeste li čuli zapovijed za postrojavanje?” zagrmio je zlokobno upirući u nas puščanu cijev. “Svi vi pokušavate pobjeći!”

Uplašen, pogledao sam prema zapjenjenom naredniku. “Tko? Mi?”

“Da! Bila je izdana zapovijed da se postrojite, a vi još uvijek ovdje lijeno sjedite. Gubite se.” Mahnuo je puškom u smjeru u kojem je želio da idemo.

Skočili smo na noge i požurili u vrstu. Kad je narednik završio s prozivkom, stao je pred nama u stavu “pozor”. “Desetniče,” povikao je prema čuvaru koji se nalazio pokraj njega, “vodi te ljude do onog jezera.” Pokazao je na najdublje i najudaljenije jezero u malenoj udolini. “Neka čupaju korov i neka plijeve ondje.”

“S ovim alatom?” upitao je čuvar.

Narednik je podigao jednu obrvu u nevjerici. “Golim rukama, i nemojte više gubiti vrijeme! Ako odbiju raditi ili pokušaju pobjeći, imaš pušku. Upotrijebi je!” Time je želio ostalima dati primjer.

Ostali su zatvorenici gledali za nama dok smo stupali cestom prema jezeru u desetnikovoj pratnji. Kad smo stupili u ledenu vodu, pomislio sam: “Zašto ne bih ovdje krsio brata Balbona?” Okrenuo sam se prema njemu i nasmiješio. Čitajući moje misli, uzvratilo mi je osmjeh. “Gospodin se služi čudnovatim i neobjašnjivim sredstvima u ostvarivanju svojih nakana”, rekao sam kad smo stupili u jezero.

Primio sam obje ruke brata Balbona svojom lijevom rukom, a desnu sam podigao iznad njegove glave kako bih izgovorio riječi zavjeta.

Zatvorenici s druge strane jezera nisu mogli čuti moje riječi niti razaznati što radim. Misleći da molim za pomoć, počeli su vikati. Politički instruktor i čuvari potrčali su prema njima s namjerom da uspostave red i mir upravo u trenutku kad sam uronjavao brata Balbona u vodu, a zatim ga opet podigao na noge. Veseli i sretni kao školarci, zagrlili smo jedan drugoga uz smijeh i suze radosnice, oduševljeni neobičnošću ovog događaja. Ne samo da se Bog pobrinuo za najljepši mogući okoliš i ozračje za prvo zatvorsko krštenje na otoku Pinesu, već je dopustio da se ono dogodi upravo ovdje, na vidiku našim neprijateljima! Namjeravajući nas kazniti, politički nam je instruktor osigurao odgovor na molitve.

Dežurni časnik zapovjedio nam je da izađemo iz jezera dok su ostali čuvari nastojali uvesti red i mir među ostalim zatvorenicima. Ponovno smo se pridružili vrsti zatvorenika dok su časnici razmišljali i međusobno se dogovarali što da učine s nama. Znao sam da upravo u tom trenutku odlučuju o mojoj sudbini. Mnogi su bili ubijeni i zbog puno bezazlenijih prekršaja. Ali usprkos opasnosti u kojoj sam se nalazio, uspio sam se nasmiješiti. Kradom sam pogledao brata Balbona. Njegovo je lice također odsajajivalo srećom i oduševljenjem.

Časnici su konačno donijeli odluku. Dežurni je časnik zapovjedio svim zatvorenicima da se popnu u kamione kako bi bili vraćeni natrag u zatvor. Neposredno nakon večere skupina braće u Kristu okupila se u našoj ćeliji da čuju o današnjim događajima iz prve ruke. I dok smo im pričali o nevjerojatnom događaju, u našu su ćeliju ušla dvojica naoružanih čuvara i jedan časnik.

“Balbon, dobio si premještaj na Kubu”, objavio je časnik, polako i razdražljivo izgovarajući svaku riječ. “Skupi svoje osobne stvari. Zrakoplov je upravo na odlasku. Znaš li ti da te ja čekam još od 13.30 sati?”

Zinuli smo od iznenađenja. Bog je još jednom očitovao svoju ljubav i snagu. Koliko sam se mogao prisjetiti, bilo

je baš negdje oko 13.30 kada sam krstio brata Balbona. Slučajnost? Nipošto. Bog je preokrenuo sotonsko izživljavanje i krvavi pir — pucjavu i Serutovo ranjavanje — u trijumf svoga cilja i nakane. Ozlijeđeni Seruto neće vjerojatno nikada shvatiti puno značenje žrtve koju je podnio toga jutra, barem ne s ove strane vječnosti.

Nakon što su čuvari odveli brata Balbona, crkveni su se članovi okupili kako bi molili za brata Seruta i hvalili Boga za današnje čudo. Ostali smo zajedno sve do vremena za odlazak na počinak. Duhovna obnova koju smo doživjeli, u idućih nekoliko dana oživjela je naš duh. Barem većine nas.

Nekoliko dana nakon ranjavanja brata Seruta, jedan od braće imenom Ariel pronašao je Roberta Changeza kako se beživotno naslanja na rešetke svoje ćelije. Mračnim prijetućim pogledom zurio je van, u noć; njegovo je mlado, zgodno lice bilo skupljeno u grimasu očaja i beznađa. Ariel je odmah shvatio o čemu se radi. On je vidio takav izraz lica i na puno starijim muškarcima. Roberto je došao do točke slamanja — do točke kad njegov um i tijelo više nisu mogli podnositi krajnje zlostavljanje. I dok mu se Ariel približavao, Roberto se uspravio i trgnuo, kao da se pokušava vratiti u stvarnost.

“Roberto, što radiš ovdje sasvim sam? Misliš li iskoristiti sav taj povjetarac samo za sebe?” upitao ga je Ariel želeći mu podići moral i oraspoložiti ga.

“Ne... ne, brate, gledao sam more...” Glas mu se polako izgubio dok se okretao natrag prema prozoru, ali je njegov prijatelj ipak primijetio zabrinuti pogled u njegovim očima.

Ariel mu je prišao i položio ruku na rame. “Što se zbiva, Roberto? Jesi li danas dobio kakvu lošu vijest? Izgledaš prilično zbunjen i rastrojen.”

Roberto se ponovno okrenuo prema svom prijatelju i gledao u njega nekoliko sekundi, a tada je sjeo na svoj ručno izrađeni pokrivač. Nagnuo se prema naprijed podbočivši se laktovima o koljena, sklopio ruke u položaj za molitvu i puhnuo kroz prste prije nego što je progovorio. Kad je počeo govoriti, njegove su riječi bile mirne i od-

mjerene. “Prije nekoliko trenutaka došao sam do zaključka da je bolje zaspati u Gospodinu, nego dalje živjeti ovako kao rob među ovim zvijerima.”

Ariel je pročistio grlo. “Dobro, a što onda namjeravaš učiniti?”

“To je vrlo jednostavno.” Roberto je govorio odlučnim glasom. “Počevši od sutra, od petka, Roberto Chavez će odbijati da ide na posao.”

Ariel je nepomično gledao u svog prijatelja i brata u Kristu. Zbog pjega razasutih po nosu, Roberto je izgledao puno mlađi od dvadeset pet godina. “Razmisli, Roberto, o onome što govoriš. Shvaćaš li što će to značiti?”

Polagano je kimnuo glavom. “Znam, ali tako sam odlučio. Spreman sam na sve — na sve!” Roberto je zastao, pogledao Ariela, a zatim se ponovno okrenuo prema okovanom prozoru. Izgledalo je kao da vidi iza zatvorskih zidova, iza obzora, obale glavnog otoka — Kube, njegovog doma.

Ariel je razmišljao o mnogim trenucima od svoga utamničenja, kad je činio upravo isto, kad je razmišljao na isti način, čak je imao iste misli! “Što bih mu mogao reći da promijeni mišljenje? Kakvu mu nadu i utjehu mogu pružiti osim blažene nade u uskrsnuće mrtvih?” Zapljusnuo ga je val bespomoćnosti. Malo se što moglo učiniti osim da ostavi Roberta s njegovim mislima i izvijesti braću o ovome.

Prije ili kasnije svi smo se mi zatvorenici našli u istoj situaciji kao i Roberto, s istim mislima. Mala skupina nas bdjela je cijelu noć i molila za Roberta. “Bože, daj mu snage da se odupre, da izdrži.”

Kako je noć odmicala, strašni su crni oblaci ispunili inače uobičajeno vedro nebo za ovo doba godine. Do jutarnje prozivke padao je lagani pljusak. Vojnici su se skrivali ispod teških i debelih pokrivala kako bi ostali suhi, dok smo se mi zatvorenici šćućurili na hladnom i vlažnom jutarnjem zraku, ovijajući oko sebe laganu i djelomično poderanu zatvorsku odjeću najbolje što smo znali. Duž cijele vrste zatvorenici su ispitivali jedan drugoga: “Gdje je Roberto? Jesi li jutros vidio Roberta?” Osvrnuo sam se uokolo ne bih li ga primijetio, ali ga nisam uspio ugledati.

U našem bijednom stanju, sa sličnom odjećom i izmučeni, svi su zatvorenici djelovali nalik jedni drugima.

Narednik Giron, zapovjednik bloka broj 19, koračao je naprijed-natrag pred zatvorenicima. Svaki njegov pokret i svaka riječ pokazivala je koliki prijezir i netrpeljivost gaji prema nama. Svakoga s bilo kakvom naobrazbom, bilo studenta, bilo profesionalca u svom poslu, smatrao je izrabljivačem narodnih masa. Mi smo bili uvreda za samo njegovo postojanje. Pokraj urođene netrpeljivosti prema drugima i prirodne isključivosti, prezirao nas je i zbog činjenice da se ne želimo uklopiti u "slavnu revoluciju".

Njegov visok, prodoran glas, vrištao je na nas preko megafona koji je držao u ruci. "Na putu prema kamionima nemojte ni s kim pričati. Nemojte se ni međusobno pozdravljati. A sada svi u kamione. Požurite!"

Kad bi zatvorenik spazio prijatelja iz kojega drugog bloka, pozdravio bi ga ili mu mahnuo. Narednik Giron nije želio da se ovo događa. I dok su zatvorenici žurili prema kamionima, čuvari su nas pomno pratili kako bi bili sigurni da slijedimo zapovijedi narednika Girona.

Za samo nekoliko minuta duga kolona kamiona krenula je prema obližnjim selima, a zatim se kretala glavnom ulicom obližnjega gradića. Kao i obično, odrasli su stanovnici toga gradića mahali u znak pozdrava antikomunističkim borcima za slobodu, iza leđa režimskih vojnika. Hrabrija su djeca slala poljupce i mahala nam s pločnika. Izvan grada dva su se kamiona zaustavila na ulazu u polje zasađeno lokalnom žitaricom. Čuvari su odmah izašli iz svojih vozila i zauzeli položaje. Narednik Giron zapovjedio je zatvorenicima da izađu iz kamiona.

Nakon prozivke povikao je: "Hajde, požurite i uzmite motike. Ovo polje mora biti očišćeno od sveg korova." Nevoljko i s gađenjem svi su zatvorenici uzeli oruđe i krenuli prema zaraslom polju, svi osim jednog. Odmah sam prepoznao Roberta.

Narednik Giron se otresao na njega. "Hej ti! Što čekaš? Uzmi motiku i počni čistiti ukoliko ne želiš..."

"Ako želiš da polje bude očišćeno, čisti ga sam", prekinuo ga je Roberto. "Ja više neću iščupati nijednu travku."

“Što to govoriš, ti ukleta budalo?” Ostali su zatvorenici užasnuti promatrali ovaj prizor, dok je omraženi narednik dojurio do mjesta gdje se nalazio Roberto. “Jesi li lud?”

Roberto je mirno zurio u narednikovo zajapureno lice. “Čuo si me. Ti ili tvoj šef možete to sami napraviti. Ja sam završio.”

Prije nego što je narednik mogao reagirati, drugi se zatvorenik pridružio Robertu. Dršćućim je glasom progovorio: “I za mene vrijedi ono isto što je rekao Roberto.”

Narednikovo je lice porumenilo od bijesa. Izvukao je bajunetu, a zatim zastao. Zapovjednik straže nalazio se u blizini, na povišenom mjestu, promatrajući novonastalu situaciju, ali predaleko da bi mogao čuti o čemu se radi. Usmjerivši automatsku pušku prema zatvorenicima, dotrčao je do narednika Girona. “Što se ovdje događa?” upitao je.

“Ništa važno. Ova dva junaka odbijaju raditi”, odvratio je Giron. “Idi i zapovijedi svojim ljudima da zbiju redove. Imat ćemo malu zabavu.”

Zapovjednik straže izvršio je njegovu zapovijed. Vojnici su uzeli puške, spremni za borbu. “Kakva hrabrost”, pomislio sam. “Do zuba naoružani ruskim i belgijskim strojnicama i automatskim puškama, suočit će se s neprijateljem — malodušnim, izgladnjelim ljudima oboružanima samo svojim dostojanstvom, moralom, kršćanstvom i nepokolebljivom odlučnošću da će prije umrijeti nego se pokoriti.”

Kad su se vojnici zaustavili ispred narednika, zapovjedio je dvojici zatvorenika da ga slijede. Mi ostali stajali smo sa strane, bespomoćni da spriječimo užas za koji smo znali da slijedi. Ostali su nam vojnici zapovjedili da se vratimo natrag na posao. Znajući da nećemo postići nikakvu svrhu ako odbijemo, poslušali smo.

Kako je dan odmicao, naša je zabrinutost za ovu dvojicu braće bivala sve veća. Kad smo se vratili u zatvorski kompleks, saznali smo od zatvorenika, kojima je bio dodijeljen bolnički posao, da su čuvari izbacili Roberta i drugog zatvorenika iz jurećeg automobila pred zatvorsku bol-

nicu poput dvije vreće krumpira s potpuno poderanom i okrvavljenom odjećom, rastrgnuta mesa, izmrcvarene i pune modrica od udaraca bajuneta i puščanih usadnika. Nakon što im je bila pružena neznatna prva pomoć, bili su vraćeni u kritičnom stanju u svoje ćelije ne dobivši nikakvu daljnju medicinsku njegu. Zapovjednik je naredio časniku za sigurnost da ih zaključa u njihovu ćeliju.

Odmah nakon što smo čuli ove novosti, požurili smo k njima ne bismo li im nekako ublažili patnje. Unatoč bolu i mukama, Roberto je nastavio sa svojom nakanom i odlučio započeti štrajk glađu.

“Roberto,” molio sam ga, “moraš nešto pojesti — bilo što.”

Nasmiješio se i odmahnuo glavom. “Nipošto neću odustati. Brate, moje vrijeme je isteklo.”

“Ali, ali...” počeo sam zamuckivati. “Načuo sam da će se za nekoliko tjedana održati Opća skupština“, rekao je Roberto. “Nadam se da će izvijestiti cijeli svijet o zločinima koji se ovdje čine.”

Jedan od braće odmahnuo je glavom. “Ne, Roberto! Nitko ne mari za nas! Odustani.”

Robertove su se oči sjajile usprkos ozljedama, masnicama, otečenom licu. “Varaš se, prijatelju. Postoji Netko kome je do nas stalo. On mi je pokazao put. Djela Isusovih apostola još se uvijek pišu.”

Molili smo se zajedno s njim i zaželjeli mu laku noć, a zatim se vratili u svoju ćeliju. Potišten, nisam mogao zaspati te noći jer sam znao kakav će biti ishod Robertove upornosti. Prolazili su dani. Roberto je neprekidno slabio. Ni najveći napori mučitelja nisu mogli promijeniti njegove misli i nakanu. Njegov odgovor na njihove uporne pokušaje da počne jesti uvijek je bio isti: “Ne živi čovjek samo o kruhu.”

Nastavili smo ga posjećivati i davati mu moralne snage što smo više mogli. Naši posjeti bili su prekinuti kad je zapovjednik preselio Roberta u kažnjeničko krilo zatvora gdje ga nitko nije mogao posjećivati. Za nas koji smo ga voljeli dani su prolazili mučno i sporo. Sve nas je proganjala misao o njegovoj sudbini. Znali smo da Roberto, naš pri-

jatelj i brat, uvijek toliko pun života i energije, sad leži umirući.

Preko zatvorskih glasina bili smo obavješćivani o njegovom stanju. U strahovitim bolovima njegovo je tijelo vapilo za hranom, ali on je odbijao. Prije kraja jedva je mogao podignuti ruku s ležaja, ali njegovo srce nije prestajalo kucati. Usne su mu pomodrjele, teško je disao. Njegove nekoć svijetle, inteligentne oči više nisu vidjele. Tijekom kratkih trenutaka prisebnosti, na licu bi mu se pojavio smiješak. Uporni tamničari kušali su ga ukusnom i primamljivom hranom dva do tri puta dnevno. Miris smrti ispunio je svaki kutak ćelije.

Konačno je poručnik Morejon osobno posjetio Robertovu ćeliju.

“Što želiš?” upitao je poručnik. “Što ti zapravo želiš?”

Roberto je micao usnama, ali nije se čuo nikakav zvuk. Pokušavši ponovno, nadljudskim je naporima prošaptao: “Poručniče, želim cvijeće.”

“Cvijeće?” Časnik je začuđeno gledao u Roberta bijesno stežući šaku, okrenuo se na petama čizama i istrčao iz ćelije ponavljajući: “Cvijeće — cvijeće — cvijeće! Želim cvijeće! Bah, cvijeće!”

U osvit zore 13. studenog čuvari su pronašli Roberta mrtvog. Miran osmijeh ublažavao je grube crte lica koje su u njegovo nekoć mlado lice bile urezane gladovanjem i zlostavljanjem. Roberto Chavez je konačno našao mir i spokoj. On je radije izabrao smrt nego da ga “Plan Camila Cienfuega” preodgoji da prihvati Castrovo komunizam.

Sjene nad sveučilištem

Na samom početku velikog plana preodgoja osorni je poručnik Morejon predvidio da ćemo posustati i zbog toga je obećao zlatnu medalju onome tko se odupre i izdrži mučenje i zlostavljanje koje je provodio i vršio nad nama. Ali njegova se predviđanja nisu obistinila. Jedna je godina prošla, a mi nismo ni izbliza bili na koljenima i molili za milost. Vjera nas je vodila čitavim putem, ali je i rasplamsala njegov gnjev.

Na kraju prve godine ozlojeđeni je poručnik Morejon rekao svojim ljudima da čine s nama “što god žele. Možete ubijati, bosti bajunetama, batinati — činite što god je potrebno kako bi se crveni teror urezao u njihove misli.”

Poručnik Aldama, politički instruktor u bloku broj 8, oslonio se na zid ruku prekriženih na prsima dok je dežurni narednik vršio prvu dnevnu prozivku. Nakon što je narednik odstupio, Aldama je ponosno prošetao pokraj vrste zatvorenika odmjeravajući svakoga pojedinačno, kao da traži iskre prkosa ili prve znakove popuštanja u našim očima.

“Premješteni ste s poligona La Bibijagua na poligon La Reforma, gdje ćete odsad raditi”, izvijestio nas je. “Ondje ćemo vas narednik i ja moći podučavati bez smetnji ili upadica nekog izvan bloka broj 8.”

Savršeno jasno shvatili smo pravo značenje njegove poruke. Usprkos svojoj okrutnosti, ljudi iz službe G-2 postupali su s nama bolje nego lokalni časnici. Tijekom dana

bit ćemo prebačeni na poligon La Reforma koji je bio udaljen osamdesetak kilometara, a posao se sastojao u ubiranju južnog voća. Sve je to bilo samo zato jer G-2 nije nadgledao taj program. Politički je časnik zajedno s narednikom mogao tamo s nama raditi što je htio, bez bojazni da će ga netko promatrati ili da će se netko umiješati i ublažiti gnjev vojnika. Bili smo potpuno prepušteni na milost i nemilost tih ljudi.

Vojnici su iskalili svoj bijes na nama neposredno nakon dolaska. Prvog dana na novome poslu desetnik Louis Guesternay, inače jedan od najgrubljih i najopakijih vojnika, zapovjedio nam je da čupamo korov u polju — zubima. Ako bi koji zatvorenik zastao i usporio, vojnici bi bez upozorenja otvorili vatru na njega i usmrtili ga na licu mjesta. I za najmanji povod vojnici su livadu pretvarali u bojno polje. Dva zatvorenika, Danny Crespo i Eddy Alvarez, bili su ubijeni toga prvog dana. Sutradan je desetnik bajunetom probo zatvorenika imenom Julio Tan. Nakon što je zatvorenik pao na zemlju, vojnici su svojim bajunetama mrcvarili ranu šireći je sve dok Julio nije iskrvario.

U La Reformi su otprilike nas dvadeset petoricu odredili za branje mandarina. Bilo je pravo mučenje za izglednije ljude biti okružen milijunima sočnih naranči, grejpfruta i mandarina dan za danom, a ne smjeti prinijeti neki od tih plodova ustima. Budući da je voće pripadalo “narodu”, pojesti ma i jedan plod značilo bi krađu. Svatko tko bi bio uhvaćen u takvoj krađi, platio bi za svoje djelo krvavu cijenu. Bio bi ili proboden bajunetom ili divljački batinan i pretučen.

No postojala je i značajna razlika između bivšeg radnog poligona i La Reforme — razlika koju smo prihvatili s dobrodošlicom. Ovdje smo radili ruku pod ruku s civilima — mjesnim stanovništvom. I iako nam je bilo zabranjeno da razgovaramo s njima, ovo je pravilo čuvarima bilo skoro nemoguće provesti u voćnjaku punom stabala. Zbog nemogućnosti da postave čuvara uz svakog zatvorenika, nije bilo načina na koji su nas mogli zaustaviti. Često smo razgovarali s civilima i dulje vrijeme.

Jednog je dana u voćnjak došao i bivši vlasnik plantaže. Budući da je revolucija završila i da je Castro došao na vlast, on i njegova obitelj više nisu posjedovali imanje, već su ga samo nadzirali i upravljali njime za vlasti. Bilo mu je rečeno da će, ukoliko odbije raditi za dobrobit države, ostati i bez kuće.

Osvrnuvši se na sve strane, rekao je: "Ne bojim se razgovarati s vama, zatvorenici, ali moram biti oprezan kako netko od drugih civila ili čuvar ne bi čuo naš razgovor. Već sam ranije bio prijavljivan vlastima, tako da i mene sada nadziru i provjeravaju kao i vas."

Mahnulo je glavom prema skupini čuvara koji su stajali na rubu voćnjaka. "Što se mene tiče, jedite voća koliko god možete i želite. Samo pazite da vas čuvari ne uhvate, i nemojte im reći da sam vam ja dao dopuštenje da jedete. Ne bih želio imati dodatne nepravilnosti."

I dok sam se ja upoznao i sprijateljio s vlasnikom plantaže, ostali su zatvorenici sklopili prijateljstva s drugim civilima. Carlos Sanchez, naš brat kršćanin, sprijateljio se s jednim mladićem. Svoje oduševljenje i vjeru u Isusa Carlos je podijelio s ovim mladim čovjekom. Nakon nekog vremena mladić je poželio da sazna i nauči još više.

"Moraš se sresti s pastorom", predložio mu je Carlos. Doveo je mladića k meni. Neko smo vrijeme razgovarali o obećanjima u Božjoj Riječi.

"Imam Bibliju," rekao je mladić, "ne cijelu, ali jedan njezin dio. Mogu vam ga donijeti ako želite. Ja mogu nabaviti drugu na ulici."

Sljedećeg je dana u smeđoj papirnatoj vrećici predao Bibliju Carlosu. Nakon što se osvrnuo kako bi se uvjerio da ih nitko ne promatra, Carlos se zahvalio mladiću, a zatim, ponovno provjeravajući da ga nitko ne promatra, zakopao paket u podnožju obližnje voćke.

Nažalost, netko je načuo njihov razgovor i vidio paket. Nekoliko dana kasnije zapovjednik zatvora je zapovjedio čuvarima da mene i Carlosa dovedu u njegov ured. I dok nas je zapovjednik ispitivao, drugi su časnici pretraživali našu ćeliju s ciljem da nađu paket. Nitko od njih nije imao sreću da ista sazna ili pronađe. I umjesto uobi-

čajenog batinanja i mučenja koje je uvijek pratilo ovakvo ispitivanje, zapovjednik nam je naredio da se vratimo u svoje ćelije.

“Ovo je doista neobično”, prokomentirao je Carlos. “Nema mučenja. Nema discipliniranja.”

Slegnuo sam ramenima u nedostatku boljeg odgovora.

Sljedećeg tjedna Carlos i ja bili smo poslani na drugi radni zadatak. Nakon tjedan dana ponovno smo bili vraćeni na rad na prijašnje radno mjesto, u voćnjak gdje je Carlos sakrio Bibliju. Nakon povratka na plantažu, Carlos je žurno otišao do mjesta gdje je sakrio Knjigu. Pošto ju je iskopao, zamotao ju je u komad plastične vreće u kojoj se prije nalazilo umjetno gnojivo. Često smo uzimali prazne plastične vreće i koristili ih kao kabanicu. Gurnuo je paketić pod košulju i stavio svoj metalni tanjur za večeru između Biblije i košulje.

Zatvorski su politički instruktori pozorno motrili i čekali na svaki njegov pogrešan korak i sada su pobijedili. Čuvar koji je bio dodijeljen Carlosu, koji ga je kriomice motrio, odmah je izvijestio svoje zapovjednike o njegovom potezu. Carlos je upravo spremio svoje blago kad je odjednom začuo snajperski hitac. Preplašen, Carlos se bacio licem prema tlu i pritom je razrezao usnicu udarivši u padu u oštar kamen. Prije nego sam mogao razaznati što se uistinu dogodilo, politički je instruktor dotrčao do Carlosa vičući i optužujući ga da je pokušao pobjeći. Čuvari su ubacili Carlosa u kamion i odvezli se uz škripu kotača i prštanje kamenja dok su se ostali čuvari uputili prema nama zapovijedajući nam da se vratimo poslu. Te iste noći, u zatvoru, Carlos nam je ispričao što se zapravo dogodilo.

Čuvari su ga dovezli do vojne bolnice i požurili s njim u liječničku ordinaciju. Krv mu je kapala iz razrezane usnice na odjeću tijekom divlje vožnje u bolnicu. Istog trenutka kad je ušao u ordinaciju, liječnik mu je strgnuo odjeću s tijela. Nakon što ga je cijelog temeljito pregledao, odstupio je i zapitao političkog instruktora zašto su Carlosa dovezli u njegovu ordinaciju.

“Zato jer je pogodен metkom u prsa”, promrmljao je politički instruktor. “Pokušavao je pobjeći.”

“Ovo je smiješno!” odvratio je liječnik ateist. “Nema nikakvog metka. Potpuno je zdrav. Dodite i sami se uvjerite.”

“Ali krv...”

Liječnik je prijezirno podignuo obrvu. “Dovodite zatvorenika u bolnicu zbog posjekotine na usnici?”

“Nemoguće!” uzviknuo je politički instruktor. “Pouzdanost znam da je moj čovjek ciljao ravno u njega. On nije mogao promašiti!”

Liječnik je slegnuo ramenima. “Evo, pogledajte sami.”

Odlučan da se opravda, politički je instruktor podigao paket koji je pao na pod kad je liječnik poderao Carlosovu košulju. “Što je ovo?”

“Ne znam. Mene ne zanimaju paketi, već pacijenti.”

Politički je instruktor razmotao paket. Unutra je pronašao Bibliju, a u Bibliji ispaljeni metak. “A-ha!” uzviknuo je uzbuđeno, držeći metak kako bi ga liječnik mogao vidjeti. “Rekao sam vam da smo ga pogodili u prsa.”

Carlos je sramežljivo zatražio da vidi Bibliju i, začudo, politički mu ju je instruktor dodao. Carlos je otvorio Bibliju i pregledao stranice koje su bile oštećene metkom. Na posljednjoj oštećenoj stranici nalazio se 91. psalam, a vidljiva se udubina zamjećivala na sedmom retku: “Pa nek padaju tisuće kraj tebe, deseci tisuća s desne tvoje, tebi se neće primaći!”

“Pročitajte ovo,” rekao je Carlos.

Liječnik i politički instruktor nadvili su se nad Carlosom i gledali u Bibliju.

“Vidite li ove rupe?” Carlos je pokazao oštećene stranice. “A vidite li ovu stranicu gdje je metak napravio uleknuće?”

Liječnik je kimnuo glavom.

“Pročitajte ove riječi, upravo ove gdje se nalazi uleknuće,” nastavio je Carlos.

Liječnik je pročitao redak, a zatim predao Bibliju političkom instruktoru. Konačno je progovorio glasom punim čuđenja: “Ako je ikad postojalo čudo, to je onda ovo.”

Carlos, danas ti je Biblija spasila život, jer da ti je metak prošao u prsa, ti bi sada bio samo leš.”

Liječnik je zadržao i metak i Bibliju i otad je koristio svaku prigodu kako bi pozvao Carlosa na kontrolu i razgovor o Bogu. Bog je na čudesan način iskoristio još jednu podlu sotonsku varku pretvorivši je u blagoslov. Još jednom je Njegova Riječ pobijedila. Sve ide na dobro onima koji ljube Boga i koji su pozvani prema Njegovoj providnosti.

Vijest o čudu koje je doživio Carlos proširila se zatvorom rekordnom brzinom. Zatvorenici koji nikad nisu pokazivali ni najmanje zanimanje za duhovno, pojavljivali su se na bogoslužjima želeći se susresti s Carlosom i čuti njegov doživljaj. A mnogi od tih znatizeljnika upoznali su ne samo čudotvornog zatvorenika. Sreli su se s Kristom koji je to čudo učinio. Nevjerojatan rast broja posjetitelja na našim vjerskim okupljanjima primorao nas je da se preselimo na šesti kat. Pa iako je život i cjelokupna situacija na ovom katu bila puno opasnija, dobili smo više prostora u kojem smo mogli održavati bogoslužja, budući da za sve nas u ćelijama na donjem katu nije bilo mjesta. Ovdje smo mogli razmjerno neometano održavati bogoslužja. Neki od članova crkve stali bi na ulaz u ćeliju kako čuvari ne bi mogli vidjeti što mi to radimo tijekom bogoslužja. Čak smo uspjeli prokrijumčariti i kruh iz menze koji smo upotrijebili za “Gospodnju večeru”.

Ubrzo nakon incidenta s Carlosom, zatvorskim su se podzemljem proširile glasine da dolazi novi zatvorenik i da je dodijeljen našoj galeriji — Marino Boffill. Odmah smo prepoznali ime bivšeg olimpijskog prvaka u boksu i nestrpljivo iščekivali njegov dolazak. Vijest i cijela priča o njegovom uhićenju i nakaradnom suđenju došla je do nas puno prije njega samoga. Dok se natjecao u Istočnoj Njemačkoj, Marino je pokušao pobjeći na Zapad. No bio je uhvaćen i vraćen na Kubu gdje mu je bilo suđeno za zločine počinjene protiv države te je bio osuđen na deset godina teškog rada.

Iako nismo poznavali Marina, srdačno smo ga pozdravili i priredili mu dobrodošlicu na ulazu u galeriju, kao što

smo uostalom činili za svakog zatvorenika. Zatvorenici su ga dočekali s uobičajenim vatrometom pitanja koja su se odnosila na vanjski svijet. Strpljivo je odgovarao na svako od njih. Kad smo mi završili, on je postavio neka svoja pitanja.

Kao što smo mi preko zatvorskih glasina doznali za njegov dolazak, tako je i on na isti način saznao za zatvorenika kršćanina koji je bio pogođen u prsa a da nije bio ranjen.

“Molim vas,” rekao je, “je li istina to što sam čuo? Da je čovjek bio pogođen metkom i da mu je Biblija spasila život?”

“Da,” potvrdio sam, “istina je.”

“Mogu li se upoznati s njim?”

Carlos, koji je cijelo vrijeme slušao naš razgovor, sada je istupio naprijed. “Ja sam taj.”

Marino i Carlos od prvog su trenutka uspostavili posebno prijateljstvo. Pozvali smo Marina da nam se pridruži i da dođe k nama na šesti kat. Iznenadio nas je u svakom pogledu. Iako je boksanjem zarađivao za život, bio je osjećajna osoba puna ljubavi koja je žudjela za istinom iz Božje Riječi. Aktivirao se u radu skupine mladeži.

Dan za danom Marino je sve više saznavao o božanskom planu spasenja dok se jednog dana nije odlučio pridružiti kršćeničkom razredu. I dok je proučavao i razmišljao o svom krštenju, započeo je i pripremu za zvanje propovjednika laika. Njegov se polet i oduševljenje nisu mogli sakriti ni obuzdati. Četiri mjeseca kasnije on je bio jedan od četvorice pristupnika za krštenje.

Do tog vremena Bog se pobrinuo i osigurao nam vlastitu krstionicu. Na šestom katu svakog silosa nalazio se spremnik za vodu načinjen od cigle i betona. Svakog jutra bio je punjen vodom za pranje posuda i za opskrbu vodom kad je uobičajeni dovod vode bio izvan pogona. Održavanje vode čistom za krštenje i sprečavanje čuvara da ne primijete obred zahtijevalo je pomno planiranje. Kupanje u spremniku značilo je kaznu samice u trajanju od deset dana, a krštenje je donosilo kaznu od dvadeset jednog dana u samici. Kad smo bili spremni za nečije krštenje,

braća u vjeri bi oformila vrstu i tako onemogućila čuvarima promatranje obreda.

Sastavili smo raspored po kojem je Marino svoju prvu propovijed trebao održati u nedjelju, dan nakon krštenja. Vijest se pronijela zatvorom. "Marino Boffill će propovijedati u nedjelju!"

Budući da je bio naviknut na javne nastupe kao boksač, uopće nije bio uzbuđen pred tristotinjak zatvorenika. Iznio je propovijed o Davidu i Golijatu kao teološki dobro potkovan svećenik. Marino je preko noći postao glavna zvijezda naše galerije. I dok su zatvorenici napuštali šesti kat nakon završne pjesme toga prvog sastanka, čuli smo kako jedni drugima daju obećanje da će se vratiti i idućeg tjedna da čuju Marina kako propovijeda. Sljedećeg je tjedna još veći broj zatvorenika ispunio šesti kat. Crkva je rasla nevjerojatnom brzinom.

Baš negdje u to vrijeme crkveni je odbor odlučio organizirati zatvorsko sveučilište kao sredstvo svjedočenja za Boga. Nakon okupljanja obrazovanih članova i dogovora, odlučili smo da ćemo podučavati sljedeće predmete: matematiku, zemljopis, povijest, gramatiku, engleski i francuski jezik. Na ovaj način zatvorenici će dolaziti k nama tražeći poduku, a možda istodobno pronađu i spasenje. Održavali smo predavanja u silosu, u poljima i gdje god nam se za to pružila prigoda.

Međutim, Sotona i njegova vojska nikad ne spavaju. U zatvorskom su se stožeru počeli zabrinjavati zbog tolikog broja tajnih sastanaka koji su se redali jedan za drugim po cijelom zatvoru. Dodijelili su nam i dodatne čuvere koji su imali pratiti svaki naš pokret i o tome izvještavati.

Jednog dana dok smo radili u polju, čuvari su pretražili naše ćelije i zaplijenili sve knjige koje smo posudili radi sastavljanja bilježaka za predavanja, naše pažljivo skrivene Biblije i rukom pisane pjesmarice. Knjige nisu predstavljale samo stotine i stotine sati napornog rada, nego su također bile naša cjelokupna zaliha papira. Na kraju dana, pri povratku u ćeliju saznali smo za ovu tragediju. Zapovjednik je iščekivao naš dolazak.

“Vi ste i dalje uporni i nastojite na širenju ovih vjerskih mitova. Na ovaj ili onaj način mi ćemo vas zaustaviti!” Uobičajenim, napuhnutnim i osornim glasom, pročitao je imena crkvenih vođa koji će biti prebačeni u druge zatvore i radne logore na otoku. “Podijelit ćemo i vladati!”

Podijeliti možda, zavladatai nikad. Mi ćemo samo morati početi sve ispočetka. Glasine o premetačini i zapljeni proširile su se zatvorom. Nekoliko sljedećih večeri zatvo- renici iz svih dijelova silosa dolazili su na šesti kat donoseći veliku količinu papira koji im je bio prokrijumčaren.

“Ja ovo ne mogu vjerovati!” rekao je Antonio dok je gledao hrpu papira pred sobom. “Preko 5000 listova — pa to je više nego što smo imali ikad prije! Je li Božja ruka ikad prekratka ili prespora da pomogne?”

“Nije,” odvratio sam, “ali sada dolazi teži dio — ispi- sivanje pjesama, tekstova i lekcija, sve ispočetka.”

“I tko zna koliko će potrajati dok nam opet sve ne zaplijene”, primijetio je Carlos.

“Ah,” prekinuo nas je Marino, “ovaj put moramo biti pažljiviji — i mudriji.”

U želji da ono što je bilo izgubljeno nadoknadimo, organizirali smo tri prepisivačke ekipe. Nakon dolaska iz polja u 21 sat, brzo bismo se istuširali, pojeli obrok, a zatim prepisivali dok se nisu ugasila svjetla. Danju bismo završavali prijepise i stvarali nova mjesta za njihovo skri- vanje. Nekoliko knjiga nam je i ostalo, a među njima su bila, koje li ironije, i klasična djela Georga Orwella o tota- litarizmu 1984. i *Životinjska farma*. Vrata našeg sveučiliš- ta bila su ponovno otvorena za nestrpljive studente.

Sveučilišni je kadar uvelike dobio na ugledu i vjerodo- stojnosti dolaskom Jose Carena, profesora novinarstva i psihologije. Sastavili smo i neku vrstu nastavnčkog vijeća koje su sačinjavali sljedeći predavači:

Pastor H. Noble Alexander — upravitelj sveučilišta, predavač matematike;

Pastor Luis Rodriguez — tajnik, predavač gramatike i govorništvu;

Đakon Jose Careno — predavač novinarstva, grama- tike, pjesništva i psihologije;

Dakon Felipe Hernandez — predavač engleskog i francuskog jezika;

Profesor Bagno — predavač filozofije i društvenih znanosti.

Predavali smo na temelju sjećanja i iz ono malo bilježaka koje smo uspjeli prepisati iz prokrijumčarene literature. Nismo se više oslanjali na knjige budući da su one opet mogle biti zaplijenjene. Kad god je pisani materijal došao u naše ruke, odmah smo ga pamtili, riječ po riječ. Naši su studenti činili isto. Pisanu je riječ naš neprijatelj mogao uništiti, ali riječ pohranjena u pamćenje bila je zauvijek naša.

Što je više crkva rasla, to su nas više mučili Sotona i njegove komunističke legije. Tijekom moga četverogodišnjeg boravka na otoku Pinesu, crkveno je članstvo naraslo na više od 200 vjernika. Zatvorski su se dužnosnici osjećali ugroženima od potencijalne moći naše organizacije. Na kraju jednog dana provedenog u polju, primijetio sam desetnika naše brigade kako stoji na rubu polja i prigušenim glasom razgovara s Aldamom, našim političkim savjetnikom. Nisam mogao razaznati o čemu razgovaraju, ali sam znao da njihov razgovor ne sluti na dobro za nekog od zatvorenika. Nakon što su završili, polako su se odšetalili u različitim pravcima. Ponovno sam usmjerio pozornost na posao kad sam začuo kako netko proziva moj broj.

“Broj 3-1-4-5-0, dođi ovamo! Želimo razgovarati s tobom.” Okrenuo sam se i ugledao Aldamu kako maše i pokazuje mi da pridem. Aldami smo dali nadimak “djedića” zbog njegovih istražnih metoda. U lice zatvorenika Aldama bi govorio nježno i s puno razumijevanja i pažnje, ali čim bi zatvorenik napustio njegov ured, izdao bi zapovijed da tog zatvorenika ili pretuku ili strijeljaju.

“Ne smijem ići tamo,” odvratio sam, “jer ću se tada nalaziti izvan kruga u kojemu se nalaze čuvari i unutar kojega je dopušteno kretanje.”

“Ali ja te zovem da dođeš!” rekao je, neznatno podignuvši bradu.

“Da, ali čuvari to ne znaju”, suprotstavio sam se. “Čim izađem iz kruga, pucat će u mene.”

Njegove su oči zaszjale od bijesa. “Znači, nećeš poslušati?”

Odmahnuo sam glavom. “Ovaj put neću. Poslušati vašu zapovijed u ovom bi me slučaju stajalo života.”

Čeljust mu se stezala dok je stiskao šaku. “Tvoja bi te neposlušnost mogla skupo stajati!”

Uspravio sam ramena i pogledao mu ravno u oči. “Pa ako me želite ubiti, učinite to ovdje, u krugu — tako bar nećete moći reći da sam pokušavao pobjeći.”

“Misliš da si strašno pametan! Mogao bih sve završiti jednim metkom i s tobom bi bilo gotovo.” Zastao je trenutak kako bi se malo pribrao. “O ovom ćemo problemu potanko razgovarati večeras.”

Kad me je Aldama pozvao na rub polja, desetnik je otišao u suprotnom pravcu kako bi obavijestio snajperista da otvori vatru na mene dok se nalazim izvan dopuštenog kruga. U službenom bi izvješću stajalo da sam pokušavao pobjeći. Kad mi je Gospodin otkrio njihov plan i kad sam odbio prijeći crtu, njihov se plan da me se otarase bez posljedica izjalovio. Bili su prisiljeni tražiti drugi, alternativni plan.

Te večeri nakon prebrojavanja i prozivke, posebnom je čuvaru, desetniku Hienici (“hijena”) bilo zapovjedbno da me otprati i odvede u samicu zbog neposlušta. No riječ “pratnja” nepotpuno i nepravilno opisuje njegov zadatak. Posao desetnika Hienice bio je da me udara mačetom ili da me bode vrškom bajunete cijelim putom do samice. Uza sve to desetnik je dodao još nešto svoga umijeća cijelom tom zadatku. Pjevao je meksičku pjesmicu koja glasi “Zašto se žališ, kad si sam navukao ovo zlo na se.”

Hienica je počeo pjevušiti tu pjesmicu dok me je mačetom ubadao i tjerao u zatvorsko dvorište. Budući da je počela padati kiša, zapovjedio mi je da potčrim, ali ja sam nastavio hodati normalnim i polaganim tempom. Kad smo stupili u unutrašnjost samice, bijesno je procijedio: “Pogledaj kako sam pokisnuo i smoćio se zbog tebe. Rekao sam ti da trčiš, a ti nisi htio.”

“Ja nisam kriminalac, stoga ne trebam trčati”, odgovorio sam.

“To onda znači da sam ja kriminalac?”

Slegnuo sam ramenima. “To ste vi rekli.”

Bijesan zbog moje smjelosti i drskosti, potegnuo je pištolj iz korica i pucao mi u desnu natkoljenicu. Okrenuo se i izišao iz samice, a ja sam se srušio na pod. Kasnije je u službenom izvješću stajalo da sam se hrvao s njim pokušavši mu oteti pištolj i da je pištolj slučajno opalio. Srećom po mene, metak je promašio natkoljениčnu kost tako da mi nije ostavio nikakvo trajnije oštećenje ili ozbiljniju posljedicu na nozi.

Devedeset samica odražavalo je svirepu i okrutnu narav zatvorskih dužnosnika i čuvara. Osamnaest je samica bilo nazvano “tigrov kavez” koje su visjele kao ptičja kletka. Dno, krov i zidovi bili su načinjeni od tri centimetra debelih čeličnih šipki. Osamnaest ih je bilo nazvano “majmunska kutija” i bile su toliko male da je zatvorenik morao biti pognut ili u skoro klečećem položaju, a glavom je doticao strop. Osamnaest samica nalik na mrtvačke sanduke bilo je nazvano “tušem”, a bile su postavljene uspravno. U ovim “tuševima” zatvorenik je bio primoran stajati na prstima kako petom ne bi stao na slomljeno staklo i razasute čavle, a cijelo bi mu to vrijeme kaplje vode ritmički i u pravilnim razmacima kapale na glavu. Preostalih trideset šest samica bile su obične sobe. Osamnaest njih imalo je ležaj, osamnaest nije. Onih osamnaest samica s ležajem bilo je predviđeno za zatvorenike koji su provodili mjesec i mjesec u izolaciji. Tijekom moga dugogodišnjeg boravka u zatvoru na otoku Pinesu, imao sam prigodu iskusiti “udobnost” svih pet tipova samica.

Ovaj put bio sam smješten u samicu bez ležaja u trajanju od dvadeset jednog dana, tijekom kojih mi nije bilo dopušteno ni tuširanje niti brijanje. No ipak, čak i u ovim jami poniženja i patnje, nisam bio sam. Svake večeri o zalasku sunca moja su braća u Kristu prolazila pokraj zgrade u kojoj su se nalazile samice i dozivala me želeći mi laku noć.

Kad me je stražar došao osloboditi, jedva da sam mogao napraviti korak zbog rane na nozi. I dok sam se vraćao natrag u silos, bio sam prisiljen skakutati na zdravoj nozi.

Kad sam se vratio, dvadeset petoro moje braće dočekalo me je i pozdravilo pjesmom: "Borba sad se vodi, o kršćanski vojniče."

"Prestanite pjevati ili ćemo pucati!" povikali su čuvari s tornja preko ručnih megafona.

Ostao sam zatečen i zaprepašten kad su se, umjesto da učine kako im je zapovjedbno, i drugi zatvorenici pridružili pjesmi sve dok više od stotinu grla nije ispunilo silos pjesmom. Srce mi je bilo preplavljeno osjećajima. Pokušao sam zadržati suze, ali nisam mogao. Junačka dobrodošlica učinila je da sam sasvim zaboravio na svoju ozlijeđenu nogu. Nekako sam uspio prijeći otvoreni dio silosa hodajući na obje noge. Čuvarima je preostalo samo da sjede u svojim tornjevima i bijesno promatraju ovaj prizor. Ponovno su bili pobijedeni snagom Isusa Krista i kršćanske solidarnosti.

Kubanski su dužnosnici zaključili da jedini način na koji mogu "slomiti kičmu" kršćanstvu u zatvoru na otoku Pinesu jest raseliti članove zatvorske crkve u druge zatvore u zatvorskom sustavu. Kad smo dočuli za ovu vijest, prihvatili smo je kao poraz Božjega cilja. Umjesto toga, rasipanje i preseljenje naše braće u devet različitih zatvora dovelo je do organiziranja devet novih crkava. Bog doista ima načina kako da očigledan poraz pretvori u nadmoćnu pobjedu!

Krajem 1965. zatvorom su kružile glasine da će svi politički zatvorenici biti prebačeni natrag na glavni otok, a obični će zatvorenici preuzeti naša mjesta u poljima. Novi su nas zatvorenici također izvijestili i o snažnom međunarodnom pritisku na kubansku vladu zbog smrti China Atana, zatvorenika koji je smrtno stradao na radu u poljima. Stradao je kad su nas politički instruktor i narednik natjerali da radimo u poljima tijekom grmljavinskog nevremena. Udarila je munja i tom prigodom usmrtila tri zatvorenika, od kojih je jedan bio i Chino Atan. Vijest je procurila u međunarodni tisak, što je uzrokovalo probleme za Castra i dužnosnike njegove vlade.

Kad smo saznali da će neki zatvorenici biti vraćeni na glavni otok, usporili smo rad — brzinu kojom smo obavljali

posao. Na našu nesreću, narednici su primijetili promjenu i povećali okrutnost. Ovi su vojnici uz redovnu plaću dobivali i dva dolara po danu za sprovođenje zatvorenika u polja. Povrh toga su dobivali i veliku vreću namirnica što smo ih želi ili ubirali na poljima, pet dolara i dopust od tri dana za svakog zatvorenika koji bi prihvatio plan preodgoja. Tako je njihov cilj bio učiniti naš život što nepodnošljivijim kako bi nas što lakše uvjerili da prihvatimo plan preodgoja. Kad je narednik povikao "Ubij!" ili "Paljba!", oni nisu nimalo oklijevali, jer ako koji vojnik nije ispunio dnevnu kvotu, za njegovo su se mjesto natjecala desetorica novih vojnika spremnih da uberu plodove i prednosti koje im je ovaj posao donosio.

Pa iako je bilo teško zamisliti da ovi krvožedni strvinari imaju obitelji i djecu koju treba prehranjivati i uzdržavati, donekle sam razumio uvjete koji su ih motivirali. U drugim se dijelovima svijeta pet dolara (četrdesetak kuna) može činiti zanemarivom svotom, ali na Kubi, gdje je stanovnik mogao kupiti namirnice u visini od samo 9,60 dolara mjesečno, to je bilo puno. Uz ovo ograničenje kupovanja valja napomenuti da mnogi proizvodi nisu stizali na vrijeme. Kupac je, primjerice, mogao otići u dućan po svojih četiri kilograma riže. Činovnik bi tada zatražio njegovu potrošačku knjižicu kako bi se uvjerio da je doista njegov red da dobije rižu. Nakon što se uvjerio da je doista kupčev red da dobije rižu, izvijestio bi ga da će riža stići tek sljedećeg tjedna. Kad se kupac nakon tjedan dana vratio po svoja četiri kilograma riže, činovnik bi tada pogledao potrošačku knjižicu i rekao: "Žao mi je, vaš red da dobijete rižu bio je prošlog tjedna. Ovoga tjedna više ne možete dobiti rižu."

Iz dana u dan zatvorski su dužnosnici zahtijevali od zatvorenika da rade više. Ako zatvorenici nisu uspjeli ispuniti povećane dnevne kvote, nastupalo je premlaćivanje i ubijanje. Život u poljima postao je toliko nesnosan da su mnogi zatvorenici počeli pribjegavati samoozljeđivanju kako bi izbjegli odlazak na rad u polja. Tako je svakog dana broj zatvorenika koji su radili u poljima bio sve manji, a količina posla što ga je trebalo napraviti ostajala je ista.

Kako se napetost u poljima povećavala, tako je učestao i broj nezgoda koje su se počele zbivati jedna za drugom. Kvarili su se kamioni, mehanizacija, a i u samom zatvoru bilo je velikih teškoća. Da bi prekinuo lanac neželjenih događaja, državni je vrh razvio novu strategiju preodgojnog plana.

Prvo, preimenovali su otok Pines u "otok mladeži". Otok mladeži trebao je imati dvostruku ulogu. Bio bi korišten za prihvat političkih zatvorenika, ali ujedno i za odvajanje mladih ljudi od roditelja kako bi ih se lakše moglo indoktrinirati komunističkom ideologijom, a sve pod krinkom obrazovanja. Ako bi se student prijavio za stipendiju, bio bi poslan u centar za obuku i obrazovanje koji se nalazio daleko od njegovog roditeljskog doma kako bi bio izoliran. Dobio bi besplatan smještaj, hranu i obrazovanje koje bi uključivalo praksu, učenje i neku vrstu vojne obuke s oružjem kao što su puške, bajunete i pištolji.

Castro je osobno zaželio dobrodošlicu na otok prvom naraštaju od 3000 studenata i tom prigodom uz svečanosti njima u čast preimenovali otok u Otok mladeži. Sagrađen je velik broj baraka zajedno s javnim kuhinjama. Studenti, i muški i ženski, bili su smješteni u blokove nalik onim zatvorskim, i svakog su dana odvođeni u polja na rad. Jedina je razlika bila u tome što studenti nisu iza sebe imali čuvare koji bi ih slijedili i motrili.

Neslužbeno, državni Institut za psihologiju ovaj je plan nazvao Seksualni plan. Nakon zatočeništva duljeg od tri godine, zatvorenici su trebali raditi zajedno s lijepim i mladim studenticama. Zasiurno nijedan normalan muškarac ne može odoljeti takvoj napasti i kušnji, bar su oni tako mislili. I ako se pokori i preda toj kušnji, psiholozi su znali da će tako izgubiti svoju moralnu snagu te će biti glina u čuvarevim i istražiteljevim rukama. To im je uspijevalo kod većine muškaraca. Međutim, većina kršćanske braće je izdržala i odoljela napadajima kušnji, ali ne svojom snagom, već zahvaljujući snazi zajedničke molitve. Kad je našim tamničarima postalo jasno da su oni koji bi mogli podleći njihovom planu već i podlegli, premjestili su one koji su izdržali u druge zatvorske blokove. Ja sam bio

premješten u blok broj 7, u blok koji je obavljao posao u kamenolomima mramora ili "TBC jamama", kako su ih nazivali zatvorenici.

Zapovjednik bloka, poručnik Rivera, pozvao me u svoj ured.

"Ti si 31450?"

"Da," odgovorio sam, "ja sam Humberto Noble Alexander." Potvrdni odgovor i moje ime pružili su časniku dvostruku identifikaciju.

Rivera je kimnuo glavom. Njegove hladne, prodrone oči nisu otkrivala ni najmanji trag ljudske samilosti ili bilo kakve čovječnosti. "Ako ne želiš raditi, samo mi reci", počeo je. "Ubit ću te odmah, tu, na licu mjesta."

Nagnuo se unatrag na petama i odmjerio me pogledom. "Da ti odmah na početku kažem i objasnim neke stvari, ne želim ovdje nikakvo propovijedanje. Dosta si inspirao mozgove u ovom silosu." Odmahnuo je glavom u znak gađenja. "Ne mogu shvatiti kako je to sve dosad Tarrao mogao trpjeti!" Tarrao je bio zapovjednik svih silosa ili neka vrsta zatvorskog upravitelja.

"Od sutra ujutro počinješ raditi u kamenolomima. A sad se gubi."

Zurio sam ravno pred sebe. Već sam ranije naučio da ne treba davati nikakve informacije dragovoljno, nikada reći "ne" niti otkrivati svoje prave osjećaje. Čuvar bi izbio po jedan zub zatvoreniku za svako izgovoreno ne. Ali iznutra, u sebi, smrznuo sam se od pomisli da svakog dana od sedam ujutro do sedam navečer trebam raditi u kamenolomu mramora. Tijekom kasnih poslijepodnevni i večernjih sati čuvari su uživali zlostavljati zatvorenike tako što su ih tjerali da kamenje koje su ujutro iskopali nose i premještaju u suprotni dio kamenoloma, a zatim ponovno natrag, na prvobitnu lokaciju.

Ono čega sam se najviše bojao nije bio teški, iscrpljujući fizički posao, ni paklena vrućina, ni zasljepljujuće sunce koje je odsjajivalo od bijelog mramora niti sadističke igre koje su čuvari uživali igrati — ono što me najviše užasavalo bio je strah — strah od gušenja mramornom prašinom i bijelim vapnenim prahom koji je ispunjavao svaki udisaj.

Svi zatvorenici koji su radili duže vrijeme u kamenolomu obično su umirali od razornih plućnih bolesti. Hoće li moju odluku i zavjet da opstanem i preživim ovu noćnu moru poraziti mramorna prašina i vapneni prah? Hoću li otići i nestati uz težak udisaj ili tihi plač i nikada više ne udahnuti slatki miris slobode?

Dana i prekršena obećanja

Sljedećeg jutra izašao sam iz kamiona u kamenolom mramora na sunce. Na kraju prozivke čuvar mi je dodao alat i poslao me na rad u jedan dio kamenoloma gdje sam radio zajedno s Isaacom de la Campa, bivšim policajcem iz Batistinog režima.

Dok sam radio, pogled mi je često bježao prema okravljenim zidovima kamenoloma, gdje su čuvari ili strijeljali ili na smrt izboli nepregledan broj zatvorenika za i najmanju povredu pravila koju su mogli izmisliti. “Kakvo traćenje ljudskih života”, pomislio sam. “Kakva zloća i iskvarenost!”

Stražar, zadužen za čuvanje alata, krišom je u kamenolomu imao malu farmu na kojoj je uzgajao domaće životinje, uključujući kokoši i pijetle. Jednog dana, dok je jedan od njegovih kokota paradirao ispred skupine kokoši, jastreb kokošar obrušio se s neba. Pijetao se srušio na tlo kao da se onesvijestio. Njegova je, do malo prije crvena krijesta, probljedjela i promijenila boju u bijelu, kao da je iz nje iscurila sva krv.

Jastreb kokošar, misleći kako je pijetao mrtav, ponovno je uzletio. Pijetao je ostao nepomično ležati još pet minuta. Kad se napokon uvjerio da je jastreb odletio, ustao je, zamahnuo krilima i zakukurikao kao da govori: “Pobijedio sam!”

Okrenuo sam se prema Isaacu i napravio grimasu. "Ovo je mjesto straha i užasa čak i za pijetle. Čak se i perad ovdje nauči bojati i strepiti."

Na kraju dana osjećao sam bolove u grlu i plućima, u očnim šupljinama trpio sam razdiruću bol koja se javljala usporedo sa srčanim otkucajima, a ruke su me boljale i činilo mi se kao da će otpasti. Kamion je na povratku u zatvor poskakivao preko grbave i prašnjave ceste, što mi je dalo vremena za razmišljanje. Pitao sam se hoću li uopće izdržati i jedan tjedan radeći u kamenolomu.

Te je večeri jedan predradnik saznao da posjedujem određena varilačka i mehaničarska znanja i iskustvo. Kad sam drugog dana stigao na posao, prebacio me na zavarijanje otkinutih i potrganih dijelova jednog od strojeva. Nažalost, među zatvorenicima je bilo uvriježeno mišljenje da svatko tko radi u svojoj struci ili koristi svoja znanja, zapravo potpomaže vladajući režim. Zatvorski su dužnosnici to znali i baš su zato i bili uporni u tom pogledu.

"Ne, ne mogu", rekao sam. "Prošlo je mnogo godina otkako sam se bavio tim poslom."

"Hajde, samo ti kreni," bio je uporan, "samo probaj. Vidi da li možeš."

"Što ako neću da pokušam?" upitao sam.

Usnice su mu se na trenutak skupile u tanku crtu u kojoj se očitovao prijezir, a zatim je odgovorio: "Ako odbiješ, smatrat ćemo to sabotazom."

"U tom slučaju, ako išta pođe po krivu, to će ionako biti moja greška, pa radije ne bih ni prilazio tom stroju."

Uzrujan mojim odgovorom, dodijelio mi je posao u prašnjavoj rupi, "TBC odjelu", kako su je zvali zatvorenici. Tamo sam zajedno s velikim brojem drugih zatvorenika razbijao kamen i lopatama izbacivao prašinu. Bez zaštitnih obrazina udisali smo sitne čestice prašine tijekom cijelog dana.

Do vremena kad smo se trebali vratiti u zatvor bili smo iscrpljeni, i uz otežano disanje tonuli smo u san. Smrtonosna kombinacija izrazite pothranjenosti i slojeva kamene prašine na plućima za neizbježnu je posljedicu imala tuberkulozu. Jedan za drugim zatvorenici su podlijegali

iscrpljujućim uvjetima kamenoloma i vojničkoj nemilosrdnosti i okrutnosti.

Rad u kamenolomu nije zahtijevao veliki umni napor pa sam imao dovoljno vremena za razmišljanje. I dok sam alatom lomio i drobio kamenje, vježbao sam pamćenje citirajući biblijske retke i pjevajući pjesme iz kršćanske pjesmarice, redom od početka do kraja. Vodio sam duge razgovore s Bogom i u mislima sam stvarao slike svoje predivne supruge Yraide. Ne mogu se ni približno sjetiti koliko sam puta u mislima proživio dan našega vjenčanja dok sam radio pod nemilosrdnim tropskim suncem. Što sam se više pojedinosti uspijevao prisjetiti, to sam osjećao manje boli. Moj dnevni raspored bio je prilično predvidiv.

3. kolovoza 1959. bio je dan našega vjenčanja. Članovi crkava iz gradova Marianao i Cerro potpuno su ispunili skromni stan moje punice kako bi nazočili vjenčanju. Sjećam se širokog osmjeha na licu pastora Roberta Acoste dok se pripremao za svečanu propovijed. Kasnije smo se smijali tome kako sam izgledao ozbiljno dok sam stajao ispred njega čekajući da se pojavi moja nevjesta.

“Bojao sam se da ćeš se onesvijestiti”, šalio se. “Bio si doista prestrašeni mladoženja!”

Pokušao sam se prisjetiti imena djeveruša i dječaka koji je na svečanosti nosio Bibliju. Katkad bi se na površini sjećanja pojavila lica i imena ljudi, katkad bi pak moj um odbijao suradnju, a toga sam se prilično plašio. Nisam mogao dopustiti ovim demonima koji me drže kao zarobljenika da mi oduzmu i da me liše i vlastitih sjećanja!

Kad je moj um bio u štrajku, molio sam Gospodina: “Pomozi mi, Oče. Pomozi mi da zadržim ova dragocjena sjećanja.”

Kad bi se sjećanje vratilo, nastavljao sam proživljavati našu svadbenu svečanost, gledajući kako svaki od uzvanika pristize u crkvu i zauzima svoje mjesto. Uživao sam u samo meni shvatljivom užitku najjasnijeg sjećanja — kad sam ugledao Yraidu u vjenčanici nježno ružičaste boje. Zastao mi je dah od prisjećanja na taj trenutak i od pogleda na predivnu ženu koja će uskoro postati moja supruga. Skoro sam mogao osjetiti nabore na svome bje-

lom odijelu dok sam nervozno prelazio preko rubova ruka-va gužvajući ih između palca i prstiju.

Fraza "isijavati sreću" ne može ni približno opisati sjaj na njezinom licu dok je prolazeći između crkvenih redova dolazila k meni. Nikad nisam vidio nijednu ženu tako zadivljujuće lijepu. Nestrpljivo sam joj izašao u susret, nježno je uzeo za ruku i okrenuo se licem prema pastoru.

U takvom bi me trenutku povik čuvara obično prodr-
mao i vratio u stvarnost. "Prestani sanjariti i lati se posla, 3-1-4-5-0!"

Odmah sam poslušao, jer bi za sve osim trenutačne poslušnosti čuvar sigurno pribjegao nasilju.

I kad su zatvorske vlasti objavile dan posjeta, više nisam mogao misliti ni na što drugo — sve dok nisam saznao što sve posjet nečije supruge, majke ili djece obuhvaća i sadržava. Kao pripremu za posjet, zatvorenici su se bili prisiljeni skinuti do gola, a zatim su u čučućem položaju morali skakati kako bi se čuvari uvjerali da u crijevima ne sakrivaju nešto što bi moglo biti prokrijumčareno izvan zatvora. Uz sva druga zvjerstva, mučenje i povrede naših ljudskih prava i dostojanstva, mogli smo pretrpjeti još jedno poniženje kako bismo dobili priliku vidjeti one koje volimo, dok nismo saznali kako i naši posjetitelji prolaze istu proceduru i isti postupak. Tada su zatvorenici stupili u štrajk. Nakon nekog vremena zatvorski su se dužnosnici složili da je bolje da zatvorenici prolaze tjelesne preglede i prije i nakon posjeta, nego da posjetitelji izlažu takvom okrutnom postupanju.

Prvi dan posjeta zauvijek će mi ostati u sjećanju. Jadan prizor u dvorani za posjete nemoguće je i opisati. Majke su naricale kao da oplakuju smrt svojih sinova. Supruge i kćeri prilijepile su se uz svoje muževe i očeve. Neki su padali u nesvijest pri pogledu na izmučena i iznurena tijela njihovih najmilijih. Neki su imali histerične napadaje, dok su se ostali u šoku nekontrolirano tresli, bez riječi i zatečeni užasom trenutka.

Tražio sam pogledom Yraidu. Ali nje nije bilo. Zasi-gurno joj se dogodilo nešto strašno, mislio sam. Znao sam

da je naš sin često bolovao od tropske dizenterije. Možda su ona ili Humberto bolesni, ili su možda umrli, ili... Kao u noćnoj mori, zamišljao sam najgori mogući ishod. Kad se nije pojavila ni nakon četrdeset pet dana na drugom danu posjetitelja, morao sam saznati što je pošlo po krivu tako da sam joj prokrijumčario malu poruku.

Trećeg dana posjetitelja ušao sam u dvoranu za posjete uplašen da je ni danas neću vidjeti. Pao mi je kamen sa srca kad sam je primijetio kako stoji pri kraju velike mase žena. Presretan, potrčao sam joj u zagrljaj. Ali odmah, čim sam joj se počeo približavati, osjetio sam kod nje čudnu rezerviranost. Vjerojatno se osjeća jako nelagodno u ovoj okolini i ovim uvjetima, pokušavao sam opravdati svoje pretpostavke. Pa doista, koja bi se žena s tako istančanim i profinjenim osjetima mogla ponašati normalno u ovako nezgodnoj situaciji? Kad je izvadila i upalila cigaretu, u glavi mi je počela odjekivati zaglušujuća buka upozoravajućih zvona.

Nakon što je otišla, jedan naš bivši susjed, a sada zatvorenik kao i ja, došao je u moju ćeliju. "Strašno mi je što baš ja moram biti taj koji će ti to reći, Noble," počeo je, "ali moraš biti jak. Moja mi je žena rekla da se Yraida viđa i sastaje s jednim vojnim časnikom čina satnika."

"Što? Ne vjerujem!" povikao sam stišćući šake. Osjetio sam kako razorni bijes razdire moju utrobu. Kao čovjek nesklon nasilju, osjetio sam dotad nepoznatu potrebu da udarim nešto, nekog, bilo koga!

Nisam htio povjerovati u to. Druge su žene i mogle biti nevjerne svojim zatočenim muževima, ali ne i moja Yraida. Bijesno sam odmahnuo glavom kako bih se oslobodio i same primisli na takvo što.

Moj me je susjed zgrabio za ramena i naglo prekinuo u nijekanju. "Noble, istina je. Ona se namjerava rastaviti od tebe."

"Ne! Ne! Ne! Moja je Yraida dobra kršćanka. Ona ne bi nikad..." Primijetivši bol u očima moga prijatelja, zastao sam. Preplavio me i čitavo me obuzeo neopisivi strah. Pokušao sam se sabrati i s knedlom u grlu pokušao sam zaustaviti bujicu suza koja je prijetila da me preplavi.

“Pisat ću joj, i ona će poreći sve optužbe. Vidjeti ćeš da su te glasine lažne i neistinite”, povikao sam. Bez riječi, okrenuo se i otišao dok sam ja ostao stajati na sredini ćelije.

Tijekom nekoliko nadolazećih dana, uz pomoć zatvorenika koji su trebali biti oslobođeni, uspio sam prokrijumčariti pismo za Yraidu. Pitao sam je da li je istina ono što mi je rekao naš susjed. U svom mi je odgovoru potpuno zanjekala čitavu priču. Sjetio sam se riječi zapisanih u Izrekama 31,10.11: “Tko će naći ženu vrsnu? Više vrijedi ona nego biserje. Muževljevo se srce uzda u nju, i blagom neće oskudijevati.”

Tijekom sljedećih tjedana čak me ni rad u kamenolomu nije mogao oneraspoložiti. Slavio sam Boga i iznova mu zahvaljivao na svojoj prekrasnoj, vjernoj ženi. Yraidinom pismu slijedilo je još nekoliko dobrih vijesti. Zatvorom su se proširile glasine da će zatvorski dužnosnici uskoro sve političke i vjerske zatvorenike prebaciti na glavni otok Kubu. Naše bi se izgnanstvo uskoro trebalo završiti.

U kamenolomu smo radili s novom snagom i poletom. Nitko nije želio umrijeti ili poginuti od čuvarve bajunete u posljednji trenutak, prije povratka kući. Kad se kod nekog zatvorenika moglo naslutiti da bi mogao reagirati na neko čuvarovo zlostavljanje ili učiniti kakvu drugu glupost ili nepromišljen čin, mi ostali zaustavljali bismo ga riječima: “Ovo nije toga vrijedno. Možda se već sutra vratimo na Kubu.” Nažalost, prošla je još godina dana i osam mjeseci da ova glasina postane stvarnost. U međuvremenu, čuvari su iskoristili manjak prkosa i odbojnosti kod zatvorenika za pojačavanje svoje okrutnosti i svireposti.

U srijedu navečer, noć uoči najavljenog odlaska, crkvena se obitelj sastala na zajednički molitveni sastanak. Svatko je ispričao svoje iskustvo o borbi i pobjedonosnoj vjeri. Pjevali smo riječi pjesme “Slava, slava nek bude Isusu Kristu!” s obnovljenom snagom. A riječi druge pjesme “Put je dug i neizvjestan” poprimile su sasvim novo značenje za nas dok smo se nalazili na pragu rastanka. Nacionalnost, vjerska uvjerenja, rasa i politika nestali su i istopili se dok smo formirali divovski molitveni krug.

Kao braća u Kristu bili smo bliže jedan drugome nego što bi to ikad mogla biti tjelesna braća.

Ljuti zbog našega molitvenog sastanka, zatvorski su nas dužnosnici sljedećeg jutra istjerali iz ležaja puno ranije nego inače. U kamenolomu su nas čuvari požurivali da stanemo u vrstu i prebrojavali nas. A tada je započelo batinanje. Dok smo stajali i čekali da prozvu naše brojeve, vojnici su nas odjednom i bez upozorenja stali tući i udarati usadnicima svojih pušaka i bajunetama.

Čuvari su najgore i najpodlije zvjerstvo i grubost čuvali za crnce i Amerikance — za crnce zato što smo bili nezahvalni prema revoluciji koja nas je trebala emancipirati i izjednačiti s ostalima i što smo odbijali postati dijelom te revolucije, a Amerikance zato što su kao imperijalisti pokušali ugušiti revoluciju.

Poručnik je izdao zapovijed čuvarima da tuku i batinaju Larrya Lunta, američkog zatvorenika i rođaka belgijske kraljice. Ovaj je imućni kršćanin posjedovao veliku farmu u gradu Pinar del Rio na krajnjem zapadu otoka Kube. Kubanske su vlasti zaplijenile njegov posjed optuživši ga da je podupirao pobunjenike i osudile ga na trideset godina teškog rada na otoku Pinesu. Budući da su mrzili Amerikance, čuvari su posebno usmjerili udarce na ovog nekad imućnog veleposjednika, "gringa", koji je morao trpjeti njihovu osvetu.

Par minuta kasnije čuvari su pucali u još jednog zatvorenika, Chica Pradera, u trbuh. Obojica su preživjela usprkos bezumnom izljevu bijesa.

Zauvijek će mi ostati u sjećanju Elroy Menoya, bivši visoki časnik Castrove vojske. Kad je on zajedno s pedesetak svojih ljudi izrazio sumnju u smjer kojim se kreće revolucija, bio je, zajedno sa svojim ljudima, odveden u zatvor i optužen za zavjeru protiv revolucije. Elroy je bio raspoređen na rad u kamenolomu. Rijetko da je prošao koji mjesec a da ga čuvari nisu noću dovukli natrag u ćeliju kao okrvavljenu vreću mesa. Koliko će još dugo njegovo tijelo moći podnositi nadljudsku patnju koju je trpio?

Nekoliko dana ranije, u jednom od polja, pobjegao je zatvorenik imenom Reinaldo Aqui. Čuvari nisu tako pozor-

no motrili budući da su znali da će se ovi zatvorenici uskoro vratiti na matični otok — u svoj zavičaj. Vojnici su okončali neuspješnu potragu za Reinaldom četiri dana kasnije. Ukoreni od svojih zapovjednika za nemar, čuvari su tražili krv — našu krv.

Kad su nas vojnici dovezli natrag u zatvor noć nakon izljeva nasilja u kamenolomu, poredali smo se u vrstu radi prozivke. Kapa s glave zatvorenika China Aquija, Reinaldovog brata, pala je na tlo. Zatražio je dopuštenje da je podigne, što je čuvarima pružilo izgovor za nasilje koje su namjeravali iskaliti. Nakon što je časnik dopustio Chinu da podigne kapu, ovaj je iskoračio iz vrste i sagnuo se da ju podigne. Tada se začuo prasak. Ustrijelili su ga.

“Htio je pobjeći kao i njegov brat. Njih dvojica su to planirala zajedno”, rekao je poručnik izazivajući nas da se ne složimo s njegovom tvrdnjom. Zatim je izdao zapovijed da se temeljito prebije i izbatina čitav zatvorski blok. Kad su vojnici iscrpili sav nagomilani gnjev, mržnju i snagu, poručnik nam je zapovjedio da odemo u svoj silos. Tri brata ostala su ležati na hladnom kamenom podu. Oni su platili cijenu Reinaldovog bijega i molitvenog sastanka koji smo održali prethodne noći. Smrt naše braće u Kristu potamnila je našu očekivanu sreću zbog povratka u zatvor na matičnom otoku.

“Toliko smrti — kolika je to šteta”, mislio sam. I dok sam razmišljao o odlasku s otoka Pinesa, prisjećao sam se imena i lica onih koji neće poći s nama, onih koji će ostati dio ovoga otoka do Isusovog povratka.

Njegovim stopama

Oglasila se brodska sirena ispunjavajući me uzbuđenjem i nadom. Vraćam se kući! Konačno sam se vraćao kući. Čak i šesterosatno sjedenje u istom položaju na dnu broda nije umrtvilo moju sreću. Nisam imao pojma u koji me zatvor šalju ni kakvi su tamo uvjeti, ali to uopće nije bilo važno. Sama činjenica da ću se ponovno nalaziti na matičnom otoku izgledala mi je kao znak da ću preživjeti; da ću ipak jednog dana biti slobodan. Iako se nitko nije usudio govoriti, osjećao sam to isto uzbuđenje i kod drugih zatvorenika dok smo se gurali u brodskom potpatalju.

Kad je naš brod pristao i usidrio se u Batabanu, neda-leko od glavnog grada Havane, pristanište je bilo ispunjeno članovima obitelji zatvorenika koji su se, gurajući se međusobno na doku, svojski naprezali ne bi li vidjeli svoje najmilije, i policajcima, policijskim psima i vojnim čuvarima koji su ulagali jednak napor ne bi li onemogućili ljudima da dopru do zatvorenika. Pod strogim nadzorom čuvara bili smo ukrcani u autobuse. I kao i obično, tamo smo čekali nekoliko sati, oslabljeni gladovanjem, žeđi i iscrpljeni od vrućine. Konačno, autobusi su krenuli prema našoj neznanjoj sudbini. Jedan od vozača pogrešno je skrenuo i izgubio se zajedno sa svojim teretom (čuvarima, psima i zatvorenici), zbog čega smo mi ostali morali dodatno sjediti i čekati sljedećih nekoliko sati dok su zatvorski dužnosnici panično pokušavali pronaći izgubljeni autobus.

Na kraju smo stigli u grad Sagua la Grande, gdje nam je bila priređena junačka dobrodošlica.

Sagua la Grande, središte pokrajine Las Villas, nalazi se u brdovitom dijelu Kube i bio je prirodno skrovište za velik broj buntovnika i Castrovih neistomišljenika. Kad su građani toga grada doznali da u zatvor Sagua dolazi veliki broj političkih zatvorenika, preplavili su ulice. Kad su vozači pokušali parkirati autobuse na gradskim ulicama, ljudi su masovno opkolili autobuse dajući nam svakojake namirnice — mlijeko, kavu, kekse, kolače, bombone i ostalo. Čuvari koji su se nalazili u autobusima pokušali su ih zaustaviti, ali osim pokolja nisu mogli napraviti ništa. Na kraju je zapovjednik objavio: “Možete im dati što god želite, samo nemojte ulaziti u autobuse.”

Do večeri su dužnosnici uvidjeli da su simpatije građana Sague prema nama toliko velike da bi bilo preopasno da nas smjeste ovdje, tako da smo bili premješteni u drugi zatvor a da u prvi nismo ni stigli. Nama je bilo rečeno da je zatvor Sagua premalen da bismo svi stali u njega. U deset sati te iste večeri stigli smo u zatvor Remedios.

Kad smo se smjestili i priviknuli na novu sredinu, počeli smo svakoga dana održavati bogoslužja. Izabrali smo Gerarda Alvareza, poznatog i kao “brata u vjeri”, da vodi jutarnja bogoslužja. Prije nego što je postao kršćaninom, G. G., kako smo ga zvali mi zatvorenici, živio je životom punim nasilja radeći kao svodnik i utjerivač dugova. Ali u zatvoru je pronašao Isusa Krista i Božja ga je snaga promijenila. Njegova urođena odlika vođe i želja da govori drugima o svojoj novoj vjeri, stvorila je od njega savršenog propovjednika Božje riječi. Prije nego što je završio i prvi tjedan našeg boravka u novom zatvoru, okolni su se civili počeli žaliti čuvarima da im smetaju naša bogoslužja. Neki naši susjedi radili su noću, a naše im je pjevanje onemogućavalo spavanje danju.

Zatvorski je upravitelj kaznio sve političke i vjerske zatvorenike zbog ovog prekršaja. Preko zvučnika izdao je sljedeće priopćenje: “Sljedeća se pravila imaju dosljedno provoditi: prvo, bit će vam dopušteno deset minuta za

večeru. Drugo, pojavljivat ćete se u prostoru za objedovanje pristojno odjeveni. Treće, ne smijete razgovarati ni s kim. Četvrto, za stol smijete sjesti tek kad svi koji sjede za vašim stolom budu tamo, a tada ćete sjedati na svoja mjesta prema redu dolaska. I peto, morate ostati sjediti dok svi ne završe večeru ili dok ne istekne deset minuta.”

Kaznu smo počeli osjećati kad su čuvari u blagovao-nici počeli odbrojavati deset minuta u trenutku kad je s večerom počeo prvi stol, a ne zadnji. To je značilo da će većina zatvorenika ili morati doslovno gutati komade hrane bez žvakanja ili otići gladna na spavanje, budući da iznošenje hrane iz ovog prostora nije bilo dopušteno.

Jednog su nam jutra za doručak poslužili kuhanu ribu, što je za nas bila prava poslastica. No riba je imala mnoštvo sitnih kostiju koje je trebalo izvaditi prije nego se mogla jesti. Uspjeli smo pojesti nešto manje od polovice obroka kad se začulo zvono koje je označavalo polazak. Ljutiti i izgladnjeli, svi su zatvorenici dograbili svoje metalne tanjure. Riba i riblje kosti letjeli su zrakom u svim pravcima. Neki su preokrenuli tanjur naopačke na stol dok su drugi bacali hranu na pod. Nekoliko je najhrabrijih zatvorenika u znak prosvjeda bacilo tanjure o zid prostora za objedovanje.

Prije nego što je i posljednji komad ribe skliznuo sa zida na pod, u akciju je stupila skupina vojnika s puškama i bajunetama. Upali su u prostoriju vičući i lomeći sve i svakoga tko im se našao na putu. Na okrutan su i brutalan način raščistili nastalu gužvu.

Rano sljedećeg jutra tri su nas autobusa čekala u zatorskom dvorištu kako bi odvezla nas i ono malo bijednih sitnica što smo posjedovali u drugi zatvor. Kad su nam zapovjednici objavili da nas premještaju u drugi zatvor, mi članovi male crkvene zajednice nastojali smo zbiti redove i držati se skupa jer smo znali da to uvelike poboljšava izgleda da budemo smješteni u istim odjelima drugog zatvora. Nakon što su svakoga temeljito pretražili, čuvari su nam zapovjedili da se ukrcamo u autobuse. “Ono što se dogodilo u Sagua la Grande, neće se više ponoviti”, objavio je časnik. “Nećemo dopustiti više nikome da iskazuje sim-

patije prema vama, izdajnicima države.” Kad smo se ukrcali, čekali smo polazak. Čekali smo cijeli dan do deset sati uvečer. Konačno su vozači pokrenuli motore autobusa i mi smo ostavili zatvor Remedios za sobom krenuvši prema nepoznatom odredištu — pedeset deveti dan nakon dolaska s otoka Pinesa.

Osam sati kasnije stigli smo u zatvor La Cabana, pateći od posljedica toplotnog udara, gladi i krajnje iscrpljenosti. Novi su nas čuvari promatrali dok smo izlazili iz autobusa na isti način kao što gladni vukovi promatraju stado ovaca. Prije odlaska iz zatvora Remedios članovi crkve skovali su plan kako ostati zajedno u novom zatvoru. Naš je plan upalio. Bili smo dodijeljeni u istu galeriju — dvorište broj dva. Vijesti o našem dolasku stigle su u zatvor prije nas, jer kad smo ušli u dvorište broj dva, zatvorenici iz različitih galerija koje su okruživale dvorište počeli su na španjolskom pjevati poznatu pjesmu “U teškoći i nevoljama, crkva uvijek ide dalje”.

Ovaj znak otpora i prkosa razbjesnio je čelnike zatvora, budući da su zapovjedili zatvorenicima da ne smiju međusobno razgovarati, a osobito ne pjevati. Svakoj su galeriji dodijelili posebne čuvare kako bi osigurali da nitko ni s kim ne prozbori niti riječ.

Bilo je potrebno dosta vremena da se naviknemo na jedinstvene probleme i nedaće života u La Cabani. Nedostatak hrane bio je najveći problem. Drugo, u galeriji koja je imala mjesta za osamdeset šest zatvorenika, nalazilo se njih dvjestotinjak i sukob osobnosti u tako skućenom prostoru bio je neizbježan i redovit. Treća prilagodba odnosila se na nedostatak zahoda i zajedničkih kupaonica koje su se nalazile u dvorištu, a trebale su zadovoljiti potrebe svih galerija. Tuševi su se sastojali od dugačke debele cijevi koja je izvirivala iz zida. Manje i tanje cijevi u nepravilnim su razmacima izvirivale iz debele cijevi. To su bile glave tuša.

Samo jedna slavina, kojom je upravljao čuvar, kontrolirala je dotok vode. Ubrzo nakon našeg dolaska u La Cabanu shvatili smo kako funkcioniraju ovi tuševi. Vrata galerije širom su se otvorila, a u galeriju je ušao jedan od

zatvorskih čuvara dok su svi zatvorenici, kao i obično, stali u stav pozor. Dolazak čuvara u drugim je prigodama označavao nevolju — ili bi netko bio premlaćen ili odveden na ispitivanje — ali ovog puta vojnici su upali u galeriju i povikali: “Pripremite se za tuširanje!”

Odmah potom ostali su čuvari potpuno otvorili vrata, a zatvorenici su pojurili prema tuševima.

“Trči, Noble”, prošaptao je jedan moj prijatelj.

Onog trenutka kad su se otvorila vrata, čuvar zadužen za upravljanje slavinom otvorio je vodu i započeo mjeriti vrijeme tuširanja.

Zapanjeno sam gledao kaos koji je vladao oko mene. Ovdje nije bilo nikakve privatnosti niti vremena za pripremu za tuširanje. Prošla su tri ili četiri dana otkako sam se posljednji put oprao tako da sam požurio u gužvu i metež. Upravo sam se bio nasapunao, kad je čuvar zatvorio vodu. Preostalo mi je samo da se obrišem, osušim i vratim u galeriju. Ovo je bilo gore nego prije. Iz nekog bolesnog razloga čuvari su ovo radili za svoju zabavu. Ovakvo postupanje sa zatvorenicima funkcioniralo je poput glazbene ljestvice, gdje je svaki časnik određene galerije svoj-ski pokušavao odsvirati najvišu moguću notu neugode i poniženja tijekom svoje službe. I usprkos svoj maštovitosti pri batinanju, izgladnjivanju i ponižavanju, naši tamničari nisu nikad ostajali bez novih ideja kojima bi nam mogli zagorčati život.

Jednog jutra, tri dana nakon što su nas premjestili iz jednog dijela zatvora u drugi, dok smo održavali jutarnje bogoslužje, u dvorište broj dva ušao je pukovnik praćen trojicom bojnika i četvoricom satnika i pozvao zapovjed-nike galerije i glasnogovornika od strane zatvorenika u svoj ured. Znali smo da na ovaj ili onaj način ovaj posjet može samo značiti nevolju za nas.

Kad se glasnogovornik kojeg smo mi izabrali vratio sa sastanka, rekao je: “Zatvorski su dužnosnici odlučili dopustiti članovima vaših obitelji da vas posjete u sklopu mjesečnoga posjeta. Smiju vam donijeti i paket težine do petnaest kilograma. Ta pošiljka može uključivati tri knjige s odobrene liste, papir za pisanje, olovke...” Nastavio je

čitati popis dopuštenih stvari. Dio nas koji je bio zatočen dulje vrijeme gledao je na ovaj potez sumnjičavo i s nevjericom, sumnjajući u njihovu tako napadnu ljubaznost.

No na dan posjeta sve je bilo upravo onako kako su nam bili i obećali. Yraida je stigla u veliku prostoriju za posjete, pripremljena od svoga brata da me privoli na prihvaćanje plana preodgoja. Časnik je sjeo sa strane slušajući kako ona vješto plete mrežu i baca čini na mene — zavodeći me i poigravajući se s mojim osjećajima, koristeći moju ljubav kao oružje kojim bi me trebala zarobiti i uništiti.

“Oh, Bože,” molio sam se promatrajući ljupku suprugu koja je nudila sebe kao znak ljubavi, “kako da se oduprem?” Odjednom, kao da sam se prenuo iz sna, shvatio sam što se događa i povratila mi se snaga da se oduprem. “Yraida,” rekao sam držeći je za ramena, “radije ću umrijeti nego da prihvatim ono što ti nudiš!”

Bol zbog onoga što smo izgubili i bijes zbog prijezira s kojim se suočila na trenutak je zatitrao na njezinu licu, ali odmah ga je zamijenio ponos. Izmakla se iz mog zagrljaja i prkosno podigla bradu. “Nemam više vremena za gubljenje. Ti samo slijedi te ljude unutra ako želiš.” Zastala je kako bi promijenila taktiku i pristup. “Druga su kršćanska braća prihvatila prijedlog i ovu ponudu. Zar si ti bolji od njih? Oni su shvatili da je njihova dužnost i obveza uzdržavanje supruga i djece; oni znaju svoju dužnost i obvezu.”

Njezine su me optužbe pogodile u najosjetljivije mjesto — muškarčevu dužnost da uzdržava svoju obitelj. Kad sam se sabrao, odgovorio sam: “Da, oni možda znaju koja je njihova dužnost, ali ja znam koja je moja. Oni su razočarani i malodušni zbog svoje odluke; ja nisam. Oni su izdali Boga, ali ja Ga neću izdati!”

Jedva da sam dovršio što sam kanio reći kad je časnik koji je slušao naš razgovor objavio: “Tvoj je posjet gotov.”

Zbunjen i u nevjerici, upitao sam: “Zar je vrijeme posjeta završilo?”

“Ne,” odgovorio je, “samo je vrijeme tvoga posjeta završilo.”

Yraida je ustala, osvrnula se još jednom prema meni, okrenula se na petama i otišla iz prostorije.

Kad su naši posjetitelji otišli, pukovnik Lemus, upravitelj zatvora, okupio je zatvorenike i prikupio njihove pakete prije nego što su ih oni uopće imali prilike i otvoriti. "Slijedeći zapovijed Ministarstva unutarnjih poslova, došlo je do nekih promjena koje će biti uskoro objavljene. Da biste primili svoje poklone, morate prihvatiti naše uvjete, a u vašem se ponašanju mora vidjeti osjetno poboljšanje." Ovaj je posjet zapravo bio zamka za sve nas, bio je to trenutak užitka kojeg ćemo se sjećati, a dano nam je i obećanje da će ih biti još ako budemo surađivali s vojnim vlastima.

Uvjeti su uključivali zamjenu naših žutih odora, koje su nas označivale kao političke zatvorenike, u zamjenu za plave koje su nosili obični kriminalci. Svi smo odmah shvatili važnost promjene odora. Sve je to bilo posljedica zanimljive povijesti.

Označivanje vojnih odora različitim bojama počelo je još u vrijeme osamostaljivanja Kube i stjecanja nezavisnosti od Španjolske. No popularnost ovog sustava je tijekom vremena nestala, sve dok nova vlada nije donijela novi ustav 1940. godine. U to je vrijeme bilo odlučeno da policijske snage nose plave, mornarica bijele, a vojska žute odore. Tijekom pobune 1953. najviše su posla obavile civilna policija i redovna vojska, pa kad je Castro preuzeo nadzor i vlast u državi 1959. godine, njegova je osveta bila usmjerena upravo na ove dvije grane — policiju i vojsku, te je zapovjedio da ove, nekad s ponosom nošene odore odsad nose zatvorenici — plave su nosili obični, a žute politički zatvorenici. Nova je vojska nosila sivomaslinaste odore.

Ispočetka su stanovnici Kube mrzili i prezirali zatvorenike koji su nosili žute odore. Bio je to znak pobune. No nije dugo potrajalo, a raspoloženje naroda prema revolucionarnoj vlasti se promijenilo. Zatvorenici su odjednom postali heroji, a njihove žute odore postale su znakom časti i priznanja. Kad god bi zatvorski dužnosnici premjestili nekog političkog zatvorenika u novi zatvor ili u bol-

nicu, uvijek bi dobivao tretman namijenjen civilima umjesto očekivanog prijezira.

Bilo je samo pitanje vremena kad će ova rastuća plima simpatije prema zatvorenicima u žutom razljutiti i zabrinuti Ministarstvo unutarnjih poslova i članove Centralnog komiteta. Kako bi izbjegli javne nemire i daljnju građansku neposlušnost, donesena je odluka da svi zatvorenici budu odjeveni u plave odore običnih zatvorenika.

Sljedećeg je jutro u zatvor stigla kolona kamiona koji su prevozili mnoštvo plavih odora i dodatnih osamdeset vojnika. Ja sam, zajedno s ostalim zatvorenicima, gledao istovarivanje odora s gađenjem. Očito je zatvorski upravitelj očekivao probleme s političkim i vjerskim zatvorenicima. Osim dovodenja pojačanja, zatvorenicima je upriličio i mučno iskustvo prolazanja i trka kroz dvored razmahalih bajuneta, palica, lanaca i čeličnih cijevi. Objavio je da ćemo na kraju prolaza kroz ovaj dvored imati mogućnost izbora. Moći ćemo ući u ćeliju broj 9, skinuti žute odore i uzeti dvije plave, ili ćemo moći ući u ćeliju broj 7 i samo skinuti žute odore. U tom slučaju od nas se zahtijevalo da napustimo ovu ćeliju samo s donjim rubljem.

Naravno da bi svatko tko prihvati plavu odoru, tim činom potvrdio opravdanost svoga utamničenja. Tada bi bio klasificiran kao običan lopov, silovatelj ili ubojica. Samim time što smo bili politički ili vjerski disidenti, razlikovali smo se od drugih i nismo si mogli dopustiti da se ta razlika izgubi i da nestane. Od svih političkih zatvorenika koji su prošli kroz dvored vojnika i skinuli odore, njih 850 odlučilo je da neće navući plavu odoru. Bijesan zbog našega prkosa i odlučnosti, satnik nas je sve strpao u dvije galerije koje nisu imale ni ležajeva niti ikakvog namještaja — 850 ljudi u prostoru sagrađenom i predviđenom za njih osamdeset šest! Oni koji su našli mjesta za sjedenje na hladnom granitnom podu, mogli su se smatrati vrlo sretnima. Kako bismo svima dali priliku za odmor i počinak, spavali smo naizmjenično po četiri sata.

Zatvorski su nam dužnosnici dali vremena da se izmorimo zbog nedostatka sna i od izgladnelosti prije nego počnu s drugom fazom inkvizicije. Našim je ispitivačima

potpuna poslušnost i podređenost postala stvar časti i priznanja. Čuvari su nas jednog po jednog odvodili u sobu za ispitivanje gdje je čekao vojni časnik s čvrstom nakanom da nam slomi volju.

“Alexander,” počeo je satnik kad sam se pojavio, “zašto si tako ratoboran i nerazuman? Moraš li dovoditi u pitanje sve što mi radimo?”

“Ja nisam običan zatvorenik.”

Satnik je lupio šakom po stolu. “Ti prkosiš nama i revoluciji! Revolucija je u pravu, a ti si u krivu i loš! Loš! Loš!”

Šuteći, gledao sam preda se. Što god ja rekao, neće se ništa promijeniti.

Odjednom je ustao od stola, zgrabio me za vrat i gurnuo unatrag. Glavom sam tresnuo o sivi betonski zid takvom silinom da su mi pred očima zatitrale sjajne zvijezde.

“Priznaj!” zaurlao je. “Priznaj da si u krivu, a da je velika revolucija u pravu!”

Pokušao sam odmahnuti glavom u znak neslaganja, kad se njegova šaka obrušila na moj nos. Osjetio sam snažan udarac, a zatim mi je iz nosa šiknula krv po golim prsima i njegovoj odori. Još me jednom odgurnuo i otišao s izrazom gađenja na licu.

“Nosite ga odavde”, zapovjedio je čuvaru. “Bijedni *plantado* (onaj koji je čvrsto utemeljen — naziv za političke zatvorenike koji su prkosili i koji su se opirali vladinom planu preodgoja!)”

Kad sam se vratio u galeriju, čuvari su me nastavili verbalno i tjelesno zlostavljati. “Ti si *plantado*. Ne zaslužuješ odjeću koju ti daje revolucija.”

Vrlo slab i ošamućen zbog bolova u glavi i gubitka krvi, tražio sam liječnički pregled.

“Liječnika?” nasmijao se čuvar. “*Plantadosi* ne zaslužu liječničku pomoć. Neće vam biti dopušteno da čitate knjige niti ćete dobivati pisma od svojih obitelji, a nećete imati ni privilegiju mjesečnih posjeta — ukoliko se, naravno, ne odlučite...”

Moji kolege zatvorenici nisu čekali svršetak njegovog govora. Toliko smo ga puta čuli u prošlosti. Odveli su me

na slobodno mjesto na podu gdje sam mogao leći i pokušati zaustaviti krvarenje. I posljednji djelić dostojanstva bio nam je oduzet kad smo odlučili ostati čvrsti i dosljedni onom u što vjerujemo. Ali ćemo im pokazati, odlučili smo. *Plantadosi*? Da, bit ćemo *plantadosi*. Prkosit ćemo i odoljeti njihovim naporima da nas “preodgoje”. Sljedećih sedamnaest godina na sebi nisam imao ništa osim donjeg rublja.

Zatvorski su zapovjednici računali na paklenu ljetnu žegu i sparinu, na smrad od velikog broja ljudskih tijela koja se stišću na tako malom prostoru i na nepodnošljivu glad da nas izmore i natjeraju na predaju. Umjesto toga, nakon prvih nekoliko dana prilagodili smo se novim okolnostima uspostavivši i određivši pravila koja će nam omogućiti suživot na prihvatljiv način. Izabrali smo i zapovjednika galerije koji se trebao skrbiti za očuvanje reda i mira.

Rečeno je da će se u teškim vremenima Božji narod još više obratiti Bogu. U vrijeme naših nedaća i muka, kad uopće nismo imali nikakvoga vjerskog gradiva, ovo se pokazalo točnim. Zatvorenici su se okupili kao stado da hvale Boga, da nauče više o Bibliji, da pjevaju pjesme i da mole. Nekoliko nas koji smo sačinjavali jezgru, provodilo je svaku slobodnu minutu u usmenom poučavanju obraćenika.

Naši su neprijatelji čekali svoj trenutak. Zima će uskoro stići. Zbog nedostatka hrane, odjeće i obuće sigurno ćemo oslabiti i izmoriti se. “Uskoro ćete nas moliti na koljenima da vas ‘preodgojimo!’” naslađivali su se naši čuvari.

Izgledalo je kao da naši mučitelji imaju sotonske moći kojima mogu upravljati vremenom — zimske su temperature pale na neuobičajeno niske vrijednosti za Kubu. Zatvorenici i vojnici patili su od neobične hladnoće, a najviše od svih patili su *plantadosi*.

“Ja više ne mogu ovako dalje”, prošaptao je jedan mladić kroz stisnute zube. “Tako mi je hladno.”

“Znam, brate,” pokušao ga je utješiti jedan od crkvenih starješina, “ali zajedno možemo izdržati — zajedno.”

“Ja... ja... ja baš nisam siguran u to”, odgovorio je

mladić osvrćući se po dvorištu, gdje se nalazila skupina vojnika koja je grijala ruke iznad otvorene vatre. “Možda bih mogao... makar samo nakratko...” njegove su riječi odlutale čeznutljivo.

“Da”, umiješao se drugi zatvorenik čiji je glas drhtao od slabosti i hladnoće. “Makar samo do proljeća; a onda ćemo opet promijeniti mišljenje.”

“Ne,” usprotivio se starješina, “neće vam biti dopušteno da opozovete i poništite svoje priznanje. Molim vas, ostanite čvrsti i postojani. Možemo izdržati zajedno.”

Razgovori poput ovog postajali su sve učestaliji i intenzivniji dok se temperatura nastavila spuštati, sve dok nije dosegla nevjerojatnih i najnižih, ikada zabilježenih, 3 °C.

Obični su zatvorenici uživali osjetno više slobode od političkih zatvorenika. Između ostalog, budući da su bili smješteni u drugom krilu zatvora, svakodnevno su na čitanje dobivali dnevni tisak. Međutim, zatvorenici su ubrzo uspostavili vrlo učinkovit sustav krijumčarenja papira.

Ne samo da nam je taj papir omogućio nekakav kontakt s vanjskim svijetom, već nam je omogućio i grijanje.

Uguravali smo stari papir u pukotine u vratima i oko njih kako bismo spriječili strujanje hladnog zraka i pro-puh u ćeliji. Upravitelj zatvora je zapovjedio da ništa ne smije prekrivati ulazna vrata, no mi smo u tome ipak bili ustrajni. Svakog jutra čuvari su vadili papir iz pukotina govoreći kako im ti papiri sprečavaju pogled u ćeliju i ometaju ih u nadgledanju. Ironično je da je ovaj potez imao učinak suprotan njihovim očekivanjima i vladinom planu — to je samo dalo dodatni poticaj i odlučnost i učvrstilo kralježnicu onih *plantadosa* koji su već ozbiljno razmišljali o prihvaćanju vladinog plana “preodgoja” u zamjenu za toplinu i odjeću. Božji Duh nas je zbližio međusobno i pomogao nam da zbijemo redove.

Doista je nevjerojatno koliko površinu nečijeg tijela može pokriti obični rupčić, koliko topline isijava ljudsko tijelo, koliko topline netko može dobiti od jednoga koluta toaletnog papira. Svakog jutra čuvari su pretraživali našu

ćeliju i uzimali sve što smo upotrijebili za preživljavanje tijekom prethodne noći.

Kad smo odbili popustiti, predati se i umrijeti, zapovjednici su umnogostručili napore lišavajući nas jedine osobne slobode koju smo još imali, sna. Postavili su zvučnike na samom ulazu u našu galeriju. Svaka dva sata, tijekom cijele noći, zvučnici su grmjeli svirajući stari narodni napjev "Više od tisuću godina, puno više, morat ćeš čekati. Ne znam ima li vječnost kraja..."

Nakon toga slijedila je propaganda odjela za zdravstvo. "Zatvorenici koji se nalaze u ovakvim uvjetima pothranjenosti, koji spavaju na podu, prehladit će se. Neliječene, takve prehlade vrlo lako prerastaju u tuberkulozu. S gubitkom krvi postat ćete anemični. Ako se ova anemija nastavi, oboljet ćete od leukemije. Vlada ne želi da vam se to dogodi. Ali vi imate slobodnu volju. Ako prihvatite vladin plan, izabirete život; odbijete li našu ponudu, izabirete polaganu ali sigurnu smrt."

Mnogo je dobrih ljudi povjerovalo ovoj vladinoj propagandi i predalo se te prihvatilo plan "preodgoja". Kako su oni odlazili, mi koji smo ostajali još smo se tješnje povezali. Noć za noći, više od dva mjeseca, ova se borba nastavljala. Život je postajao sve teži i sve neizdržljiviji sa svakim novim danom. Nešto je trebalo učiniti — ali što? Što može učiniti skupina izgladnjelih, polugolih političkih izopćenika da izvrši pritisak na kubanske zatvorske dužnosnike koji su očito u rukama držali sve konce?

Život u kući mrtvih

Zvučnici su mi ponovno narušili san i nasilno me probudili. Nedostatak sna iscrpio je iz svih nas svu energiju. “Moramo nešto učiniti,” zaključio sam, “ali što? Što bismo mi mogli učiniti? Kakvu prednost mi imamo nad našim mučiteljima?” Jedino što smo imali, a što smo im odbijali dati, bila je naša suradnja. Shvatio sam da je, zbog nekog nama nepoznatog razloga, iznuditi privolu političkih zatvorenika na prihvaćanje programa “preodgoja” bio vitalan čimbenik njihove sreće, a možda i važan dio njihovog prestiža i napredovanja pod Castrovom novom vlašću.

Sjetio sam se teksta iz Evandjelja po Mateju 5,6: “Blago žednima i gladnima pravednosti jer će se nasititi.” Štrajk gladu! Možda je baš to odgovor. Zsigurno nećemo izgubiti puno užitka uskraćujući si bijedne obroke koje smo dobivali. I prije nego sam mogao svoju ideju nekome priopćiti, jedan drugi brat predložio je to isto, zatim još jedan pa još jedan. Spontano, velik broj nas donio je ovu odluku istovremeno. Prenijeli smo tu svoju zamisao ostalim zatvorenici-ma i upozorili ih na možebitne posljedice, a zatim smo o prijedlogu glasovali. Devedeset tri posto nas složilo se s tim prijedlogom — sljedećeg jutra otpočet ćemo sa štrajkom.

Osluškiivali smo škripu metalnih kotača i približavanje kolica kojima je dostavljana hrana, budući da nam više nije bilo dopušteno odlaziti u blagovaonicu koju su koristili obični zatvorenici. Tišina je zavladała galerijom kad su se

vojnici koji su gurali kolica s hranom približili našoj galeriji. Gledali smo kako se otvaraju vrata. Naš se doručak sastojao od smeđeg šećera rastopljenog u vrućoj vodi i toliko tanko narezanih kriški kruha da se kroz njih doslovno moglo gledati.

Vojnici su nas pozvali: "Dođite po svoj doručak."

Nitko se nije odazvao.

"Tko želi doručak, neka izade i neka ga uzme", povikao je kuhinjski narednik. "Ostatak ćemo uzeti sa sobom."

Ponovno nitko nije odgovarao.

Istupio je Rafael Alzamora, zatvorenik koji je bio zadužen za raspodjelu naših obroka. "Oni ga ne žele."

"A ti?" upitao je vojnik.

"Ne želim ga ni ja."

"Je li ovo štrajk?"

Rafael je trenutak zastao, a zatim podigao i neznatno nakrivio obrvu. "Mogao bi biti — sve ovisi o vama."

Narednikove su oči isijavale bijes dok je promatrao kameno ozbiljna lica zatvorenika. "Jeste li vi svjesni posljedica ovoga čina?" Otišao je ne čekajući odgovor na svoje pitanje. Tijekom sljedećih nekoliko sati zajedno smo pjevali i molili se Bogu.

U devet sati vojnici su se vratili noseći nam ručak. S njima je bio narednik, nizak, zdepast vojnik crvenoga lica koji očigledno nije bio navikao da mu se suprotstavlja. Ovaj sam put ja bio glasnogovornik naše skupine. I dok sam s vojnicima ponovio onaj isti dijalog koji smo vodili i kod doručka, on je počeo bjesnjeti i opetovano urlati: "Ovo je štrajk! Ovo je štrajk!" Bacio je kapu na pod i počeo po njoj skakati kao malo dijete kad se stvari ne odvijaju onako kako je ono zamislilo.

Narednik je bio zadužen da izvijesti zapovjedništvo o štrajku, a to je značilo nevolju. A nevolja u zatvoru je značila da cjelokupno vojno osoblje mora biti dežurno dvadeset četiri sata i da im se svi dopusti otkazuju do daljnjega.

Došla je i večera, ali je prošla na isti način. Tijekom sljedeća tri dana obroci su dolazili redovito. Sve je više i više zatvorskih dužnosnika dolazilo kako bi se osvjedočilo

u našu pobunu vičući i prijeteći nam. Nakon što bi iskalili svoj bijes, časnici bi se okrenuli na petama čizama i otišli.

Četvrtoga dana čuvari više nisu donosili uobičajenu zatvorsku hranu, već puno bolju i privlačniju kojom su se hranili čuvari. Ostavili su nam ovu bolju hranu ispred vrata kako bismo je mogli vidjeti i omirisati. Kad smo ostali čvrsti u svojoj nakani, odvezli su je natrag u blagovaonicu. Te večeri, baš kad smo počeli s večernjim bogoslužjem, oglasio se zvučnik.

“Pozor, pozor! Svim zatvorenicama koji štrajkaju u dvorištu broj dva. Ovo je savjet zdravstvenog odjela Ministarstva unutarnjih poslova. Nakon tri dana štrajka vaš se metabolizam može promijeniti. Ako ste deblji, vaše će se tijelo održavati iz tog izvora. Ako niste, vaše će tijelo početi probavljati samo sebe. Želučana će kiselina početi nagrizati stijenke želuca te tako stvarati čireve, rak i druge slične bolesti. Nastupit će tolik gubitak energije i vitalnosti da se više nikada nećete moći oporaviti.”

Kako smo kilogram za kilogramom gubili tjelesnu snagu, dobivali smo duhovnu. Ponavljali smo Pavlove riječi iz 2. Korinćanima 4,16-18: “Zato ne malaksavamo. Naprotiv, ako se i raspada naš vanjski čovjek, ipak se naš nutarnji čovjek obnavlja iz dana u dan. Uistinu, naša nam sadašnja ali kratkotrajna i mala nevolja donosi izvanredno veliku i vječnu slavu, nama koji ne smjeramo na vidljivo, nego na nevidljivo, jer je vidljivo prolazno, a nevidljivo je vječno.”

I dok su nam tjelesni mišići propadali zbog gladovanja, jačali smo duhovnu snagu molitvom i bili smo zauzeti zapošljavanjem svojih intelektualnih mišića kako bismo izvijestili druge o našoj jadnoj situaciji. Uočivši želju kubanske komunističke partije da uživa dobar glas, ustrojili smo zatvorsku poštansku službu. Pisali smo organizacijama kao što su Međunarodni crveni križ i Amnesty International koristeći se kutijama cigareta i ostalim komadićima papira. Izbušili smo rupe u zatvorskim zidovima, a zatim provukli dugačku crnu žicu iz naše galerije do ostalih, sve do prostora broj jedan u dvorištu broj četiri. Zatim smo svoja pisma presavijali do veličine malih kvadratića, vješali

ih o žicu i dostavljali do zatvorenika koji su trebali biti pušteni na slobodu, a ovi su ih prokrijumčarili izvan zatvorskih zidina. Kad su zatvorski dužnosnici otkrili naš prijenos informacija i ispraznili ćelije i galerije koje su se nalazile pokraj naše, pisma su već odavno bila na putu prema namijenjenim odredištima.

Trinaestoga dana određeni broj časnika različitih činova proveo je istragu i pregled naše galerije. Neka slabija braća prihvatila su plave odore i program "preodgoja" te su trenutačno bila premještena u druge zatvore. Kad je vojna elita završila pregled, pukovnik Pacheco, dežurni zapovjednik, kratko je dodao: "Ovi zatvorenici dobivaju hranu iz nekog nepoznatog izvora. Inače bi već odavno bili mrtvi!"

Tada je zapovjedio da unutar svake galerije budu smještena po dvojica vojnika kako bi se otkrilo tko je taj tajanstveni krijumčar hrane. Njihova je nazočnost ometala naše razgovore. Više nismo mogli slobodno razgovarati o svojim problemima. No bez obzira na njih, nastavili smo održavati molitvene sastanke pred njima, moleći se, pjevajući i citirajući biblijske tekstove. Kad je pukovnik Pacheco primio izvještaj od svojih vojnika, jedan je vojnik priznao da Netko redovito ulazi u ćeliju.

"Nisam Ga vidio, ali taj Čovjek, Isus, dolazi svake večeri o zalasku sunca", objasnio je vojnik. "Zatvorenici tada naprave krug oko Njega i zazivaju Ga. Ja mislim da je On taj koji im donosi hranu jer ih katkad čujem kako govore: 'Hvala Ti, Isuse.'"

Smijali smo se u sebi shvativši kako je vojnik došao do takvog zaključka — Isus (Hesus) je vrlo uobičajeno muško ime u španjolskoj kulturi.

Petnaestoga dana pukovnik Pacheco je izdao zapovjed da vojnici otvore puščanu vatru na nas ako budemo održavali veliko, opće bogoslužje. Kako bismo izbjegli nepotrebne probleme, održavali smo bogoslužja u malim skupinama po troje ili četvero, raspršenim po čitavoj galeriji.

Sljedećeg jutra u našu je galeriju ušao pukovnik Pacheco u pratnji potpukovnika Offarila i drugih visokih voj-

nih časnika. Nakon što su nas čuvari okupili, stvari je u svoje ruke uzeo potpukovnik Offaril.

“Ne znam što se to s vama zbiva. Ponudili smo vam povlasticu posjeta, to ste odbacili. Bili smo vam spremni dati nove plave odore kako biste nastavili s normalnim režimom posjeta, a vi ste ih odbili.” Uzdahnuo je duboko, pun gađenja prema nama. “Sad je red na vama. Ovdje je pukovnik Pacheco. Recite mu što želite.”

Časnici su bez riječi i ispitivačkim pogledima promatrali skupinu nijemih zatvorenika. Nitko se nije ni pomaknuo s mjesta.

Potpukovnik Offaril je tada napao našu duhovnost. “Vi za sebe kažete da ste vjerski i politički zatvorenici, a ne obični kriminalci — vi niste ni to, vi ste ništa. Vi niste ni odgojeni ni uljuđeni. Kad biste imali makar malo... ne odgoja, već pristojnosti, vi biste mi odgovorili.” Odmahnuvši ojađeno rukom, dodao je: “Čak bi i čopor pasa zalajao kad bi im se netko obratio. Vi niste ništa drugo do mrtva tijela.”

U tom je trenutku jedan politički zatvorenik, Francisco Rodriguez, odgovorio: “Potpuno ste u pravu, jer se čak i sa psima postupa bolje u domu njihovih gospodara nego što se postupa s nama u ovoj državi.”

Offaril je netremice gledao Francisca. “Učinili smo sve što je bilo u našoj moći da vam pomognemo.”

“Onda možda niste vi ti koji s nama postupaju lošije nego sa životinjama; to je onda jamačno vaša vlast predvođena Fidelom Castrom!”

Offaril je podigao šaku i naglo krenuo prema Franciscu, ali ostali su časnici stali između njega i zatvorenika.

Kad je Francisco uputio još nekoliko uvreda na račun potpukovnika, ovaj se pokušao osloboditi stiska svojih kolega časnika. “Pustite me da ga smoždim. Nagurat ću ti te riječi natrag u usta i grlo, Rodriguez!”

Naviknuti da njihova riječ bude zakon za zatvorenike, ovim se je časnicima bilo sve teže i teže obuzdavati i kontrolirati. Offaril i Francisco su nastavili bitku riječima, dovodeći do usijanja i zatvorenike i časnike — sve osim pukovnika Pacheca, koji je ostajao miran i odvojen

od trenutačnog događanja. Kad je izgledalo da će se galerija svakog trenutka pretvoriti u veliki boksački ring i nastati opća tučnjava, pukovnik Pacheco se okrenuo prema Offarilu. "Offarile, možeš ići. Odsad ću se ja brinuti za ove zatvorenike."

U Offarilovim je očima plamtjela vatra. Na trenutak je izgledalo kao da će navaliti i na samog pukovnika. Umjesto toga, poprimio je svoje uobičajeno vojničko držanje, stao u stav pozor, salutirao i otišao.

Okrenuvši se prema Franciscu, Pacheco je rekao: "Sve je ovo moglo biti izbjegnuto. Ja sam došao k vama kako bih vam ponudio listu ustupaka i povlastica." Njegov blagi i ugodni glas i oči pune sažaljenja zavarale su velik broj mladih zatvorenika.

"Ako javno odustanete od štrajka i promijenite svoj stav, vratit ću vam zdravstvenu skrb i mogućnost posjeta. Osobno ću se pobrinuti da dobijete bolju hranu i gledate televiziju dvaput tjedno, razmotrit ću sve vaše zahtjeve i prijedloge za poboljšanje." Velik broj mladih i lakovjernih zatvorenika povjerovao je ovim riječima i bio premješten iz naše skupine. Kasnije smo saznali da je, korak po korak, svaki od njih na kraju zanijekao vjeru u Boga i u potpunosti prihvatio program "preodgoja".

Osamsto trideset nas ostalo je vjerno. Sedamnaestoga dana voda je prestala teći iz cijevi koje su se nalazile u galeriji. Nismo imali vode ni za pranje ni za piće. Nekim je zatvorenicama počela otpadati kosa, no usprkos tomu ostali su nepokolebljivi i postojani. Nakon što je naša zatvorska poštanska služba prestala postojati i bila ukinuta, smislili smo novi plan. Presavijali smo pisma u kvadratiće kao i prije, a zatim smo ih pomoću malih gumenih praćaka bacali preko zatvorskih zidina. Iza betonskih zidova svakog se dana okupljala rodbina zatvorenika, pokušavajući ishoditi dozvolu za posjet svojim najmilijima. Pribjegavali su mitu, seksu i trikovima kako bi postigli svoje ciljeve i bili su više nego spremni proslijediti naša pisma odgovarajućim organizacijama.

Dvadesetog dana našega štrajka glađu, odmah iza četrnaest sati dvjesto vojnika umarširalo je u dvorište broj

dva. I dok su većinu nas izveli na dvorište, časnik je zapovjedio ostalim zatvorenicima da ostanu unutra i budu mirni dok vojnici pretražuju galerije, ponegdje čak trgajući i komade poda. Tražili su radioprijemnik. Informacija o našem štrajku glađu procurila je izvan zatvora i doprla do Međunarodnoga crvenog križa — kako, zatvorski dužnosnici nisu znali. Predstavnici Crvenog križa zahtijevali su da im se dopusti razgovor s nama, ali je revolucionarna vlada to odbila. Ministarstvo unutarnjih poslova zaključilo je da mi, zatvorenici u štrajku, izdržavamo sve nedaće i glad jer smo nekako otkrili da se Crveni križ i Amnesty International raspituju za nas i da je to izvor naše moralne snage ili, kako su to oni vidjeli, izvor naše tvrdoglavo-
sti.

U danima koji su slijedili zatvorski su dužnosnici okupili članove naših obitelji i doveli ih u zatvor bez našeg znanja. Izvijestili su ih o našem štrajku glađu. “Oni su potpuno nerazumni. Ne žele vas vidjeti. Ponudili smo im mogućnost da ih posjetite, ali oni nisu prihvatili našu ponudu. Odlučili su biti oruđe imperijalista”, lagao im je zapovjednik zatvora. “Revolucionarna je vlada otišla toliko daleko da je poslala i po vas, članove njihovih obitelji, ne biste li ih vi možda pokušali urazumiti. Vidite li ovu odjeću ovdje?” Bila je to odjeća koju smo imali na sebi kad smo bili uhićeni ili neka slična, rekao nam je kasnije zatvorenik koji je radio u vojničkoj praonici rublja.

“Voljni smo im dati pet dana dopusta da odu s vama kući, a sve što trebaju napraviti jest da na to pristanu, da kažu ‘da’. Znam da nam ne vjerujete, ali ako želite, možete im poslati i kratke poruke. Mi ćemo ih dostaviti vašim rođacima.”

Jedan je posjetitelj upitao: “Kako ćemo znati da su oni te poruke doista i primili?”

“Dopustit ćemo im da vam odgovore”, objasnio je časnik. Obitelji zatvorenika nisu imale pojma u kojoj su mjeri ti časnici spremni na demonske prijekove. Mnogo njih povjerovalo je tim lažima i počelo pisati poruke. Čuvari su pozorno čitali svaku poruku, i ako zatvorenik nije odgovorio na način na koji su to željeli zatvorski zapovjednici,

čuvari bi napisali svoje odgovore u ime zatvorenika i na taj način iskrivili istinu. Mi smo žudjeli za tim da vidimo svoje voljene, ali ne pod tim uvjetima. Nakon što su časnici pripremili pozornicu za svoju lakrdiju, čuvari su nas uveli u malu prostoriju gdje su nas čekale naše obitelji.

Promatrao sam agoniju svog prijatelja dok je njegova supruga klečala pred njim moleći ga da popusti. "Uzmi dopust od pet dana. Pođi kući sa mnom. Ako ne učiniš tako," povikala je, "ubit ću se."

Cijelo to vrijeme časnici su sjedili na jednoj strani stola, gledajući i podsmjehujući se kao da kažu: "S ovim nam je uspjelo."

Moj je prijatelj na kraju ipak popustio i uzeo petodnevni dopust. Kad se vratio u zatvor, otkrio je da smo štrajk prekinuli sljedećeg dana, odmah po njegovu odlasku.

Kasnije smo doznali da je vijest o štrajku izašla izvan granica zatvora i izvan granica Kube. Međunarodni je tisak tu vijest objavio po čitavom svijetu te na taj način razobličio kubanski komunistički režim. Kubanske su vlasti dobile zapovijed od Rusije da prekine taj štrajk. Zar je stvarno moguće da čudovište koje je stvorio Fidel Castro bude primorano pod međunarodnim pritiskom promijeniti svoj izgled, te razviti lice čovječnosti i suosjećanja?

Kao i u većini birokracija, odgovornost za štrajk spuštalala se na sve niže razine, da bi na kraju sva krivnja pala na upravitelja zatvora. Ministar unutarnjih poslova smijenio je dotadašnjeg upravitelja i na njegovo mjesto postavio novoga čovjeka. Novi je upravitelj odmah uspostavio sustav zdravstvene skrbi, posjeta obitelji i dao nam knjige za čitanje. Kasnije smo doznali da je smijenjeni upravitelj doživio živčani slom i da je godinama poslije toga bio na psihijatrijskom liječenju.

Odmah su nam poboljšali prehranu. Svjestan skorih posjeta naših obitelji, novi je upravitelj želio biti siguran da izgledamo zdravo i čilo. Jedan od najpopularnijih dodataka našoj hrani bio je pivski kvasac koji je brzo pridonosio potrebnu težinu našim kosturima. Novi je upravitelj želio popraviti i opću sliku zatvora pa je dao postaviti krevete, madrace, plahte i jastuke.

Ali iako smo željeli vidjeti svoje najdraže, nije nas oduševljavala pomisao da ćemo se s njima sresti noseći samo donje rublje. Tada nam je na um pala ideja da od plahti napravimo kratke hlače i košulje. Kad je naš krojački pothvat bio priveden kraju, bili smo ponosni. Osjećali smo se kao da ponovno uživamo poštovanje.

Prvi posjet nakon štrajka zauvijek mi se urezao u pamćenje. Skupili smo se u dvorištu broj dva, zatvorenici i njihove obitelji, i održali veliki molitveni sastanak. Nismo mogli zaustaviti suze, a riječi jedva da su iz nas izlazile kad smo zajedno udružili glasove pjevajući pjesme "Ta milost divna" i "Na Golgoti je križ". Nakon bogoslužja razdvojili smo se u manje obiteljske skupine kako bismo čuli sve o dragocjenim trenucima koje smo propustili od našeg utamničenja, o gubitku omiljenih ujaka, strina, djedova i baka i o rođenju novih članova naših obitelji koje možda nikad nećemo upoznati. Vrijeme koje smo proveli u zajedničkom druženju prebrzo je završilo. Poljubili smo se za rastanak i obećali jedni drugima da ćemo se vidjeti ponovno za mjesec dana. Čak je i život u La Cabani mogao biti podnošljiv ako si znao da će ti za samo trideset dana ponovno biti dopušteno vidjeti prijatelje i obitelj i čuti vijesti iz vanjskog svijeta.

Posjeti su prestali nakon samo nekoliko kratkih mjeseci. Rano jednoga siječanjskog jutra probudio nas je glas koji je dopirao preko zvučnika objavljujući listu s imenima ljudi — i moje je ime bilo na toj listi. "Zašto me sada zovu, zašto me trebaju?" pitao sam se. Pokušao sam osvježiti pamćenje ne bih li se možda prisjetio nečega što sam pogrešno napravio, ali ništa mi nije padalo na pamet. Nisam dugo trebao čekati odgovor.

Nakon doručka, poručnik i njegov pomoćnik došli su do galerije i otključali vrata. "Humberto Noble Alexander, odmah prikupi svoje stvari. Dobio si premještaj u drugi zatvor."

Svoje stvari? Koje svoje stvari? I dok sam zamatao ono nešto malo bijednih sitnica u pričuvnu, ručno izrađenu košulju i vezao ih, moja su braća oko mene stvorila molitveni krug, posljednji put. Pogledao sam uokolo po licima

svojih supatnika i s teškim naporom zaustavio i prikrio suze. Toliko toga smo prošli zajedno. Rame uz rame pjevali smo pjesme hvale; molili Boga za snagu; smrzavali se na hladnoći i zamalo zajedno pomrli od gladi. Osjećao sam kako mi njihova ljubav daje snagu i hrabrost da se suočim sa svim što se nalazilo preda mnom.

Bliskost koju smo dijelili u toj zatvorskoj ćeliji nadilazila je i izdizala se iznad vjerske pripadnosti, rase ili političkog uvjerenja. Ovi su ljudi bili moja obitelj. Gledao sam lice svakoga od njih dok smo se posljednji put zagrlili. Hoću li se susresti s njima s ove strane vječnosti? Možda s nekima i hoću, ali ne sa svima.

“Hajde, Alexander, požuri”, povikao je poručnik.

Okrenuo sam se spreman na odlazak i pogledao u njegove tamne, bezosjećajne oči i upitao se: “Može li on doista biti toliko bezosjećajan, toliko lišen čovječnosti da ne osjeća baš ništa?”

Izveli su nas na dvorište i utovarili u kamione s kavezima, slične onima za prijevoz pasa. Čuvar je utovarao nas četvoricu u jedan kavez i zaključao vrata. Preostala četiri kaveza također su bila pretrpana zatvorenicama. Vozač i jedan vojnik sjedili su sprijeda. A na srednjem sjedalu nalazio se zastavnik koji je nadgledao zatvorenike. Nismo znali da nam je u doručak bila stavljena *ipeca*, tvar koja izaziva mučninu, povraćanje, proljev i glavobolju.

Nakon trideset sati kamioni su stali u zatvoru Boniato. Zatvor Boniato bio je na glasu kao najgori zatvor na Kubi. Baš kao i u nacističkim logorima tijekom Drugoga svjetskog rata, zapovjednici zatvora Boniato provodili su pokuse na zatvorenicama. Skupljali su podatke o tome koliko dugo ljudski organizam može preživjeti, prvo bez hrane, a kasnije, kako su zatvorenici slabili, i bez vode.

Slabi i dehidrirani od tvari koju su nam dali i malak-sali zbog grčeva od skućenog prostora gdje smo se nalazili, iskobeljali smo se teškom mukom iz kaveza da upoznamo upravitelja zatvora i njegovo osoblje. Zatvorski čuvari su nas promatrali poput robe na tržnici.

“U redu, dečki,” ponosno je progovorio zatvorski upravitelj, “sad ste u zatvoru Boniato. Stoga zaboravite sve

povlastice i privilegije koje ste uživali u La Cabani. Ovdje ćete povlastice zarađivati u skladu sa svojim postupcima.”

Shvatili smo njegovu poruku. Sva slavna obećanja koja smo dobili nakon štrajka gladu neće ni približno biti ispunjena. Komunističko čudovište nije nimalo promijenilo svoju narav. Demonski je neprijatelj samo prikrio svoju zloću onoliko vremena koliko je trebalo međunarodnoj zajednici da zaboravi i prijeđe na novi slučaj.

Položaj zatvora Boniato — smješten je u maloj dolini okruženoj planinama — osiguravao je našim mučiteljima potpunu privatnost prilikom provođenja zvjerstava nad zatvorenicima. Zatvorski se kompleks sastojao od pet dvokatnica, a svaka je bila podijeljena u četiri paviljona.

Naoružani čuvari su me dopratili do paviljona 5C. S druge strane čeličnih vrata nalazio se dugačak prolaz. Uzduž hodnika, s lijeve i desne strane, nalazilo se trideset devet masivnih čeličnih vrata. Odveli su me u ćeliju broj 26. Čekao sam dok jedan od čuvara iz džepa nije izvadio divovski svežanj ključeva, zatim otključao zasun i povukao željeznu šipku unatrag. Drugi me je čuvar grubo gurnuo unutra. Debela čelična vrata zatvorila su se uz zvecket, nakon čega je uslijedio zvuk struganja metala o metal i škljocanje ključa u zasunu. Ćelija veličine tri puta pet metara na stropu je imala jednu žarulju. Njome se upravljalo iz čuvareva ureda. Kad je čuvar odlučio, bio je dan, a kad je želio da bude noć, bila je noć. Pritiskom na prekidač svjetlo bi od jedva vidljivog postajalo sve svjetlije do jarko svijetlog, i obrnuto, do potpune tame.

U ćeliji su se nalazila dva ležaja, gornji i donji. U stražnjem kutu ćelije nalazio se mladić sklupčan u položaju nerođenog djeteta, prislonjen uz zid.

“Makni se od mene”, rekao je plačljivim glasom. “Nemoj me ozlijediti.”

“Nisam došao ovamo da te ozlijedim”, pokušao sam ga razuvjeriti osvrćući se po oskudnom prostoru. “Izgleda da ćemo dijeliti ćeliju neko vrijeme. Moje je ime Alexander — Noble Alexander.”

Oprezno je počeo odmatati tijelo, a njegove upale oči okružene tamnim podočnjacima ispitivački su me mjerile.

“Pa,” odložio sam svoj zavežljaj i osvrnuo se po ćeliji, “koji ležaj ti želiš, gornji ili donji?”

Mahnulo je glavom prema donjem.

“U redu”, podigao sam zavežljaj i odložio ga na krevet koji će biti moj. “Kako želiš da te zovem, prijatelju? Kako ti je ime?”

Pogledao me je u nevjerici kao da pokušava zaključiti koliko mi može vjerovati. “Calixto Orihuela”, promrmljao je ponovno se sklupčavši u obliku lopte na svom ležaju.

U sljedećih nekoliko dana Calixto je otkrio neke pojedinosti o sebi. Rekao je da je uhićen pod optužbom da je pomagao pobunjenicima i bio je osuđen na kaznu smrti strijeljanjem. Gledao je dok je streljački vod ustrijelio dvojicu njegovih kolega, također optuženih za suradnju s pobunjenicima. Tada je, u posljednji trenutak, došla obavijest o smanjenju i ublažavanju kazne za svu trojicu osuđenika na zatvorske kazne u trajanju od trideset godina. Nažalost, dvojica od njih trojice već su bila smaknuta. Međutim, sam prizor smaknuća njegovih prijatelja i mučenje koje je prošao u sljedećih nekoliko dana prouzročili su da mu se um slomi i da izgubi zdrav razum. Katkad je bio priseban i razborit, a katkad bi samo ležao na krevetu i otvorenih očiju buljio u strop bez ijedne riječi. Kad je bio u takvom stanju, znalo se događati da nije spavao ni progovarao tjednima. Jedina hrana koju bi uzimao bila je ona koju bih mu ja silom ugurao u usta. Bilo je i trenutaka kad bi nekontrolirano bjesnio i vikao.

Calixtu je bila prijeko potrebna moja stalna pozornost i skrb — moje zdravstvene vještine — kad bi odlutao izvan granica stvarnosti ili nekontrolirano bjesnio, i moja pastoralna vještina kad je bio svjestan svoje okoline. Ali Sveti Duh je učinio da Calixto nakon nekog vremena prihvati Isusa kao svoga Spasitelja.

Moj prvi dan u zatvoru Boniato počeo je točno u šest sati ujutro s prvom prozivkom. Svaki zatvorenik koji nije ustao na noge onog trenutka kad se začula zviždaljka, bio je ozbiljno pretučen i ostavljen bez zdravstvene pomoći i njege. Nakon prozivke vod vojnika ušao je strojnim korakom u hodnik, vrata su se širom otvorila i svaki je zatvo-

renik dobio teške batine. Taj isti postupak ponavljali su i svake večeri u 18 sati, i tako svako jutro i svaku večer sljedećih mjesec dana.

Naša je ćelija imala mali prozor na stražnjem zidu. Prozori na ostalim ćelijama bili su prekriveni čeličnim rešetkama, tako da su naši tamničari, otkrivši naš luksuz, preselili Calixta i mene u novi paviljon i novu tamnicu. U ovom paviljonu svaka su čelična vrata u sebi imala mali otvor kroz koji smo dobivali hranu. Budući da smo ovdje bili zatvoreni dvadeset četiri sata dnevno, mali je otvor postao moja propovjedaonica. Kroz ovaj uzak prorez propovijedao sam Božju Riječ. Svakog jutra i večeri vidio sam lica zatvorenika kako slave Boga naslonjeni na male otvore u svojim vratima. Subotom smo imali veliko bogoslužje, a nedjeljom satove biblijske povijesti. Oni koji su znali biblijske tekstove napamet, citirali bi te tekstove, a novoobraćenici bi ih ponavljali za nama. Nova crkva je počela rasti.

La Cabana, otok Pines, Remedios, Boniato — svaki zatvor imao je svoja demonska obilježja po kojima je bio prepoznatljiv, nešto poput otisaka prstiju. Međutim, najgore mučenje iskusio sam tijekom svoga zatočeništva u zatvoru Boniato — ne od zatvorskih zapovjednika ili sadističkih čuvara, nego od moje drage Yraide. Bilo je to ovdje, 1972. godine, kad je odluka o našoj rastavi braka postala službena i konačna. Sve do dolaska službene potvrde o rastavi braka odbijao sam povjerovati da bi moja prekrasna supruga, majka moga sina, stvarno učinila što takvo. U obrazloženju zahtjeva za rastavu braka ona je tvrdila da sam “pokušao izvršiti atentat na njezinog Predsjednika”. I dok je rastava braka uobičajena pojava kod mnogih zatvorenika, ja nisam mogao vjerovati da bi se to moglo dogoditi meni. Na kraju krajeva, ja sam kršćanin, i Yraida je kršćanka; kršćani se ne rastaju. Oni ostaju u braku i vezani su kroz čitav život.

“To je nemoguće!” vikao sam svojim prijateljima. “Sigurno su je komunisti primorali da kaže takve stvari. Ili je sve to možda samo njihova varka i trik kako bi me uništili.” Hvatao sam se za svaku pa i najmanju slamku

kako bih pobio istinitost službene potvrde o rastavi braka. Morao sam vjerovati da me ona još uvijek voli; Morao sam to vjerovati!

“Rastava braka je stvarna”, suprotstavio mi se jedan moj prijatelj. “Ti si nerazuman i budalast ako to ne vjeruješ.”

Stariji zatvorenici su znali na koji način njihovi mlađi kolege reaguju na vijest o rastavi braka ili o smrtnoj presudi. On ili potone u duboku depresiju koja završi samoubojstvom ili reagira bijesom i prkosom. I jedna i druga reakcija na kraju će ga doista i uništiti.

“Ostavite me na miru”, otrebao sam se na svoju braću u Kristu. “Samo želim biti sam!”

“Ne, Noble,” energično su mi se suprotstavili moji prijatelji, “bit ćemo stalno tu, pokraj tebe... Mi te volimo, a za tebe nije dobro da sada budeš sasvim sam.”

Pokušao sam se prepirati s njima. Želio sam se s nekim potući — po mogućnosti s čuvarima. Nisam se plašio ni smrti ni njihova bijesa. Metak je samo mogao ublažiti bol koju sam osjećao u dubini duše. “Za što da živim? Izgubio sam suprugu, sina — sve! Preostali članovi obitelji živjeli su u drugoj zemlji udaljenoj više od dvije tisuće kilometara, a može se dogoditi da ih ionako više nikada neću vidjeti.”

Kako je vrijeme prolazilo, bilo nam je dopušteno provoditi sve više vremena izvan ćelija. Moji su prijatelji stalno bili uz mene, čak i kad sam tonuo u depresiju, dublju od svih koje sam ikada iskusio. Život u tzv. tigrovom kavezu, u kamenolomu mramora, u septičkoj jami ili u tamnicama bio je ništa u usporedbi s očajem koji sam osjećao u ovom trenutku. “Kako ću preživjeti? Za što bih uopće i živio?” pitao sam se. Isprva polako, počeo sam shvaćati da, iako sam ostao bez svoje zemaljske obitelji, još uvijek imam mnoštvo braće koja ne potječu od majke i oca, već od Boga.

Nježan dodir ramena, smiješak pun potpore i suosjećanja ili tapšanje po leđima ublažili su moju agoniju. I kad ni suosjećanje nije dopiralo do mene, pribjegavali su podsmješljivim pitanjima: “Stvarno ćeš dopustiti komunis-

tičkim čudovištima da te na kraju pobijede? Kakav si ti to čovjek? Gdje ti je sada ta snaga o kojoj si uvijek propovijedao? Hajde, pastore, daj se saberi!”

Rolando Fuentes, glavni đakon, prisilio me da se prihvatim svojih obveza i dužnosti. “Pastore, prestani misliti na Yraidu. Hajde počni obavljati svoju službu prije nego što nas sve izgubiš.”

Nekako sam se pri spomenu svoga zvanja — pastore — prisjetio na što sam pozvan i svoga poslanja. Čuvari su svakodnevno dovodili nove zatvorenike. Ovi ljudi žudjeli su za nadom koju im je moglo dati Evanđelje. Da situacija bude još gora, u posljednje se vrijeme činilo da je Castrov režim ostao bez odraslih osoba koje bi mogao zatvarati pa je počeo zatvarati dječake koji su jedva navršili trinaest, četrnaest godina. Čuvari su tvrdili da su uhićeni zbog sitnih krađa — u što sam teško mogao povjerovati. Osjetio sam da imam posebnu ulogu u kontaktu s tim zbunjenim i preplašenim dječacima. Tu su bili i zatvorenici s kojima sam se prije molio i proučavao i koji su se nalazili na rubu odluke da predaju svoj život Kristu. I oni su promatrali hoće li mi moja vjera u Boga pomoći da prebrodim najteže razdoblje u svome životu.

Prisjetio sam se obećanja iz Psalma 27,10-14 i heroja vjere iz Poslanice Hebrejima 11, osobito od 33. do 37. retka. Shvatio sam da će, ukoliko se ne izdignem iznad svoje tuge i boli, moja služba i moje propovijedanje tim ljudima biti uzaludni. Ako “pastorova” vjera bude nedovoljno jaka u vrijeme problema i nevolje, kako oni mogu biti sigurni da će njima vjera pomoći i biti im dostatna u vrijeme nedaća i teškoća.

Obitelj

Yraidina slika i moja izgubljena ljubav bile su stalani stanovnik mojih snova. Moram znati. Odlučio sam saznati, zbog sebe samoga, zašto se razvela od mene. Prokrijumčario sam joj kratku poruku u kojoj sam od nje tražio da mi obznani svoje razloge. Njezin odgovor me slomio u potpunosti.

“Noble, više nisam mogla čekati. Ako ne želiš prihvatiti plan ‘preodgoja’, ni ja ni moj sin više nećemo trpjeti tvoju tvrdoglavost. Moraš izabrati”, napisala je u odgovoru. “Prestala sam odlaziti u crkvu, a tvoj je sin sada član komunističke mladeži — Castrov pionir. Upoznala sam jednog razboritog čovjeka, satnika kubanske vojske. Zaprošio me, i ja sam pristala.”

Čitao sam njezino pismo bezbroj puta od početka do kraja. Izgledalo je tako nestvarno. Misli su mi odlutale natrag u prošlost i prisjetio sam se dana kad smo se susreli u crkvi u gradiću Marianao na probi crkvenog zbora — 28. prosinca 1958. Trenutačno privučen njezinom živahnosću i naočitošću, borio sam se sa svojim mislima te noći. Bi li to mogla biti žena koju mi je Bog namijenio? Pozvao sam je na sastanak; povelala je i svoju sestru. I što smo se više sastajali tijekom sljedećih nekoliko mjeseci, bivao sam sve sigurniji da je upravo Yraida žena s kojom bih volio provesti cijeli svoj život. Vjenčali smo se 3. kolovoza 1959. I sada, trinaest godina poslije, ostavila me je i moram je zaboraviti.

U svome odgovoru pokušao sam joj objasniti zašto ne mogu pristati na plan "preodgoja", zašto moram ostati *plantado*. Pismo sam završio riječima: "Isus mi je dragocjeniji od srebra i zlata; radije ću služiti Njemu nego da imam sve bogatstvo svijeta."

Kroz sve vrijeme krize moja mi je zatvorska obitelj pružala potporu i bila uz mene. Držeći se Isusovog obećanja koje je izrekao prigodom svoga uzašašća: "Ja sam s vama u sve vrijeme do svršetka svijeta", jedva živ probijao sam se kroz svakidašnje zatvorsko mučenje. Kad god sam pokazao naznaku da bih mogao biti slomljen ili se predati, kraj mene se uvijek našao brat da me ohrabri i izvuče iz očaja. Polako sam dolazio k sebi i postupno se oporavio. Posao u mladoj crkvi u zatvoru Boniato prisilio me je na povratak u stvarnost i život. Crkva mi je postala i supruga i sin.

U to sam vrijeme upoznao Andresa Gomeza, odvjetnika i bivšeg veleposlanika u mnogim južnoameričkim zemljama. Kad je pobijedila Castrova revolucija, brat Andres je bio poslan u Francusku kao kubanski veleposlanik. Kako su kubanske vlasti tijekom vremena počele poprimati neugodnu crvenu boju, Andres je zajedno s ostalim kolegama, koji su bili protjerani u Europu, skovao urotu kako da preuzmu vlast u zemlji.

1961., prije invazije na Zaljev svinja, Andres je otputovao u SAD, a zatim tajno ušao u Kubu kako bi pripremio put invaziji. Uhvaćen i osuđen na kaznu smrti strijeljanjem, Andres je iščekivao daljnju sudbinu. Kad je vijest o njegovoj kazni procurila u druge zemlje, predsjednici zemalja u kojima je Andres tijekom dugog niza godina boravio kao veleposlanik, podnijeli su zahtjev za njegovo pomilovanje. Zbog pritiska koji je uslijedio Centralni je komitet promijenio kaznu u trideset godina teškog rada.

Tijekom rata za neovisnost vođenog protiv Španjolske između 1895. i 1902., Andresov je djed, Maximo Gomez, bio vođa kubanskog otpora. Maximo je trebao postati i prvi kubanski predsjednik, no kad je bio zamoljen da preuzme taj položaj, odbio je riječima: "Moj je posao da oslobađam, a ne da vladam."

Andres je bio iskreni kršćanin, odgajan i obrazovan u katoličkim školama svoje domovine. On i ja smo zajedno, rame uz rame, počeli održavati vjerske obrede. Ja bih propovijedao zatvorenicima protestantima, a on katolicima. No na našu žalost, bogoslužja su privukla pozornost zatvorskog upravitelja. Uvjeren da je jedan ili više zatvorenika u našem krilu prokrijumčarilo Bibliju, zapovjedio je akciju traži-i-uništi. Vojnici nisu pronašli nijednu Bibliju. Bijesan, upravitelj je preko zvučnika zaprijetio: "Platit ćete za sve, da znate, jer svaka akcija izaziva reakciju."

Kad je upravitelj otkrio da nekoliko vodećih vjerskih službenika ne jede svinjetinu, otišao je na najbližu farmu i kupio velik broj bolesnih svinja koje je njihov vlasnik namjeravao uništiti. U dva obroka na dan kuhar nam je spravljao svinjetinu za jelo. Oni koji su odlučili jesti zaraženo meso, teško su oboljeli i nije im bila pružena nikakva liječnička pomoć, dok smo mi ostali koji smo odbili jesti to meso bivali sve slabiji zbog izgladnjelosti.

"Što Bog želi od nas?" povikao je razočarano jedan od novoobraćenika. "Želi li da umremo od gladi? Hoće li to doista biti Njemu na čast i slavu?" pridružili su mu se ostali zatvorenici.

Nisam imao odgovore na njihova pitanja. Što Bog želi? Hoće li to doista biti naš kraj? Hoće li svi naši zavjeti da preživimo dok ponovno ne budemo slobodni ostati samo histerična želja neposlušne djece? Suosjećao sam s njihovim patnjama, osobito s patnjama onih mladih. I ja sam u vrijeme svog uhićenja bio mlad, ali sam jako brzo ostario. Skoro da sam i zaboravio kakav je to osjećaj biti mlad i slobodan. Hoću li se ikada više tako osjećati?

"Pastore", u razmišljanju me je prekinuo Enrique Correa, jedan od starijih zatvorenika. "Ne mislite li da mi ovdje zapravo trebamo injekciju za podizanje morala? Imam prijedlog."

"Da?"

"Pogledajte," pokušao je objasniti što misli, "svatko od nas ima različitu kulturnu i odgojnu pozadinu. Imamo različita prezimena, pa ipak živimo ispod istog krova poput jedne velike obitelji."

“To je istina.”

“Možda bismo se trebali bolje upoznati. Pokušajmo naučiti što više možemo jedni o drugima”, predložio je. “Možemo jedni drugima govoriti o svojim zanimanjima, hobijima, nadarenosti i vještinama — što tko posjeduje — nešto slično onome što smo radili i na našem sveučilištu u zatvoru na otoku Pinesu. I kad jednom konačno budemo oslobođeni, posjedovat ćemo znanja iz različitih životnih područja.”

Nas sedmorica odlučili smo započeti s provođenjem programa koji smo nazvali La familia — “Obitelj”. Jedan brat, imenom Estaban Kaisser, imao je nevjerojatno pamćenje, doista dar od Boga, kao i dar za javne nastupe i govore. Estaban, bivši boksački menadžer, mogao se do u najsitnije detalje prisjetiti svake borbe svakoga kubanskog boksačkog prvaka i njihovih izazivača. Izabrali smo brata Estabana za našeg povjesničara.

Pastor Luis Rodriguez, koji se još i dan-danas nalazi u zatvoru na Kubi, podučavao je homiletiku; Jose Carreno podučavao je novinarstvo. Jedan inženjer, Arnaldo Mangado, podučavao je kemiju, a Aldo Cabreea predmete iz zdravstvenog područja. Stjecali smo znanja iz poljodjelstva pod paskom Pabla Avilisa, a mnogo smo sati proveli uživajući u talentu profesionalnog zabavljača Marija del Tora. Andres Gomez djelovao je kao odvjetnik naše skupine.

Prvog dana u tjednu svaki učitelj podučavao bi nas od pola sata do četrdeset pet minuta. Pamtili bismo njihova predavanja riječ po riječ. Povremeno, kad bismo pronašli komadić papira, zapisali bismo sve što smo mogli zapamtiti. Različiti predmeti i predavanja izvukli su nas iz depresije, olakšali nam dosadu i sačuvali naš um od propadanja.

Do tog trenutka nisam nikad vidio kako netko umire od gladi. No sjećanje na takav trenutak ostalo mi je urezano u pamćenje za sva vremena. Ljudska su tijela bila toliko otečena da ih je bilo skoro nemoguće prepoznati. Prvi koji je umro bio je naš povjesničar Estaban. Dva dana kasnije, Israel Martinez, najmlađi u našem krugu,

također je podlegao razornim posljedicama izgladnjelosti. U to je vrijeme tijelo zatvorenika J. C. Correna toliko nateklo da je nalikovao čudovištima iz starih holivudskih filmova. Gledali smo bespomoćno kako njegovo tijelo postaje sve čudnije i nevjerojatnije. Konačno je počelo otpuštati nagomilanu vodu. Tijekom dvadeset četiri sata izgubio je oko dvadeset kilograma tjelesne težine, no usprkos tome ipak je preživio.

Čuvari našeg paviljona izvijestili su zatvorskog upravitelja o našem jadnom stanju koje se pogoršavalo iz sata u sat. Zabrinut za svoj položaj zatvorskoga upravitelja i bojeći se mogućnosti širenja neželjenih informacija u međunarodni tisak, upravitelj je poslao tri časnika da provedu istragu i tjelesni pregled. Časnici nisu gubili vrijeme sa zatvorenicima koji su već bili preslabi. Njih su ostavili da umru. Pregledali su i ispitali nas ostale, pokušavajući od nas iznuditi obećanje da ćemo prestati s održavanjem bogoslužja. Nekolicina očajnika odlučila je prekinuti patnje i izdala je svoje ideale. Ovi su ljudi istog trena bili odvedeni iz naše sredine. Što se s njima dogodilo nakon što su nas napustili, nije mi poznato. Ali znam, međutim, da smo se od njih oprostili s tugom i žaljenjem, a ne s prijezirom ili prijekorom. Nitko ne može u potpunosti biti svjestan svoje vjere i izdržljivosti dok je nije primoran staviti na kušnju.

Mi koji smo se i dalje nastavili opirati, bili smo prebačeni u izolacijski odjel zatvora. Zbog kojeg razloga? Pripremajući se za održavanje Prvog kongresa Komunističke partije Kube, članovi Centralnog komiteta pribojavali su se da bi naš štrajk glada mogao razotkriti pažljivo osmišljenu fasadu koju su željeli pokazati svjetskoj zajednici.

Poseban odred vojnika osiguravao je i čuvao naš odjel zatvora kako bi onemogućio prolaz svake nepoželjne informacije u vanjski svijet. Umjesto odvođenja u glavnu zatvorsku bolnicu na pregled liječnicima, liječnici su dolazili u našu tamnicu i vršili preglede. Odmah smo bili podvrgnuti tretmanu šopanja svakojakim dodacima i hranjivim sastojcima u svrhu ojačavanja naših tijela u rekordno krat-

kom vremenu. Ali to im nije polazilo za rukom. Njihova metoda jednostavno nije funkcionirala. Istovremeno kad je zatvorski upravitelj zapovjedio da se na jednom kraju našeg paviljona postavi zdravstvena stanica kako bi članove Centralnog komiteta mogao izvijestiti da smo zdravstveno zbrinuti i da se s nama pažljivo postupa, pobrinuo se i za to da se nasuprot našoj ćeliji postavi posebna kuhinja. Iz te su kuhinje naši mučitelji putem cijevi ispuštali ugljični monoksid i druge otrovne plinove u našu ćeliju. Kad smo se žalili, satnik je samo slegnuo ramenima, a zatim nam rekao kako upravo traže bolji i prihvatljiviji prostor.

Tijekom štrajka gladu i u mjesecima koji su slijedili, naša se nekoć velika i moćna crkva počela brojčano osipati, sve dok nas nije ostalo samo trideset. Znao sam iz Biblije da će “mnogi otpasti”, ne Gospodnjom voljom ili providnošću, već vlastitom voljom i izborom. Čak i najveći svjetionici nisu bili imuni, uključujući i braću za koju smo mislili da su stožerni stupovi Božje crkve u izgnanstvu. Ove su nas predaje u prvi trenutak ispunjavale čuđenjem, da bismo zatim bili preplavljeni tugom koja je trajala danima. No usprkos suproćenju i problemima, nastavili smo služiti Bogu.

Jedne večeri, dok smo se nalazili na sredini galerije spremajući se za bogoslužje, jedan od čuvara koji se nalazio u snajperskom gnijezdu pokušavao je ustanoviti koliki broj zatvorenika nazoči ovom bogoslužju. Upravo smo otpjevali početnu pjesmu “Vjeruj i budi poslušan”, kad se pred ulazom u galeriju pojavio vojnik.

“Svi pripadnici kulta neka izađu i postroje se ovdje!” zapovjedio je.

Pogledali smo jedni druge, a zatim u pod. Znali smo što slijedi — bit ćemo kažnjeni odvođenjem u tamnice.

Budući da sam ja predvodio bogoslužje, stao sam na čelo povorke koja je išla prema zatvorskom dvorištu. Drugi su me slijedili. Kad smo izašli, pričekali smo da nas vojnik prebroji.

“Ovdje ste samo dvadesetorica”, rekao je. “Unutra vas je bilo tridesetoro. Gdje su ostala desetorica?”

Pogledao sam u zemlju, a zatim po zatvorskom dvorištu prema udaljenom zidu kako bih izbjegao suočavanje s vojnikom — sve vrijeme moleći da mi Bog dâ potrebnu snagu za kušnje i nevolje koje slijede. Znao sam da zatvorenici koji su se nalazili ovdje sa mnom čine to isto. Svaki zatvorenik koji nije bio dio ove velike drame koju smo proživljavali u dvorištu, sada se nalazio na prozorima galerije i promatrao.

Stupajući naprijed-natrag pred nama, ponovno je povikao: “Gdje su ostala desetorica zatvorenika koji su pribivali vašem sastanku?”

Vojnik je znao da nitko od nas nikada neće izdati kolegu zatvorenika časnicima. Ako se njih deset uspjelo neprimijećeno izgubiti u sjeni, mi sigurno nećemo biti ti koji će ih odati. Svaki zatvorenik koji je “cinkao” kolegu zatvorenika bio bi trajno odbačen od cjelokupne zatvorske zajednice, a možda čak i ubijen dok spava. Samo je zatvorska kršćanska zajednica prihvaćala zatvorenike koji su se nerazumno i naivno povjerali čuvarima. Pa ipak, čak su i braća bila na oprezu i pazila što će reći dok su se nalazila u blizini takvog zatvorenika.

Vojnik je ponovno počeo stupati pred nama mašući puškom i prijetiti nam unoseći nam se u lica. “Ako se tih deset zatvorenika odmah ne pojavi, kaznit ću cijelu galeriju! Bit ćete smješteni u samice.”

Sad se pred nama našao ozbiljan problem. I dok nitko ne bi prijavio drugog brata, nitko nije želio biti izbatinan ni stavljen u samicu zbog tuđeg prekršaja zatvorskih pravila, a osobito ne oni zatvorenici koje kršćanstvo uopće nije zanimalo.

“Slušaj!” Čuvar je zastao ispred mene, licem udaljen tek nekoliko centimetara od mojega. “Ti i tvoj kult vrlo ste nerazumni i donosite samo nevolju ostalim zatvorenicima u vašoj galeriji. Možete govoriti da su čuvari ti koji vas zlostavljaju, ali vi sami na sebe navlačite nevolju kršeći zatvorska pravila. Zašto to uporno činite?”

Gledajući ravno naprijed, nastavio sam se moliti.

U tom trenutku, kao potaknut Svetim Duhom, jedan zatvorenik, koji nikada nije pribivao nijednom našem vjer-

skom sastanku niti je pokazivao ikakvo zanimanje za kršćanstvo, došao je do mjesta gdje sam ja stajao. "Ja sam jedan od one tridesetorice, gospodine", rekao je s ponosom.

Pridružio nam se i drugi zatvorenik, koji također nije bio član naše crkvene obitelji, zatim treći, četvrti, peti i tako redom sve dok se na dvorištu nije nalazilo preko pedeset zatvorenika koji su ustrajavali u tvrdnji da su i oni bili na bogoslužju. Čuvarevo je lice postajalo sve crvenije dolaskom svakog novog zatvorenika. Sada je problem u kojemu smo se domalo nalazili mi, prerastao u još veći problem za njega. Imajući samo devedeset samica, a četrdeset ih je već bilo zauzeto, nije imao mjesta da nas sve zatvori. Čak i da isprazne sve samice, još uvijek ne bi imao mjesta za sve nas!

Bijesan i zatečen, a ujedno i zaplašen razvojem događaja koji je on sam prouzročio, vojnik je otišao ne bi li pronašao nadređenog časnika i više se nije vratio.

Zatvorenici koji su nam došli u pomoć počeli su svakodnevno dolaziti na bogoslužja udvostručivši naš broj. I dok se njih deset koji su se izgubili u sjenama više nikad nije vratilo, došlo je drugih pedeset i zauzelo njihova mjesta. U tjednima koji su slijedili, kad god sam mislio o braći koja su posustala i odustala, sjetio bih se i opomene iz Otkrivenja 3,11 da bi drugi mogli zauzeti naša mjesta i uzeti naše krune. I dok sam osjećao tugu i bol poradi naše braće koja su se odvratila od nas, znao sam da mogu biti siguran i vjerovati obećanju iz Poslanice Rimljanima 8,28 da "onima koji ljube Boga sve ide na dobro".

Tijekom jednoga od naših mnogobrojnih štrajkova gladu čuvar me je dopratio do glavnog ureda i zapovjedio mi da uđem. Očekujući najgore, otvorio sam vrata i ušao. S jedne strane sobe sjedio je časnik. Odjednom sam zastao ne vjerujući svojim očima i prizoru koji sam ugledao. Tamo, na suprotnoj strani male kockaste sobe, sjedila je moja bivša supruga, Yraida, držeći malenog dječaka u krilu. I ona je bila preneražena vidjevši mene. Njezino je lice bivalo sve crvenije dok je promatrala moje izmrcvareno tijelo puno modrica i ožiljaka, odjeveno samo u donje rublje.

Odjednom sam postao svjestan kako sam nedolično odjeven pa sam pocrvenio od neugodnosti. "Što ti radiš ovdje?" upitao sam je.

"Zar te nije sramota što tako izgledaš?" mahnula je rukom prema oskudnom komadiću odjeće koji sam imao na sebi.

Upravio sam se i primjetno uozbiljio. "Nije moja krivnja što tako izgledam!" rekao sam joj naglašavajući riječi na isti način kako je to učinila i ona. "Tvoji su ljudi zaslužni što tako izgledam. Oni su ti koji me drže u ovakvom stanju!"

Uzrujana, ali potpuno hladna, promijenila je strategiju napada. "Zašto si tražio da razgovaraš sa mnom kad si u takvom stanju? Ja sam se ponovno udala, a ovo je moj sin. Što ako on kaže svome ocu da sam otišla gledati gologa čovjeka?"

"Nisam to ja tražio." Pokušao sam obuzdati bijes i ljutnju koju je odavao moj glas. "Tvoji su ljudi sve ovo organizirali i namjestili. Ti si zadnja osoba na svijetu koju sam očekivao da ću ugledati kad sam otvorio vrata. Mislio sam da me odvede nekom časniku na ispitivanje ili nešto slično."

Časnik, koji je primijetio našu međusobnu netrpeljivost, uvidio je svoju pogrešku i ustao sa stolice. "Posjet je završen." Okrenuvši se prema čuvaru koji me je doveo u ured, zapovjedio je: "Odvedi Alexandera natrag u njegovu ćeliju."

Kasnije sam saznao da su poslali po Yraidu, kao i po rođake ostalih štrajkaša glađu, u nadi da će slomiti štrajk. Na žalost zatvorskih zapovjednika, oni nisu znali za našu rastavu braka ni da se Yraida ponovno udala, tako da im se plan izjalovio.

Kad sam se ponovno našao u svojoj ćeliji, nisam mogao a da ne usporedim uspomenu na nježnu i susretljivu Yraidu kojom sam se oženio s ljutom, svadljivom ženom koju sam susreo u uredu. Svi smo mi bili žrtve komunističkog čudovišta. Doista je tako. Nitko nije mogao pobjeći.

I dok su se neki moji snovi raspršili, Bog je ispunio druge. Dva adventistička pastora došla su u posjet meni

i dr. Pedru de Armasu, bivšem čelniku Adventističke crkve na Kubi koji je bio u istom zatvoru kao i ja, ali smo se nalazili na različitim katovima. Vijest o crkvi koja je osnovana u zatvoru izašla je izvan zatvorskih bedema i nekoliko moje braće u Kristu odlučilo je da ta tri pastora izvrše nada mnogom rukopoloženje. Najveća se prepreka sastojala u tome što sam ja živio na četvrtom, a dr. de Armas na prvom katu. To je značilo da nam je i vrijeme posjeta različito. Zamolio sam čuvare da izađem za vrijeme posjeta predviđenog za prvi kat, a oni su mi dali dopuštenje i pristali misleći da moja želja da razgovaram s *ne-plantadosima* možda znači znak slabljenja.

Pristupio sam pastoru de Armasu i predstavio se. On je zatim mene predstavio ostaloj dvojici pastora. Nekoliko minuta ispitivali su me o mojoj zatvorskoj službi. Govorili su o Matiji iz Djela Apostolskih 1,24.25 i o 2. Korinćanima 3,1-6, a zatim su me rukopoložili kao propovjednika Evanđelja Crkve adventista sedmoga dana.

Radost kakvu nikada prije nisam osjetio potpuno me je ispunila i cijelog me obuzela. Iako je trebalo proći mnogo godina, san moje mladosti bio je ostvaren. Primijetivši moje ushićenje, pastor de Armas me upozorio: "Ovaj čin treba biti potvrđen od strane Konferencije kako bi postao službenim. Javit ću ti kada će tvoje rukopoloženje biti službeno potvrđeno."

Usprkos potrebi da čekam, nisam mogao zadržati radost. Kad sam ranije razmišljao o svome rukopoloženju, uvijek sam zamišljao da se ono događa u velikoj crkvi ispunjenoj do posljednjega mjesta, a nikada u zatvoru! Dva tjedna kasnije čuvari su nas kao stoku izveli u dvorište zbog premetačine ćelija. Na suprotnoj strani zatvorskog dvorišta primijetio sam pastora de Armasa kako mi rukama odašilje znakove. Moje je rukopoloženje bilo potvrđeno! Siguran sam da mu je moj osmijeh od uha do uha uzrokovan neopisivom srećom bio dovoljno jasan i vidljiv znak da sam primio i shvatio njegovu poruku.

U očekivanju vječnosti

Ljubiti neprijatelje i potiskivati mržnju zasigurno je druga bitka po težini i izazovnosti u kojoj se kršćanin mora boriti za vrijeme svog zatočeništva u kubanskom zatvoru — prva je, dakako, ostati na životu. Jedan od vitezova ljubavi bio je Sergio Bravo, mladi zatvorenik nježnije građe, no okretan i spretan poput profesionalnog atletičara. Sam je sebi odredio zadaću da svakoga dana promiče i širi načela ljubavi koja pobjeđuje mržnju svakome tko je bio voljan slušati. “Svatko se može izdići iznad svojih urođenih ljudskih strasti dok služi za Krista”, tvrdio je. “To nije jednostavan zadatak dok živimo u okolini gdje u svemu oskudijevamo, u uvjetima krajnje nečovječnosti i uz zvjerska mučenja.”

Sergio je živio na petom katu treće galerije. Nekako je uspio prokrijumčariti Bibiliju veličine kutije cigareta. Ta je knjiga bila najveće blago njegovog života i pozorno ju je čuvao. Kad je nije upotrebljavao, skrivao bi je u rupi koju je izdubio u zidu nedaleko od svoga ležaja. Ova je knjiga preživjela velik broj pretresa i racija.

Rano jednoga jutra galerijom je odjeknulo zlokobno upozorenje: “Dolaze čuvari! Inspekcija.” Zbunjen i naprasno probuđen, Sergio je ustao sa svog ležaja. Dok je žurio prema vratima ćelije, primijetio je da su vrata čuvarskog tornja otvorena. Sa svog je položaja primijetio još nešto od čega mu se sledila krv u žilama. Sa svake strane ulaza u galeriju čuvari su sagradili paralelan zid od vreća napu-

njenih pijeskom. Iza vreća s pijeskom nalazili su se vojnici naoružani strojnicama i puškama.

“Svi van!” urlao je časnik preko megafona. “Pregled! Svi van!” Istovremeno je skupina vojnika osiguravala prolaz prema stubištu. Čuvari su svojim bajunetama već počeli gurati zatvorenike prema hodniku smrti koji je vodio prema zatvorskom dvorištu. Kad su se našli u domašaju puščanih metaka vojnika koji su se nalazili iza vreća s pijeskom, zatvorenici su trčali prema dvorištu boreći se za život usred kiše metaka. Mnogi su poginuli, mnogi su bili ranjeni.

Dogodio se uspješan zatvorski bijeg — noćna mora svakog zatvorenika — svaki je časnik od zatvorskog upravitelja do najniže rangiranog čuvara tražio krv, našu krv. Bijesni zbog štete nanesene njihovom besprijekornom ugledu, tražili su osvetu.

Sergio je u tom trenutku silazio niz stubište. Kada je stigao do četvrtog kata, sjetio se da je prethodne noći ostavio Bibliju pod svojim jastukom ne spremivši je u rupu u zidu. Čuvari će je sigurno naći ako je tamo ostavi, a ako se vrati, jamačno će dobiti dodatnu mjeru batina za sporo izlaženje. Još samo dvanaest stuba i evo ga u ćeliji. Srce mu je lupalo velikom brzinom; duboko dišući, vratio je Bibliju na skrovito mjesto. Čestitajući sebi što je uspio sačuvati Bibliju, istrčao je iz ćelije. Potpuno sam na hodniku započeo je utrku života sjurivši se niz stubište. Čuvari su naciljali i otvorili vatru po njemu kao da love divlju životinju. S dva metka u lijevoj potkoljenici srušio se na pod. Iza sebe po podu ostavljao je krvavi trag dok su ga dvojica čuvara izvlačila iz galerije.

U bolnici dežurni mu je liječnik pregledao ranjenu nogu, a zatim se posavjetovao s ostalim kirurškim osobljem. Liječnik se zatim ponovno okrenuo prema njemu i hladnim bezosjećajnim glasom izjavio: “Mogao bih ti izvaditi metke i izliječiti nogu, ali iskreno govoreći, to bi mi uzelo više vremena i lijekova nego što ti vrijediš. Možeš birati, Bravo: ili da ti amputiram nogu ili da iskrvariš i umreš. Što ćeš, dakle, odlučiti?” Slomljen od bolova, Sergio je pristao na amputaciju. Preživio je, ali je ostao bez

noge. Kada se vratio u galeriju, nastavio je propovijedati svoju poruku ljubavi, i to ne samo riječima, već i postupcima.

U galeriji se nalazio još jedan zatvorenik poznat po svom suosjećanju, pastor Gerardo Alvarez, iako je vrlo mali broj onih koji su ga poznavali znao njegovo pravo ime. Umjesto toga svi su ga zvali "brat vjere". Djelujući kao mjesni starješina, Gerardo je sav svoj život posvetio propovijedanju i naviještanju Evanđelja. Čak su i nevjernici u njegovom načinu života vidjeli i prepoznali Krista. I baš kao što je činio i Sergio, i Gerardova je zadaća bila da nas nauči ljubiti naše neprijatelje umjesto da ih mrzimo.

Gerardo, postariji čovjek sjede kose, došao je u zatvor Boniato zajedno sa stotinu drugih zatvorenika i bio je smješten u već ionako prenapućenu galeriju. Ležaj si je napravio na betonskom podu, ispod ležaja jednog drugog zatvorenika. Svake noći vojnici su izvodili zatvorenike iz njihovih ćelija, dovodili ih pred zid i strijeljali. Neposredno prije pušcanih hitaca mi koji smo ostajali slušali bismo stoljećima stari uzvik "Viva Cristo el Rey!" ("Živio Krist naš Kralj!"). Zatim bi nastupila tišina.

Tijekom tih užasnih trenutaka, dok smo se tresli od straha, Gerardo bi obilazio galeriju prijateljski spuštajući ruku na uznemireno rame, ponavljajući umirujuće i utješne riječi: "Neka se vaše srce ne uznemiruje. Naš je ljubljeni brat zaspao u Isusu." Pomagao je zatvorenicima da hrabro prihvate smrt, da gledaju naprijed u uskrsnuće. Kamo god je išao, koji je god život dotaknuo, Gerardo je za sobom ostavljao trag vjere, optimizma i mira.

Tijekom dana, kad su galerije bile otvorene, išao bi od galerije do galerije tražeći nevoljne i bolesne. Dijelio bi svoje jadne obroke s njima, prao njihovu odjeću i činio sve što je bilo u njegovoj moći da ublaži njihove patnje i jad. Uoči bogoslužja Gerardo bi postajao vojnički čvrst i revan.

Od ležaja do ležaja ovaj je sjedokosi svetac pozivao svakog zatvorenika da pribiva bogoslužju. "Hajde, dođi!" rekao bi povlačeći ih s njihovih kreveta ili podižući s poda, "Isus te zove."

Kad bi neki zatvorenik oklijevao, Gerardo bi ga nagovarao: "Samo tebe čekamo da počnemo bogoslužje." Nitko nije mogao ovom simpatičnom čovjeku reći "ne". Propovijedao je iskonskom ljepotom i posjedovao je magnetnu privlačnost koja je privlačila ljude k njemu. Njegova je kristocentrična poruka dala snagu mnogim kršćanima da se odupru neprijatelju i ne dopuste da ih potpuno obuzme, a na kraju i proždre rak mržnje.

Jednog je dana zatvorski upravitelj okupio zatvorenike u našoj galeriji. "Izgleda da vi baš i ne provodite plan preodgoja", povikao je. "To ne možemo i nećemo dopustiti." Zatim je zapovjedio posebno obučenom odredu vojnika da najučinkovitije uporabe bajunete, električne palice, toljage i lance kad uđu u galeriju. Kiša udaraca padala je po našim glavama i leđima. Ujedinjeni u strahu, osjećali smo bolove jedan drugoga.

Jednog petka predvečer, dok smo se vraćali s dugog i napornog radnog dana u močvari koja je bila prepuna komaraca, teturajući s noge na nogu vraćali smo se u galeriju. Olujni oblaci nadvijali su se nad našim glavama, a narednik je vikao na nas tražeći da trčimo. Iscrpljeni, pothranjeni i bolesni od svih mogućih vrsta bolesti, jedva smo mogli hodati, a kamoli trčati.

"Padat će kiša. Trčite!" vikao je budući prvog čovjeka u vrsti vrškom svoje bajunete. Jedva dižući noge, taj se zatvorenik stropoštao i pao prema naprijed, a odmah za njim popadali smo i mi ostali.

"Rekao sam vam da trčite!" Željeli smo udovoljiti njegovoj zapovijedi, ali naši su naponi bili nedostatni.

Bijesan, derao se na nas. "Požurite, vi bijedni crvi!"

Zapovjednik našega zatvorskog bloka isukao je mačetu i stao nas njome udarati zapovijedajući ostalim vojnicima da učine isto. Politički je instruktor dao znak koji je bio poticaj za posebno obučene vojnike da se obruše na nas kao čopor gladnih vukova. Vikanje i psovanje privuklo je pozornost zatvorenika iz ostalih galerija. Skupili su se i promatrali nemili prizor.

I dok su po nama padali teški udarci, jedan zatvorenik između nas podigao je ruke i oči prema nebu te je smirenim

i jasnim glasom rekao: “Oče, oprosti im jer ne znaju što čine.”

Na njegovom licu nije bilo ni traga boli, što je još više razbjesnilo njegove mučitelje. Narednik mu je strgnuo košulju s leđa, a zatim iz osвете, potpomognut suludim divljaštvom četvorice vojnika, udario ovog čovjeka dok nije pao na koljena. Krv je doslovce tekla iz njegovih izranjanih leđa, no on je ostao pogleda uprta u nebo, kao da vidi iza jadnog zatvorskog okoliša, kao da stoji pred samim Božjim prijestoljem. Svi su zatvorenici bili svjedoci krvavog prizora dok se ovaj div od čovjeka, Gerardo, molio za svoje neprijatelje čak i tada kad su ga nemilosrdno tukli.

Kapa starog zatvorenika pala je na tlo. U cijelom je zatvoru nastao tajac kad su u ovom zatvoreniku, glave pune sijedih kosa, prepoznali Gerarda — Brata Vjere. Zatim se onesvijestio. Dvojica su ga vojnika podigla i odvela natrag u njegovu galeriju gdje su ga ostavili bez ikakve liječničke pomoći.

Čak i prije ovih nemira, između vojnika i zatvorenika postojala je urođena netrpeljivost. Uz vojničke stavove i postupke koji su sezali od osornih i otresitih (onih vojnika koji su bili nezadovoljni svojim službovanjem u zatvoru) do sadističkih (onih koji su uživali u nanošenju boli), svaki je pokušaj stvaranja prijateljstva od strane čuvara prihvaćan s velikom sumnjom i nevjericom. A i svaki korak približavanja zatvorenika čuvaru označio bi zatvorenika kao doušnika — pogrebno zvono. Iza čeličnih rešetaka postojao je snažan osjećaj pravednosti. Čak i u slučajevima onih koji su bili zatočeni zbog krađe, ubojstva i ostalih zločina, zatvorski su dužnosnici počinjali krajnju nepravdu odbijajući osloboditi zatvorenike koji su odslužili svoju kaznu. Kad bi ih se pitalo, čuvari bi obično odgovarali: “Moramo čekati obavijest iz glavnog ureda.” Isti je takav slučaj bio i s bratom Corderom.

10. rujna 1972., zadnjeg dana svoje desetogodišnje zatvorske kazne, brat Cordero bio je odveden na sud u grad Pinar del Rios, gdje su ga kubanski dužnosnici osudili na temelju izmišljenih optužnica kako bi ga zadržali u zatvoru.

Nešto kasnije toga dana čuvar je otvorio vrata naše galerije i uskim je hodnikom doveo mršavog, iznurenog zatvorenika. Tiskali smo se oko okovanih prozora ne bismo li vidjeli tko je novi zatvorenik.

“To je Cordero!” Vijest se širila hodnikom brže od zatvorenika i njegovog uzničara.

Odmah je uslijedila nova vijest. “Prešao je u vječnost” — ovaj je izraz značio da je dan kad je netko trebao biti pušten na slobodu došao i prošao, a on nije bio oslobođen. To je značilo da on najvjerojatnije nikada i neće biti oslobođen. Uvijek će se naći novi izgovori i nove optužbe koje će pridonijeti da on i dalje ostane zatvorenik.

Čuvar je otvorio ćeliju broj 12 i Cordero je stupio unutra. Vrata su se za njim uz tresak zatvorila. Skinuo je košulju i pošao prema okovanom prozoru. Samo su male pukotine između prozora i betonskog zida omogućavale strujanje zraka i dolazak slabe svjetlosti u ćeliju. Vireći kroz sićušne procepe, zurio je u zatvorsko dvorište sve dok blještavi reflektori koji su obasjavali dvorište nisu zamijenili svjetlo zalazećeg sunca.

Kasnije je rekao braći da se, dok je tamo stajao i gledao kako dan polako nestaje, dan kad je trebao biti oslobođen, prisjećao svih batina i mučenja koja je preživio u posljednjih deset godina, crvljive hrane koju je bio primoran jesti, poniženja i zabrana što ih je skoro svakodnevno doživljavao. “Mogu li se još uopće nadati”, pitao se, “da ću jednog dana biti oslobođen? Kako da nastavim živjeti znajući da će ostatak mojih dana biti ispunjen istim poniženjima i mučenjem? Moram nešto učiniti — bilo što!”

Dva dana kasnije zatvorski se dužnosnik zaustavio pred Corderovom ćelijom i prozvao ga po imenu: “Cordero Rodriguez.” Časnik šturog i gruboga glasa nije ni za trenutak skretao pogled s komadića papira što ga je držao u ruci.

“Ja sam”, javio se Cordero.

Časnik je zapovjedio čuvaru galerije da otvori vrata. Čuvar je odmah poslušao. Vrata su se širom otvorila, a Cordero je izašao iz ćelije. “Slijedi me”, rekao je časnik.

Cordero je slijedio časnika niz hodnik i dalje izvan galerije. Kad su stigli do zapovjedništva, časnik je Cordera odmah odveo u ured zatvorskog upravitelja, gdje mu je upravitelj zapovjedio da sjedne. Odred vojnika ušao je u ured iza Cordera i vrata su se zatvorila.

Upravitelj je sjeo, zavalio se u sjedalo, sklopio ruke na trbuh i podrugljivo rekao: "Od danas više nisi politički zatvorenik. U našoj evidenciji sada postojiš samo kao običan zatvorenik."

Cordero je skočio na noge. "Ne!" povikao je. "To ne možete..."

Nije ni stigao završiti rečenicu, a vojnici koji su stajali iza njega zgrabili su ga i počeli udarati. Cordero se borio, ali neravnopravan omjer protivnika i njegovo oslabljeno tijelo učinili su svoje. Kad su ga napokon umirili i pokorili, čuvari su mu nasilno odjenuli plavu odoru običnog zatvorenika. Kako bi ga spriječili da je skine, svezali su mu ruke, a zatim ga odveli u galeriju broj pet koja se nalazila na sasvim drugom kraju zatvorskog kompleksa; bila je to galerija koja je u potpunosti bila sagrađena ispod razine zemlje.

Kad su ušli u mračnu i vlažnu ćeliju koja je postala Corderov novi dom, čuvari su mu odvezali ruke. Zatvorenik je odmah poderao omraženu odoru. Obični zatvorenici nisu mogli shvatiti zašto bi to netko učinio — njihov je način razmišljanja bio toliko različitiji i drukčiji od načina razmišljanja političkih zatvorenika, koji su bili zatvoreni zbog svojih načela, a ne zbog pohlepe.

Voda je neprestano kapala sa stropa na Cordera. Nikad čišćeno i prozračivano, sve je u ćeliji bilo obavijeno masnoćom, prljavštinom i plijesni. Temperatura u Corderovoj ćeliji bila je znatno viša od temperature u ostalim ćelijama budući da se pokraj njegove ćelije nalazila kuhinja.

Cordero je odlučio stupiti u štrajk gladu. U najboljem slučaju mogao bi zahtijevati bolje postupanje, a u najgorem mogao bi umrijeti. Istovremeno se pitao je li najgore što mu se može dogoditi doista najgore. Jedanaest dana proveo je u štrajku gladu, ali ga je zatim okončao shvativ-

ši da mu neće pomoći. Obični zatvorenici ga nisu mogli razumjeti, a cijela je situacija obeshrabrila braću. Nakon što su ga pretukli zbog nejednja i nenošenja odore, čuvari su mu skinuli i donje rublje i preselili ga u odjeljak broj 4 koji je bio zatvoren za nas i naše poglede. Razvili smo metodu komunikacije između različitih odjeljaka što nam je omogućavalo da s njim svakodnevno “razgovaramo”.

Rano jednoga jutra, godinu dana nakon sramotnog i namještenog suđenja Corderu, časnik je objavio: “Došao sam ti priopćiti presudu.” Časnik je u čudu promatrao Cordera dok mu se obraćao. Otkad ga je časnik posljednji put vidio, Cordero je toliko smršavio i izgubio na težini da su njegov prsni koš i ključne kosti tvorili krivulju koja je izgledala kao brodska kobilica. Gledao ga je tamnim upalim očima. Blijeda i tanka koža jedva mu je prekrivala izbočene kosti. On je bio kostur koji hoda.

“Ah, da,” prošaptao je Cordero, a srce mu zakucalo uz tračak nade, “presuda.”

Zapanjen zatvorenikovim izgledom, časnik je brzo priopćio: “Dvije godine.” Zatim se okrenuo i istrčao iz galerije.

Nekoliko mjeseci kasnije zatvorska je uprava prevela Cordera u “milostivu tamnicu” — eufemizam za najprljaviju, najodvratniju tamnicu u zatvorskom kompleksu. Tek što se smjestio u novu sredinu, drugi ga je časnik izvijestio da je došlo do pogreške. “Osuđen si na zatvorsku kaznu u trajanju od tri godine.”

Tog trenutka Cordero je shvatio da nikada živ neće napustiti zatvor. Njegovi ga uzničari uopće nisu imali namjeru osloboditi. Provest će ostatak života životareći od godine do godine s tim da će mu se kazna stalno povećavati. Prvobitno je bio osuđen jer je dostavljao hranu pobunjenicima. Otađ su njegovi “zločini” varirali od sudjelovanja u štrajkovima glađu do optužaba da je u cipeli skrivao komadić papira. Jednostavan seljak koji je svu mladost proveo radeći na plantažama duhana, znao je da je njegova jedina nada za preživljavanje da ga ponovno proglaše političkim zatvorenikom. I dok je bio zatvoren zajedno s na-

ma, naučio je gramatiku, matematiku i Evandjelje Isusa Krista koje je uzvjerovao cijelim svojim srcem.

Svaki kršćanin mora proći vlastitu kalvariju. Samica je bila njegova kalvarija. Kako su prolazili dani, tjedni i mjeseci, prisjećao se svega što je naučio od početka svoga utamničenja. Što je više razmišljao o svojim prijateljima i sudrugovima zatvorenicima, to je više čeznuo za njihovim zajedništvom i njihovom potporom. Trebao je suosjećanje i razumijevanje koje je pronašao u društvu svetaca.

Jednoga dana donio je odluku. Ponovno će stupiti u štrajk gladu i zahtijevati da bude preklasificiran kao politički zatvorenik. Oslabljen dvama prijašnjim štrajkovima, njegovo se tijelo polako raspadalo i mijenjalo u koštani okvir, zamotan u blijedi sloj naborane kože neugodna zadaha. Nije se uspio vratiti u našu galeriju. Ušao je u dolinu smrti 21. svibnja 1975.

Braća u Kristu

Moj drugi boravak u zatvoru La Cabana trajao je manje od godinu dana kad su me premjestili u zgradu broj dva u “Combinado del Este Prison” — istočni kombinirani zatvor. U zatvoru se nalazilo više od sedam tisuća neobrijanih zatvorenika kojima je nedostajao pokoji zub, sa šupljim i izbezumljenim pogledima poput onih koje sam već vidio u zatvorima gdje sam prije boravio. I dok sam buljio u njihova iscrpljena tijela, nisam bio ni svjestan koliko zapravo nalikujem svojoj braći.

Zatvor je dobio naziv “kombinirani” jer se pokraj montažnog zatvorskog kompleksa nalazila i tvornica pod upravom vlade. Zatvorenici su radili u proizvodnji čeličnih i betonskih blokova koji su bili korišteni u izgradnji novih zatvorskih kompleksa na obližnjim brežuljcima. Kad je padala kiša, naše su montažne nastambe prokišnjavale kao da su načinjene od švicarskog sira. Kad bi prestalo kišiti, s propusnog je stropa i dalje kapala voda.

Hoće li Castro i njegovi sljedbenici biti zadovoljni kad u zatvor strpaju sve Kubance, pitao sam se jednog jutra dok sam proučavao mnoštvo sivih zgrada razbacanih dogle god mi je sezao pogled. Kad herojima revolucije ponestane domaće krvi za hranjenje njihovoga demonskog stroja za uništavanje, kamo će se tada okrenuti — prema Meksiku? Bahamima? Sjedinjenim Američkim Državama?

Zatvor “Combinado del Este” bio je smatran zatvorom za pokazivanje — bio je to zatvor u koji su inozemna iza-

slanstva dovodena na panoramska razgledavanja autobusima. Komunistički su propagandisti naučili kako izigrati lakovjerne strance — reći im ono što su oni željeli da se zna i pokazati im ono što su oni htjeli da bude zabilježeno, a zatim ih poslati kući da najavljuju napredak velikog proleterskog društva. Kad bi skupina stranih novinara i ostalih međunarodnih dostojanstvenika došla u zatvor, zatvorski su zapovjednici osobno izabrali zatvorenike koji su prihvatili plan “preodgoja”, odjenuli ih u košarkaške dresove i izveli na dvorište izvan zatvorskog kompleksa gdje su zatim igrali košarku. Nakon što bi posjetitelji otišli, “košarkaška momčad” je skinula dresove i vratila se u svoje ćelije.

Moj nadimak “Pastor” i glas o meni da sam onaj koji gradi i osniva crkve stigao je puno prije mene u ovaj zatvor. Mnogi od mojih bivših sudrugova iz drugih zatvora priredili su mi srdačnu dobrodošlicu kad sam došao ovamo. Pozvali su me da im se pridružim na četvrtom katu. Nedugo potom provodili smo kompletan program vjerske nastave.

Ovaj je zatvor imao prednosti u odnosu na sve ostale zatvore u kojima sam boravio, prednosti u smislu bogoslužja. U to smo vrijeme već postali i puno mudriji i puno iskusniji glede naših bogoslužbenih navika. Na svakom se katu pokraj prostorija za objedovanje nalazila i prostorija za pranje rublja i upravo smo ovdje održavali svoja bogoslužja — katolici, baptisti, pentekostalci i adventisti. Osnovali smo i kršćansku nadzornu službu. I dok se jedna skupina nalazila na bogoslužju, članovi nadzorne službe djelovali su kao “stražari kuće Gospodnje” koji bi nas izvješćivali o čuvarovom kretanju i upozoravali na njegovo približavanje. Na ovaj smo način jedni drugima pomagali i davali potporu.

Naša situacija se još i popravila kad nam je jedan od posjetitelja uspio prokrijumčariti mali radiotranzistor. Preko njega smo imali uvid u novosti iz vanjskoga svijeta. Kad je štakor ugrizao Everetta Jacksona, američkog novinara, i kad zatvorska medicinska ekipa nije uspjela zaustaviti krvarenje, premjestili su ga u civilnu bolnicu u Ha-

vani. Kad se vratio, donio je još dobrih novosti. "Danas sam u bolnici sreo dvojicu američkih zatvorenika", rekao je. "Fantastični su. Zavaljet ćete ih baš kao i ja."

Amerikanci! Jedan od najjunčinkovitijih načina na koji *plantado* može poslati informacije prema vanjskom svijetu! Dva sljedeća tjedna polako su prolazila i već sam počeo sumnjati da će ti ljudi ikada stići u zatvor Combinao. Proveo sam više vremena razmišljajući o svojoj majci i sestri Paulini, koje su sada živjele u gradu Salemu u Saveznoj državi Massachusetts, nego tijekom svih prijašnjih godina. Nekoliko puta tijekom svoga utamničenja uspio sam im poslati pismo da im dam do znanja da sam još uvijek živ, a i one su meni također poslale nekoliko kratkih poruka. Koliko sam samo želio razgovarati s tim ljudima, naučiti što je više moguće o novoj domovini moje majke gdje postoji politička i demokratski izabrana vlast i o tome, iako se nisam usuđivao ni nadati, što bi se moglo učiniti za moje oslobođanje.

Jedne nedjelje navečer, dok sam predvodio skup vjernika u pjevanju, naš je zborovođa Luis Gallo stajao u jednom kutu sobe i svojom sjenom zaklanjao stranca kako ga čuvari ne bi primijetili. Visok, mršav i po izgledu nalik na tipičnog Amerikanca, stranac je gledao i slušao kako pjevamo. Prostorijom se širio šapat: "To je Amerikanac."

S prijateljili smo se onog trenutka kad se Tomov pogled susreo s mojim. Prestali smo pjevati dok sam se ja požurio pozdraviti našeg posjetitelja. Pali smo jedan drugom u zagrljaj kao da smo dugogodišnji prijatelji. Program bogoslužja za tu večer bio je nešto izmijenjen. Svatko je želio čuti što će ovaj bivši učitelj iz Los Angelesa govoriti o svijetu koji se nalazi iza hladnih, sivih zidova naše stvarnosti.

Tom nam je ispričao kako je doznao za našu crkvenu obitelj. "Saznali smo da neki kubanski politički i kršćanski zatvorenici žive na četvrtom katu", rekao je. "Jednog sam jutro čuo neke od vas kako pjevate. Tridesetak ili četrdesetak muških glasova snažno je odjeknulo mračnim i tmurnim zatvorskim okruženjem. Izgledalo je kao da pjevate o pobjedi, o nadi u Isusa." Susprežući oduševljenje

malo je zastao, a zatim nastavio: "Odmah sam poželio otići na četvrti kat. Znao sam da se tamo nalaze moja braća — moja obitelj. I čuo sam da se tamo među vjernicima nalazi i jedan pastor."

Everett Jackson je rekao Tomu Whiteu i Melu Baileyu, drugom Amerikancu, da su zatvorenici nestrpljivi i da zajedno sa mnom željno iščekuju susret s njima, tako da je te nedjelje navečer Tom odlučio pribivati našem crkvenom sastanku na četvrtom katu.

"Kako si došao ovamo gore?" upitao sam ga.

"Dizalom za hranu", odgovorio je. Prastaro, škripavo dizalo obavijeno naslagama masti gornjim je katovima dostavljalo hranu, a odnosilo smeće i otpatke.

"Oh, nemoj više tako dolaziti ovamo", upozorio ga je Luis. "Uže je već dvaput puklo; mogao bi poginuti! Kada dođe vrijeme za sljedeći posjet, naći ćemo drugi način kako da te dovedemo."

"Ti si pastor?" obratio mi se Tom.

"Da. Nisi li ti jedan od Amerikanaca koji su bili uhićeni zbog ispuštanja vjerske literature iznad Kube?"

"Kako znaš za traktate i pamflete koje smo bacali?" Tom i Mel imali su kvar nedaleko od grada Manzanilla kad su ispuštali teret u pokrajini Camaguey, koja je od zatvora Combinado bila udaljena četrinstotinjak kilometara.

"Mi smo čitali vašu literaturu", objasnio sam. "Prvog tjedna mjeseca lipnja neki od tih traktata dospjeli su u zatvor. Svi ih čitamo." Isijavao sam zadovoljstvom kad sam ugledao izraz iznenađenja na njegovom licu.

"Ali prvi tjedan u lipnju, to je bilo tek nekoliko dana nakon naše nezgode. Kako su ti traktati tako brzo dospjeli do zatvora?"

Ne mogavši objasniti čudesno djelovanje Svetoga Duha, slegnuo sam ramenima. "Jesi li bio u Havani?" nestrpljivo sam ga upitao. Potvrдно je kimnuo glavom.

"Kako tamo stoje stvari u vezi s crkvom?"

"Satnik Santos, poznajete li ga?"

Među okupljenim ljudima začuo se žamor neodobranja i negodovanja. Svi smo mi poznavali satnika Santosa.

“Pa, nakon više od stotinu sati poigravanja sa mnom unutar i izvan soba za ispitivanje, satnik je Mela i mene, u odvojenim automobilima, uz pasku i budnu pratnju tajne policije, odveo na dvosatno razgledavanje crkava u Havani. Nadao se kako će nas uspjeti uvjeriti da kubanski narod uživa potpunu vjersku slobodu”, objasnio je Tom. “Prvo nas je vozač odvezao do velike katoličke katedrale nedaleko od oceana u zapadnom dijelu Havane.

“Da,” odgovorio sam, “znam gdje se nalazi ta katedrala.”

“Prozori i vrata bili su okovani čeličnim rešetkama, a druge rešetke, dugačke tri metra, onemogućavale su pristup glavnom ulazu s pločnika. Satnik, želeći sačuvati obraz, ispričao se uz objašnjenje da još nije vrijeme za misu. Zatim je požurio vozača da nas odveze dalje.”

Tom je ispričao kako su posjetili još jednu katedralu u kojoj se nalazilo šest-sedam vjernika i dvije u kojima je bilo po dvadesetak vjernika. Natpis koji se nekad nalazio na pročelju baptističke crkve sad je bio u obližnjem grmlju, a na glavnom su ulazu bile podignute stube. Usred bogoslužja, kako je to nazvao Santos, u “crkvu” se po stubama popela neka žena noseći torbe s obližnje tržnice. Crkva je, zapravo, bila pretvorena u stambenu zgradu. Neugodno iznenađeni satnik samo je slegnuo ramenima i procijedio kroz zube: “Ova crkva je toliko velika da može služiti i kao stambena zgrada.” Tom je ispričao i da je vidio crkvu koju su vlasti pretvorile u skladište.

“A adventistička crkva,” nestrpljivo sam ga prekinuo, “što je s adventističkom crkvom?”

Tom je žalosno odmahnuo glavom. “Tamo nije bilo nikoga budući da je bila nedjelja, ali preko prozora i vrata vidio sam zavarene metalne ploče, a veliki je lokot osiguravao ulazna vrata.”

Ustuknuo sam. Težina ove vijesti potpuno je umrtvila moju uobičajenu radost. Gdje su moja braća i sestre? Je li velik broj njih zaniijekao svoja uvjerenja sada kad nemaju mjesto za održavanje bogoslužja?

Tom nam je zatim ispričao događaj s mangom. “Tijekom ispitivanja rekao sam satniku Santosu kako je su-

pruga moga prijatelja koja je nedavno posjetila Kubu kupila nekoliko plodova manga po nevjerojatno visokoj cijeni, u vrijednosti dvodnevne nadnice. Bio sam načuo da kubanska vlada izvozi skoro svu žetvu mango plodova tako da ne ostaje baš ništa za lokalno pučanstvo. Odmah potom satnik me je poveo u šetnju Havanom — na jedan od svojih promidžbenih obilazaka. Na ulici nas je presrela neka žena i iz svoje velike torbe izvadila šest-sedam velikih, zrelih plodova manga. Satnik Santos je pokazao prstom na ženu i ushićeno uskliknuo: ‘Hej! Pogledajte samo te mango plodove!’ Odmah za njim učinio je to i jedan od čuvara pod njegovim zapovjedništvom.”

“Prilično sam se namučio želeći zadržati ozbiljan izraz lica. Bilo je tako očigledno da je sve režirano kao u kazalištu. I prije nego što me je satnik uspio strpati u automobil, druga žena, koja nije bila dio satnikovog uprizorenja, načula je naš razgovor i ugledala sočno voće. Želeći kupiti nekoliko komada voća, požurila je da stane u red za kupnju, ali oni, naravno, nisu bili za prodaju.”

Smijali smo se zajedno s Tomom. Svaki put kad smo imali priliku zbijati šale na račun naših uzničara i mučitelja, višestruko smo uživali. Kasnije je satnik Santos uredio da se u Tomovu i Melovu zasebnu zatvorsku ćeliju dostave plodovi manga. Zadivljeni prizorom ovoga sočnog voća, čuvari su potajno virili u njihovu ćeliju i pitali jedni druge kako to da je Amerikancima dopušteno uživati u ovom voću.

Zatim je svatko od nas ispričao našem američkom gostu svoje zatvorsko iskustvo. Pričali smo mu o nevoljama u zatvoru La Cabana, kad su čuvari otvorili vatru na naš molitveni krug. “Nastavili smo moliti i pjevati dok su nam se meci i krhotine zabijali u meso”, rekao sam smijući se. “Nismo željeli tim razbojnicima dopustiti da prekinu naše bogoslužje.”

Tom me je začuđeno pogledao. Kako mu objasniti da je razlog moga smijeha radost, a ne humor ili bolesna šala?

“S vremena na vrijeme događalo se da je netko od zatvorenika koji su sudjelovali na bogoslužjima bio slom-

ljen pa bi se udaljio, ali bi se poslije opet vraćao. A čuvari bi nas uvijek tukli i batinali, ali mi bismo nastavljali svoja bogoslužja. Kao što si već i sam mogao primijetiti, kršćani iza zatvorskih rešetaka doista imaju 'zajednicu i udjela u njegovim mukama' o kojima apostol Pavao govori u Filipljanima 3,10."

Od te večeri Tom i Mel pribivali su nedjeljnim bogoslužjima kad god su mogli. Zatvorska je uprava odvojila poseban prostor na četvrtom katu zgrade broj dva, na krajnjoj desnoj strani zgrade, za inozemne zatvorenike. I mi, *plantadosi*, živjeli smo na četvrtom katu, ali na krajnjoj lijevoj strani zgrade koja je bila okrenuta prema zgradi broj dva. Preodgojeni i obični zatvorenici nalazili su se na ostalim katovima obiju zgrada. Pa iako su se između nas i Amerikanaca nalazile dvije galerije i prostorija za objedovanje, mogli smo se ušuljati u blagovaonicu za vrijeme ručka dok su čuvari provjeravali hranu. Kad bi nam čuvar okrenuo leđa, mi bismo šmugnuli u koju drugu galeriju, a zatim bismo se vratili kad su zatvorenici iz te galerije dolazili na večeru. Tijekom nekoliko mjeseci, prije nego što su čuvari zaplijenili Tomov radiotranzistor, on i ja smo se svaki dan stiskali oko zida kako bismo slušali Glas Amerike i kršćansku radiopostaju u Ekvadoru. Ljudi koji rade na tim radiopostajama neće nikad saznati, barem ne s ovu stranu vječnosti, koliko su ojačali i ohrabрили izgubljene duše u Castrovim zatvorima.

Kad smo se nalazili u zatvorskom dvorištu, komunicirali bismo znakovima rukama i tako smo ostajali u vezi i jedan drugoga izvještavali o trenutačnim događajima između naših susreta. Budući da nam je stalna čuvarева nazočnost onemogućavala govornu komunikaciju, izumili smo i razvili sustav tihe signalizacije: ruka na glavi bilo je slovo A; ruka preko lica bila je slovo B; palac i kažiprst na ustima bilo je C; D je bilo stisnuta šaka i tako redom.

Jedne večeri, dok smo Tom i ja spremali propovjedaonicu (plahta prebačena preko drvene daske), u galeriji gdje je živjelo šezdeset pet starih zatvorenika koji su ili bili paralizirani ili tako bolesni da nisu mogli silaziti s kreveta, u ćeliju je iznenada banuo čuvar Pedro.

“Tom White”, zauriao je. “Znam da je ovdje! Vidio sam ga kako ulazi u galeriju.” Zatvorenici su, djelujući kao dobro izvježbana ekipa, sakrili Toma na jedan od gornjih ležajeva i prebacili plahtu preko njegove glave.

“Dakle, gdje je? Gdje je Amerikanac?” pitao je Pedro zahtijevajući odgovor. “Znam da ga skrivate ovdje.”

Pun sumnje, Pedro je prošetao ćelijom, a zatim zastao kraj jednog ležaja. Naslonio se rukom na krevet dok su nervozni pokreti njegovih prstiju odavali zbnunjenost. Pedro je pogledom nekoliko puta pročešljao prostoriju dok je postavljao još neka pitanja. Zatvorenici su ili slijekali ramenima ili su šalama odgovarali na njegova pitanja. Bijesan i ozlojeđen, izjurio je iz ćelije a da nije bio ni svjestan da su se njegovi prsti nalazili samo nekoliko centimetara od Tomova strahom smrznutog tijela!

Jedan brat provjerio je da li je čuvar doista otišao kako bismo bili potpuno sigurni prije nego što ću skinuti plahtu s Tomovog tijela i vratiti se pripremanju propovjedaonice za večernje bogoslužje. Uzimajući pjesmarice iz tajnih skrovišta, zatvorenici su počeli pjevati. Kao i uvijek, osjetili smo val snage glasova ujedinjenih u Kristu. Dok smo pjevali, svratio sam pogled prema Tomu. Oči su mu bile pune suza. I on je iskusio i osjetio ljubav, suosjećanje i jedinstvo koje se javlja kada kršćani zajednički slave Boga.

Nakon propovijedi upitao sam osjeća li možda tko posebnu potrebu za molitvom. Zatvorenici su se molili za druge, a ne za sebe. Najviše zahtjeva za molitvu bilo je za članove njihovih obitelji. Neki su se molili za svoju voljenu Kubu, drugi za Sjedinjene Američke Države. Nakon molitve svatko se vratio u svoju ćeliju.

Jedne nedjelje, nakon bogoslužja, Tom je zaustavio Rosenda Valdesa, Tonyja Padilla, Alfreda Cadovala i mene u hodniku.

“Znate, braćo,” rekao je, “trebali bismo imati obred Gospodnje večere.”

Uzdahnuo sam i odmahnuo glavom. “Reci mi samo kako da iznesemo kruh iz blagovaonice? Čuvari stalno motre i paze svaki naš pokret.”

Čuvari su nam u prostoriju za objedovanje donosili hranu prema samo njima znanom vremenskom rasporedu. Večera je često bivala poslužena u trinaest sati, a do sljedećeg jutra u sedam sati ne bismo dobili ništa — razmak između obroka bio je osamnaest sati. Zatvorski su zapovjednici dosljedno provodili zabranu iznošenja hrane iz blagovaonice, tako da su na izlaznim vratima postavili čuvara koji nas je pregledavao dok smo izlazili.

“Pa,” započeo je Tom otežući u svome tipično američkom stilu, “gdje postoji želja, postoji i način. Zašto vi ne biste izvidjeli što možete učiniti sa svoje strane, a ja ću vidjeti što ja mogu učiniti sa svoje.”

Nakon što je Tom otišao, razgovarali smo o njegovom prijedlogu.

“U pravu je,” potvrdio je Tony. “Mora postojati način!” Osvrnuo sam se prema Rosendu. “Što ti misliš?”

“Možda postoji...” nasmiješio se Rosendo. “Taktika verzije!”

“Da! Neki od nas bi mogli privlačiti čuvaru pozornost dok bi drugi iznijeli kruh za Gospodnju večeru.” Alfredove su oči zasjale na pomisao o pustolovini.

Kimnuo sam glavom i pogladio bradu. “Doista, to bi moglo upaliti.”

“Kad su prije nekoliko dana ona dvojica zatvorenika zametnula kavgu i kad su se počela hrvati, čuvar na izlaznim vratima pošao je prema njima s nakanom da ih razdvoji”, prisjetio se Tony i predložio isti postupak. “To je ono što tražimo, kavga i tučnjava uvijek privuku njihovu pozornost! Rosendo, Alfredo i ja, nas trojica, možemo započeti sa svadom i hrvanjem. Jesus Sanchez može pomoći vama, pastore, obaviti drugi dio zadatka.”

Sanchez se složio. Nas petorica smo potanko, u najsitnije detalje razradili plan. Kad god bi neki zatvorenik optužio ili posumnjao u drugoga da je doušnik, izbila bi svađa i tučnjava. To je bila naša strategija. Kad je zvono pozvalo na podnevni obrok, ušli smo u prostoriju za objedovanje, sjeli i pojeli mali dio svoga obroka. Jedan za drugim, četvorica “urotnika” kriomice su mi gurnula svoj dio kruha.

Kad sam sakrio sav kruh, dao sam znak ostalima. Jesus Sanchez je odmah ustao i napustio blagovaonicu. Rosendo se izderao na Alfreda: "Vidio sam te kako pričaš s čuvarom. Što si radio? Prokazivao si nekoga od svojih kolega!"

Alfredo je naglo ustao i nagnuo se preko stola. "Nemoj me optuživati da sam cinkaroš."

"Hej, čovječe," prekinuo ih je Tony, "skroz si u krivu. Alfredo ne bi nikad izdao ni pokazao nekog zatvorenika."

"Ma nemoj. Stvarno?"

"Da, stvarno!" Glas im je postajao sve glasniji dok na kraju svi u blagovaonici nisu okrenuli glavu ne bi li vidjeli i čuli svađu.

Čuvar na vratima trenutak je promatrao ljude koji su vikali, a zatim se umiješao u svađu.

"U redu, dečki, u mojoj smjeni neće biti tučnjave."

Sve su oči bile uprte u trojicu bijesnih ljudi i svi su samo čekali da vide hoće li se bijesna trojka povući ili će izazvati čuvara. Nitko nije primijetio kad sam ustao i otišao do otvorenog prozora gdje je Jesus Sanchez čekao da mu predam paket. Kad je Sanchez nestao, trojica doneavno razjarenih muškaraca ponizno su spustili glave. Zadowoljan što ih je uspio zaplašiti i smiriti, čuvar im je vičući izrekao još nekoliko epiteta, a zatim se ponosno vratio na svoje mjesto kod izlaznih vrata.

Svima su nam tekle suze radosnice dok smo zajednički slavili uspomenu na Gospodnju večeru.

Nekoliko mjeseci kasnije kubanske su vlasti dopustile Tomovoj majci da ga posjeti u zatvoru i da mu donese nove naočale jer je stare slomio u zrakoplovnoj nezgodi koju su on i Mel doživjeli prilikom slijetanja. Od svoje majke i preko zatvorskih glasina saznao je za veliku međunarodnu akciju koju provode visoki američki dužnosnici i vjerski vođe. Poznavajući žudnju i nezasitnu težnju kubanskih komunista za međunarodnim prihvaćanjem, ova je akcija mogla uspjeti.

Svi smo se odmah složili da se moramo moliti za oslobođanje Toma Whitea i Mela Baileya. Amerikanci su nas zamolili da se svakodnevno molimo do određenog nad-

nevka. Ako Bog dotad ne odgovori na naše molitve, oni će biti spremni prihvatiti svoje utamničenje u zatvoru Combinado del Este kao izraz Njegove volje.

Dan prije nadnevka do kojega smo se trebali moliti za njihovo oslobađanje, zatvorskim se podzemljem proširila vijest da su dvojica Amerikanaca pozvani u ured zatvorskog upravitelja. Kad smo se te večeri postrojili u zatvorskom dvorištu radi prozivke, Tom mi je znakovima dojavio da će Mel i on uskoro otići.

Tom i Mel pronašli su način kako da se ušuljaju na četvrti kat prije svoga odlaska. Pokušao sam zaustaviti suze dok smo posljednji put zajedno sudjelovali na bogoslužju. Nas su povezivale čelične sveze ljubavi koje smo kalili kroz patnje, muke, bol i nedaće. Pitao sam se hoću li ih ikada više vidjeti s ovu stranu nebesa.

“Neću vas zaboraviti. I učiniti ću sve što je u mojoj moći da ishodim vaše oslobođenje, moja braćo. Svijet će saznati za vas.” Tom mi je stavio svoju Bibliju u ruke.

Tijekom moga boravka u zatvorima, jedan mi je francuski pilot poklonio staro nalivpero. Čuvao sam ga isto tako pažljivo kao i dijelove Svetoga pisma koje sam mukotrпно ručno prepisivao. Bile su to moje najveće dragocjenosti. Posegnuo sam u džep, izvadio nalivpero i dao ga Tomu. Uбудućе ću sva pisma pisati ručno izrađenom olovkom što su ih zatvorenici izrađivali od nehrđajućih metalnih otpadaka razbacanih uzduž zatvorskog kompleksa.

“Tome, znam da ću ostati bez ovoga nalivpera ako ostane kod mene”, rekao sam. “Zato te molim da ga uzmeš, pa ćeš mi ga dati kad se ponovno sretnemo. Evo, uzmi i jedan prijepis naše pjesmarice i čuvaj je kao vlastiti život.”

Uzeo ju je i smotao te stavio u čarapu. “Ne brini se, Noble. Obje ću stvari iznijeti van, na sigurno.” Te je noći Tom napravio tajni odjeljak u svojim cipelama kako bi mogao uzeti moje dragocjenosti sa sobom.

Mel me je zagrlio, a zatim mi je u ruku stisnuo sliku svoje supruge i djece. U potpunosti sam shvatio poruku njegovog postupka.

Na mjestu bez duše

Čuvao sam Tomovu Bibliju ne samo kao Božju Riječ i podsjetnik na naše prijateljstvo, već i zbog nade koju je ona predstavljala — nade u moguće oslobođenje. Sama spoznaja da ljudi izvan zatvora znaju za naše jedno stanje donosila je radost, utjehu i nadu. Ta je spoznaja učvrstila i moju odlučnost da iz ovog iskustva izađem živ.

Naša je zatvorska crkva u zatvoru Combinado del Este nastavila rasti — bio je to trn u oku komunističkim dužnosnicima koji su se stalno iznova zaklinjali da će izbrisati sve dokaze o postojanju kršćanstva na Kubi, a tijekom vremena i na cijelome svijetu. Budući da smo mi bili “dokaz” njihova neuspjeha, zatvorski su zapovjednici, potaknuti od strane sotonskih sila, povećali grubost i oprez. Naša se vještina igranja skrivača s Božjom Riječju i pjesmaricama razvila do savršenstva. U ovoj su sablasnoj igri uložili postali još veći kad je zatvorski upravitelj postrožio i povećao kazne za one koji bi bili uhvaćeni sa zabranjenom literaturom.

I koliko god sam cijenio Bibliju koju mi je ostavio Tom, znao sam da je posjedujem zato da ju dijelim s drugima. I tako smo je, usprkos prijetnjama, redovito slali od ćelije do ćelije. Nastojali smo zaštititi sebe i dragocjenu Knjigu da ne bude otkrivena, ali kao kršćani nismo imali nikakvu zaštitu pred zatvorskim doušnicima. U kršćaninovoj naravi urođena je osobina bezuvjetnog prihvaćanja svih ljudi i povjerenje u njih. I dok smo nekoliko ljudi

zadobili, bilo je neizbježno da ćemo prije ili kasnije nekoliko i izgubiti.

Jednog jutra odred čuvara pod vodstvom poručnika Naurlata, časnika koji je bio zadužen za program "preodgoja", najavio je iznenadni pretres. On i njegovi čuvari pretraživali su našu galeriju od šest sati ujutro do dva sata poslije podne. Normalna je stvar bila da prije potrage i traženja papira i knjiga svi zatvorenici napuste ćelije. Ovaj su put od svakog zatvorenika zahtijevali da istrese sve stvari na svoj ležaj. Tada je drugi, posebno obučeni časnik, pročešljao stvari svakoga od nas dok smo mi ostali gledali. Tri su druga vojnika pretraživala ostatak ćelije.

Kad je netko od njih nešto našao, upitao bi: "Čije je ovo?" Ako vlasnik ne bi priznao da je to njegovo, cijela bi galerija bila kažnjena. Stoga kad je netko od čuvara pronašao Bibliju i odnio je poručniku, ja sam bez oklijevanja priznao da je moja. Nisam želio da cijela galerija ispašta i trpi kaznu zbog mene.

"Vi i dalje krijumčarite stvari." Nervozno mi je prijetio prstom ispred lica. "Svi ćete vi požnjeti ono što ste posijali!" Nastavili su s pretresom. Kad su završili s premetačinom naše ćelije, bio sam pozvan u poručnikov ured.

"Alexander, imajući u vidu tvoj zločin, sljedećih ćeš trideset dana provesti u kutiji", izvijestio me poručnik. Moja tridesetodnevna kazna protegnula se na devedesetodnevnu prije nego što su me oslobodili.

"Kutija" ili "ladica", kako smo je katkad nazivali, sličila je mrtvačkom sanduku. Na svakom se kraju nalazio otvor za zrak, a na jednom je kraju otvor bio nešto veći tako da su kroz njega dostavljali hranu. Kutija je bila dugačka oko dva i pol metra. Pod je bio širok svega jedan metar, a visina je bila tek nešto viša od jednog metra. Na dnu kutije se također nalazio otvor, a cijela je kutija bila malo nagnuta tako da su naše tjelesne izlučevine mogle istjecati van, kroz taj otvor. Svaka je kutija bila dovoljno "prostrana", prema mišljenju naših tamničara, da primi šestoro zgrbljenih ljudi koji su se u čučućem položaju nalazili poredani jedan do drugoga.

Čuvar je otvorio kutiju i zapovjedio mi da udem. Poslušao sam ga.

“Čučni!” zapovjedio je. Pridružio sam se svojoj braći Antoniju Diazu i Rafaelu Pachecu. Još su trojica zatvorenika bila ugurana i stisnuta do nas u već ionako neudoban i prenapučen prostor. Spustio sam se u čučanj, a poklopac iznad naših glava zatvorio se uz tresak, ostavljajući nas šestoricu u potpunoj tami. Noć i dan stopili su se u jedno. Kad nam je čuvar donio vruću zašećerenu vodu i tanku krišku kruha, računali smo da je jutro. Kad smo čuli da je došlo do smjene čuvara, smatrali smo da je vrijeme za večernje bogoslužje.

Tamo, u stalnoj tami, održavali smo svoja bogoslužja. Dijelili smo nadu o slobodi. Razgovarali smo o tome što ćemo raditi kad budemo na slobodi. Razgovarali smo o pravednom Jobu, o danima koje je Jeremija proveo u jami i o apostolu Pavlu u rimskim zatvorima. Molili smo i za ostalu trojicu zatvorenika koji su izdržavali ovu užasnu, demonski zlu i okrutnu kaznu bez nade. Oni su svaki čas izvikivali kletve, pogrdne riječi, psovke i prijetnje na račun svojih mučitelja. Ali u vrijeme bogoslužja, kad bismo mi počeli pjevati večernju pjesmu “Dok sunce tone i večer pada”, smirili bi se i omogućili nam nekoliko sati sna.

Osim pjevanja, često sam recitirao pjesmu koju sam smislio u kutiji. Prevedena na hrvatski ona glasi otprilike ovako:

*Polako sunce nad Kubom tone,
Povrh brežuljaka Bonita u daljini,
Ispunjavajući sve ćelije tugom
Na kraju tužnoga dana.
Podignimo sad svoja čela
Kao ljudi oprobani u strahu,
Donoseći radost onima s nama —
Blaženu kršćansku nadu.*

I dok su dugi sati postali izdržljivi kad smo se priviknuli, prvih je nekoliko trenutaka u kutiji izazivalo nepatvorenu, iskonsku, oštru bol. Znao sam što me očekuje.

Naši su se zgrčeni mišići još više stisnuli. Vene i arterije nisu mogle prenositi krv do stopala i potkoljenica. Žudjeli smo za tim da protegemo udove, da uspravimo leđa, da udišemo čist, svjež zrak svojim stisnutim plućima. Pojavila se i klaustrofobija (strah od skućenog prostora). Moja je mašta potpuno podivljala — što ako me zauvijek ostave ovdje? Što ako ovdje umrem?

Prisjetio sam se kako je brat Calsadilla proveo punih godinu dana u kutiji. Trebalo mu je šest mjeseci da ponovno nauči hodati. Hoću li nakon "kutije" biti invalid sljedećih šest mjeseci, ili ću možda ostati doživotni invalid? Nепrestano sam se podsjećao na to da se čak i ovdje, u ovom odjelu strave i užasa, još uvijek nalazim u Božjim rukama. Nепrestano sam si ponavljao da je Bog kojemu ja služim stajao usred plamena zajedno sa svojom djecom, da je bio i u lavskoj jami i da je na kraju podnio muku na Golgoti, a sve zbog mene. Pokušavao sam Ga zamisliti kako se skvrčen i u čučućem stavu nalazi ovdje, pokraj mene.

Nožni su mi se mišići pretvorili u kvрге. Pokušavao sam prebacivati težinu s noge na nogu kako bih barem donekle ublažio bol, ali u tome nisam uspijevao. Bili smo preskušeno natršani i stisnuti u kutiji. Gotovo da sam osjetio kako mi se krvne žile u koljenima i gležnjevima stišću. Mislio sam da će se jednom kad se priviknem na situaciju bol umanjiti. No bol se samo pojačavao. U očaju molio sam se Bogu pozivajući se na obećanja iz Božje Riječi. Molio sam za snagu da izdržim. Stalno sam ponavljao riječi: "Tko izdrži do kraja, dobit će krunu života."

Budući da tjelesno nisam mogao pobjeći iz svoga zarobljeničtva, natjerao sam misli da odu iz moga bolom slomljenog tijela u svijet djetinjstva. Misli su mi odlutale u vremenu i prostoru do prijatelja koji mi je prvi predstavio Krista. Njegovo je ime bilo Rolando Claxton; često smo se zajedno igrali loptom.

Iz nekog meni nepoznatog razloga, u mislima sam se vratio u jedan točno određeni dan. Rolando je došao k meni kući i pokucao na vrata: "Hej, Noble, hoćemo li se malo igrati?" upitao je.

“Naravno,” odvratio sam dok sam uzimao opremu za igru — loptu i palicu za bejzbol. “I pokušaj je bacati tako da je stvarno mogu udariti. U redu?” Pronašli smo prazno mjesto za igru, a ja sam prvi uzeo palicu.

“Misliš li da ćeš je moći udariti ako je ispravno bacim?” Rolando se šalio bacajući lopticu najbolje što je znao. Smijao se kad je loptica prozujala pokraj mene prije nego što sam uopće i uspio zamahnuti.

“Nisam bio spreman”, pokušao sam se izgovoriti.

Nakon nekoliko pokušaja uspio sam spojiti par dobrih udaraca, čak i izvan granica našeg igrališta. “Hej, nisi ti ni tako loš, Alexander”, morao je priznati Rolando. “Nas nekoliko osnovat ćemo momčad. Hoćeš li nam se pridružiti?”

“Naravno!” Kao i svaki petnaestogodišnjak, žudio sam za dobrom prilikom. Najbolji prijatelj iz djetinjstva, Orlando Mondosa, pridružio se Batistinoj vojsci kako bi došao do sveučilišne diplome i jako mi je nedostajalo naše zajedništvo i prijateljstvo. Tada nisam ni slutio kakav će utjecaj na moj život imati ta jedna jedina odluka. Pridružio sam se ostalim članovima momčadi odmah, na samom početku. Nekoliko smo utakmica dobili, a nekoliko izgubili. Jedina dosljednost u našoj momčadi bila je ta da nijednu utakmicu nikada nismo igrali subotom. Kad sam upitao zašto, Rolando mi je rekao da većina članova naše momčadi pripada Crkvi adventista sedmoga dana. “Mi u crkvu odlazimo subotom”, objasnio je.

“Subotom?” upitao sam začuđeno. Nikad nisam čuo za takvu crkvu. Svi koje sam poznao odlazili su na bogoslužja nedjeljom u obližnju katoličku crkvu. Razmišljao sam o ovoj neobičnoj informaciji neko vrijeme — osobito u subotnja poslijepodneva, kad sam ostajao sasvim sam i kad nisam znao što da radim.

Jednog subotnjeg poslijepodneva, kad sam iscrpio sve uobičajene aktivnosti, osjećajući dosadu i nemir, odšetao sam do Rolandove kuće nadajući se da će on biti tamo kako bismo mogli makar razgovarati ili da igram crnog Petra s njegovom mlađom sestrom Martom. Možda će me njegova majka ponuditi svojim ukusnim kolačima. “Ad-

ventisti sedmoga dana valjda razgovaraju i jedu kolače subotom”, razmišljao sam.

Kad sam stigao, u Rolandovoj kući je bilo poveće društvo — mladež iz njegove crkve. Upoznao me s njima.

“Igramo jednu igru,” objasnio je. “Mi je nazivamo *trono* — prijestolje, tron.”

Napravio sam čudnu grimasu. “Prijestolje” je bilo stolac koji se nalazio usred kruga ljudi. Sve mi je to nalikovalo na neku dječju igru.

Voditelj igre, osoba koja je sjedila na stolcu, rekao bi jedno slovo. “Mislim na jednu osobu iz Biblije čije ime počinje slovom S.” Ostali sudionici igre tada su pokušali pogoditi i dokučiti o kojoj se osobi radi na temelju odgovora osobe koja je sjedila na “prijestolju”. Pokušao sam im se pridružiti, ali nisam baš znao previše imena osoba iz Biblije.

Neko smo vrijeme igrali *trono* kad je u kuću ušao mladić s kojim me je Roland upoznao. Bio je to William Burke, student medicine podrijetlom s Jamajke koji je tijekom praznika prodavao literaturu u našoj okolini.

Pošto nas je promatrao neko vrijeme, William je primenuo Rolandu: “Noblu bi trebao govoriti o spasenju njegove duše umjesto što samo igrate *trono*.” William se zatim okrenuo prema meni. “Bi li htio naučiti nešto o Kristu i o onome što je učinio za tebe?” upitao je.

Potvrдно sam kimnuo glavom. Biti sam kao čudak u subotu ujutro nije bilo moje shvaćanje dobrog provoda. Odlučio sam saslušati što mi ovaj čovjek ima za reći. A neposredno nakon niza proučavanja s Williamom bio sam kršten 1953. godine.

Zgrčen, ovdje u kutiji, osjetio sam toplinu oko srca dok sam si pokušavao predočiti lice mladog Jamajčanina Williama. U mislima sam pokušao vizualizirati jezero i mjesto gdje sam bio kršten, ali me bol koji sam osjećao u nogama spriječio u nakani i vratio me natrag u agoniju stvarnosti.

Dani su prolazili. I konačno, nakon devedeset dana, poklopac kutije se otvorio, a čuvar je prozvao naša imena. Zažmirio sam i pokušao gledati kroz skoro spuštene očne

kapke u iznenadnu svjetlosnu plimu. Dva snažna čuvara zgrabila su me za ruke i izvadila iz kutije. Pokušao sam protegnuti noge, ali su one ostale zamrznute u čučućem položaju u kojem sam proveo zadnjih devedeset dana. Odnijeli su me na drugi kraj prostorije gdje su me posjeli na električni bicikl. Dah mi je zastao u grlu dok su mi protezali oduzete noge i pričvršćivali beskorisna stopala na pedale, a zatim okrenuli prekidač i uključili ovu demonsku napravu. Vrištao sam od neizdrživog bola koji sam osjećao dok je ovaj stroj tjerao moje noge na kretanje. Pri svakom okretaju kotača osjećao sam kao da mi pucaju koljena. Borio sam se da ostanem pri svijesti tijekom cijeloga ovog postupka. Petnaestominutna vožnja biciklom izgledala je kao cijela vječnost.

Čuvari su me vratili natrag u ćeliju upozorivši me: "Kad sljedeći put budeš uhvaćen s neprijateljskom propagandom, bol koji sad osjećaš izgledat će ti kao dječja igra!" I već sada, dok su odlazili, znao sam da ću prije ili kasnije biti ponovno podvrgnut njihovom mučenju, jer ni pod kojim uvjetima niti iz bilo kojih razloga neću prestati svjedočiti za svoga Boga. U svjedočenju za Njega crpio sam snagu, izdržljivost, želju da živim. Nisam mogao prestati propovijedati predivnu vijest o Isusu i Njegovoj ljubavi, baš kao što nisam mogao ni dragovoljno prestati disati.

Čim se bol u mojim nogama smanjio i postao podnošljivijim, Jose Rodriguez i druga dvojica braće u Kristu, jedan fizioterapeut, a drugi sportski trener, napravili su program vježbi kako bih ponovno stao na noge. Nakon četrdeset pet dana mogao sam hodati bez bolova. Dva mjeseca kasnije čuvar me uhvatio dok sam uza se imao pjesmaricu i prijavio me zatvorskom upravitelju, koji me je bez imalo oklijevanja poslao u "tuš". Ovo je iskustvo u mnogočemu bilo slično onome koje sam doživio neposredno nakon svoga utamničenja.

Smjestili su me u sanduk koji je po dimenzijama bio vrlo sličan "kutiji", gdje sam morao stajati na vršcima prstiju kako bih izbjegao da mi se u pete zariju čavli koji su bili postavljeni tako da šiljcima vire iz poda. Odmah nakon što su čuvari zatvorili vrata "tuša", sitne kaplje

vode počele su mi jedna za drugom kapati na glavu u pravilnim vremenskim razmacima.

Vršci prstiju i stopala odmah su uvidjeli koliki je napor potreban za nošenje moje cjelokupne tjelesne težine, a kapi vode koje su pogađale isto mjesto na glavi ispočetka mi uopće nisu smetale. No nakon nekoliko sati to se promijenilo. Razdražen stalnim kapanjem vode, kap po kap, pokušao sam pomaknuti glavu. No nisam mogao. Osjećao sam jaku glavobolju koja se iz sata u sat pojačavala. Prošao je jedan dan, dva, tri — kapljice su mi izgledale kao stolarski čekić koji udara o moju lubanju. Nakon četiri dana u “tušu”, veličina “čekića” izrasla je u malj koji je udarao ravno u moj mozak.

“Koliko ću dugo još moći ovo izdržati?” vapio sam prema Gospodinu. Pokušao sam se moliti, ali nisam mogao. Mislio sam da ću poludjeti, da ću izgubiti zdrav razum. Pokušao sam igrati one iste igre misli koje sam igrao prije u sličnim situacijama da zaboravim na bol, ali stalno lupkanje sitnih kapljica vode i odzvanjanje u glavi probilo se i do mojih najupornijih uspomena.

Razmišljao sam o svojoj majci koja se nalazila u Sjedinjenim Američkim Državama. Je li primila moja pisma? Što je s Tomom Whiteom? Je li me zaboravio? Znao sam da nije, ali su sotonski demoni nastavili bombardirati moje grozničave misli sumnjom i malodušjem. Njegovo je demonsko podrugivanje bilo stalno nazočno u mom umu. “Svi su otišli. Svi su te zaboravili. Za cijeli svijet ti si mrtav, više ne postojiš. Nitko ne zna niti ne mari za tebe.”

”Ja sam s vama u sve vrijeme”, vikao sam iz svega glasa. “Ja sam s vama u sve vrijeme!” Sada ne smijem popustiti i izgubiti. Bez obzira na sve, moram preživjeti, jednostavno moram preživjeti!

Četrdeset dva dana kasnije, zatvorski je upravitelj naredio da se otključaju vrata “tuša”. Nije se mogao oteti iznenađenju ni prikriti preneraženost koja mu je preplavila lice. Očekivao je da će u tušu pronaći podivljalog luđaka. Umjesto toga ugledao je zatvorenika koji se smiješi usprkos bolovima. Pa iako sam bio siguran da moj osmi-

jeh više liči na neku grimasu, zadnjim dahom, prije nego što sam se onesvijestio, prošaptao sam: "Slava Bogu."

Bog i ja smo pobijedili.

Poput ludaka, kakvog je očekivao pronaći u tušu, zatvorski je upravitelj vikao iza glasa mašući rukama na sve strane u napadaju srdžbe i bijesa: "A bilo bi ti tako dobro da mi se ne suprotstavljaš na svakom koraku!"

Ponovno su me dva čuvara odnijela iz prostorije za mučenje i stavila na električni bicikl. Ponovno je moje tijelo vrištalo od bolova. Kad su me vratili u ćeliju, braća, koja su i očekivala moj povratak, odmah su pristupila da zadovolje moje potrebe i ublaže patnje i bolove.

Iako sam bio okružen obitelji u Kristu, još uvijek su mi nedostajale moja majka i sestra. Sjećanje i uspomene na njih održavao sam na životu pišući im pisma — pisma za koja nisam imao pojma hoće li ikada biti primljena i pročitana.

Izvana

“Sada je negdje oko 14.30”, započinjalo je jedno od mojih pisama. “Još jednom usred blještava sunčevog sjaja, okružen samo rešetkama, uzimam olovku, jedino sredstvo koje imam kako bih razgovarao s vama.”

Pismo napisano 3. siječnja 1969. bilo je posljednje pismo koje sam uz dopuštenje poslao svojoj majci.

Tijekom ranijih godina moga utamničenja zatvorski su mi zapovjednici dopuštali pisati članovima obitelji. Zatim sam postao *plantado* i sve se stubokom promijenilo. Pisma koja sam pisao na krhkom papiru za zamatanje kubanskih naranči trebalo je prokrijumčariti izvan zatvora. I dok ja više nisam smio primati posjete, mnogi od mojih kolega zatvorenika još uvijek jesu. Mnogi od tih posjetitelja, za mene samo stranci i neznanci, suočavali su se s opasnošću uzevši zabranjeni sadržaj kako bi obavijestili svoju obitelj o mome stanju. Povremeno su i zatvorenici koji su bili pušteni na slobodu uspijevali prokrijumčariti naša pažljivo skrivena pisma.

Kako bismo bili sigurni da će naša pošiljka stići na odredište, pisali smo iste informacije nekoliko puta šaljući pisma izvan zatvora po mnogim “poštarima”. Na taj smo se način nadali da će barem neko od mnogobrojnih pisama stići na odredište. U svojim sam pismima nastojao biti vedar bez obzira na moje trenutačno stanje, uvijek završavajući riječima: “Trenutačno sam dobro, hvala Svemoćem”. Na rubovima sam crtao cvjetove kako bih unio

malo vedrine. Nisam smatrao potrebnim pisati o svojim patnjama i bolestima i još više produbljivati stres i bol onima koje sam volio budući da su mi u tome mogli vrlo malo pomoći.

Kad god bi čuvari otkrili naš "poštanski kanal", izmislili bismo novi. Toliko su pooštrili kontrolu da smo morali pribjeći krajnjim, očajničkim mjerama. Presavijali bismo pisma u male pravokutnike, a zatim ih zamatali u tri sloja plastične folije kriomice nabavljene za tu svrhu. Zatim bi naša pisma krenula na kružno putovanje od zatvorenika do zatvorenika, od jednog zatvorskog odjela do drugog. Na dan posjeta zatvorenik koji bi predavao pisma posjetitelju najčešće bi pismo stavio u usta ili u debelo crijevo kako bi ga sakrio prilikom pretraživanja.

Kad je pismo stiglo do blagovaonice, gdje su se sastajali zatvorenici i posjetitelji, vanjska plastična folija bivala bi uklonjena, a pismo je ostajalo obavijeno još jednim, čistim slojem plastične folije. Posjetitelji bi tada sakrivali male pošiljke u intimne dijelove tijela i iznosili ih iz blagovaonice, a zatim bi odlazile i izvan Kube. Kad više nisu bila u Castrovom doseg, pisma su se otvarala i slala na željeno odredište. Svatko tko bi bio uhvaćen u prenošenju pisama bilo bi mu suđeno kao špijunu, što je za sobom povlačilo osudu i zatvorsku kaznu u trajanju od četiri do trideset godina.

Svako pismo koje sam napisao oživljavalo mi je nadu za oslobođenjem. Možda baš ovo pismo prodre kroz pozorno osmišljen propagandni zid što su ga sagradili Castro i njegovi ljudi za odnose s javnošću. Možda baš ovo pismo zapali međunarodno mišljenje protiv Castrova režima i prisili kubansku vlast da nas oslobodi. I tako sam se svaki put, tijekom dvadeset dvije godine, nadao, molio, i ništa se nije događalo. Ali posljednje što zatvorenik gubi jest nada. Jednostavno smo morali vjerovati da se svakog trenutka može dogoditi nešto što će pridonijeti našem oslobođanju. Morali smo održavati vjeru u Boga i u svoje bližnje na slobodi kako bismo mogli preživjeti.

Zatvorenik-kršćanin bio je otvorena uvreda cjelokupnoj komunističkoj filozofiji Fidela Castra. Svaki put kad

bismo primili vijest da je neko naše pismo došlo na radni stol kongresmena SAD-a ili da je neki inozemni dužnosnik govorio o našem jadnom stanju preko radija ili televizije, radovali bismo se i slavili. Zbog toga bi naš politički časnik neizbježno bio ukoren pa bi nad nama vršio još veće nasilje. I umjesto da se obeshrabrimo zbog povećanog broja batinanja ili pojačanog zlostavljanja, mi smo se radovali svome uspjehu. Netko izvan zatvora zna za naš položaj; nekome je ipak toliko stalo do nas da je i javno progovorio. Držali smo se svoga gesla "U zatvoru nismo rođeni, u zatvoru nećemo ni umrijeti". Osobno mogu reći da nisam želio dopustiti ni komunizmu ni Castru da me pobijede. Ja sam se zavjetovao da ću umrijeti slobodan. I sve vrijeme moga boravka u zatvoru Božja milost i Božja snaga, a ne sila ni snaga koju sam ja možebitno posjedovao, omogućila mi je i da ispunim taj zavjet.

Čak i prije uhićenja, moja majka i sestra Paulina, koje su živjele u gradu Salemu u Massachusettsu, pisale su državnim organima i slale peticije vladi i socijalnim ustanovama kako bi uredile moj dolazak u Sjedinjene Američke Države. Paulina je dolazila na Kubu puno puta i prije i nakon revolucije pokušavajući isposlovati izlazne vize za Yraida i mene. Sa svakim sljedećim posjetom Otoku, vladini su joj dužnosnici sve više otežavali povratak u SAD. Prigodom posljednjega posjeta 1959. godine trebalo joj je dva mjeseca da sve uredi za povratak u SAD.

Upozorila me je proročkom vidovitošću: "Ovo nije mjesto za tebe, Noble. Moraš otići prije nego se zalupe sva izlazna vrata."

Castrovo preuzimanje vlasti dalo je starim neprijateljima izliku da izravnaju stare račune. Ako se nekome tko nije svidio, bio bi optužen za izdaju i neloyalnost Castru. Zatim bi bio odveden u zatvor, a često i strijeljan. Jednoga dana, tijekom posjeta moje sestre, mala je skupina vojnika, držeći u rukama automatske puške, postrojila skupinu muškaraca iz našeg susjedstva. Gurani u kamion poput stoke, iznenađeni su ljudi poslušali sve kako im je bilo zapovjedbano, iako nisu imali pojma za koje ih se zločine tereti i optužuje. Možda je netko kihnuo ili napravio neki

pokret — nitko ne zna, ali vojnici su odjednom otvorili vatru i ubili sedmoricu. Kasnije su sva tijela bacili u zajedničku grobnicu.

Kad se Paulina vratila u SAD, ona i majka započele su s aktivnostima za Yraidin i moj odlazak s Kube. Prvo su trebale pronaći sponzora. Zato su se obratile obližnjoj crkvenoj zajednici. Nekoliko mjeseci prije njihove zamolbe, crkva je sponzorirala izbjegličku obitelj iz tadašnje Istočne Njemačke, no ovaj put crkva se oglušila i odbila zahtjev za sponzorstvom. Moja majka i sestra nisu od crkve tražile novac za put, već samo da potpiše obrazac za sponzorstvo što ga je zahtijevao Ured za useljništvo. Bez obzira na sve molbe, crkveni se odbor nije predomislio.

Moja sestra nije razumjela zašto su ih odbili osim činjenice da u to vrijeme građani SAD-a nisu znali za zvjerstva novog režima. Velik broj Amerikanaca nije ni znao gdje se nalazi otok Kuba. Mislili su da je on smješten negdje blizu Havaja.

Kad se crkva oglušila o njihove molbe i preklinjanja, Paulina je otputovala u Mexico City kako bi izravno razgovarala s kubanskim predstavnicima. Naravno, i oni su je odbili. Tada se obratila peticijom švicarskom i čehoslovačkom veleposlanstvu, ali su je i tamo odbili. Tijekom sljedećih mjeseci saznale su da sam uhićen. Nastavile su se moliti za moje oslobađanje.

Paulina se tvrdoglavo suprotstavljala sporosti raznih ustanova i državne birokracije u rješavanju moga slučaja. “Koji je razlog njegovog uhićenja?” pitala je svakoga tko je bio voljan saslušati. “Što je učinio?”

Službeno priopćenje i objašnjenje došlo je preko češkoga veleposlanstva u Washingtonu: “Humberto Noble Alexander osuđen je na kaznu zatvora u trajanju od dvadeset godina kao slučaj pod brojem 83/1963 zbog velikog broja nedopuštenih aktivnosti protiv državne sigurnosti i pokušaja ubojstva”, što je bila aluzija na navodni pokušaj atentata na Fidela Castra. U nastavku pisma jasno se vidjelo u kojoj su mjeri moja vjerska uvjerenja bila trn u oku Kubancima. “Tijekom svoga boravka u zatvoru”, pisalo je u pismu, “nastavio je s negativnim i neprimjerenim

ponašanjem u svakom pogledu, a održavao je i kontakte s terorističkim skupinama.” Zbog ovakvog prikaza moj slučaj je naišao na vrlo malo razumijevanja od strane američkih i čehoslovačkih vlasti.

Paulina je napisala i dva pisma senatoru Edwardu Kennedyju 1976. i 1979. godine. Pisala je i svom kongresmenu, Michaelu Harringtonu i njegovom nasljedniku Northu Shoreu te kongresmenu Nicholasu Mavroulesu koji je zatražio pomoć od čehoslovačke Vlade i Ministarstva vanjskih poslova SAD-a. Sama je osobno često dosađivala dužnosnicima Ministarstva vanjskih poslova SAD-a.

1979. godine Castro je pustio na slobodu 3500 zatvorenika, a meni je bilo rečeno da ću i ja biti oslobođen. Iako nisam sasvim povjerovao da ću doista biti oslobođen, pisao sam svojoj majci da joj javim dobre vijesti. “Nadam se da će dobiti Gospodin uskoro ispružiti ruku i umiješati se i da ćemo se vrlo brzo vidjeti na slobodi.” Ali unatoč međunarodnom pritisku, nisam bio oslobođen. Češki su dužnosnici rekli mojoj majci i sestri da nisam oslobođen zbog svoje “nepopustljivosti”.

Pogođena ovim događajem, moja se majka razboljela, a sa svakom lažnom i neostvarenom nadom njezino se zdravstveno stanje pogoršavalo. Često sam se pitao hoću li je više ikada vidjeti živu na ovoj zemlji. Stalno su me napadali demoni obeshrabrenja okružujući me oblacima očaja, ali samo nakratko, do trenutka kad bi ih nebeske snage potisnule natrag.

Orlando Martinez, kolega zatvorenik, nakon što je pušten na slobodu, zaputio se u Miami preko Kostarike. Nazvao je moju majku i sestru da im kaže kako je vidio moje ime na listi zatvorenika predviđenih za oslobođenje i odlazak. Njihove su nade ponovno zaživjele.

3. veljače 1983. službeno je završila moja dvadesetogodišnja zatvorska kazna. Međutim, ja sam se davno prije prestao nadati da ću biti oslobođen na normalan način nakon odsluženja kazne. Promatrao sam svoje prijatelje i braću kako s nadom očekuju dan kad bi trebali biti pušteni na slobodu. No toga dana čuvari bi obično slegnuli ramenima govoreći kako oni tu ništa ne mogu učiniti, nakon

čega su zatvorski zapovjednici podizali nove optužnice i optuživali zatvorenike za nove zločine i produljivali im kazne. Shvatio sam da, bez obzira na vladinu nečovječnost, Bog ne želi da svoju energiju nepotrebno trošim na razočaranje i obeshrabrenje. On mi je dao zadaću i On od mene očekuje da se pobrinem za Njegov posao. I tako, kad je došao navodni dan moga oslobođenja, prijatelji su me na to trebali podsjetiti. Dan je došao i prošao a da nisam bio pušten — upravo onako kako sam i očekivao. Slavio sam Boga što mi je zastro pamćenje tijekom nekoliko mjeseci koji su prethodili tom danu i što me na taj način poštedio beznada i razočaranja od kojeg su patila mnoga moja braća.

Upitao sam čuvara kad ću biti pušten na slobodu budući da sam izdržao cijelu zatvorsku kaznu, na što mi je on odgovorio: “Nećeš biti pušten na slobodu sve dok ne budeš u potpunosti ‘preodgojen.’” Siguran sam da mu se nije svidjela moja reakcija. Smijao sam se punim plućima njegovoj drskosti, kao što sam im se smijao i tijekom svih dvadeset godina moga utamničenja. Mi zatvorenici smo predobro znali tijek daljnjih postupaka.

Castro je koristio zatvorenike koji su odslužili svoju zatvorsku kaznu kao taoce za pregovore s SAD-om i drugim zemljama koje su pokazivale brigu i razumijevanje. On nikada nije oslobodio zatvorenika koji u potpunosti nije odslužio kaznu. Takvom je politikom dobivao dvoje: prvo, iscijedio je svu snagu i energiju zatvorenika, a drugo, nakon puštanja zatvorenika na slobodu dobio je povoljne kritike međunarodnog tiska.

U međuvremenu, časni Willis P. Miller, pastor Ujedinjene metodističke crkve Lafayette Street u Salemu, posjetio je moju majku i sestru kako bi saznao zašto njih dvije više ne dolaze na bogoslužja. Kada je doznao za moju situaciju, zavjetovao se da će učiniti sve što je u njegovoj moći kako bi pridonio da budem pušten na slobodu.

“Mogu vam reći samo jedno, pastore Milleru”, rekla je moja sestra. “Znam da Noble neće prestati propovijedati. Jedini način na koji ga mogu u tome spriječiti ili zaustaviti jest da ga ubiju.”

Osnovavši molitvenu skupinu koja je molila za mene, ovaj je svećenik pokrenuo i javnu kampanju za moje oslobođenje. "Putem molitve, publiciteta i politizacije ovoga slučaja, odlučno ćemo uložiti sve napore i pomoći u oslobađanju ove nevine žrtve okrutnog sustava", rekao je pastor. "Mi tražimo pomoć onih koji su zainteresirani i spremni pridonijeti oslobađanju brata Alexandra."

Kad je Tom White bio pušten na slobodu, poslao sam mu nekoliko pisama u Glendale u Kaliforniji s molbom da ih proslijedi mojoj majci. 1. rujna 1983. napisao sam dva pisma Tomu i tri Armandu Valladaresu, dragom prijatelju i kubanskom pjesniku, koji je i sam proveo dvadeset dvije godine u Castrovim zatvorima. Dok je izdržavao zatvorsku kaznu, bio je paraliziran i sada je bio prikovan za invalidska kolica. Francuski profesor koji je također jedno vrijeme proveo u zatvoru, javno je posredovao pri Armando-vo puštanju na slobodu. Nakon oslobođenja Armando se preselio u Francusku. Kad su Tom i Armando saznali da je velečasni Jesse Jackson jedan od kandidata Demokratske stranke za predsjedničke izbore 1984., uputili su mu preslike mojih pisama i liste s imenima zatvorenika koju sam ja sastavio zajedno s porukom sljedećeg sadržaja:

"Poštovani velečasni Jacksone, saznali smo da uskoro putujete na Kubu. U zatvoru Combinado del Este nalazi se pastor kao što ste i vi. On je crnac kao i vi. Ali on trune u Castrovom zatvoru zato jer propovijeda baš kao i vi. Vidite možete li učiniti nešto za njega."

U pismu svojoj obitelji pisao sam o situaciji u kojoj se nalaze *plantadosi*, a priložio sam i listu s imenima onih zatvorenika koji su odslužili kaznu, ali su još uvijek bili zadržavani u zatvoru. A zatim sam iščekivao, nadao se i nastavljao propovijedati ne znajući hoće li ijedno od tih pisama ikada stići na svoje odredište. Ja sam još uvijek ispisivao biblijske tekstove, vodio bogoslužja, podučavao razne predmete i pripremao dragocjene duše za krštenje.

Pa iako ja to nisam mogao znati, iza ovih sivih, zloslutnih zidova mnogo je ljudi znalo za mene. Iz raznih dijelova svijeta dizala se oluja prosvjeda zahtijevajući da

budem pušten na slobodu. U skladu s ustavom — kubanskim ili bilo kojim drugim — ja sam odslužio svoju zatvorsku kaznu. Bez obzira na moju krivicu i optužbe protiv mene, pravda je zahtijevala da budem oslobođen. U tmimi noći, kad sam se osjećao okružen ludilom i kad mi se normalan i priseban svijet činio udaljen čitavu vječnost, stalno sam iznova ponavljao svoje geslo: “Rođen sam slobodan i slobodan ću umrijeti.”

Čak i prije nego što je zatvorsko podzemlje doznalo za Jacksonovu namjeru da pregovara s Castrom o američkim zatvoreniciima u kubanskim zatvorima, mi zatvorenici smo znali da se sprema nešto veliko i značajno. U zraku je vladala napetost dok su se od ćelije do ćelije, od galerije do galerije širile glasine i vijesti o posjetu nekih značajnih uglednika.

“Znate li da čuvari vani, sprijeda, boje zidove?” zagonetno je pitao jedan zatvorenik.

“Ti se šališ!” odvratio sam čudeći se i pitajući se jesam li ga dobro čuo. “Čuvari kreće zidove?” To doista mora biti nešto vrlo veliko i značajno, ako je vlada odlučila uložiti takav napor da okreči zidove. Možda su mogli obojati svoje laži, ali zidove nikada!” “Da, zidove!” ponovio mi je zatvorenik. “Boje ih u žuto i zeleno — samo one zidove koji će biti izloženi pogledu, razumiješ valjda.”

“Da, naravno”, potvrdio sam. Izvana, naglas, zbijao sam šale na račun kozmetičkih promjena koje su se događale i na račun Castra i fasade njegove dobre volje i želje za suradnjom. Iznutra, u meni, nada u puštanje na slobodu rasla je iz sata u sat bez obzira na to koliko sam se snažno pokušavao uvjeriti u suprotno. I iz pogleda svojih kolega *plantadosa* mogao sam razaznati da su i oni krenuli na okrutnu vožnju vlakom smrti od oduševljenja do razočaranja i natrag.

Tijekom dana sve je više informacija pristizalo u našu galeriju. “Značajni uglednik je Amerikanac, velečasni Jesse James”, šapnuo mi je jedan zatvorenik.

“Jesse James, hm...” promrmljao sam. Prije dosta mjeseci doznali smo za slavnog tamnoputog propovjednika i političara Jessea Jacksona, a naše predrasude i razmišlja-

nja o njemu kao političkom razbojniku uzrokovale su da mu smislimo nadimak Jesse James.

“Pa možda propovjednik crnac dolazi ovamo kako bi na slobodu izveo drugog propovjednika crnca”, komentirali su i šalili se moji prijatelji. Smijao sam se njihovim smionim komentarima ne usuđujući se nadati — barem ne previše.

Jednog utorka rano ujutro, dok su se na obzoru tek počele naslućivati zlatne i narančaste sunčane zrake, začuli smo kako se uključuju zatvorski zvučnici uz redovito škripanje i krčanje.

“Sljedeći zatvorenici neka se odmah postroje u dvo-rištu”, a zatim je slijedilo čitanje liste s imenima.

“Ah.” Jedan od *plantadosa* je uzdahnio i okrenuo se. “Svi pročitani su zatvorenici koji su prihvatili ‘preodgoj’.”

I unatoč tome što sam znao da moje ime neće biti na toj listi, pozorno sam slušao.

“Vi ste”, objašnjavao im je čuvar, “izabrani u momčad koja će danas za naše posjetitelje igrati bejzbol.”

Odmahnio sam glavom u znak gađenja. Jako mi je dobro bila poznata njihova taktika i način na koji su je izvodili. Castro je volio bejzbol, najpopularniji američki sport. Tijekom svoga odrastanja u pokrajini Oriente igrao je za lokalnu momčad protiv momčadi iz susjednih gradova. A budući da je bejzbol bio jedan od najpopularnijih američkih sportova, on ga je koristio kako bi značajnom ugledniku, koji se nalazio u posjetu zatvoru, praktično pokazao koliko je njegov plan “preodgoja” zapravo uspješan. Poput uvježbanih majmuna, zatvorenici bi igrali utakmicu za uglednike, nakon koje je za zatvorenike uslijedio povratak u ćelije, a za dresove povratak u spremište s mirisom protiv moljaca. Istovremeno su obitelji zatvorenika bile pretučene i odvučene s ulaznih vrata kako bi ih se spriječilo u iznošenju pravog stanja i istine uglednim posjetiteljima da većina njih nije vidjela zatočene članove svojih obitelji više od pet ili čak deset godina!

“A sada me slijedite i požurite!” zapovjedio im je čuvar.

Promatrao sam kako čuvari odvođe “momčad za posjetitelje”, tako smo ju mi nazvali, izvan galerije pitajući

se, kao što sam to često činio u protekle dvadeset dvije godine, moraju li ovi čuvari proći zahtjevnu obuku da nauče kako treba vikati, urlati, prostačiti i psovati. Svi su zvučali tako slično. Izvikuju li i kod kuće na svoje supruge i djecu iste pogrde i psovke kao što to čine na poslu? Načuo sam da su neki od njih primjenjivali vježbu koju su nazivali "petominutna mržnja".

Svi mi koji nismo bili uključeni u utakmicu, smjestili smo se na gornjim katovima galerije odakle smo ju mogli promatrati. Nakon nekoliko minuta igrači su istrčali na teren, odjeveni u standardne bejzbolske dresove do najsitnijih pojedinosti. Čak su imali i prugaste čarape i posebnu obuću. Podijelili su se u ekipe. Cijelo to vrijeme čuvari su vikali: "Požuri! Hajde malo brže!" Sudeći prema njihovim reakcijama, uglednici su trebali stići svakog trenutka.

Kad su igrači zauzeli svoja mjesta na terenu, poručnik je povikao: "Igra počinje!" Moram priznati da je izdaleka i neuvježbanom oku igra izgledala prilično uvjerljivo i vjerodostojno. Ali izbliza posjetitelji su vidjeli skupinu bolesnih, izgladnjelih ljudi koji su igrali nakaradnu i jezovitu igru iza koje se, u ulozi koreografa, nalazio luđak. Prvi udarač je zauzeo mjesto i očekivao prvu loptu. "Prvi promašaj!"

Sljedeću je loptu udario visoko u zrak i zauzeo prvu bazu. Tada je na red došao drugi udarač, pa treći, zatim četvrti. Ekipe su zamijenile mjesta nakon promašaja sedmog udarača. Jedan bod, dva boda, tri, četiri, pet, šest, nastavljali su udarati loptu i trčati u krug. Sedam, osam, devet, deset — i dalje su igrali. Užareno se tropsko sunce polako dizalo nad istočnim obzorom i nastavilo se penjati iznad naših glava. Znoj je tekao niz njihova čela, vratove i leđa natapajući potpuno nove dresove, no bez obzira na sve i dalje su nastavljali igrati. Unatoč plastičnom stolitrenom spremniku, u kojem se nalazila hladna voda i limunada, i bez obzira na kutiju sa sendvičima, igrači su teturali od žege i iscrpljenosti. Kad bi jedan pao, drugi bi bio poslan da zauzme njegovo mjesto.

U nama ostalima koji smo promatrali, prvobitna zavist zbog igranja utakmice uskoro se pretvorila u saža-

ljevanje. Bili su iscrpljeni i opaljeni suncem, a vrat, lice i ruke uskoro su im pocrvenjeli. Van na teren, juri za lopticom, uhvati je, baci je prvom do sebe, trči do sljedećeg — izbaci trojicu od četvorice pa na udaranje loptice palicom. Udari loptu visoko, trči do prve baze, zauzmi drugu — promaši triput i trči natrag na teren. Ekipe su odigrale sedamdeset potpunih izmjena prije nego što je povorka od četiri automobila samo projurila kraj igrališta!

Mi koji smo još uvijek gledali s prozora, naginjali smo se i krivili vratove kako bismo ugledali povorku.

“Jackson bi trebao biti u jednom od ova četiri automobila”, povjerljivo je rekao jedan od zatvorenika koji se nalazio blizu mene.

Igrači su nastavljali igrati utakmicu dok su se automobili primicali službenom ulazu. Onog trenutka kad je i zadnji automobil prošao bodljikavu žicu te iščeznuo iz vidokruga, čuvari su označili kraj mukotrpnog dana na igralištu.

“Bilo bi dosta”, povikao je poručnik. “Skinite dresove i zamijenite ih za svoje zatvorske odore, a zatim neka se svatko vrati u svoju galeriju.”

Sljedećeg jutra jedan *plantados* je promatrao zatvorsko dvorište s našeg prozora koji se nalazio na četvrtom katu. “Hej, dodite i pogledajte. Ovo morate vidjeti!” povikao je prema nama ostalima, “postrojavaju sve zatvoreničke Amerikance.”

Pridružio sam se mnoštvu zatvorenika koji su se natakivali oko prozora da vide kako čuvari izvode Amerikance iz njihove galerije i odvođe ih u nepoznatom pravcu. U iduća četiri sata zatvorskim se kompleksom brzinom uragana proširila glasina: “Jesse Jackson pregovara o njihovom oslobađanju.”

“Oh, Oče,” molio sam dok sam promatrao i osluškivao njihov povratak, “molim Te, je li napokon došao i moj trenutak?” S tjeskobom, zebnjom i strahom dodao sam: “Ali neka ne bude moja, nego Tvoja volja. Amen.”

Kako su se sati polako vukli, vratio sam se na svoj ležaj gdje sam mogao biti sam sa svojim mislima.

Odjednom se začuo povik: “Vraćaju ih natrag!”

Ponovljen stotinu puta, ovaj je povik odjekivao od jednog zatvorenika do drugog, od ćelije do ćelije, od galerije do galerije. Skočio sam sa svoga ležaja i požurio se prema prozorima.

I dok su Amerikanci stupali ispod naših prozora, lica su im odsjajivala radošću i srećom. Nasmiješili su nam se i tajnim nam znakovima poručili: "Upravo nas oslobađaju. Vjerojatno će na slobodu biti pušteni i neki od vas." Uzvratili smo im smiješkom i podignutim palcima označili da smo primili njihovu poruku.

Moja emotivna i duševna vožnja vlakom smrti sada je prerasla u divljačku vožnju života i smrti. I dok sam se sve vrijeme potajno nadao, istodobno sam se pokušavao pripremiti za razočaranje.

Obećanje slobode

Sjedio sam na rubu ležaja razmišljajući o današnjim događajima i što bi oni mogli značiti za mene. Osvrnuo sam se prema svojoj braći. Znao sam da smo svi obuzeti istim mislima. Neki zatvorenici su u malim skupinama raspravljali o dobrim vijestima, dok su drugi pronalazili skrovite i tihe kutke kako bi razmišljali i razmatrali promjene koje su se događale.

Svatko se pitao: “Je li stvarno samo pitanje trenutka kad ću ponovno nositi normalnu, civilnu odjeću, jesti hranu koja ne vrvi crvima i nije pokvarena od dugotrajnog stajanja? Hoću li moći hodati ulicom bez ikakvih okova i sveza; lagano šetati plažom koliko god želim; smijati se, plakati i ponovno proslavljati blagdane zajedno sa svojom obitelji?”

Sljedećeg jutra, nakon što su čuvari vratili zatvorenike Amerikance u njihove ćelije, nad naš se zatvorski blok spustila zlokobna tišina. Odred visokih dužnosnika i časnika kubanske vojske ušao je u našu galeriju. Smrknutih lica i ledenog pogleda vrhuška vojne obavještajne službe ponosno je prošla pokraj naših ćelija, sumnjičavo nas odmjeravajući. Oni su bili poslani kako bi se uvjerali da mi nemamo pojma o onome što će se dogoditi. Pet minuta nakon toga stajali smo u stavu pozor nakon naglog i iznenadnog uključivanja razglasa. Istovremeno su general Laeyba, ministar unutarnjih poslova, i njegovo osoblje ušli u galeriju.

“Čuvari.” Zvučnik je čudno zakrčao dok je generalov pobočnik zapovjedio čuvarima da otvore vrata svih ćelija u našem odjelu. “Postrojite zatvorenike ispred praonice rublja i blagovaonice”, zapovjedio je.

Mi smo brže-bolje poslušali. Sada doista nije bilo vrijeme da izazivamo čuvare — ne sada kad nam je sloboda bila nadohvat ruke. Širom otvorenih očiju i preplašeni da nešto još uvijek ne pođe po krivu, stajali smo pred generalom. Zastao mi je dah dok je nagovještaj ispunjenja generalovih riječi ispunjavao moje tijelo nadom.

S autoritetom revolucije general je namjestio naočale na nosu, a zatim nam je patetičnim glasom priopćio: “Bit ćete pušteni na slobodu, a zatim ćete biti deportirani u Sjedinjene Američke Države. Kubanska je vlada odlučila povući ovakav potez kao izraz dobre volje i kao humanitarnu gestu.”

Kasnije smo saznali da je Jesse Jackson, kad je završio pregovore o oslobađanju Amerikanaca koji su bili zatočeni u kubanskim zatvorima, pitao za nas, *plantadose*. Ispočetka se kubanski diktator ponašao kao da ne razumije pitanje. Ali kad je Jackson stao čitati listu s imenima, nadnevcima i mjestima na kojima su se nalazili *plantadosi*, listu koju sam ja napisao, Castro je shvatio da svoju tiraniju više neće moći skrivati od velečasnog Jacksona i od zapadnog svijeta. I tako, prikrivajući svoju odluku retorikom, Castro je konačno pristao da nas pusti na slobodu tumačeći to kao izraz dobre volje i humanitarnu gestu.

Zar je humanitarna gesta osloboditi zatvorenike koji su odslužili i više od svoje kazne? Nisam se žalio niti sam bilo kome uputio prigovor — bio je to jednostavno moj cinični, neizgovoreni komentar njegovih riječi. Silno sam vjerovao u povoljan razvoj događaja, ali koliko sam puta prijašnjih godina bio razočaran praznim obećanjima. Istina je, doduše, da su svi događaji koji su se dogodili pretihnoga dana ukazivali na to da je ovaj put sve puno ozbiljnije nego prije.

Pozorno sam slušao generala kad je nastavio davati dodatna objašnjenja i naputke: “Pustit ćemo vam vodu da

se istuširate. Nakon tuširanja spremite svoje stvari. Vratit ćemo se po vas za dva do tri sata.” General je još jednom popravio naočale na nosu, prezirno uzdahnuo i zatim ponosito izašao iz galerije, a svi časnici u njegovoj pratnji oponašali su njegov način izlaska. Nakon što su se dužnosnici izgubili iz našega vidokruga, čuvari su nas raspustili.

Vodovodne cijevi u našem zatvorskom bloku počele su šumiti i grgoljiti pod za njih neuobičajenim tlakom vode dok smo mi jurili prema tuševima. Slavine su oživjele duž čitavog cjevovoda. Ispočetka je iz rijetko upotrijebljivanih slavina tekla prljavosmeđa voda zbog zahrđalih cijevi. Ali nitko se na to nije obazirao.

“Pa to je stvarnost, Gospodine”, usudio sam se prošapitati dok je svježa, hladna voda polako curila niz moje suncem opečeno tijelo. “To je stvarnost!” Brzo sam se istuširao i požurio natrag u svoju ćeliju, cijelo vrijeme misleći na sljedeću stvar koju još moram obaviti. “Moja Biblija — ne mogu ostaviti svoju Bibliju. I fotografiju koju mi je dao Mel, fotografiju njegove obitelji također moram uzeti sa sobom.” U mislima sam nabrajao bijedan popis stvari koje sam posjedovao dok sam oblačio čisto donje rublje vlastite izrade, moju službenu odoru tijekom posljednjih sedamnaest godina.

“Da, moram se i pozdraviti sa ...” Tada sam počeo razmišljati o imenima moje braće u Kristu s kojima moram razgovarati prije odlaska. U mislima sam prolistao imena onih s kojima sam proučavao Bibliju, onih koji su bili na rubu odluke da prihvate Krista. “Netko će morati preuzeti vodstvo u crkvi... možda brat Fernandez ili Valdes Cancio. Jose Carreno ili Luis Rodriguez — bilo koji od njih to će odlično obavljati.” Trebao sam učiniti toliko toga u sljedeća dva sata. Nisam smio izgubiti nijednu minutu.

Jedva da sam se vratio iz tuša, kad su se general i njegovo osoblje vratili u galeriju. “Što?” Ustao sam i okrenuo se kad sam začuo prozivanje moga imena preko zvučnika. Prošlo je samo petnaest minuta otkako su otišli.

“Sada ćete biti odvedeni u prostoriju gdje ćete se obrijati i biti fotografirani”, izjavio je general.

Je li to moguće? Na trenutak sam se vratio u stvarnost. Što ako je to samo još jedna igra radi slamanja našega morala i duha? Odmah sam odgurnuo tu misao u stranu. Nisam si mogao dopustiti takav način razmišljanja — ne sada. Ovo mora biti stvarno. Jednostavno mora biti.

General i njemu podređeni časnici odveli su nas na središnji kat u fotografski studio pripremljen na brzinu. Pet bijelih košulja, crnih sakoa i crnih kravata ležali su povrh niskoga preklopivog stolića. “Naizmjenice ćete ići na brijanje, odijevanje i fotografiranje. Kad budete fotografirani, skinut ćete odjeću sa sebe i dati je sljedećem zatvoreniku”, objasnio je general.

Dvadeset šest ljudi različite građe i visine, od 160 do 185 cm, izmjenjivali su se noseći neprikladne košulje i neodgovarajuće sakoe. Nitko se nije mučio oko toga da nam nabavi hlače budući da smo bili fotografirani do pojasa.

Kad je došao red na mene, odjenuo sam košulju i zakopčao je najbolje što sam mogao jer je bila skrojena za čovjeka puno sitnije građe. Sako mi je, pak, prelazio preko ramena pa je izgledao kao sudačka toga. Dobronamjerno smo se smijali smiješnim slikama i scenama koje smo stvarali dok smo na brzinu oblačili i svlačili košulje i sakoe. Kakav čudan kraj dvadesetdvogodišnjeg mučenja! Ali u tom trenutku nitko od nas nije mario za kraj sakoa ili širinu kravate. Jedva smo čekali da udahnemo opojan i omamljujući dah slobode.

Nakon što je bio fotografiran i posljednji zatvorenik, čuvar je prikupio svu odjeću i napustio prostoriju, a drugi nam je čuvar zapovjedio da ga slijedimo. Bezbroj misli bombardiralo je moj um dok sam polagano lovio korak. Što bi se još moglo dogoditi? Na koju će nas igru još primorati prije nego što u potpunosti i nepovratno postanemo slobodni ljudi? Zaustavio sam dah kako bih obuzdao uzbuđenje.

Sati su vrlo brzo prolazili, no za mene su se vukli neobično sporo. U sumrak su čuvari odveli nas dvadesetoricu u zgradu broj tri, u veliku praznu sobu gdje su nas dočekala još šestorica braće *plantadosa* iz druge galerije.

Pa iako smo s njima tijekom godina često razgovarali, u zadnje ih vrijeme uopće nismo vidali.

Na krevetima nije bilo ni plahti ni navlaka — samo čisti, novi madraci i isto tako novi jastuci. Pa iako je smještaj po kvaliteti zaostajao nekoliko svjetlosnih godina za Sheratonom ili Intercontinentalom, za mene je bio još i bolji. Baš kad sam se smjestio na jednom ležaju i legao, u prostoriju je stupila još jedna skupina visokih vojnih časnika s uputama.

“Vrlo je kasno. Trebali biste se naspavati što više možete jer ćete sutra imati prilično naporan dan. Mi ćemo se u međuvremenu pobrinuti za vaše putovnice i izlazne vize.”

Nakon što su vojnici napustili prostoriju i nakon što sam čuo da zaključavaju lokot na vratima, nekoliko sam minuta razgovarao s braćom iz galerije B, a zatim sam se pripremio za spavanje. Bio je to iscrpljujući dan. Na nekoliko sam trenutaka sklopio oči dok sam u kaosu osjećaja, uspomena i nada koje su bombardirale moj um pokušao uspostaviti nekakav red. Nisam mogao spavati. Toliko toga se dogodilo. Deseci i deseci pitanja stalno su mi odzvanjali u mislima — pitanja o neposrednoj budućnosti, dalekoj budućnosti i prošlosti. Moj se život mijenjao brže nego što sam to ikada mogao i zamisliti. Sjedinjene Američke Države — jesu li doista toliko sjajne kako ih je prikazivala Paulina? Kako ću se naviknuti i prilagoditi životu na slobodi kad sam skoro polovicu života proživio iza zatvorskih rešetaka?

U četiri sata i trideset minuta sljedećeg jutra čuvar je otključao vrata i rekao: “Brzo se obucite za doručak.”

Skočio sam na noge i skupio ono malo osobnih stvari koje sam prethodni dan uzeo iz svoje ćelije. Dvadeset petorica ostalih *plantadosa* učinila su isto.

Primijetivši što radimo, časnik nam je ljubazno predložio: “Slobodno ostavite sve svoje stvari ovdje, pokupit ćete ih nakon doručka. Tada ćete imati dovoljno vremena da spakirate sve što želite ponijeti sa sobom.”

Stali smo u vrstu i izašli iz zgrade broj tri na rano jutarnje sunce. Čuli smo kako se vrata za nama zatvaraju

i kako čuvar zakračunava zasun na vratima. I ne pogledavši u čuvarevo lice, znali smo da smo još jednom nasamareni. Kako smo naivni, progundao sam u sebi. Povjerovao sam mu kad je rekao da će nam dopustiti da se vratimo po svoje stvari. Pa zar stvarno nisam naučio baš ništa tijekom dvadeset dvije godine?

Okrenuli smo se kako bismo još jednom bacili pogled prema ono malo jadnih i bijednih stvari koje smo posjedovali i toliko brižno čuvali i cijenili, koje su nam davale toliko hrabrosti i utjehe tijekom ovih godina, a sada su nam zauvijek bile otete povikom čuvara: "Pokrenite se! Brže malo!"

Umjesto da krenemo prema blagovaonici, zatvorski su nas čuvari, koji su hodali uz nas s obje strane, usmjerili od zgrade broj tri preko zatvorskog kompleksa do zapovjedništva. I dok smo tamo čekali, međusobno smo razmjenjivali zatvorska iskustva — štrajk glada u zatvoru La Cabana, batinanje i ubojstva tijekom crnog rujna u zatvoru Pinar del Rio, genocid u zatvoru Boniato, događaje na otoku Pinesu — kubanskoj inačici Sibira, i naše svjedočanstvo vjere pod puščanom vatrom. Toliko smo toga prošli zajedno, a sada smo bili suočeni s novom stvarnošću i budućnošću, ali ovaj put svatko zasebno. Stigla je nova skupina časnika. Časnik, po činu poručnik, zapovjedio nam je da skinemo svoje donje rublje vlastite izrade. Pridavali su toliko pozornosti i najsitnijim detaljima kako bismo iz zatvora i Kube otišli bez stvari i predmeta koji bi na bilo koji način mogli poslužiti kao dokaz protiv njih.

"Dok napuštate ovu sobu, ne udaljavajte se od čuvara", zapovjedio je časnik. "Ne zaustavljajte se i ne prestajte hodati ni u jednom trenutku. Na kraju kolone čeka vas vojni autobus, gdje će časnik još jednom provjeriti vaš identitet."

Jedan mi je čuvar dodao komad donjeg rublja; drugi mi je dodao potkošulju, treći čarape, četvrti košulju. Veličina nije bila bitna; velika ili mala, uzeo si odjeću i nastavio hodati. Ako ti je odjeća bila prevelika, bio je to tvoj problem. Mogao si se mijenjati s ostalim zatvorenicima kad si se ukrcao u autobus. Peti mi je čuvar u ruke gur-

nuo hlače, šesti opasač. Sedmi je čuvar na hrpu odjeće bacio par cipela i mahnuo mi da nastavim dalje.

Poručnik i četvorica časnika nižih činova čekali su u autobusu.

“Ime?” povikao je.

“Humberto Noble Alexander.”

“Broj?” “3-1-4-5-0”, odvratio sam.

“Nadnevak rođenja?”

“12. veljače 1934.”

“Mjesto rođenja?”

“San German, Oriente.”

Provjera identiteta zvučala mi je čudno poznato, sličila je onoj kojoj sam bio podvrgnut u noći moga uhićenja.

“Ime majke?”

“Beryl.”

“Oca?”

“Christopher.”

Završio je s listom pitanja, a zatim mi zapovjedio da uđem u autobus koji je čekao. Vozilo je bilo tako konstruirano da putnici nisu mogli gledati van kroz prozore, a svakom je znatizeljnom prolazniku bilo onemogućeno da vidi tko je unutra.

Kad smo svi ušli u autobus, drugi je časnik izvršio još jednu prozivku. A zatim je treći časnik ponovno ispitivao svakoga od nas ona ista pitanja koja nas je maloprije ispitivao časnik ispred autobusa. Nakon trećeg ispitivanja u autobus su se ukrcali i ljudi iz G-2 i smjestili se na rezervirana sjedala u stražnjem dijelu autobusa. Iako se nisam osvrtao, iz iskustva sam znao da u nas drže uperene puške spremni na akciju ukoliko dođe do nekakvih neprilika.

Motor autobusa se uz škripu i neobične zvukove konačno pokrenuo. Uzdah olakšanja proširio se autobusom kad smo prošli i pokraj posljednjega zatvorskog stražarskog mjesta i izašli na prometnu gradsku ulicu. Krajikom oka promatrao sam ljude iz G-2 koji su se nalazili iza mene. Ispred autobusa nalazio se policajac na motoru, a autobus su slijedila dva policijska patrolna automobila.

Nakon, kako se meni činilo, najduže vožnje na koju sam ikada krenuo, autobus je usporio. Polako smo se probijali kroz gusti, podnevni promet u Havani prema čelničtvu G-2. Čuvari su nas grubo požurivali i doslovce izbacili iz autobusa te smjestili u veliku prostoriju za čeka-nje, gdje se nalazio velik broj članova obitelji nekih od nas. No većinu od nas nitko nije dočekaao, budući da obitelji zatvorenika koje su živjele na drugom kraju otoka nisu na vrijeme saznale da smo pušteni na slobodu pa nisu stigle prealiti put od dvije tisuće kilometara i doći u glavni grad. Tješili smo se znajući da će naš ponovni susret morati pričekati do onog trenutka kad ćemo jedni druge moći pozdraviti i zagrliti u nekoj drugoj, slobodnoj zemlji.

Nedugo nakon našeg dolaska, časnik je članovima obitelji zatvorenika zapovjedio da napuste zgradu, a nas je pozvao da ponovno uđemo u autobus, gdje smo bili još jedanput prozvani i podvrgnuti ispitivanju. Autobus se polako kretao užurbanim gradskim prometom prema međunarodnoj zračnoj luci Jose Marti.

Naša se pratnja zajedno s nama kradom, sporednim i manje prometnim, zavojitim ulicama grada, probijala prema zračnoj luci kako ni na koji način ne bi dala povoda za prosvjede i izazivanje nereda od strane lokalnog pučanstva. Nakon što je autobus prošao kroz ulaz u zračnu luku i došao u podnožje betonske staze za polijetanje, vozač je ugasio motor. Pod užarenim, podnevnim suncem temperatura u autobusu je naglo rasla. Bacio sam pogled prema kolegi zatvoreniku koji je sjedio do mene dok sam rukavima košulje brisao znoj s lica i vrata. Ispred očiju počele su mi plesati i titrati crne točkice. Uzbudjenje koje sam doživio tijekom nekoliko proteklih sati i nenasna vrućina prijetili su mi da me slome. Polagano sam i duboko udahnuo i pomolio se: "O Oče, nemoj dopustiti da mi se sada nešto dogodi — sada kad sam tako blizu slobode."

Krajičkom oka pogledao sam ljude iz službe G-2 i nasmijao se. Brisali su znoj s obrva i vratova vojnim rupčićima. "Baš dobro", pomislio sam. "Konačno je i njima isto toliko neudobno koliko i nama." I kako su sati prolazili, usta su mi se osušila od žeđi. Pokušao sam oblizivati

usnice, ali bez ikakve koristi. "Posljednja proba, posljednji test. Uvijek postoji ta posljednja proba, taj posljednji test", mislio sam.

No razlika između ovoga sada i onih u prošlosti, kad smo bili primorani stajati na užarenom suncu, bila je u tome što su nam ovaj put čuvari dopustili da međusobno razgovaramo. Međutim, s ljudima iz službe G-2 za ledima nitko se nije želio izlagati opasnosti i govoriti nešto što bi moglo ugroziti njegovo oslobađanje. Imali smo si puno toga za reći, ali to ćemo učiniti tek kad stignemo u Washington, glavni grad SAD-a.

Nakon što smo popunili nekoliko dokumenata potrebnih kubanskoj vladi, zavlada je neugodna tišina. Čekali smo četiri sata na slijetanje zrakoplova u kojem se nalazio velečasni Jackson. Za vrijeme dok su kubanske vlasti uređivale naše puštanje na slobodu i izlazak iz zemlje, on je odletio u Nikaragvu po nekom drugom zadatku Vlade SAD-a.

U sedam sati navečer toga dana dva su mlažnjaka, jedan američki, a jedan kubanski, sletjeli u zračnu luku. U autobusu je zavladao uzbuđenje i oduševljenje dok su se dva zrakoplova približavala polaznim terminalima. Kad su se zaustavili, policajac iz naše pratnje pokrenuo je svoj motocikl i dao znak našem autobusu da ga slijedi do uzletišta, gdje smo čekali još jedan sat da aerodromske ekipe opskrbe zrakoplove gorivom i obave uobičajene preglede. Naše uzbuđenje i nervoza dostigli su vrhunac kad su u autobus ušli kubanski visoki vojni dužnosnik i jedan od suradnika Jessea Jacksona.

Amerikanac se predstavio i prenio nam pozdrave od Jessea Jacksona. "Velečasni Jackson će se sastati s vama kad stignemo u Washington", objasnio je, a zatim se opušteno nasmijao. "On vam želi ugodan let, gospodo."

Za razliku od njega kubanski je časnik smrknuta pogleda i mrtvački ozbiljnoga lica u kratkim crtama objasnio proceduru koja nas sada očekuje, sve u vrlo grubim tonovima, kao da je svaku riječ govorio pod prisilom i iz prosvjeda. "Svi Amerikanci ukrcaj će se u američki zrakoplov, osim sljedećih." Zatim je pročitao imena četiriju Ameri-

kanaca. "A svi Kubanci ukrcat će se u kubanski zrakoplov, osim sljedećih." I opet je pročitao imena četvorice Kubanaca. Zatim je nastavio objašnjavati da će ovih osam spomenutih pojedinaca zamijeniti mjesta u zrakoplovima. Četiri Kubanca će letjeti u američkom zrakoplovu, a četiri Amerikanca u kubanskom. "Vi ćete sada napustiti autobus i pristojno se ukrcati u zrakoplove na upravo pročitani način."

Ustao sam i protegnuo se. Bilo je doista ugodno ponovno stajati na nogama nakon toliko sati sjedenja u istom položaju. Izašao sam iz autobusa i osjetio blagi i osvježavajući večernji povjetarac koji mi je vratio i nadoknadio izgublenu energiju. Prošao sam preko dijela betonskog uzletišta i popeo se visokim stubama koje su vodile u slobodu. Kad sam ušao u zrakoplov, našao sam slobodno mjesto i sjeo. U cijeloj se unutrašnjosti zrakoplova čuo uobičajeni žamor putnika koji traže ili namještaju sigurnosne pojaseve. Kad ne bi znao, čovjek bi pomislio da je to uobičajeni svakidašnji let na uobičajenoj zrakoplovnoj liniji.

Zakopčao sam sigurnosni pojas i pogledao kroz prozor. Oči su mi se napunile suzama kad su se uključila četiri mlazna zrakoplovna motora. Ovo se stvarno događa; to je doista stvarnost. Prvi put nakon dvadeset dvije godine oko mene nije bilo uniformiranih čuvara ili časnika koji bi lebdjeli nada mnom, vikali, zlostavljali me, vrijeđali ili psovali!

Havana i dom

Tišina je nastupila u odjelu za putnike kad su se pokrenuli motori zrakoplova i kad je zrakoplov polako krenuo prema uzletištu. Kad je došao do samog uzletišta, okrenuo se i zastao. Strašna me misao mučila tih nekoliko sekundi dok smo čekali odobrenje za polijetanje. Što ako u zadnjim trenucima kubanski dužnosnici zapovijede pilotima da zaustave i ugase motore, a u zrakoplov, iza pilotske kabine, uđe osorni kubanski poručnik i objavi da je sve to bila samo šala — gruba, okrutna, sadistička šala.

Ali ne, nakon nekoliko trenutaka zrakoplov se zajurio uzletištem i poletio. Slavlje među putnicima počelo je onog trenutka kad se stajni trap zrakoplova odvojio od betonskog uzletišta, a velika se ptica vinula u nebo. Nakon što se zrakoplov izravnao, tišina se vratila u naše redove dok smo iskrivljavali vratove ne bismo li još jednom, posljednji put, vidjeli krajolike svoje domovine. Gledao sam kako se dolje, ispod mene, isprepliću crveni krovovi napravljeni od crijepa i sivi napravljeni od lišća *la palme*, kraljevske palme. A zatim sam spazio jednu kraljevsku palmu kako uspravno stoji sama i kako se izdiže iznad obližnjih građevina.

Kao jedno od posebnih obilježja Kube ističe se kraljevska palma i njezino sivozeleno deblo koje raste uspravno i vrlo je glatko za razliku od razgranatog debla i uvijenog lišća njezine srodnice, palme kokosovog oraha. I iz samog vrha, iznad bujnog zelenog lišća, izdiže se, ravno u

nebo, dugačka peteljka koja izgleda poput svjetlećeg štapa. *La palma* se nikad ne njiše, nikad se ne povija, čak i za najjačih i najgorih tropskih oluja ili razornih uragana ona uvijek ostaje uspravna.

Osjećaji prigušivani u mome srcu toliko dugo vremena konačno su se oslobodili pri pogledu na ovu ponosnu palmu. Glasno sam plakao gledajući ovaj simbol kršćanstva koje trpi napadaje. Prisjećao sam se trenutaka kad sam se nalazio na rubu sloma i predaje, a moj mi je Bog ulio novu snagu koja mi je pomogla da ostanem uspravan i nepobijeden. Bez Krista ja bih bio kao palma kokosovog oraha, savio bih se i pokolebao pod pritiskom, ali Njegovom silom mogao sam stajati uspravno i nepokolebljivo — kao prava kraljevska palma. Prisjetio sam se i lica svoje braće koja su se, kao kraljevska palma, odbili poviti i pokoriti i na kraju su i umrli za svoju vjeru.

Nisam se trebao plašiti hoće li me moji kolege vidjeti kako plačem jer su i oni otvoreno proljevali suze dok je zrakoplov kružio nad našom domovinom, a zatim se uputio prema sjeveru, prema našoj novoj domovini, Sjedinjenim Američkim Državama. Sunce se spuštalo na zapad, a ja sam gledao kako moj prekrasni otok naboran tisućama lijepih, bijelih uvala, obrubljen plavom vodom nestaje u sjeni noći. Nakon nekoliko sekundi letjeli smo iznad dubokih oceanskih voda, a Kuba je nestala iz vidika.

U trenutku kad je naš zrakoplov poletio iz Havane, Tom White je telefonirao mojoj majci i sestri iz Washingtona: “Imam dobre vijesti, gospođo Alexander. Nobleovo ime nalazi se na listi onih koji bi trebali biti pušteni na slobodu. Mislim da će ovaj put stvarno biti oslobođen.”

Kongres SAD-a pozvao je Toma u Washington kako bi svjedočio o sramotnom kršenju ljudskih prava u Castrovim zatvorima. I kad je sljedeći put nazvao moju majku kako bi joj priopćio da sam doista pušten na slobodu, ona me je već vidjela na TV-u u emisiji “Dobro jutro, Ameriko”.

Tijekom leta prema Sjedinjenim Državama, mi zatvorenici razgovarali smo o koracima koje bismo trebali poduzeti u budućnosti. “Što ćemo s velečasnim Jacksonom?” upitao je netko. “Castro ga je očito obmanuo i nasamario.”

“Recimo istinu. Mi moramo progovoriti”, rekao je Estrumio Mesa, politički zatvorenik. “Moramo obznaniti svijetu da doista nema ničega dobrog u čovjeku koji se prikazuje kao veliki vođa i dobrotvor; on je obična zvijer.”

“Da se svijet barem odmah na početku odupro Castrovom prevratu”, primijetio sam s tugom.

“To je sad prošlost”, zaključio je drugi zatvorenik. “Mi se moramo pripremiti za budućnost. Moramo svim slobodnim ljudima, gdje god se oni nalazili, ukazati na vrijednost slobode i potrebu da je čuvaju bez obzira na cijenu.”

“Amerikancima će biti vrlo teško razumjeti da smo izgubili svu slobodu”, rekao sam.

“Ali mi im moramo na to ukazati”, dodao je Mesa.

“A mi,” umiješao sam se, “što je s nama? Ne možemo do kraja života u sebi gajiti mržnju.”

Mesa je odmahnuo prstom. “Istina, ali ne možemo ni otići svatko svojim putom i zaboraviti na još uvijek okovanu i utamničenu braću u Castrovom paklu.”

Složili smo se da naša sloboda sa sobom donosi i odgovornost prema onima koji su ostali utamničeni. Naš poziv o nepravdi bit će jedini glas koji svijet može čuti. Bili smo prisniji i živjeli smo u tješnjoj zajednici negoli rođena braća. Patili smo, gladovali, molili se zajedno dvadeset četiri sata dnevno tijekom mnogih godina. Čelične sveze kršćanske ljubavi i razumijevanja držale su nas zajedno. Nijedan rođeni brat ili sestra ne mogu shvatiti iskustva kroz koja smo mi prošli. Nijedan otac i nijedna majka ne mogu se poistovjetiti s noćnim morama koje smo mi proživjeli. Onoga trenutka kad izađemo iz zrakoplova, naše sudbine i naši životi zauvijek će se promijeniti. Prije nego što smo napustili zrakoplov u Washingtonu, zajedno smo plakali, grlili jedan drugoga i zavjetovali se da nikad nećemo izgubiti vezu jedan s drugim.

Imao sam osjećaj kao da uopće ne osjećam noge dok sam koračao dugim izlaznim tunelom prema zgradi zračne luke. Baš kad sam se malo pribrao i došao k sebi od proživljenih uzbuđenja, spazio sam svoga prijatelja i brata Toma Whitea kako me čeka na kraju tunela. Potrčali smo jedan prema drugome i pali u zagrljaj — smijali smo

se i plakali stalno tapšući jedan drugoga po ledima. Oko mene su sijevali fotoaparati dok su me i ostali koji su me očekivali pozdravljali želeći mi dobrodošlicu u slobodu — Guillermo Esteves, Armando Valladares, Diego Abeche, Carlos Calson i još mnogi drugi. Televizijski i radijski novinari gurali su mikrofone u moje zabezegnuto i začuđeno lice obasipajući me pitanjima. Borio sam se s nesvjesnom i nerazumnom željom da otrčim natrag i vratim se u sigurnost zrakoplova. Moji su me prijatelji i dužnosnici SAD-a žurno progurali kroz svjetinu u zračnoj luci do limuzine koja je čekala da nas odveze do Kubansko-američke zaklade i Udruge za zaštitu ljudskih prava u Washingtonu. Kad smo se konačno našli izvan zračne luke, duboko sam udahnuo mirisni zrak slobode, iako je bio pun smoga i zagađen.

Američki dužnosnici predložili su mi da najprije nazovem svoju majku u Massachusetts. Od tog trenutka tijekom sljedeća dva dana koja su bila ispunjena intervjuima i raznim razgovorima s novinarima iz preko dvadeset televizijskih i radijskih postaja i novinskih kuća, moja me majka nazivala svakih dvadesetak minuta da samo čuje moj glas. Ona još uvijek nije mogla vjerovati da su, nakon tolikog čekanja i tolikih molitava, njezine molitve konačno bile uslišene.

I prvi put nakon mnogo godina nisam jeo pokvarenu hranu. Dok sam na restoranskom stolu gledao svakojaka jela, prisjećao sam se omražene crvljive tjestenine, pokvarenih ruskih mesnih konzervi i osam do deset godina stare smrznute ribe od koje sam dobio tako jako trovanje hranom da su mi kao posljedica ostali ožiljci na rukama. “Nikad više”, zavjetovao sam se stavljajući u tanjur razne sireve, predjela i ostalu ukusnu hranu — među kojom nije bilo ribe, tjestenine ni mesnih konzervi.

Psiholog je obavio pregled i razgovor sa svakim od nas kako bi provjerio nije li tko od nas doživio probleme uzrokovane kulturnim šokom nakon dolaska u SAD. Prijatelji su me odveli u razgledavanje Washingtona kako bi mi pomogli u navikavanju na brz način i ritam života u SAD-u. Provezli su me kroz najgušći promet, izveli u res-

toran na večeru, otišli smo u robnu kuću i konačno u podzemnu željeznicu. Nisam doživio nikakav vidljivi poremećaj niti šok.

Nakon kratkog boravka u Washingtonu, odletio sam zrakoplovom u zračnu luku Logan u Bostonu gdje se okupila moja obitelj koja je nestrpljivo čekala susret sa mnom i prigodu da me konačno pozdravi na slobodi. Moja sedamdesetogodišnja majka obgrlila me rukama, a uplakano mi je lice zarila u prsa. Koliko sam samo puta sanjao njezine ruke kako me drže, tješe, olakšavaju mi bol! I evo, sad se nalazi ovdje preda mnom — moj se san konačno ispunio.

“Bože, blagoslovi Ameriku”, stalno je ponavljala.

“Ovo je kao san. Ne mogu vjerovati da si ovdje — moj sine, moj sine.” Morali smo nadoknaditi dvadeset devet godina, toliko smo si toga imali za reći. Članovi moje obitelji stvarali su jednako snažnu buku kao i novinari i reporteri koji su me dočekali pri dolasku u Washington. Pitanja su pljuštala cijelim putom do kuće moje majke u Salemu. Svakih nekoliko sekundi ona bi posegnula za mojom rukom i nježno je dodirivala, kao da joj je trebala dodatna potvrda da moja nazočnost više nije samo san. “Sada mogu sretna umrijeti”, rekla je.

Naš je automobil skrenuo u tihu, jednosmjernu ulicu i zaustavio se ispred kuće moje majke. “Ovo je,” rekla je sramežljivo, “ovo je moj dom, sine, a bit će i tvoj dok god ga budeš trebao i dok budeš želio ovdje stanovati.” Odmah pokraj ulaznog trijema zasadila je drvo koje je okitila hrpom balona, američkim i kubanskim zastavicama. “Nazivam ga svojim drvetom slobode”, objasnila je kroz suze. “Zasadila sam ga gledajući u budućnost kad ćeš se ti vratiti k meni.”

Između televizijskih intervjua i pojavljivanja u vijestima, ljubio sam, grlio i opijao se svojom obitelji iz dana u dan, sve dok nisam bio potpuno iscrpljen i izmožden. Moja je majka uz pomoć sestre Pauline kuhala i spravljala sva moja omiljena jela tijekom sljedećih nekoliko tjedana. No koliko god sam cijenio i poštovao njihov trud i rad, nisam se mogao prisiliti da jedem tjesteninu ili ribu.

Liječnici iz Bolnice New England Memorial nakon temeljitog tjelesnog pregleda nisu mogli shvatiti niti se naćuditi kako sam ostao tako dobrog zdravlja poslije tolikih godina utamnićenja.

Nakon kratkog odmora i navikavanja na misao da sam konaćno slobodan, Sjeveroistoćna konferencija Crkve adventista sedmoga dana zamolila me je da preuzmem dućnost pastora crkve Maranatha u Hartfordu. Uzbuden zbog pomisli da mogu nastaviti tamo gdje sam davno stao, poljubio sam majku na odlasku i preselio se jućnije, u Connecticut, u vlastiti stan.

Prve subote na dućnosti pastora crkve Maranatha osjećao sam laganu nelagodu u Źelucu — ne zbog treme već zbog nestrpljivosti i išćekivanja. Bog je u svoje vrijeme ispunio moj san koji sam si tako često priŹeljkivao tijekom godina provedenih u zatvoru. Duboko mi se u pamćenje urezao svaki detalj s bogoslućja toga jutra. Nikad neću zaboraviti uzbudenje i radost koju sam osjećao. Nakon Źto je zbor otpjevao posebnu pjesmu, stupio sam za propovjedaonicu.

“Svoju današnju propovijed, braćo i sestre, nazvao sam ‘Podrijetlo grijeha’ — a tako je glasila i posljednja propovijed koju sam na Kubi propovijedao kao slobodan ćovjek.”

I dok je propovijed sadržavala istu temeljnu poruku i povijest Sotoninog pada, poruci sam dodao novu dubinu. Grijeh sam ilustrirao onim prizorima koje sam osobno doŹivio. Govorio sam o bratu koji je, suoćen sa zahtjevom da zanijeće svoju vjeru i Boga, pogledao prema Nebu, u mislima vidio Krista kako na kriću visi pribijen zbog njegovih grijeha i ostao vjeran. Prisjetio sam se Olegarija Charlota, koji je moleći da mu vrate Bibliju bio ustrijeljen; svoga prijatelja Seruta koji je takoder bio ubijen zbog vjere; ili Roberta Chavesa koji je ćak i dok je umirao molio za vjersku slobodu; China Atana; Gerarda Alvareza, “brata u vjeri”, koji je Źrtvovao svoj Źivot brinući se za druge — svi oni bili su i ostali vjerni do same smrti oćekujući krunu Źivota, daleko bolju budućnost i vjećni Źivot na staklenom moru.

Epilog

Počeci i završeci u sebi uvijek imaju nešto što nas ne ostavlja ravnodušnima. Sa svakim početkom i svršetkom nešto dobijemo, a nešto izgubimo.

Tijekom svoga utamničenja prilično sam se promijenio. Više nisam nestrpljivi mladi propovjednik pripravnik kojega su agenti službe G-2 uhitili u veljači 1962. godine. Izgubio sam mladost. Sada sam sredovječni muškarac sijeđe kose. No unatoč svemu, uzdam se u svoga Gospodina i u Njegovo obećanje da ću jednog dana biti vječno mlad. Osim mnogih tjelesnih promjena izgubio sam i slobodu izbora, ali sam zato stekao pravi uvid u istinsko kršćanstvo. Čvrsto sam utemeljen u svojoj vjeri. Stekao sam mir i sigurnost u istinitost Božje Riječi i Njegovu stalnu ljubav prema meni.

Gledao sam ljude kako umiru; gledao sam ih kako se ponovno rađaju. Gledao sam kako se odriču svoga Spasitelja za nekoliko mrvica pljesnivog kruha, dok su se drugi odricali života kako bi Mu ostali vjerni.

Čak i danas živi uspomena na moju braću u Kristu na svakoj proslavi, tijekom svakog blagdana, u svakoj ugodnoj prigodi u kojoj se nađem. I pri svakom zalogaju lijepo ukrašene božićne torte, ili dok uživam u ukusnim majčinih specijalitetima spravljanim za Dan zahvalnosti, molim za svoju obeshrabrenu i malodušnu braću i sestre koji i danas trunu u mračnim i prljavim kubanskim zatvorskim ćelijama. Jesu li ostali postojani u svojim načelima

i uvjerenjima? Da li iza Castrovih rešetaka crkva još uvijek napreduje i raste?

Na Dan američke nezavisnosti (4. srpnja), kad u cijeloj Americi praskaju petarde, blješte vatrometi i spravljaju se roštilji, ja se upitam kako sam utekao smrti da sada mogu uživati u slobodama ove zemlje? Zavjetovao sam se da ću umrijeti slobodan, ali to su isto učinili i mnogi drugi zatvorenici. Na zajedničkim crkvenim ručkovima zamišljam izabrane kako se okupljaju oko Božjeg srebrnog stola na novoj Zemlji. Vidim sebe kako sjedim pokraj dragih prijatelja koji su umrli zbog svoje vjere. Uvijek se iznova pitam zašto sam ja preživio, a oni umrli? Ne znam. Na to pitanje nemam odgovora. Ali znam da će me jednog dana Isus, moj Spasitelj i Prijatelj dovesti na stakleno more i otkriti dubine svoga plana za moj život i za život moje braće.

Danas je moje srce puno tuge dok se prisjećam uspomena na svoju bivšu suprugu Yraidu i svoga sina. 1989. godine dobio sam od nje pismo. U njemu je napisala da je ponovno krštena i da me moli za oprost. Ohrabrio sam je odgovorivši joj da sam joj oprostio istog dana kad se rastavila od mene 1965. godine. I s koliko sam god zadovoljstva primio dobre vijesti o njezinu krštenju i pokajanju, u ustima mi je ipak ostao gorak okus. Moj sin Humberto je inženjer strojarstva i proizvod komunističke revolucije. S ljudskog stajališta vrlo je mala nada da će on ikada upoznati i prihvatiti Isusa kao svoga osobnog Spasitelja.

Unatoč bolnim sjećanjima i uspomenama, ja nemam vremena za gorčinu. Moj je život ispunjen s previše sreće i previše dobrih i brižnih ljudi da bih sebi dopustio da me izjeda rak mržnje. Ja se radujem. Pjevam. Smijem se. Slavim, jer znam da je moj Bog nadmoćniji od svih sila zla i uništenja koje Sotona može izmisliti, a najljepše od svega jest — moj Bog vlada u meni!

Sadržaj

Pet minuta od pakla	5
Olujni oblaci iznad Kube.....	17
Društvo u zatvorskoj ćeliji broj dva.....	26
Smrtno krštenje.....	38
Novi život u La Cabani	51
Klokanov sud	64
Fidelovi otoci s blagom	75
Karipska polja smrti.....	86
Život unatoč strahu	98
Sjene nad sveučilištem	113
Dana i prekršena obećanja	130
Njegovim stopama	138
Život u kući mrtvih	150
Obitelj	165
U očekivanju vječnosti.....	175
Braća u Kristu	184
Na mjestu bez duše	195
Izvana	204
Obećanje slobode	216
Havana i dom	226
Epilog	232